

Promo - LEX

B | S | T

The Black Sea Trust
for Regional Cooperation

**DREPTURILE OMULUI ȘI INSTITUȚIILE
DEMOCRATICE ÎN PERIOADA
POST-ELECTORALĂ ÎN MOLDOVA
6 APRILIE - 1 IULIE 2009**

**HUMAN RIGHTS AND DEMOCRATIC
INSTITUTIONS IN THE POST-ELECTION
PERIOD IN MOLDOVA
APRIL 6TH - JULY 1ST, 2009**

**Drepturile Omului și Instituțiile
Democratice în perioada post-electorală
în Moldova**

6 Aprilie - 1 Iulie 2009

**Human Rights and Democratic
Institutions in the post-election period
in Moldova**

April 6th - July 1st, 2009

**LA ELABORAREA STUDIULUI “DREPTURILE OMULUI ȘI INSTITUȚIILE
DEMOCRATICE ÎN PERIOADA POST-ELECTORALĂ ÎN MOLDOVA / 6
APRILIE - 1 IULIE 2009” AU CONTRIBUIT:**

Autori:

Alexandru Postica

LIBERTATEA ÎNTRUNIRILOR PAȘNICE

Ion Manole

SIGURANȚA PERSOANEI ȘI DREPTUL DE A NU FI SUPUS TORTURII

Nadine Gogu

LIBERTATEA MASS-MEDIA / LIBERTATEA DE EXPRIMARE

Alexandru Arseni

FUNCȚIONAREA INSTITUȚIILOR DEMOCRATICE: PARLAMENT, EXECUTIV, JUDICIAR

Au contribuit:

Sergiu Ostaf, Alexandru Zubco, Petru Macovei, Pavel Postica

Coordonator ediție – Olga Manole

Redactor – Nina Pîrțac

Traducerea – Lucia Aprodu

Procesare computerizată – Ion Madiudin

Poze copertă – Ziarul “DE GARDĂ”, Cotidianul “TIMPUL”, CReDO, UNIMEDIA

Asociația PROMO-LEX

str. Dumitru Rîșcanu, 11/41

Chișinău, Moldova

tel./fax: +373 22/ 45 00 24

gsm: +373/ 69 07 08 00

e-mail: info@promolex.md

url: www.promolex.md

**Centrul de Resurse și Dezvoltare pentru
Transnistria**

s. Coșnița, MD-4572 r. Dubăsari, Moldova

tel./fax: +373 696 67 234

e-mail: crdt.buletin@gmail.com

Pentru corespondență:

C.P. 89, MD-2012 Chișinău, Moldova

SE DISTRIBUIE GRATUIT

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII

**Publicația apare grație suportului financiar oferit de Black Sea Trust for Regional
Cooperation /A Project of the German Marshall Fund**

*Punctele de vedere exprimate în Studiu reflectă opinia și poziția autorilor.
Acestea nu pot fi interpretate sub nici o formă ca reflectând opinia Black Sea Trust
for Regional Cooperation /A Project of the German Marshall Fund*

Drepturile Omului și Instituțiile Democratice în perioada post-electorală în Moldova 6 Aprilie - 1 Iulie 2009

9

INTRODUCERE	5
1. LIBERTATEA ÎNTRUNIRILOR PAȘNICE	9
2. SIGURANȚA PERSOANEI ȘI DREPTUL DE A NU FI SUPUS TORTURII	39
3. LIBERTATEA MASS-MEDIA / LIBERTATEA DE EXPRIMARE	73
4. FUNCȚIONAREA INSTITUȚIILOR DEMOCRATICE: PARLAMENT, EXECUTIV, JUDICIAR	95

Human Rights and Democratic Institutions in the post-election period in Moldova April 6th - July 1st, 2009

121

INTRODUCTION	7
1. FREEDOM OF PEACEFUL ASSEMBLY	121
2. THE RIGHT TO SECURITY OF PERSON AND THE RIGHT NOT TO BE SUBJECTED TO TORTURE OR INHUMAN OR DEGRADING TREATMENT	149
3. MEDIA FREEDOM, FREEDOM OF EXPRESSION	183
4. THE FUNCTIONING OF DEMOCRATIC INSTITUTIONS: PARLIAMENT, EXECUTIVE, JUDICIAL	207

Introducere

Din momentul proclamării independenței sale, autoritățile RM nu obolesc să exprime oficial devotament, atașament și respect pentru valorile democratice, demnitatea, drepturile și libertățile fundamentale ale omului.

În acest scop, Moldova a aderat la cele mai importante organizații și instituții internaționale, asumându-și obligații și responsabilități la nivel internațional față de valorile și principiile democratice. O primă condiție pentru asigurarea respectării acestor principii și valori o reprezintă funcționalitatea statului de drept, adică a unui sistem de guvernare caracterizat prin participarea cetățenilor la procesul de conducere. Un astfel de regim politic fiind definit și identificându-se prin câteva elemente esențiale: separația puterilor în stat, pluralismul și respectarea drepturilor omului.

O preocupare constantă pe drumul edificării statului de drept o constituie formula garanțiilor reale pentru drepturile și libertățile fundamentale ale omului, astfel încât acestea să răspundă pe deplin standardelor internaționale, asumate prin ratificarea și semnarea numeroaselor acte. Oamenii vor să traiască în libertate și numai într-un stat democratic este posibilă garantarea și promovarea libertăților personale, în limite stabilite de lege.

Întreg sistemul de valori, pe care se bazează astăzi relațiile inter-statale dar și cele între individ și stat, nu este altceva decât un patrimoniu al comunității umane, obținut în urma unei evoluții constante și cu prețul a milioane de vieți omenești. Deși se vorbește despre drepturile omului de la cele mai înalte tribune oficiale, impunerea respectării acestora este un proces ce necesită efort constant din partea numeroșilor actori.

În general, Drepturile Omului au căpătat dimensiunea universală, iar pentru a le “gestiona” mai bine și mai eficient, la nivel european au fost create instituții și structuri specializate. Republica Moldova întotdeauna și-a manifestat interesul și dorința de a promova și apăra drepturile și libertățile fundamentale ale omului. Prima etapă, cea a declarațiilor și a asumării angajamentelor prin semnarea și ratificarea celor mai importante documente internaționale, țara noastră a parcurs-o rapid și cu succes.

La început, Moldova înregistra rezultate pozitive, uneori chiar remarcabile privind realizarea reformelor, la un moment dat și în unele domenii servind chiar exemplu pentru alte noi democrații din spațiul ex-sovietic. După evenimentele post-electorale din aprilie 2009 în Republica Moldova, cred că ar fi necesare discuții și soluții privind liberatea și siguranța persoanei în acest spațiu și nu doar în teritoriile cu regimuri separatiste. Cu excepția Statelor Baltice, sistemele democratice din spațiul ex-sovietic sunt edificate cu numeroase obstacole și dificultăți, datorită unor scenarii de natură politică și geopolitică.

În urma aplicării acestor scenarii, recent am observat din nou cât de ușor poate fi destabilizată o țară și cât de ușor persoanele care trebuie să asigure funcționarea instituțiilor democratice și cei care au menirea să apere și să garanteze drepturile și libertățile fundamentale ale omului, uită de aceste sfinte obligații.

Iată de ce lupta pentru respectarea drepturilor omului este una continuă. Garanțarea, exercitarea și respectarea acestora este în strânsă legătură cu organizarea vieții politice și de stat, de ansamblul măsurilor luate pe teritoriul unei țări în vederea reglementării raporturilor umane. Așadar, respectarea drepturilor fundamentale ale omului este neîndoielnic o consecință a temeiniciei statului de drept, deziderat pe care îl anunță de fiecare dată atât autoritățile cât societatea civilă din Moldova.

Introduction

Since the proclamation of its independence, the authorities of the Republic of Moldova have never ceased to express their official devotion, attachment and respect for democratic values, human dignity, and basic human rights and liberties.

For this purpose Moldova joined the most important international organizations and institutions, committing to a set of international obligations and responsibilities concerning democratic values and principles. A primary condition for ensuring these principles and values is the functioning of the rule of law, or a government system characterized by the participation of citizens. Such a political regime is defined and identified by several key elements: separation of powers in the state, pluralism and respect for human rights.

A constant preoccupation when building a state in which there is rule of law, is the formulation of real guarantees for basic human rights and liberties, so that international standards -assumed by ratifying and signing numerous documents- are met. People want to live in freedom, and only under democratic rule is it possible to guarantee and promote personal liberties as provided by law.

The whole system of values, on which relations between states and between states and individuals are based today, is but a heritage of the human community obtained after prolonged evolution and at the cost of millions of human lives. Although there is talk about human rights from the highest levels, their enforcement and observance is a process that requires constant efforts on behalf of numerous players.

In general, the concept of Human Rights gained a universal dimension, and in order to “manage” them properly and efficiently, specialized institutions and agencies were created at a European level. Moldova always showed its interest and will to promote and defend basic human rights. Our country passed the first stage-that of declarations and assumption of commitments the signing and ratification of the most important international documents- quickly and efficiently. At the beginning, Moldova registered positive, sometimes remarkable, results in conducting reforms, serving at a certain point in time and in some areas as an example for other new post-Soviet democracies. However, after the post-election events April 2009, I believe that discussions and solutions are needed to ensure the liberty and security of person, not only on the territories controlled by separatist regimes, but in all of the Republic of Moldova. With the exception of the Baltic States, democratic systems in the post-Soviet area with numerous obstacles and difficulties, mostly due to political or geopolitical scenarios. We noted recently how easily a country may be destabilized, and those responsible for ensuring the functioning of democratic institutions and defending and guaranteeing basic human rights tend to forget about their obligations after such scenarios.

This is why the struggle for the respect of human rights is an ongoing one. Guaranteeing, exerting and respecting these rights is closely connected with the organization of political and state life, and with the set of measures taken in a country to regulate human relations. Therefore, the observance of basic human rights is undoubtedly a consequence of a solid rule of law – an aim voiced repeatedly by the Moldovan authorities and civil society.

Libertatea întrunirilor pașnice

CUPRINS

- 1. O succintă prezentare a prevederilor legale referitoare la libertatea întrunirilor în Republica Moldova, interacțiunea acestora cu prevederile Codului Electoral 11**
- 2. Evoluția dreptului la întruniri după scrutinul din 5 aprilie 2009, studii de caz 20**
- 3. Concluzii și recomandări 34**

1. O succintă prezentare a prevederilor legale referitoare la libertatea întrunirilor în R. Moldova, interacțiunea acestora cu prevederile Codului electoral

În această secțiune vom face o scurtă trecere în revistă a prevederilor Legii noi privind întrunirile.

Legea privind întrunirile Nr. 26 din 22.02.2008, intrată în vigoare la data de 2 aprilie 2008, oferă o definiție clară a noțiunii „întrunire”, ce semnifică prezența temporară și voluntară a unui grup de persoane, aflate împreună cu scopul exprimării unor idei sau atitudini. Legea divizează întrunirile în patru categorii:

- 1) întruniri cu un număr redus de persoane;
- 2) întruniri spontane;
- 3) întruniri simultane și
- 4) întruniri generale.

Această clasificare permite reglementarea mai precisă în raport cu definiția generală.

Prin întrunire cu un număr redus de persoane se are în vedere o întrunire la care participă mai puțin de 50 de oameni. O întrunire spontană este cea întrunire, inițierea și desfășurarea căreia este o reacție directă și promptă la evenimentele din societate și care, din punctul de vedere al participanților, nu poate fi amânată, dată fiind actualitatea evenimentelor. Întrunirile simultane reprezintă situațiile când mai mulți organizatori desfășoară întruniri în același loc și în același timp. De regulă, întrunirile simultane exprimă idei diferite, pe când contra-manifestările abordează aceeași problemă din perspective diferite. Nu trebuie confundate întrunirile simultane cu contra-manifestările, care sunt o reacție la întrunirile ce se desfășoară ori se vor desfășura.

Tabelul nr.1 Legea în vigoare și legea abrogată, tablou comparativ

Ideli de bază	Legea cu privire la întruniri abrogată	Legii privind întrunirile, în vigoare	Legea în vigoare, observații, factorii de risc
1. Definiția noțiunii „întrunire” și principiile întrunirii	Definiția se bazează pe formele întrunirii, omite evenimentele simultane și spontane. Nu prevede adunările religioase, comerciale, sportive, culturale și politice.	O adunare temporară, intenționată, conține prevederi referitoare la întrunirile simultane și spontane. Include adunările politice, dar exclude cele religioase, sportive, culturale și comerciale. Statuează principiile legalității, nediscriminării, proporționalității și prezumție în favoarea libertății întrunirilor.	Legea nouă este generică și mai precisă referindu-se la toate formele de întruniri. Include adunările politice. Principiile statuate permit o interpretare corectă a prevederilor legii.
2. Notificare/ Autorizare	Întrunirile sînt autorizate de Primărie cu 15 zile înainte de desfășurarea lor. Autorizațiile se acordă în condiții speciale.	Pentru desfășurarea întrunirilor nu se cer autorizații. Notificarea Primăriei cu 5 zile înainte de desfășurarea întrunirii, întrunirile mici sau spontane nu necesită notificare. Favorizează pluralitatea întrunirilor.	Comportă are caracter liberal și facultativ. Facilitează organizarea întrunirilor, permit punerea în evidență a evenimentelor multiple, inclusiv contra manifestațiile.
3. Organizatori și participanți	Doar cetățenii cu capacitate deplină de exercițiu. Exclude participarea copiilor.	Oricine, inclusiv minorii și persoanele cu capacitate juridică limitată de exercițiu.	Elimină toate restricțiile cu privire la organizarea și desfășurarea întrunirilor și participarea grupurilor vulnerabile.
4. Condiții pentru organizarea întrunirii	O comisie specială decide asupra desfășurării întrunirii, impunând anumite condiții sub rezerva ne autorizării acestora. Condițiile impuse anterior cu privire la formă, timp, loc, fel și în timpul desfășurării întrunirilor de poliție se recomandă locuri speciale.	Comisia specială doar examinează notificările. Se ntîlnește cu organizatorii întrunirilor simultane. Face anumite recomandări, organizatorii decid.	Elimină cenzura. Stipulează examinarea implicării autorităților cu privire la condițiile întrunirilor. Riscul este cauzat de capacitatea insuficientă a autorităților locale și a poliției de a aplica legea. Exclue intervenția neadecvată a acestora.
5. Interzicerea, limitarea, suspendarea întrunirii	Necesitatea autorizării se solda deseori cu interzicerea întrunirii, recurgerea la instanțele de judecată nu asigură exercitarea dreptului la întrunire cînd hotărîrea era pronunțată mai tîrziu. Argumentele invocate pentru interzicerea, limitarea sau suspendarea întrunirii: defăimarea națiunii, încălcarea ordinii publice, a regimului constituțional. Hotărîrea cu privire la suspendarea întrunirii este luată de poliție, cu implicarea autorităților locale în cazul dispersării forțate.	Autoritățile pot să interzică sau să impună o limitare asupra întrunirii doar prin hotărîrea instanței de judecată, care este o garanție substanțială. Suspendarea întrunirii în desfășurare este calificată ca o măsură extremă, fiind aplicată după ce au fost întreprinse alte măsuri. Decizia de dispersare a întrunirii este luată de autoritățile locale și poliție.	Conține garanții considerabile și face posibilă suspendarea juridică a întrunirilor doar în anumite cazuri, restrîns. Riscul este cauzat de capacitatea insuficientă a autorităților locale și a poliției de a aplica legea. Exclue intervenția neadecvată a acestora. Un alt îl comportă ostilitatea survenită între autoritățile centrale și locale.
6. Responsabilitățile organizatorilor, participanților	Organizatorii sînt responsabili pentru menținerea ordinii publice și pentru achitarea serviciilor. Au unele obligații pentru acțiunile participanților și prejudiciile cauzate.	Organizatorii, inclusiv participanții sunt responsabili pentru acțiunile proprii, ei trebuie să coopereze cu poliția. Autoritățile trebuie să ofere serviciile necesare. Majoritatea sancțiunilor penale și administrative au rămas a fi neschimbate.	Limitează parțial responsabilitatea organizatorilor, prevede obligații pozitive pentru ale poliției și autoritățile locale. Riscul este cauzat de capacitatea insuficientă a autorităților locale și a poliției de a aplica legile. Exclue intervenția neadecvată a acestora.

Întrunirile cu un număr redus de participanți și întrunirile spontane nu sunt supuse procedurii administrative de obținere a consimțământului. Pentru desfășurarea acestora nu este obligatorie depunerea declarației prealabile la autoritatea publică locală. Autoritățile sunt în drept să conteste condițiile de desfășurare a întrunirilor spontane în cazul în care organizatorii și participanții au folosit abuziv acest drept. La data elaborării studiului în cauză nu au fost înregistrate cazuri, în care autoritățile ar fi contestat condițiile de desfășurare a întrunirilor spontane sau orice alte tipuri de întruniri.

Legea privind întrunirile reglementează doar întrunirile ce au loc în afara clădirilor sau în afara altor spații închise accesului liber. Scările care duc spre clădire și palierul de la intrare, pot fi considerate parte componentă a clădirii (în plan arhitectural), însă interzicerea desfășurării întrunirilor pe acestea este inadmisibilă. Prin urmare, desfășurarea întrunirii pe scările unei clădiri nu va fi considerată drept desfășurarea întrunirii în interiorul clădirii și nu va fi considerată o încălcare, decât în cazul în care aceste acțiuni zădărnicesc activitatea instituției.

Legea în vigoare nu conține restricții referitoare la distanța de la clădire la care poate fi desfășurată întrunirea. Totodată, trebuie remarcat faptul că dreptul de a desfășura întrunirile în imediata apropiere, pe scările clădirilor nu este absolut, organizatorilor revenindu-le obligația de a nu bloca intrarea în clădiri și de a nu pune piedici desfășurării activității celor care își au locul de muncă în aceste clădiri, precum și obligația de a-și exercita dreptul la întrunire cu bună credință. Doar în cazuri speciale primăria sau instanța de judecată poate declara închise temporar pentru public anumite locuri, care, în mod obișnuit, presupun accesul nelimitat al tuturor persoanelor. O astfel de decizie poate fi emisă la cererea autorității interesate și numai în cazul în care au loc acțiuni oficiale sau lucrări de reparație. Decizia trebuie să fie făcută publică, să fie legală, iar limitările aplicate desfășurării întrunirii trebuie să fie strict necesare și proporționale.

Întrunirile se pot desfășura într-un singur loc sau prin deplasarea participanților. Prin deplasarea participanților se înțelege deplasarea de la o adresă spre altă adresă. Nu se va considera deplasare, în sensul legii, circulația participanților pe un anumit segment în același spațiu (de exemplu, circulația unui grup de persoane pe Piața Marii Adunări Naționale). Spre deosebire de actul abrogat, Legea privind întrunirile în vigoare prevede că organizator al întrunirii poate fi și un minor de 14 ani, dacă este însoțit de o persoană cu capacitate deplină de exercițiu. Nu se mai pune problema cu privire la minori, care au dreptul de a asista și a participa liber la orice întrunire pașnică. Legea în vigoare prevede că organizatorul poate răspîndi informații cu privire la desfășurarea întrunirii: locul, data, ora și scopul acesteia sau orice altă informație relevantă, de a încuraja publicul să participe la întrunire prin adresări verbale, foi volante, anunțuri, campanii de informare, prin alte metode legale.

Procedura notificării, introdusă prin legea în vigoare, materializează principiul prezumției în favoarea întrunirii și prevede aducerea la cunoștința autorității publice a intenției organizatorului de a desfășura o întrunire publică. Notificarea se realizează prin înregistrarea unei declarații scrise la autoritatea publică locală (primărie), acestea avînd obligația să indice numărul, data și ora înregistrării. Termenul de 5 zile de la înregistrare pînă la desfășurarea întrunirii s-a considerat a fi rezonabil, astfel încît autoritatea să reușească să întreprindă măsurile necesare în vederea asigurării securității participanților la întrunire și acordării serviciilor necesare în asemenea cazuri.

Această cerință nu este valabilă în cazul întrunirilor spontane, pentru care, avînd în vedere actualitatea lor, nu se poate aplica termenul de 5 zile, și al întrunirilor cu un număr redus de participanți. După cum s-a menționat notificarea întrunirilor cu un număr redus de participanți, de asemenea, nu este obligatorie, colaboratorii de poliție avînd capacitatea necesară de a asigura protecția și securitatea acestora fără a antrena forțe suplimentare.

Cererea în instanța de judecată de a limita dreptul la întrunire trebuie să fie argumentată prin probe convingătoare, care să demonstreze că scopul și forma de desfășurare a întrunirii contravin legii. Temeiurile de interdicere a întrunirilor sunt expuse în articolul 8 al legii. Autoritatea publică locală sau colaboratorii de poliție, în cazul în care contestă condițiile și modul de desfășurare a întrunirii trebuie să se conformeze prevederilor legale.

Legea prevede desfășurarea întrunirilor exclusiv în mod pașnic și fără arme. În timpul desfășurării întrunirii se vor exclude elementele interzise, și se va urmări ca aceasta să se desfășoare în mod pașnic. Participanții la întrunire au obligația de a păstra ordinea publică, această obligație fiind un criteriu al bunei credințe a organizatorilor.

Dispozițiile legii cu privire la sistarea și dispersarea întrunirii sunt destul de clare. În cazul sistării întrunirii rolul primordial revine reprezentantului autorității publice locale, care are obligația de a asista la întrunire. Astfel, dacă în cadrul întrunirii se încalcă ordinea publică, sunt făcute îndemnuri la război de agresiune, la ură națională, rasială, etnică sau religioasă, se incită la discriminare sau sunt organizate tulburări în masă, iar măsurile de calmare a spiritelor au eșuat, reprezentantul autorității va cere organizatorului să sisteze întrunirea.

Dacă această cerere nu va fi executată, atunci reprezentantul autorității va stăruia asupra dispersării participanților. În cazul nesupunerii acestora, reprezentantul poate cere organelor de poliție să disperseze forțat participanții. La rîndul său, poliția mai întîi va avertiza participanții asupra aplicării mijloacelor speciale și a dispersării forțate a întrunirii, acordându-le un termen rezonabil pentru a se conforma cererii și a părăsi locul întrunirii. În cazul în care participanții nu reacționează, cererea trebuie repetată. Numai după toate aceste avertismente organele de poliție vor fi în drept să aplice mijloace speciale pentru dispersarea

participanților. În acest caz organul de poliție va întocmi un proces-verbal, în care va consemna acțiunile întreprinse și temeiul dispersării.

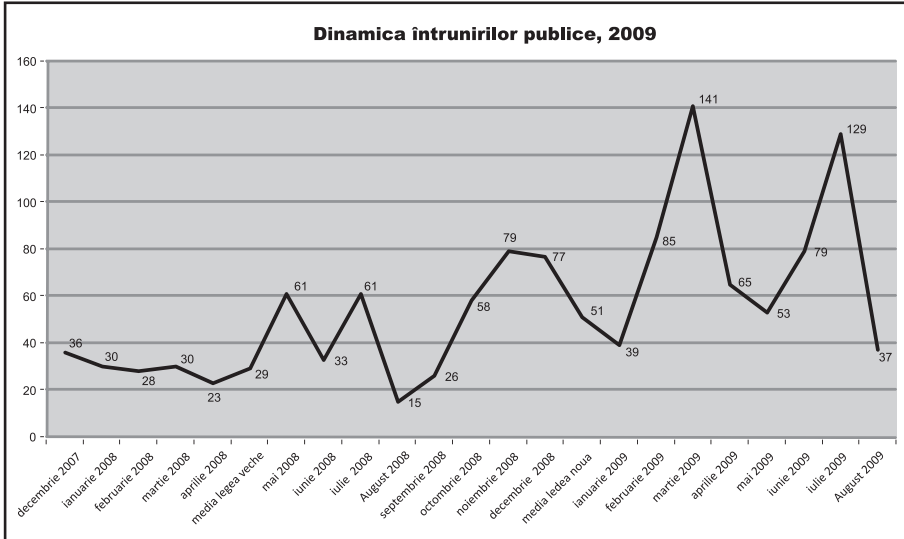
În context vom menționa faptul că, în cazul în care reprezentantul administrației publice locale, din diverse motive, nu întreprinde măsurile necesare prevăzute de lege de a sista acțiunile ilegale ale unor participanților la întrunire, colaboratorii poliției pot interveni din propria inițiativă. Această obligație a colaboratorilor de poliție este dispusă prin Legea cu privire la poliție.

După intrarea în vigoare a Legii privind întrunirile, au ieșit în evidență lacune în implementarea acesteia. Principală problemă constă în interacțiunea dintre colaboratorii de poliție și autoritățile publice locale, care conform legii trebuie să colaboreze în vederea asigurării desfășurării pașnice a întrunirilor. În acest sens este extrem de necesar de a dezvolta conlucrarea autorităților publice locale cu colaboratorilor organelor afacerilor interne.

În ceea ce privește intervenția poliției și a autorităților publice în desfășurarea trebuie de remarcat faptul că au avut loc cazuri când colaboratorii de poliție au aplicat eronat legislația contravențională prin ce au limitat dreptul persoanelor la libertatea întrunirilor și exprimarea opțiunilor. De multe ori colaboratorii de poliție s-au dovedit a fi incapabili să aplaneze conflictele, să calmeze spiritele și să facă față comportamentului agresiv și neadecvat al manifestanților.

Întrunirile desfășurate în contextul scrutinului parlamentar din 5 aprilie 2009 au constituit o măsură necesară desfășurării agitației electorale. Or, conform Codului Electoral acestea sunt o modalitate de desfășurare a agitației electorale. Referindu-ne la datele statistice, constatăm că în prima jumătate a anului 2009 în medie au avut loc 82 de întruniri pe lună. Astfel, în luna februarie 2009 au avut loc 85 de întruniri, în martie – 141 de întruniri, în aprilie - 65 de întruniri, în mai 53 - de întruniri și în iunie - 79 de întruniri, toate fiind determinate de alegerile parlamentare.

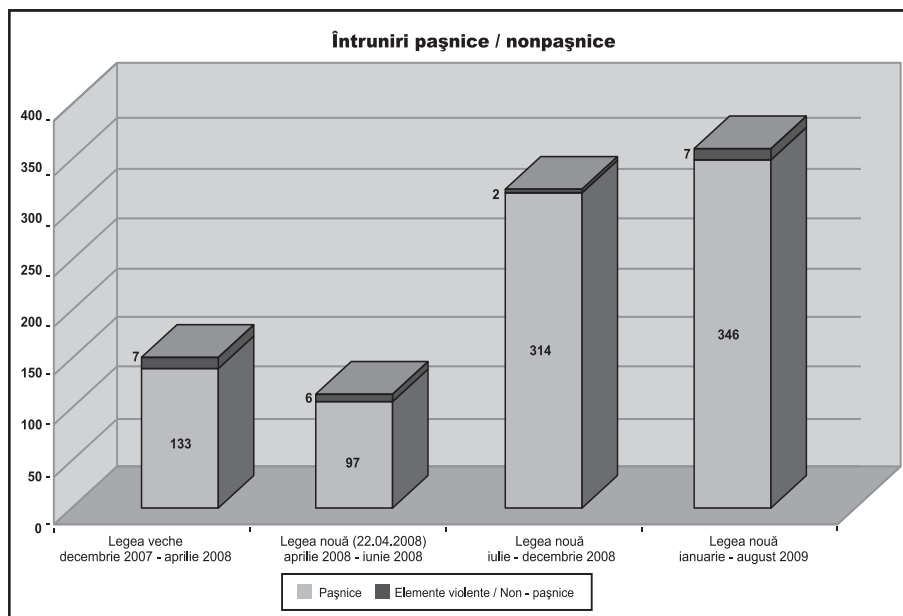
Diagrama nr. 1. Date statistice referitoare la întrunirile publice în 2009¹

În anul 2009 majoritatea întrunirilor cu caracter electoral s-au desfășurat pașnic. Cu toate acestea, în multe localități s-au înregistrat cazuri în care întrunirile au fost zădărnice, în special de contramanifestanți, colaboratorii de poliție sau autoritățile administrației publice locale. În unele localități, colaboratorii de poliție au întocmit împotriva reprezentanților partidelor de opoziție dosare administrative, care au fost ulterior clasate de către instanțele de judecată.

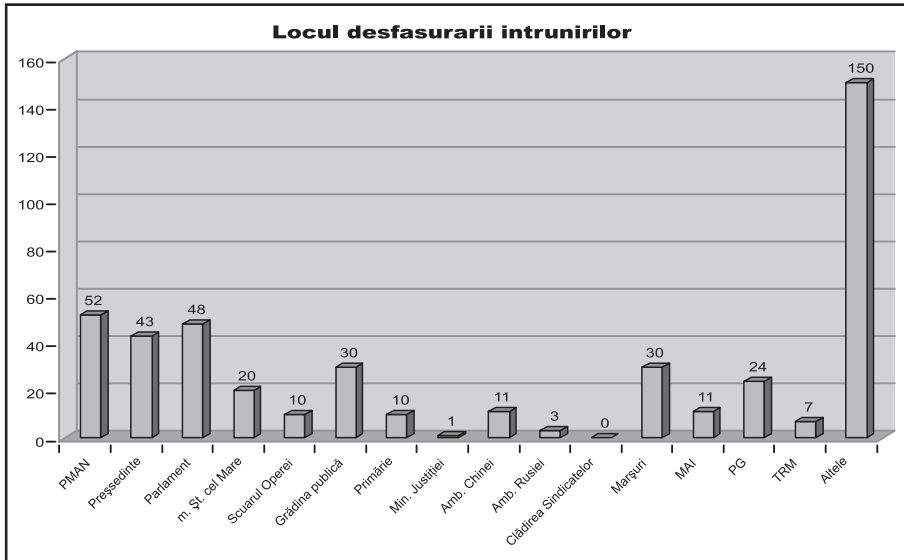
¹ Dreptul la întrunire publică în contextul electoral 2009, <http://credo.md/ahiva/documente/IntruniriPublice%202009%20v4%20ro.pdf>

Diagrama nr. 2. Date statistice referitoare la întrunirile pașnice și violente în 2009²

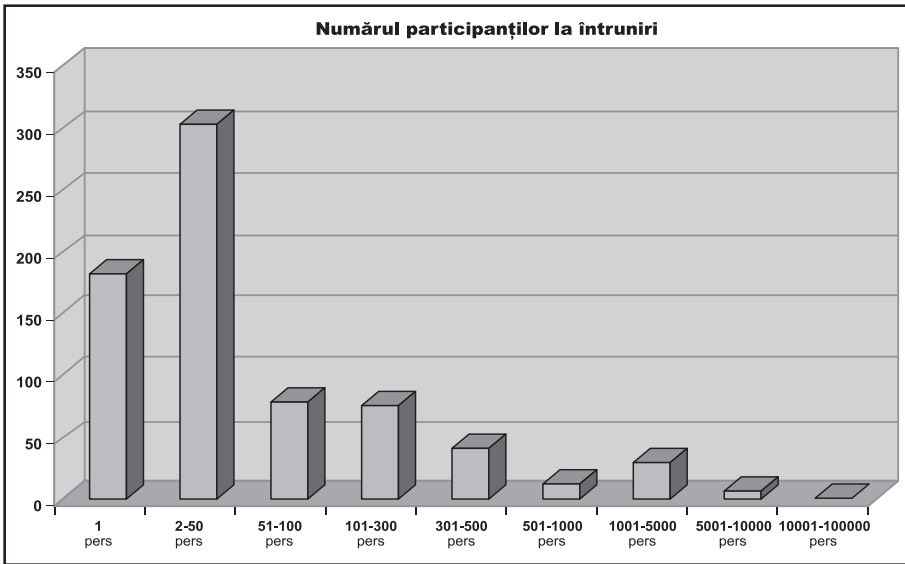
Ponderea întrunirilor cu elemente violente scade, numărul absolut este foarte mic.

² Dreptul la intrunire publica in contextul electoral 2009, <http://credo.md/arhiva/documente/IntruniriPublice%202009%20v4%20ro.pdf>

Diagrama nr. 3. Locul desfășurării întrunirilor în 2009³

Cele mai preferate locuri sunt: PMAN, Parlamentul, Președinția, Grădina Publică și Procuratura Generală.

³ Dreptul la intrunire publica in contextul electoral 2009, <http://credo.md/arhiva/documente/IntruniriPublice%202009%20v4%20ro.pdf>

Diagrama nr. 4. Numărul participanților la întruniri în 2009

Cele mai frecvente au fost întrunirile avînd pînă la 50 de participanți, pe locul 2 s-au situat manifestațiile solitare, urmate fiind de întrunirile la care au luat parte pînă la 300 de persoane.

2. Evoluția dreptului la întrunirii după scrutinul parlamentar din 5 aprilie 2009, studii de caz

În această secțiune vom discuta unele din cele mai importante întruniri care reflectă în principiu situația generală cu privire la întruniri în Republica Moldova în perioada post electorală din 5 aprilie 2009.

2.1. Întrunirile publice din 6 aprilie 2009

În această zi au avut loc demonstrațiile:

- în fața primăriei mun. Chișinău,
- lângă Arcul de Triumf (Piața Marii Adunări Naționale),
- în fața Președinției,
- în Piața Marii Adunări Naționale,
- în fața Parlamentului,
- în fața Comisiei Electorale Centrale (CEC).

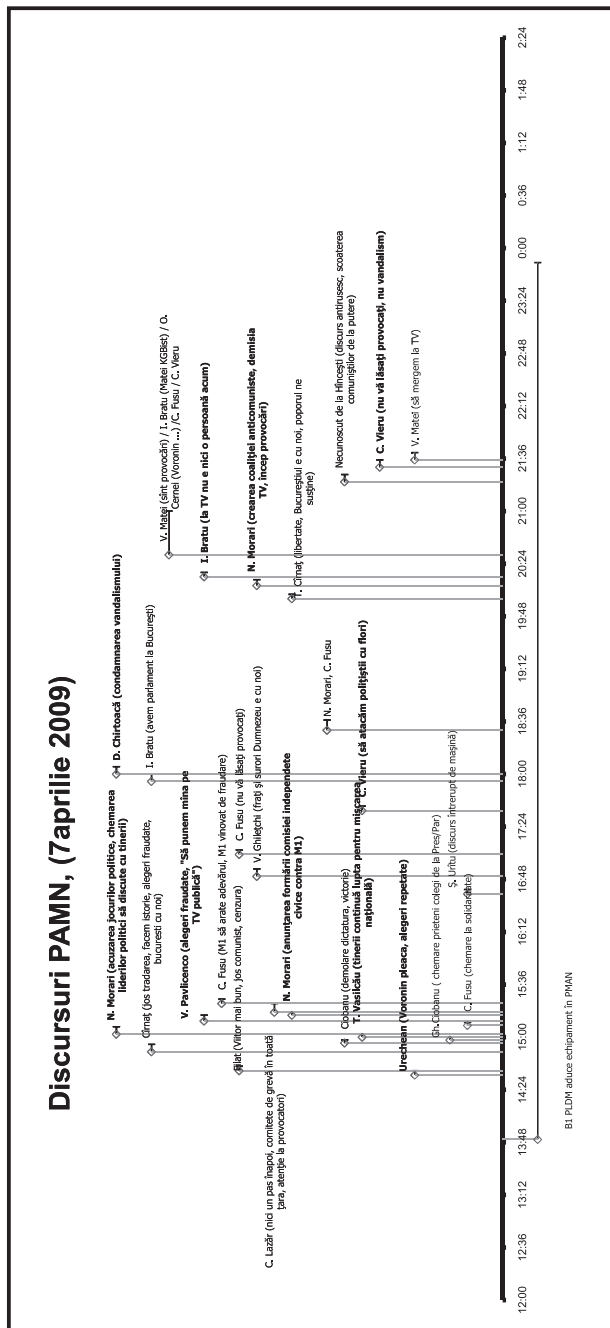
După ce au fost făcute publice rezultatele alegerilor parlamentare din 5 aprilie 2009, mai multe grupuri de persoane au lansat acuze că alegerile au fost fraudate. La orele 12.00, Primăria municipiului Chișinău a înregistrat prima declarație prealabilă a „inițiativei anticomuniste”, în numele căreia au semnat V. Ungureanu și I. Mischevca și care anunțau despre organizarea unei întruniri la orele 12.30-18.30 în perimetrul: Primăria mun. Chișinău, Arcul de Triumf, monumentul lui Ștefan cel Mare și Sfânt, sediile Parlamentului și a Președinției. La întrunire se preconiza să participe aproximativ 150 de persoane.

a1) Întrunirile publice în amiaza zilei de 6 aprilie 2009

La aceeași dată, la orele 12.50 grupul de inițiativă „Sunt anti comunist” a depus o declarație prealabilă, semnată de către Ghenadie Brega, prin care anunța autoritățile administrației publice locale că seara între orele 18.00-19.00, în preajma monumentului lui Ștefan cel Mare și Sfânt câteva sute de persoane vor protesta împotriva pretensei fraudări a alegerilor din 05.04.2009.

La orele 13.15 în fața Primăriei mun. Chișinău, un grup format din 30-40 de persoane, condus de V. Ungureanu și I. Mischevca, a început un marș de protest împotriva fraudării alegerilor. Lângă Arcul de Triumf au fost ținute câteva discursuri. Manifestația a durat până la orele 14.20, după care participanții s-au dispersat.

Diagrama nr.5. Evenimentele din 6 aprilie⁴

4 Reproducerea evenimentelor din 6-7 aprilie 2009, <http://credo.md/arfiva/documente/7%20aprilie%20v7ro.pdf>

a2) Întrunirile publice în după-amiază zilei de 6 aprilie 2009

La orele 18.00 la monumentul lui Ștefan cel Mare și Sfânt, s-au adunat 2500-3000 de persoane. Majoritatea au fost informați prin mesaje care au fost trimise prin intermediul telefoniei mobile și anunțurilor de pe site-uri. Caracterul întrunirii era pașnic. Organizatorul a anunțat scopul acțiunii, menționând că un miting nu poate fi agresiv, și a solicitat respectarea ordinii publice și a curățeniei. La acel moment, la locul desfășurării întrunirii nu au fost concentrate forțe ale poliției, decît aproximativ 20 de polițiști în uniformă, care asigurau ordinea publică. În același timp organizatorii au identificat mai mulți presupuși colaboratori ai organelor de drept care erau îmbrăcați în civil.

La puțin timp după începerea întrunirii organizatorii au solicitat intervenția poliției pentru a calma persoanele cu un comportament inadecvat din mulțime. Aceste demersuri au fost ignorate. La orele 18.15, din cauza aglomerației create, organizatorii au propus să meargă la Președinție, anunțînd că pe 07.04.2009 expiră mandatul Președintelui.

Masa de oameni, a pornit spre Președinție. Întrucît colaboratorii de poliție nu au intervenit și nu au dirijat fluxul de oameni, s-a produs un ambuteiaj pe strada centrală. Pe scările Președinției era poziționat un cordon de 8-10 polițiști, distanța dintre ei fiind de 5 m. Au luat cuvîntul organizatorii întrunirii și cîțiva lideri ai partidelor de opoziție, ultimii menționînd că intenționează să se adune pe data 07.04.2009, la orele 10.00, în Piața Marii Adunări Naționale la un miting al partidelor de opoziție. La 18.50, organizatorii întrunirii au propus participanților să continue întrunirea în Piața Marii Adunări Naționale. La orele 19.00 în Piața Marii Adunări Naționale, se adunaseră aproximativ 5000-6000 de persoane.

Trebuie de menționat că organizatorii întrunirii nu erau pregătiți pentru a dirija întreaga procesiune, astfel că acestea nu dispuneau de aparataj de amplificare a sunetului altul decît cîteva megafoane, la fel nu a existat reprezentanți ai organizatorilor care ar fi facilitat coordonarea desfășurării întrunirii. Ulterior organizatorii întrunirii au recunoscut faptul că nu s-au așteptat la aceea că vor fi prezenți un număr atît de mare de participanți.

La 19.40 organizatorii întrunirii au anunțat sfîrșitul mitingului, mesajul a fost repetat de cîteva ori. În pofida faptului că organizatorii întrunirii au solicitat dispersarea participanților, în scurt timp plecînd de acolo, un număr important de persoane au rămas în Piața Marii Adunări Naționale. Ulterior grupul s-a scindat: un grup de persoane a plecat spre sediul Comisiei Electorale Centrale, alt grup a plecat spre Președinție.

Așadar, la orele 22.00, un grup de 50 de persoane, avînd un caracter agresiv, au blocat intersecția străzilor Bănulescu Bodoni și Ștefan cel Mare, creînd dificultăți în circulația transportului în decursul unei ore. Nu departe se află un contingent de 50 de polițiști, care nu a intervenit. Poliția nu a reacționat și nu a reținut persoanele agresive.

Al doilea grup de persoane care a plecat spre sediul Comisiei Electorale Centrale manifesta la fel un comportament agresiv, în jurul orelor 24.00 câteva persoane din acest grup absolut neomogen, au devastat o tarabă.

În dimineața zilei de 7 aprilie 2009, Procuratura Generală a emis un comunicat de presă, prin care informa că Procuratura califică drept ilegale și inadmisibile acțiunile organizatorilor și participanților la întrunirea din 6 aprilie 2009, desfășurate sub genericul „Zi de doliu”, referindu-se la întrunirea organizată în ajun între orele 16:00 – 23:20 în Piața Marii Adunări Naționale de către Ghenadie Brega, cu participarea activă a liderilor unor partide politice (V. Filat, A. Tănase, V. Ungureanu, V. Pavlicenco, O. Cernei, V. Nagacevschi etc.), la care au participat câteva sute de oameni.

Procuratura a anunțat că a fost încălcată Legea privind întrunirile, care prevede că întrunirile se vor desfășura numai în mod pașnic; organizatorul are dreptul de a desfășura întrunirea doar în forma, locul și termenul indicat în declarația prealabilă; participanții au obligația de a respecta legislația și ordinea publică. Procuratura a menționat că au fost constatate un șir de încălcări flagrante ale prevederilor legale, și anume: blocarea arterelor principale de transport, tentative de deteriorare și răsturnare a mijloacelor de transport public, antrenarea minorilor, participarea persoanelor în stare de ebrietate și batjocorirea persoanelor. Procuratura a inițiat urmărirea penală conform art. 285 CP, care sancționează dezordinea în masă.

Pe 7 aprilie 2009, la orele 9.00, organizatorii întrunirii din 6 aprilie 2009 au desfășurat o conferință de presă, la care au stăruit asupra faptului că întrunirea a avut un caracter pașnic și a durat de la 18.00 pînă la 20.00, cînd au solicitat mulțimii să părăsească Piața Marii Adunări Naționale, declarînd că se disociază de evenimentele care au avut loc după încheierea oficială a întrunirii și menționînd că mitingul din 6 aprilie 2009 a fost organizat de societatea civilă și nu de liderii partidelor politice.

2.2. Întrunirile publice din 7 aprilie 2009

Sumarul întrunirilor:

- PMAN (09.10-pînă seara tîrziu și în dimineața zilei de 8 aprilie), la care au participat membri ai partidelor politice și diverse grupuri, (5-6 mii de persoane);
- În spațiul dintre Parlament și Președinție (10.00-pînă seara tîrziu și dimineața zilei de 8 aprilie), grupuri sporadice, (7-10 mii de persoane);
- Fluxul de oameni din PMAN și spațiul dintre Președinție și Parlament, în urma apelurilor partidelor politice și diverselor grupuri (2 000 de persoane);

a1) Piața Marii Adunări Naționale

Pe data de 07.04.2009, începînd cu 9.10, în Piața Marii Adunări Naționale a început să se adune mulțimea. La 09.30 în Piața Marii Adunări Naționale se adunase-

ră aproximativ 3 500 persoane. La începutul acestei întruniri nu au fost folosite echipamente de amplificare a sunetului.

Concomitent mai multe grupuri de persoane, aparent nederijate, din propria inițiativă, au plecat din spațiul Piața Marii Adunări Naționale spre Președinție și Parlament, diminuându-se considerabil numărul participanților la întrunire în piață. Astfel, între 11.00 - 14.50 în Piața Marii Adunări Naționale au rămas doar 1500 de persoane. Ulterior, numărul persoanelor adunate în Piața Marii Adunări Naționale a crescut pînă la 2000 datorită apelurilor liderilor partidelor de opoziție adresate protestatarilor din fața Președinției și Parlamentului.

Pe parcursul zilei, în special după instalarea echipamentului special, cîteva zeci de persoane au luat cuvîntul. Mai jos reproducem schema principalelor discursuri, care aveau un caracter sporadic și spontan.

Echipamentul de amplificare a sunetului a fost adus la orele 13.30. De la 15.00 pînă la 18.00 la întrunirea din PMAN au participat circa 5 000 de persoane, inclusiv 1000 de persoane care au protestat pînă atunci în fața Președinției și Parlamentului. De la 18.30 pînă la 19.30 în piață erau aproximativ 7 000 persoane. După orele 20.00 numărul participanților la întrunire a scăzut, astfel că la orele 22.00 în piață au rămas în jur de 1000 persoane. După orele 24.00 participanții au fost dispersați de poliție, unii fiind reținuți.

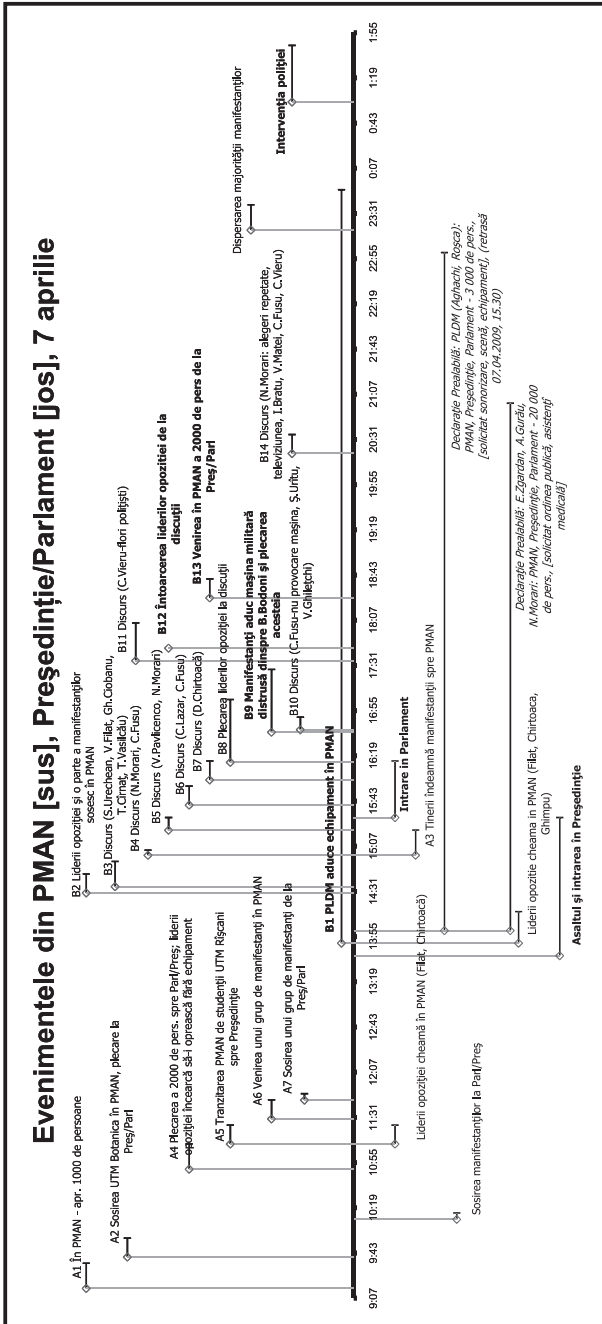
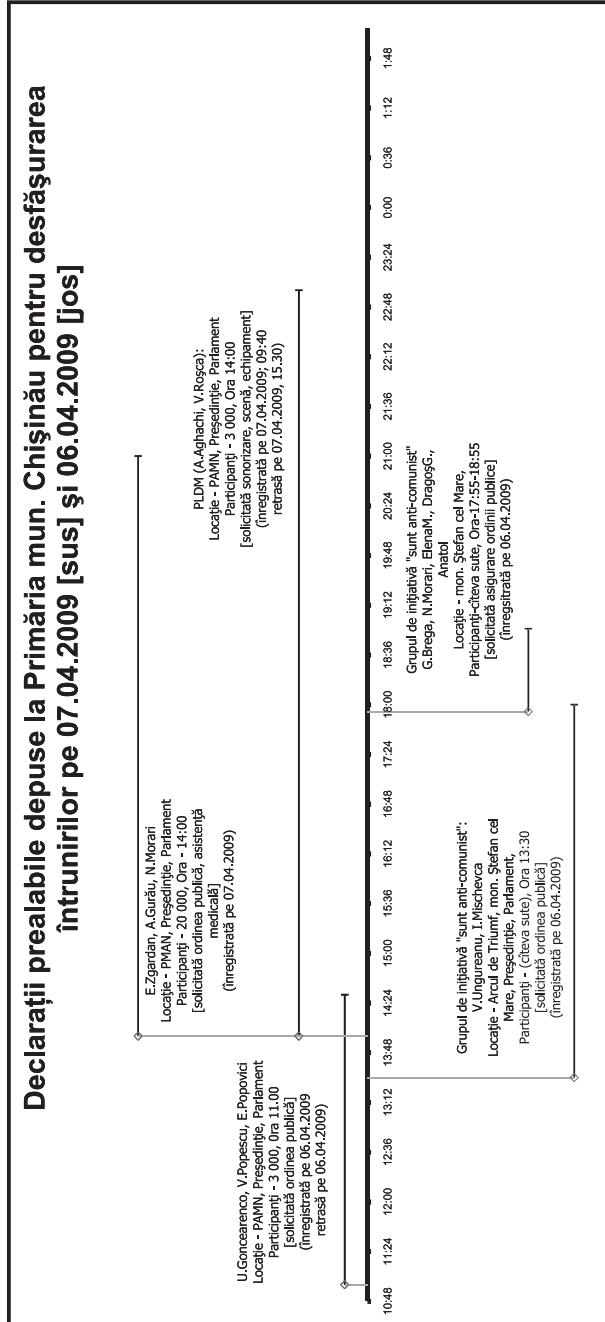
Diagrama nr. 6. Evenimentele din PMAN, 7 aprilie 2007⁵5 Reproducerea evenimentelor din 6-7 aprilie 2009, <http://credo.md/arhiva/documente/7%20aprilie%20v7r6.pdf>

Diagrama nr.7. Discursuri în PMAN, 7 aprilie 2009⁶

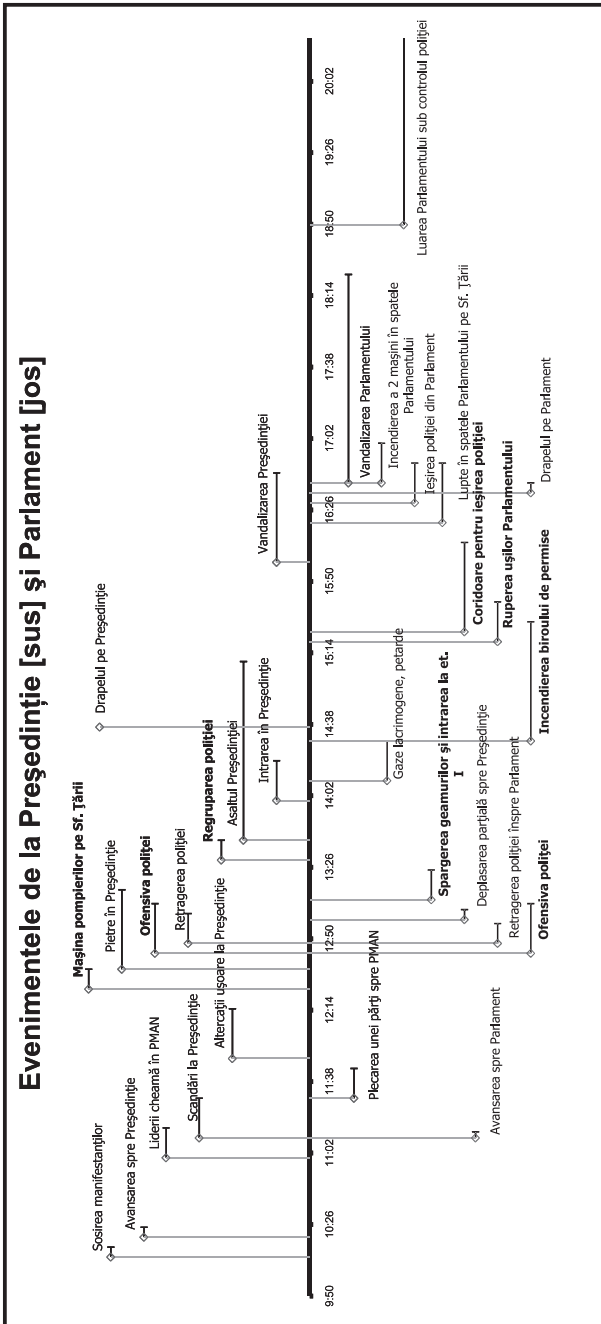

6 Reproducerea evenimentelor din 6-7 aprilie 2009, <http://credo.md/arhiva/documente/7%20aprilie%20v7ro.pdf>

a2) Parlament și Președinție

La 9.30, sute de persoane fără a fi dirijate de cineva scandau în fața acestor clădiri. Mulțimea venea din Piața Marii Adunări Naționale, precum și din alte direcții. Până la 11.40 mitingul a decurs preponderent pașnic fără excese grave. Puținele persoane care tulburau ordinea publică nu au fost somate de poliția prezentă la fața locului, nu a intervenit nici reprezentantul autorității publice locale ca persoanele respective să fie puse la respect. Ca urmare, s-a sesizat o escaladare graduală a violenței din partea unui segment inițial minor al manifestaților.

Diagrama nr. 8. Evenimentele de la Președinție și Parlament, 7 aprilie 2009^Z

Între timp mai mulți lideri ai partidelor politice au chemat manifestații să vină în Piața Marii Adunări Naționale pentru a desfășura acolo mitingul. Au răspuns la acest apel aproximativ 1000 de persoane, care i-au urmat.

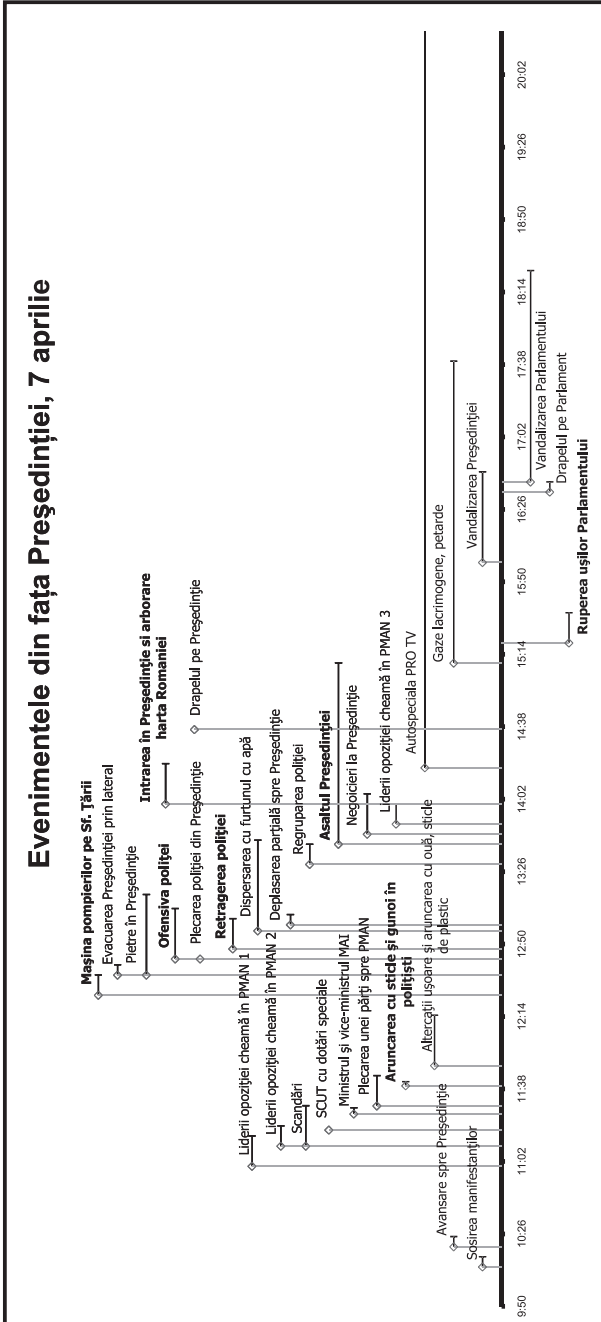
La orele 12.20 vreo 20 de persoane devin tot mai agresive, atacînd verbal și aruncînd cu diverse obiecte, în special sticle de plastic, în cordonul de polițiști. Tot în această perioadă geamurile de la parter a Președinției au fost sparte de către pietrele direcționate din mulțime. Conducerea de vîrf a Ministerului Afacerilor Interne, Ministrul Gheorghe Papuc, Vice-ministrul Valentin Zubic, precum și conducerea Comisariatului General de Poliție, prezenți la fața locului și văzută pe scările edificiilor respective, nu au încercat să domine situația, să neutralizeze persoanele agresive, să discute cu manifestații și cu organizatorii acestora în perspectiva aplanării conflictului. Reieșind din acțiunile ultimilor se observă că contingentul de circa 220 de colaboratori ai poliției din regimentele SCUT și Fulger, au primit indicații să mențină doar cordonul în jurul Președinției, pe de o parte și Parlamentului pe de altă parte.

Tot în acea perioadă neînsemnată de timp în fața manifestațiilor agresivi este adusă o mașină de pompieri, care însă nu era gata să acționeze cu jet de apă pentru a calma spiritele. În scurt timp cabina automobilului a fost distrusă de pietrele proiectate din mulțimea agresivă. Cu toate acestea colaboratorii de poliție, care erau poziționați în apropierea vehiculului de pompieri nu au intervenit în nici un mod. Poliția nu a răspuns aruncătorilor de pietre, prin ce de fapt a încurajat mulțimea agresivă.

Nu este exclus că mașina de pompieri a fost adusă intenționat cu scopul de a distra atenția manifestațiilor de la faptul ca personalul Președinției să părăsească clădirea prin ieșirile laterale, deoarece în acest timp colaboratorii regimentelor SCUT și Fulger în urma unei ofensive au eliberat spațiul dintre clădirile Parlamentului și Președinției de la str. Sfatul Țării la str. Maria Cibotari. În așa mod, fiind create două grupuri de manifestații în fața Președinției și Parlamentului.

Trebuie de menționat faptul că s-a observat că din interiorul Președinției la fel erau aruncate pietre ca răspuns la pietrele proiectate din mulțime, însă atenția era concentrată asupra cordonului de polițiști care despărțea mulțimea în două grupuri mari. Cu toate că ofensiva precedentă a demonstrat că colaboratorii de poliție sunt mai numeroși decît elementele agresive, din motive necunoscute, poliția s-a retras din fața Parlamentului și Președinției în spatele clădirilor, lăsînd aici forțe nesemnificative (50 persoane) să se confrunte cu manifestații. Retragerea poliției în părți și spatele clădirilor a dus la escaladarea violențelor, în jur de cîteva zeci de persoane aruncînd cu pietre în cordonul de polițiști. Încurajate de retragerea poliției elementele violente s-au dezlănțuit ațîțate de senzația că au raportat o victorie tactică asupra forțelor de ordine. Acestea au înaintat spre scările clădirilor Președinției și Parlamentului.

În intervalul de la 13.00 pînă la 14.00, în jur de 250 de protestatari au distrus geamurile de la primele etaje ale Președinției. Deși a fost folosit un jet de apă din interiorul clădirii Președinției, din cauza intensității sale acesta nu a făcut nimic altceva decît să ațîțe spiritele manifestanților. La fel în mod inexplicabil mai mulți participanți la întrunire au avut acces în sediul Președinției, ulterior stabilindu-se faptul că primele două etaje au fost devastate de aceștea. Un alt element dubios a constituit modul în care doi demonstranți au arborat drapelul UE pe acoperișul clădirii, iar ulterior și drapelul României. După vandalizarea sediului Președinției, la orele 14.30 elementele agresive s-au îndreptat spre sediul Parlamentului.

Diagrama nr. 9. Evenimentele de la Președinție, 7 aprilie 2009⁸8 Reproducerea evenimentelor din 6-7 aprilie 2009, <http://credo.md/arhiva/documente/7%20aprilie%20v7ro.pdf>

Deși liderii opoziției politice au adresat mulțimii apeluri repetate de a reveni în Piața Marii Adunări Naționale și a înceta acțiunile violente, distrugerea clădirilor guvernamentale au continuat.

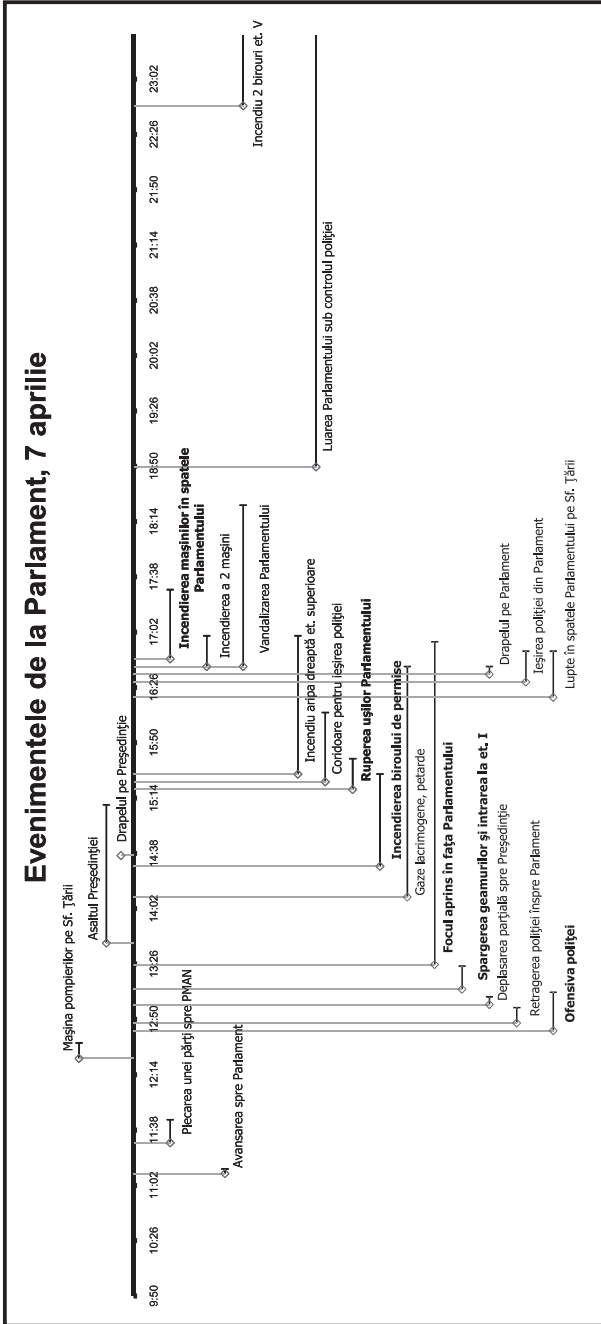
La fel ca și în fața Președinției cordonul de polițiști nu a fost format în fața clădirii ci a fost dislocat în spatele și în interiorul acesteia, prin ce a permis elementelor agresive să fie dezlănțuite la maxim. Începând cu orele 13.30 geamurile de la primele etaje a Parlamentului au început să fie distruse sporadic și cu frică, de parcă se încerca răbdarea polițiștilor, ulterior, văzând impunitatea acțiunilor sale, mulțimea a început devastarea geamurilor de la parter și etajele de mai sus. Mai mulți tineri au intrat în interiorul clădirii prin geamurile sparte, scoțând din interior bunuri care ulterior au fost incendiate chiar în fața Parlamentului. A fost incendiat biroul de permise și o încăpere din subsolul clădirii.

Ulterior ușa de la intrarea Parlamentului a fost distrusă și câțiva demonstranți au avut acces în clădire. În același timp atacului masiv au fost supuși colaboratorii de poliție care au fost concentrați în spatele Parlamentului. Polițiștii au fost împrorcați cu pietre, iar două camioane care erau nu departe de aceștea au fost distruse de gloată și ulterior incendiate.

Poliția a folosit sporadic exploziile acustice și gazele lacrimogene, însă acestea se pare că nu au afectat prea mult manifestanții aresivi.

Surprinzător dar și de data aceasta câțiva tineri au reușit să se ridice pe acoperișul Parlamentului unde au arborat drapelul României. Ulterior, s-a constatat că primele patru etaje au fost devastate de către grupurile de manifestanți. De la 16.30 pînă la ora 19.00 demonstranți intrați în Parlament au aruncat mobilier, echipamente de birou și hârtii din clădire. În jurul orelor 20.00 clădirea Parlamentul a rămas sub controlul deplin a poliției. Grupuri mai mici de persoane rămaseseră în fața Parlamentului până în jurul miezului nopții cînd unii din ei au fost reținuți de forțele de ordine.

Diagrama nr. 10. Evenimentele de la Parlament, 7 aprilie 2009

2.3. Întrunirea publică din 15 iunie 2009

Pe data de 15 iunie 2009, a avut loc pichetarea postului public de televiziune «Moldova 1» inițial de o singură persoană, la care ulterior s-au alăturat încă doi minori. Minorilor li s-a interzis să se apropie de clădirea televiziunii, de aceea au protestat la o distanță de 50 metri. După o jumătate de oră de ei s-au apropiat doi polițiști în haine civile, care le-au solicitat să prezinte buletinele de identitate. În scurt timp, la indicația vice comisarului general de poliție Iacob Gumeniță, minorii au fost reținuți și duși la Comisariatul General de Poliție, pe drum fiind-le retrase telefoanele mobile și interzis să comunice între ei. La secția de poliție, minorii au fost plasați în birouri diferite, unde au fost ținuți până la ora 18.00, când au fost luați acasă de părinți. Minorii au comunicat că timp de aproape șase ore, ei au fost interogați și intimidați. Ulterior minorii au declarat că au fost obligați să divulge parola adreselor lor electronice, pentru ca polițiștii să le poată cerceta corespondența acestora, fiind suspectați că au participat la dezordinile în masă din 7 aprilie 2009.

Minorii au fost aduși la poliție la ora 11.00, însă părinții lor au fost anunțați despre aceasta abia pe la orele 16.00. A doua zi, părinții minorilor au fost convocați la Comisariat, unde li s-a întocmit procese-verbale cu privire la neîndeplinirea obligațiilor părintești. În motivarea alegerii poliția a menționat că minorii au fost reținuți pentru că se aflau pe teritoriul adiacent TRM, unde se desfășura o manifestație, iar cei doi, fiind minori, nu au dreptul să participe la mitinguri și manifestații de protest. Deși instanța de judecată a încetat urmărirea administrativă a părinților minorilor, organele procuraturii nu au investigat cazul de sistare a întrunirii. Astfel minorii au sesizat organele de Procuratură, iar ultima a refuzat cercetarea cauzei stabilind că nu a fost vorba despre suspendarea ilegală a unei întruniri.

La momentul definitivării studiului o decizie irevocabilă nu a fost emisă pe acest caz.

3. Concluzii și recomandări

Analiza celor trei studii de caz, coroborate cu diagnoza oferită în primul capitol al studiului, induc concluzia că pînă la producerea evenimentelor din 7 aprilie 2009, majoritatea întrunirilor s-au desfășurat în mod pașnic, fără excese și elemente de agresivitate, forțele de ordine avînd suficiente capacități pentru a nu admite degenerarea situației. Din contra au existat cazuri de sistare a întrunirilor în mod nejustificat, însă pentru evenimentele din 6 și 7 aprilie poliția a preferat să ofere protestatarilor o libertate exagerată, care au condus la dezordinele în masă, transformînd o întrunire pașnică în una care nu putea să fie controlată.

Evenimentele din 6 și 7 aprilie 2009, au degenerat în violențe, în primul rînd, din cauza că nimeni nu și-a asumat sarcina de a dirija protestatarii și în al doilea rînd,

din cauza că a lipsit total comunicarea între manifestanți și poliție. Aici trebuie să subliniem faptul că pe data de 6 aprilie 2009 au existat trei întruniri, iar pe 7 aprilie 2009 – două întruniri.

Dacă două dintre întruniri din 6 aprilie au fost planificate, a treia a devenit o întrunire spontană și neplanificată. Întrunirile planificate au fost în mare parte coordonate de către organizatorii acestora și anume pentru ora 12,00 și pentru ora 18,00, în cadrul acestora nu au fost stabilite careva violențe sau abateri. Ce ține de întrunirea care a continuat după orele 20,00, când organizatorul întrunirii a anunțat încheierea mitingului, aceasta urmează a fi clasificată ca o întrunire spontană, care nu dispunea de un organizator sau coordonator. În mod evident s-a observat că întrunirile respective au fost haotice și necoordonate, prin urmare poliția care numeric era mai mare putea cu ușurință să stopeze și să rețină elementele agresive ale întrunirii.

Ce ține de întrunirile din data de 7 aprilie 2009, trebuie să notăm că în această zi au fost sesizate mai multe întruniri spontane pe întreg teritoriul Republicii Moldova, însă cea mai numeroasă și mai importantă a fost cea din mun. Chișinău, din care considerente a fost analizată anume aceasta. Astfel că iarăși am constatat că în această zi au existat două întruniri simultane. Prima întrunire ce a fost organizată de partidele de opoziție în Piața Marii Adunări Naționale și cea de a doua, o întrunire spontană și necoordonată în fața sediilor Parlamentului și Președinției.

Dacă întrunirea organizată de partidele de opoziție în PMAN a fost o întrunire pașnică, atunci nu putem spune aceasta despre întrunirile din fața Parlamentului și Președinției.

Aducerea mașinii de pompieri în fața clădirii Președinției, ofensiva și retragerea poliției, în interiorul și în spatele Președinției și Parlamentului au provocat o reacție adversă, în urma căreia persoanele agresive s-au consolidat și au luat puterea asupra întregii întruniri, atât din punct de vedere fizic, cât și psihologic.

Considerăm că agresivitatea substanțială putea fi totuși evitată prin următoarele:

- a)** comunicarea guvernării și a opoziției cu manifestanții (prin intermediul echipamentului sonor și alte modalități);
- b)** comunicarea și negocierea constructivă a forțelor de ordine cu manifestanții, întreprinderea acțiunilor prudente și profesioniste pentru a exclude provocările;
- c)** izolarea discretă a provocatorilor și folosirea, după necesitate, a echipamentului specializat pentru detensionarea situației și dispersarea controlată a grupurilor violente.

Regretabil, însă aceste măsuri nu au fost valorificate, mai mult, puținele încercări de a calma spiritele au fost obstrucționate. Forțele de ordine (mai mult de 400 de persoane) nu au intervenit decât o singură dată în timpul manifestației și din câte

am observat această intervenție a fost una de succes. Declarațiile conducerii de vîrf a Republicii Moldova, care a recunoscut că a consimțit vandalizarea clădirilor, pentru a exclude victimele în rîndurile manifestanților, trezesc nedumerire și sunt puțin credibile.

În cadrul calificării juridice a evenimentelor din 7 aprilie 2009 vom menționa că, potrivit art. 8 lit. c) din Legea privind întrunirile, cu începere de la ora 12.20 întrunirea din fața Parlamentului și Președinției a devenit parțial ilegală (contravenind prevederilor art. 16 al (3) a Legii), deoarece a fost încălcată clar ordinea publică prin provocarea de tulburările solide în masă. Poliția a reacționat în acest sens și a dispersat manifestanții adunați în fața Președinției. Întrunirea, din fața Președinției a degradat și mai mult în special după ora 13.30, ca urmare a acțiunilor violente a 200 de persoane și a pasivității forțelor de ordine, care depășeau demonstrații agresive.

Contrar prevederilor art. 21 și art. 22 ale Legii privind întrunirile, reprezentanții administrației publice locale au lipsit de la locul întrunirii. Organele de poliție nu și-au îndeplinit obligațiile funcționale, nu au utilizat măsurile necesare pentru asigurarea a ordinii publice și neutralizarea persoanelor violente, prin pasivitate, manevre neinspirate și acțiuni greșite au incitat agresivitatea mulțimii. Prevederile art. 22 a Legii stipulează că, în cazul în care “după cererea reprezentantului autorității administrației publice locale, participanții la întrunire nu părăsesc locul întrunirii, poliția va avertiza participanții asupra posibilității aplicării mijloacelor speciale și a dispersării forțate a întrunirii, acordînd un termen rezonabil conformării acestei cereri, după care va repeta cererea de dispersare a participanților”.

Deși prezența la fața locului conducerea Ministerului Afacerilor Interne și a Comisariatului General de Poliție nu și-a onorat obligațiile stabilite în conformitate cu Legea cu privire la poliție și Legea privind întrunirile. Din contra, declarațiile ministrului afacerilor interne demonstrează că s-a lăsat intenționat a lăsat situația să le scape de sub control.

La fel trebuie să menționăm că și administrația publică locală nu a fost la nivelul stabilit, deoarece nu a avut capacități instituționale și tehnice de a stabili un contact cu manifestanții, așa cum prevede art. 21 și 22 a Legii. Or, chiar dacă Primarul mun. Chișinău a încercat să convingă mulțimea să protesteze pașnic, prin intermediul unui megafon, acest utilaj nu a fost de ajuns ca macar jumătate din demonstrați să-l audă.

Ce ține de acțiunile Procuraturii care urma să investigheze cauzele, trebuie să notăm că acțiunile acestui organ de control au fost unilaterale, tendențioase și au fost îndreptate doar spre identificarea persoanelor care au participat la dezordinele în masă. Acest organ, însă nu a căutat soluții și răspunsuri pentru acțiunile colaboratorilor de poliție care au dirijat defensivă clădirilor distruse și modul în

care și-au îndeplinit obligațiile asumate prin Legea privind întrunirile și Legea cu privire la poliție.

Recomandări:

Pentru organele administrației publice locale:

- este necesară conlucrarea autorităților administrației publice locale și a poliției în analiza notificărilor, facilitarea procedurii de notificare și organizarea întrunirilor;
- este necesară eficientizarea activității comisiei pentru întruniri, instruirea persoanelor responsabile din cadrul autorităților publice locale pentru a face față provocărilor și eventual să ajute organizatorii întrunirii în cazul întrunirilor complicate;
- să acorde consultanță organizatorilor întrunirilor cu privire la modul de desfășurare și responsabilitățile acestuia;
- să publice pe site notificările prealabile a organizatorilor întrunirilor, pentru a facilita realizarea dreptului la întrunire;

Pentru organele afacerilor interne:

- ridicarea încrederii populației în capacitățile poliției de a soluționa conflictele și de a neutraliza persoanele agresive;
- dezvoltarea abilităților și tacticilor pentru a face față comportamentului inadecvat și agresiv al manifestanților întrunirii;
- crearea unor grupuri specializate de colaboratori ai poliției pentru supravegherea și asigurarea desfășurării întrunirilor în condiții legale;
- o mai bună cooperare între poliție și administrația publică locală în activitatea de control asupra libertății întrunirilor și facilitării desfășurării lor;

Pentru organele procuraturii:

- investigarea fermă de către Procurorul General a cazurilor de încălcare a dreptului la libera întrunire și de pasivitate a poliției;
- identificarea și tragerea la răspundere a grupurilor și persoanelor agresive care au încins spiritele, au comis violențe și au vandalizat bunurile proprietatea publică;
- sancționarea conducerii forțelor de ordine, care nu și-a îndeplinit obligațiile de serviciu pentru asigurarea ordinii publice în cadrul întrunirii din 7 aprilie 2009.

**Siguranța persoanei și dreptul
de a nu fi supus torturii**

CUPRINS

Cuvânt înainte	41
1. Unele prevederi privind reținerea persoanei	43
2. Tortura și relele tratamente	45
3. Siguranța persoanei și dreptul de a nu fi supus torturii în perioada 7 aprilie — 1 iulie 2009	46
- Cazuri expediate la Curtea Europeană pentru Drepturile Omului	58
- Cazul Mătășaru	58
- Cazul Gabriel Stati și Aurel Marinescu	58
- Cazul Sergiu Mocanu	59
- Cazul Netanyahu	59
- Cazul Valeriu Boboc	68
Încheiere	69
Concluzii	71

Cuvânt înainte

Controlul tuturor ramurilor puterii de către o singură formațiune politică timp de 8 ani (Partidul Comuniștilor) și instaurarea verticalei puterii de către această structură politică a constituit o nouă etapă în istoria RM, determinând evoluția prin prisma a 2 aspecte diferite – teoretic și practic. Din punct de vedere teoretic, RM a reușit relativ să mențină cursul reformelor și dialogul cu partenerii externi.

Însă, sub aspectul practic, situația a continuat să rămână una dezastruoasă. Schimbări reale au fost înregistrate numai la nivel de implementare a unor reforme prin ajustarea legislației la standardele internaționale, acceptându-se și promovându-se în acest sens modificări ale legislației și sistemului juridic. În ultimii ani, în opinia noastră, problemele din sistemul organelor de drept au revenit (au recidivat). Influența politicului în activitatea organelor de drept și corupția au fost tot mai vizibile și mai clare, subminând pas cu pas credibilitatea întregului sistem de justiție și, practic, revenindu-se astfel rapid la vechile obiceiuri și tradiții de ignorare a normelor și principiilor legale.

Conform normelor constituționale, persoanele au dreptul la conduite și opinii proprii și totodată, au dreptul să se bucure de securitatea personală, a domiciliului și a bunurilor sale. Ei, în anumite limite, trebuie să își poată exercita libertatea de a se exprima, precum și dreptul de a-și alege conducătorii și a decide în probleme de interes public.

Constituția țării declară că RM este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate. Totodată, Legea Supremă garantează drepturi și libertăți fundamentale tuturor indivizilor aflați sub jurisdicția sa. Libertatea individuală și siguranța persoanei sunt declarate inviolabile. Deasemenea, Constituția prevede direct și expres faptul că percheziționarea, reținerea sau arestarea unei persoane sunt permise numai în cazurile și cu procedura prevăzută de lege, iar celui reținut i se comunică imediat motivele reținerii sau arestării.

Mai mult, normele constituționale garantează fiecărui om dreptul la viață și la integritate fizică și psihică, asigurând totodată interzicerea torturii și aplicarea unor pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante. Constituția RM mai cuprinde și o precizare extrem de importantă și anume că dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile cetățenilor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Moldova a aderat. Garanția respectării drepturilor și libertăților fundamentale o constituie o altă prevedere din Constituție, potrivit căreia orice persoană se poate adresa Justiției pentru apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor sale legitime, nici o lege neputând îngreuna accesul liber la justiție.

Interzicerea torturii și a tratamentelor inumane sau degradante asumate la nivel constituțional este un alt element important al asigurării, că un asemenea comportament, interzis direct și categoric reprezentanților Statului, nu va avea loc în activitatea statului respectiv. Nimic nu poate justifica tortura într-o societate democratică și civilizată, într-un stat de drept. Din acest punct de vedere dreptul de nu fi supus torturii, tratamentelor sau pedepselor inumane sau degradante, este un drept absolut, care nu poate fi încălcat în nici un caz, indiferent de situație sau circumstanțe, și nu poate constitui obiectul unor rezerve legislative. Putem adăuga doar că numai interzicerea sclaviei mai este recunoscută în plan internațional drept absolut.

Termenul tortură semnifică orice act prin care se cauzează unei persoane în mod intenționat suferințe sau dureri grave, fizice sau psihice. Libertatea personală este o condiție fundamentală de care trebuie să profite fiecare, or privarea de libertate are impact direct și negativ asupra altor drepturi și libertăți ale individului. Orice privare de libertate plasează persoana într-o poziție vulnerabilă și o expune diferitor riscuri (tortură, pedeapsă crudă, tratament degradant sau inuman), care pot avea consecințe psihice și fizice grave, inclusiv de lungă durată. Din această cauză, responsabilitatea Statului la general și cea a agenților săi în particular, este extrem de mare. Judecătorii, procurorii și colaboratorii organelor de drept au obligația de a nu ignora și sfida legile, tocmai pentru a nu lipsi garantarea libertății de esența sa. Orice detenție trebuie să fie una excepțională, justificată în mod obiectiv și să nu depășească strictul necesar.

Moldova s-a aflat în permanentă monitorizare din partea instituțiilor și structurilor internaționale abilitate, care au constatat numeroase probleme privind drepturile persoanelor reținute sau aflate în custodia autorităților. Condițiile de detenție, tortura și corupția în rândurile colaboratorilor organelor de drept au rămas problemele principale care au afectat evoluția pozitivă a reformelor din sistem. În diferite rapoarte au fost constatate numeroase cazuri, situații și fenomene de aplicare a actelor de tortură, a relelor tratamente, condiții inumane și degradante în detenție, acces limitat la serviciile medicale etc.

Moldova este parte la Pactul Internațional privind drepturile civile și politice (ICCPR), Convenția ONU împotriva Torturii (CAT) și Convenția Europeană pentru Drepturile și Libertățile Fundamentale ale Omului (CEDO), care interzic tortura și relele tratamente. Moldova a ratificat Protocolul opțional la Convenția împotriva torturii (OPCAT) și a stabilit un mecanism național preventiv, mandatat de a vizita locuri de detenție.

Situația privind siguranța persoanei și dreptul de a nu fi supus torturii până la alegerile din 5 aprilie 2009

1. Unele prevederi privind reținerea persoanei

Liberatea persoanei este concepută ca absența oricărei constrângeri exterioare fizice sau psihice. Statul, prin mecanismele și organele sale este obligat să asigure oricărei persoane inviolabilitatea dreptului la libertate și siguranța individuală. Totodată, acesta urmează să reacționeze prompt în cazul în care drepturile fundamentale ale cetățeanului au fost violate sau să adopte acte normative care ar garanta libertatea persoanei.

Desovietizarea sistemului juridic național este un proces îndelungat, care sub unele aspecte, încă mai continuă. Codul de procedură penală (redacția 1961) prevedea dreptul organului de cercetare penală de a reține persoana bănuită de săvârșirea unei infracțiuni dacă:

- persoana a fost prinsă asupra faptului sau îndată după ce a săvârșit infracțiunea;
- martorii oculari sau partea vătămată vor arăta direct că anume persoana dată a săvârșit infracțiunea;
- pe corpul sau hainele persoanei bănuite, asupra acesteia sau la domiciliul ei vor fi descoperite urme evidente ale infracțiunii;
- persoana a încercat să fugă sau nu are domiciliu stabil, fie nu i s-a putut constata identitatea.

Faptul reținerii urma să fie comunicat procurorului în decurs de 24 ore, care urma în decurs de 48 ore să încuviințeze arestarea sau eliberarea persoanei. Pe durata reținerii persoana bănuită nu avea dreptul la un avocat. Art.6 (al cui) interzicea aplicarea torturii sau supunerea la tratamente inumane ori degradante.

Din 1992 persoana bănuită de săvârșirea infracțiunii are dreptul să fie asistată de un apărător din momentul reținerii, iar organele abilitate sunt obligate să asigure acestuia posibilitatea de a se apăra cu toate mijloacele legale, precum și protecția drepturilor personale și patrimoniale. Conform aceluiași modificări, "... persoana care efectuează cercetarea penală, anchetatorul, procurorul și instanța de judecată au obligația de a lua toate măsurile prevăzute de lege pentru cercetarea sub toate aspectele, completă și obiectivă, a circumstanțelor cauzei, de a scoate la iveală atât circumstanțele care dovedesc vinovăția bănuitului, învinuitului, inculpatului, cât și pe cele care-l dezvinovățesc, precum și circumstanțele care îi atenuează, sau îi agravează răspunderea. Persoana care efectuează cercetarea penală, anchetatorul, procurorul și instanța de judecată nu au dreptul de a pune în sarcină bănuitului, învinuitului, inculpatului obligațiunea de a prezenta dovezi. De asemenea, se interzice a smulge de la bănuit, învinuit, inculpat depoziții prin violență, amenințări și prin alte măsuri ilegale".

Odată cu adoptarea Constituției RM la 29 iulie 1994, termenul de reținere a persoanei a fost micșorat la 24 ore. Astfel, anchetatorul urma în termen de 6 ore din momentul reținerii persoanei să comunice acest fapt procurorului, care în decurs de 24 ore era obligat să elibereze mandatul de arestare ori să pronunțe

ordonanța privind eliberarea persoanei reținute. Ulterior, prin Legea nr.1579 din 27.02.1998 mandatul de arestare era eliberat de judecător. Această modificare venea în sprijinul persoanei bănuite, soarta căreia era decisă de instanța de judecată și nu de organul care reprezintă învinuirea.

În 2001 alin.3 al art.25 din Constituție este modificat, durata reținerii persoanei fiind stabilită la 72 ore. Respectiv, termenul reținerii începe a curge din momentul privării de libertate și până la eliberarea persoanei sau aplicarea arestării preventive.

În 2003 a intrat în vigoare noua legislație în materie penală (Codul Penal, Codul de Procedură Penală, Codul de executare...), care în mare parte urmau să finalizeze o perioadă destul de îndelungată de implementare a reformelor juridice. Noua legislație, precum și reformele juridice continue urmau să contribuie la asigurarea deplină a drepturilor și libertăților persoanelor pe întreg teritoriul țării.

Legislația procesual-penală în vigoare califică reținerea ca măsură procesuală de constrângere a persoanei prin privarea acesteia de libertate pe o perioadă scurtă de timp, dar nu mai mult de 72 de ore, în locurile și în condițiile stabilite de lege.

Astfel, conform art.165 al.1 CPP, pot fi supuse reținerii:

1) persoanele bănuite de comiterea infracțiunii pentru care legea prevede cu îpe un termen mai mare de un an;

2) învinuitul, inculpatul, care încalcă condițiile măsurilor preventive de libertate, luate în privința lui, dacă infracțiunea sește cu închisoarea;

3) condamnații în privința cărora au fost adoptate hotărâri de anulare a ării cu suspendarea condiționată a executării pedepsei sau anulare a liberării condiționate de pedeapsă înainte de termen.

Reținerea persoanei poate avea loc în baza:

- procesului-verbal, în cazul apariției nemijlocite a motivelor verosimile de a bănuși că persoana a săvârșit infracțiunea;
- ordonanței organului de urmărire penală;
- hotărârii instanței de judecată cu privire la reținerea persoanei condamnate pînă la soluționarea chestiunii privind anularea condamnării cu suspendarea condiționată a executării pedepsei sau anularea liberării condiționate de pedeapsă înainte de termen ori, după caz, cu privire la reținerea persoanei pentru săvârșirea infracțiunii de audiență.

Organul de urmărire penală are dreptul să rețină persoana doar dacă există o bănuială rezonabilă privind săvârșirea unei infracțiuni pentru care legea prevede pedeapsa cu închisoare pe un termen mai mare de un an și numai în cazurile:

- dacă aceasta a fost prinsă în flagrant delict;
- dacă martorul ocular, inclusiv victima, indică direct că anume această persoană a săvârșit infracțiunea;

- dacă pe corpul sau pe hainele persoanei, la domiciliul ei ori în unitatea ei de transport sînt descoperite urme evidente ale infracțiunii.
- dacă a încercat să se ascundă sau dacă nu are loc de trai permanent ori nu i s-a putut constata identitatea;
- dacă există temeieri rezonabile de a presupune că aceasta se va sustrage de la urmărirea penală, va împiedica aflarea adevărului sau va săvîrși alte infracțiuni.

La fel, legislația în vigoare stabilește un set de garanții persoanei în cadrul procesului penal în scopul de a nu-l fi violate drepturile. Garanțiile respective se referă la dreptul la apărare, dreptul de a ști despre temeierile reținerii, dreptul a informa rudele despre faptul reținerii, dreptul de a nu face declarații împotriva sa, dreptul de a nu fi supus torturii sau relexor tratamente etc.

Drepturile persoanei aflate în custodia organelor de drept din Moldova, în mare parte nu au fost respectate, fapt demonstrat de numărul mare al deciziilor de condamnare la CtEDO pentru încălcarea art.3, 5 din Convenție. În perioada 2006-2008 Moldova a fost condamnată în 25 dosare ce vizau încălcarea acestor articole.

2. Tortura și relexor tratamente

Atît legislația veche, cît și cea nouă interzic aplicarea torturii și a tratamentelor inumane și degradante, însă în procesul penal aceste prevederi nu erau respectate. Persoanele bănuite și condamnate au continuat a fi supuse maltratărilor, de către forțele de ordine.

Spre exemplu, pe parcursul vizitelor în Moldova, delegația CPT (în continuare Comitet) a cules plângeri generalizate de maltratări fizice a persoanelor private de libertate de către poliție. Raportorii au identificat metode de relexor tratamente cum ar fi: șoc electric aplicat cu un aparat manual, ace înfipte sub unghii, degetele de la mâini strânse de sârmă, capul scufundat în apă, aplicarea măștii antigaz etc, toate produse în comisariatele de poliție. Comitetul a descoperit și alte forme de tratamente inumane față de persoanele deținute, cum ar fi: lovituri cu bastonul în cazul plîngerii deținuților sau pentru disciplină; încătușarea timp de mai multe ore la gratiile ușii unei celule; deținerea în spații întunecoase și umede, slab insolate; insuficiența alimentară și a asistenței medicale; neasigurarea condițiilor de igienă și toaletă; lipsa în unele celule a toaletei, interzicerea/limitarea promenadeleor la aer proaspăt, dormirea pe echipamente fără saltea etc. Într-un număr mare de cazuri, maltratările fizice invocate erau de așa o gravitate, încât puteau fi considerate acte de tortură.¹

Aplicarea frecventă a torturii va fi ulterior demonstrată prin raportul Amnesty International din 2007. Raportorii au evidențiat cîteva cazuri în care drepturile

¹ <http://www.ziare.com/actual/international/12-04-2008/raport-politistii-din-republica-moldova-ii-tortureaza-pe-arestati-518972>

bănuțiilor, victimelor, deținuților erau violate, iar legislația și prevederile procedurale naționale erau ignorate de către ofițerii de poliție.

Deși Moldova a fost condamnată în numeroase cazuri pentru încălcarea drepturilor prevăzute de art.3,5 CEDO, organele de drept, în mare parte, nu au inițiat urmărirea penală împotriva polițiștilor care au aplicat tortura. Astfel de situații nu au fost comunicate opiniei publice. Dimpotrivă, Guvernul a continuat să nege crimele săvârșite de polițiști, încurajând astfel fenomenul. Alți factori ce influențează situația, identificați de către experți, ar fi:

- Nivelul mediu de calificare profesională, abilități scăzute în aplicarea metodelor și mijloacelor de căutare și fixare a probelor, lipsa mijloacelor tehnice moderne;
- Fonduri limitate destinate îmbunătățirii condițiilor din cadrul instituțiilor penitenciare și de detenție preventivă;
- Mușamalizarea actelor de tortură sau altor tratamente inumane de către administrația locurilor de detenție;
- Dificultăți în întocmirea rapoartelor medicale, în dependență de starea psihică a persoanei aflate în detenție;
- Analiza superficială a rapoartelor și concluziilor întocmite de reprezentanții societății civile din domeniu.

3. Siguranța persoanei și dreptul de a nu fi supus torturii în perioada 7 aprilie — 1 iulie 2009

Siguranța persoanei în timpul manifestațiilor pașnice

*«...democrația este un proces și nu o erupție,
a consolida democrația presupune tenacitate
și capacitate de a lucra asupra noastră,
ca o colectivitate națională.»
Bill Clinton*

Precondiții

Involuția democrației din RM în ultimii ani, a scos în evidență gradul sporit de insecuritate al cetățenilor, în special în timpul aflării lor în custodia poliției, dar și în timpul participării lor la diverse acțiuni și manifestații publice. În ultimii ani, pe parcursul desfășurării acțiunilor de protest, deseori organele de poliție au manifestat un comportament orientat spre încălcarea drepturilor protestatarilor. Legislația RM privind întrunirile a fost modificată recent, fiind adaptată condițiilor și standardelor actuale. Totuși, chiar dacă organele de poliție erau anunțate din timp despre organizarea diverselor acțiuni de protest, acestea nu luau măsurile

necesare pentru a permite desfășurarea liberă și pașnică a protestelor. În câteva cazuri au avut loc contra-manifestări agresive ale unor grupări, care s-au soldat cu diverse altercații sau provocări, la care organele de drept nu au intervenit. Prin urmare, comportamentul inadecvat al organelor de poliție a devenit generator de insecuritate și nesiguranță pentru cetățeni, probabil pentru a descuraja cetățenii să-și manifeste liber opinia și să își exercite în mod democratic drepturile. Cu toate acestea, deși există un cadru legal, ce prevede garanții necesare protecției securității personale, implicarea forțelor de ordine în acțiuni ilegale demonstrează clar absența mecanismului de aplicare al acestui cadru legal și necesitatea acută a unor reforme reale în domeniu cu scopul sporirii securității cetățeanului precum și funcționării principiilor statului de drept prin respectarea și aplicarea legislației, în special de către organele de drept.

Curtea Europeană, statuând că statul are obligația pozitivă de a oferi protecție grupurilor ce-și exercită dreptul la întrunire pașnică, a evidențiat în cauza Plattform „Ärzte für das Leben” c. Austriei, că “se poate întâmpla ca în timpul unei manifestații să se producă ciocniri sau încălcări din partea unor elemente ostile ideilor sau revendicărilor care urmau a fi promovate. Totuși, participanții trebuie să fie în stare să mențină manifestația fără să se teamă că vor fi subiectul unor violențe fizice din partea adversarilor. O astfel de teamă ar putea fi pasibilă cu împiedicarea asociațiilor sau a altor grupări de a-și exprima liber ideile și părerile pe teme arzătoare din viața societății. Într-o democrație dreptul de a contra-manifesta nu ar putea ajunge până la punctul de a paraliza exercitarea dreptului de a manifesta. Mai mult, vom adăuga cu puțină anticipație, faptul că manifestații nu trebuie să se teamă de violențe fizice din partea celor care au obligația să le protejeze și să le apere drepturile lor. Așa ceva într-o democrație este totalmente exclus, inadmisibil și condamnatibil.

Evoluția evenimentelor

La 5 aprilie 2009 în RM au avut loc alegerile Parlamentului țării. Campania electorală și alegerile au fost organizate și desfășurate într-o atmosferă extrem de tensionată, în condițiile în care, în ultimii ani, numeroase probleme ale societății erau ignorate de către autorități, reprezentate la nivel legislativ și executiv de către un singur partid politic (Partidul Comuniștilor). În mare parte, scrutinul electoral a fost așteptat de către o mare parte de cetățeni pentru a produce schimbarea situației politice prin mijloace democratice și non-violente. Numeroase nereguli semnalate de către observatorii naționali și internaționali au compromis categoric procesul electoral, iar rezultatele scrutinului a nemulțumit o mare parte a cetățenilor, care au considerat că alegerile au fost fraudate și nu au întrunit condițiile și standardele democratice.²

² Potrivit rapoartelor de observare ale scrutinului parlamentar din aprilie 2009, a fost “Incorect și pațial liber” (Coaliția-2009) sau “Pațial corect și liber” (OSCE-ODIHR)

În semn de protest, un grup de tineri au inițiat o acțiune pașnică de protest în vederea exprimării atitudinii și dezacordului față de aceste rezultate. Astfel, în seara zilei de 6 aprilie 2009, în centrul capitalei, mii de cetățeni au protestat pașnic, solicitând organelor electorale să nu valideze rezultatele alegerilor. La 7 aprilie acțiunile de protest au continuat pașnic în Piața Marii Adunări Naționale, iar în fața edificiilor Parlamentului și Președenției RM, un alt grup de persoane au provocat violențe, soldate cu rănirea unor persoane (inclusiv polițiști), incendierea, devastarea și jefuirea celor 2 clădiri ale Statului.

În mare parte, în ziua de 7 aprilie 2009 poliția a avut un comportament straniu, inadecvat și chiar iresponsabil pentru astfel de situații.³ Aflându-se în spatele sediului Parlamentului, prin indiferența și incompetența conducătorilor săi a creat impresia că permite (uneori încurajează) aceste fapte. Forțele de ordine, în număr suficient pentru a face față unui grup violent de cca.200-300 persoane⁴, erau bine echipate și ar fi fost în stare să oprească acțiunile violente, vandalizarea și jefuirea instituțiilor statului. Această impresie este întărită de faptul că organele de drept nu au intervenit nici împotriva grupurilor de persoane care au intrat deja în incinta Parlamentului sau Președinției. Dimpotrivă, ulterior au fost difuzate imagini în care, Vladimir Țurcan, unul din liderii partidului de guvernământ (ulterior președinte al comisiei parlamentare privind elucidarea evenimentelor din 7 aprilie) era surprins dând indicații privind arborarea drapelului UE și al României asupra instituțiilor asediate.

Toate aceste evenimente au avut loc ziua, imaginile reușind să șocheze opinia publică națională și internațională. Peste câteva ore, odată cu venirea nopții, organele de forță au intervenit brutal împotriva protestatarilor pașnici din Piața Marii Adunări Naționale, fiind lovite, maltratate și arestate sute de persoane. Au apărut primele semnale privind aplicarea torturii de către organele de forță, însă din start, autoritățile statului, reprezentanți ai diverselor instituții abilitate și de diferit rang, fără a analiza situația și a verifica faptele, au negat astfel de comportament. Ulterior, funcționarii MAI și alți funcționari publici de rang înalt au justificat intervenția prin “necesitatea restabilirii ordinii publice”, iar violența argumentată prin “starea psihică” a colaboratorilor poliției.

Siguranța persoanei în timpul acțiunilor de protest

Inițial, în timpul manifestațiilor, protestatarii pașnici au fost supuși unor riscuri serioase din punctul de vedere al siguranței persoanei. Organele statului nu au creat condiții pentru desfășurarea pașnică a acțiunilor de protest, deși se cunoștea faptul că vor manifesta zeci de mii de persoane. Autoritățile nu au luat măsurile legale și necesare pentru prevenirea unor astfel de acțiuni. Protestatarii

3 Comisarul pentru Drepturile Omului al Consiliului European, Thomas Hammarberg, cere clarificarea responsabilității polițiștilor și superiorilor acestora pentru „eșecul” de profesionalism și lipsa de respect pentru normele de bază în cazul maltratării participanților la proteste care au fost arestați <http://www.azi.md/ro/story/2667>

4 Ziceam că e bine să găsești o declarație a unor foști polițiști de rang înalt Gamurari etc spre exemplu <http://www.timpul.md/article/2009/04/16/1663>

nu au fost asigurați cu mijloace acustice pentru diseminarea informației, create obstacole pentru instalarea acestora. Funcționari de rang înalt din cadrul structurilor de forță (Procuratura Generală și Ministerul de Interne) au urmărit calm atacul aceluși grup violent de protestatari asupra organelor de forță și instituțiilor statului, care în același timp puneau în pericol și persoanele aflate în apropiere. Mai mult, în timpul acțiunilor violente și printre persoanele care au pătruns deja liber în sediile Parlamentului și Președinției devastate, au fost observați inclusiv minori. Este evident faptul că există diverse afirmații ce justifică sau incriminează (condamnă) comportamentul autorităților. Cu toate acestea, există încă foarte multe întrebări sau semne de întrebare, privind comportamentul autorităților și al forțelor de ordine, la care va trebui să răspundă o comisie de investigare/cercetare a evenimentelor, cauzelor și consecințelor evenimentelor din perioada post-electorală. Odată stabilite faptele, autoritățile sunt obligate să aplice sancțiuni împotriva tuturor persoanelor vinovate de situația de după 6 aprilie 2009, indiferent de funcția sau poziția pe care a ocupat-o sau o mai deține.

Reținerea în masă a persoanelor, aplicarea forței, intimidarea și persecutarea cetățenilor

Așadar, după comportamentul inadecvat al autorităților și cel pasiv al forțelor de ordine din 7 aprilie, în aceeași zi, noaptea târziu, sub pretextul restabilirii ordinii publice, reprezentanții structurilor de forță au început reținerea în masă și la întâmplare a persoanelor, aplicând excesiv forța împotriva acestora. Imagini șocante au fost difuzate pe internet și de posturile independente de televiziune. Cu siguranță putem afirma că societatea nu era pregătită și nu s-a așteptat la o astfel de “campanie” din partea structurilor de forță.

Opinia publică a fost într-un fel “adormită” (neutralizată) de comportamentul tolerant al forțelor de ordine în timpul zilei, tocmai pentru faptul că nu a aplicat forța în momentul violențelor provocate ziua de către protestatari. Acest fapt, a redat senzația că autoritățile preferă să evite intervenția pentru a proteja protestatarii pașnici și pentru a nu admite victime. Prețul acestui “gest” era unul minimal - prejudicierea imaginii forțelor de ordine și anumite prejudicii de ordin material, ceea ce era într-un fel acceptabil.

În realitate nu s-a întâmplat așa. În mod surprinzător, colaboratorii organelor de drept, înarmați și bine echipați, au fost surprinși de camerele de luat vederi aplicând forța fizică împotriva unor persoane non-violente. Reținerea lor a continuat a doua zi, fiind agresați selectiv, în plină zi și în centrul capitalei, tineri de către numeroase grupuri de persoane în civil, sub privirile calme și indiferente ale polițiștilor în uniformă. S-ar presupune că agresorii în civil erau deasemenea polițiști, însă nici în perioada respectivă și nici ulterior, autoritățile nu au comunicat opiniei publice detalii. Potrivit victimelor, forța a fost aplicată și maltrătarile au avut loc atât în momentul reținerii și transportării lor cât și în perioada aflării în custodia poliției. Mai mult, autoritățile au inițiat imediat o amplă campanie de

intimidare a studenților. Organele de forță au descins în căminele de studenți și au maltratată numeroase persoane, au reținut anumiți tineri și au înspăimântat locuitorii căminelor respective.⁵ Deasemenea, autoritățile au exercitat presiuni prin intermediul administrațiilor instituțiilor de învățământ, amenințând elevii și părinții cu aplicarea legii penale, în cazul în care aceștia vor participa la acțiuni de protest.⁶ În acest sens, au fost comunicate cazuri în care elevii, inclusiv cei mici, au fost obligați să semneze declarații. Toate aceste acțiuni au creat o stare de alertă, frică și nesiguranță printre părinți, profesori, studenți și elevi. Mulți tineri s-au ascuns de frică să nu fie arestați sau maltratați.⁷

Reprezentanți ai autorităților publice locale au declarat deasemenea că au fost obligați să semneze declarații care condamnă protestele de la Chișinău, fiind amenințați cu concedierea în cazul în care vor refuza.⁸

Anumite surse vorbeau despre eventuale victime chiar din seara de 7 spre 8 aprilie 2009, însă autoritățile au negat nu doar eventuale victime ci și aplicarea forței, prezența torturii și persecutarea protestatarilor pașnici. Mai târziu, totuși s-au demonstrat astfel de cazuri, cel mai cunoscut în acest sens fiind cazul Valeriu Boboc, rudele căruia au insistat și au demonstrat prin exhumare și expertiză medico-legală cu participarea unui expert internațional repetată, faptul că decesul nu a survenit în urma intoxicării cu substanțe necunoscute (așa cum au constatat inițial autoritățile) ci în urma loviturilor aplicate.⁹

Alte câteva cazuri de deces, presupuse a fi similare cazului Boboc, din diferite motive nu au fost examinate. În presa au fost reflectate alte 3 cazuri de deces în condiții suspecte: Eugen Țapu, Ion Țăbuleac și Maxim Cănișev.

Familia lui Eugen Țapu a declarat că pe corp sunt urme de violență. Procuratura Generală declara că “la 15 aprilie la etajul tehnic al unui bloc din str.Albișoara, a fost depistat corpul cet.Eugen Țapu, strangulat cu șireturile de la încălțăminte”, iar “decesul acestuia a survenit cu aproximativ 2-3 săptămâni în urmă”.

Cadavrul lui Ion Țăbuleac a fost aruncat în noaptea de 7 aprilie, în urma evenimentelor din centrul capitalei, în curtea Spitalului de Urgență din Chișinău. Acesta avea coastele rupte, răni adânci în regiunea tâmpelor și un picior fracturat. Martorii au afirmat că corpul neînsuflețit al tânărului de 22 ani a fost aruncat dintr-o mașină albă, marca Niva, aparținând MAI.

Maxim Cănișev, un tânăr de 20 de ani, a fost găsit mort în lacul Ghidighici din suburbia mun. Chișinău la 19 aprilie. Rudele au declarat că medicii legiști au constatat că decesul lui Maxim a avut loc pe 8 aprilie, acesta fiind găsit cu “coloana vertebrală traumată, unde avea o pată mare de sânge.

5 www.azi.md/ro/story/2379

6 www.azi.md/ro/story/2174

7 www.azi.md/ro/story/3028

8 www.azi.md/ro/story/2216

9 vezi studiu de caz

Potrivit informațiilor colectate de societatea civilă, 666 persoane au devenit victime ale evenimentelor post-electorale din Moldova (604 bărbați și 62 femei). 38% dintre acestea au fost reținute la 7 aprilie, iar altele 39% la 8 aprilie 2009. Aproximativ 100 dintre aceștia erau minori. Numai 5% au fost reținute în apropierea clădirilor Parlamentului și Președenției (PMAN-28%, domiciliu-17%, instituții de învățământ-11%, Primărie-3% și în alte locuri (pe stradă, autobus, gară etc.)-36%).¹⁰

Reținerea persoanelor a continuat și după audierile efectuate în perioada 11-12 aprilie 2009 (17%), fiind astfel continuat procesul de persecutare a protestatarilor pașnici, inclusiv după finalizarea procesului de revocare a măsurilor de reprimare sub formă de arest¹¹ (anunțat de Procuratura Generală în urma “amnistierii” participanților la proteste de către președintele Voronin). Persoanele au fost identificate în baza imaginilor video. Astfel, Asociația Promo-Lex a înregistrat un caz în care persoana a fost identificată după numărul de înmatriculare al automobilului personal. A fost invitată prin telefon în luna mai la secția de poliție sub un alt pretext, însă în momentul în care a ajuns în biroul polițistului, a fost maltratată în prezența altor persoane, fiind acuzat de destabilizarea situației social-politice din țară. Totodată, au fost exercitate presiuni pentru a depune declarații împotriva unor persoane aflate în arestul poliției. Deoarece nu existau probe și nici motive pentru reținerea sa a fost lăsat să plece, însă imediat a fost acostat de către o patrulă a poliției rutiere, care i-au întocmit un proces verbal privind nesupunerea și înjurarea colaboratorilor de poliție. Astfel, a fost sancționat indirect (metodă de sancționare a persoanelor incomode) cu arest administrativ pentru o perioadă de 3 zile.

Centrul de Reabilitare a Victimelor Torturii “Memoria” (CRTV) a oferit ulterior asistență medicală pentru 76 persoane abuzate fizic și psihic de către forțele de ordine în timpul reținerii și detenției. 9 dintre aceștia aveau vârsta cuprinsă între 15 și 18 ani, 44 – între 19 și 25 ani, iar 23 tineri aveau peste 25 ani. 60 dintre victimele examinate și asistate de CRTV “Memoria” au suferit traume cranio-cerebrale, confirmate de către medicul neurolog, iar alții 3 au avut fractură humerus, pleurezie post-traumatică și fractura coastelor și nasului. Alte 3 persoane au avut perforate tempanele, consecință a utilizării metodei de tortură fizică “telefon”.

Majoritatea victimelor au fost reținute în stradă de către polițiști sau persoane în civil. În momentul reținerii, grupuri de la 2 la 6 persoane în civil sau polițiști aplicau simultan lovituri victimelor. Deasemenea, în incinta centrelor de detenție, a fost practicat “coridorul morții”,¹² lovituri cu pumni, picioare, bastoane, băte și chiar patul armei în față, cap, coaste, ceafă, tâmpile în timp ce încătușați și nu se puteau apăra. Au fost înregistrate declarații în care tinerii au fost loviți cu capul de automobil sau pereți.

10 Studiul statistic elaborat de CREDO și IDOM

11 www.azi.md/ro/story/2464

12 mai multe persoane aplică lovituri din toate părțile peste tot corpul, în timp ce victima este escortată prin coridoarele comisariatului de poliție sau de la automobilul poliției spre intrarea în comisariat sau penitenciar

Tortura psihologică a fost aplicată în egală măsură de către reprezentanții forțelor de ordine. Astfel, amenințarea cu detenția, violul, handicapul fizic și moartea (împotriva victimelor sau rudelor acestora) au devenit principalul instrument utilizat în scopul obținerii de informații, denunțarea altor participanți sau recunoașterea “vinovăției”. Alte forme ale torturii psihologice, invocate de către victime: restricții ale comunicării cu lumea exterioară, lipsa accesului la informație, dezinformarea, interogarea “încrucșată”,¹³ restrângerea accesului la necesitățile vitale, interzicerea și imitarea contactelor cu familia și prietenii, umilirea, atacuri sexuale verbale, dezbrăcare forțată completă, impunerea semnării forțate a mărturisirilor, privare de somn, etc.

Majoritatea victimelor au declarat că nu au fost alimentați cu hrană și apă timp de 2-3 zile și nu au beneficiat de asistența medicului, deși au acuzat dureri și probleme de sănătate. Dimpotrivă, unele victime au declarat că au fost maltratați din nou în momentul în care au solicitat avocat, hrană sau medic.

Fiind chestionate după metoda de evaluare a traumei “Harvard” de către medicii RCTV “Memoria”, victimele au invocat bătăi și lovituri peste tot corpul, aplicarea torturii în detenție, leziuni fizice severe, “îndoctrinare” politică și ideologică pro-comunistă și anti-democratică, abuz sexual și umilire sexuală, confiscarea și distrugerea bunurilor personale, răpire, izolare forțată de alte persoane, obligare de a trăda un membru de familie sau prieten cu expunerea riscului de moarte sau traume severe. Deasemenea, multe dintre victime au afirmat faptul că au fost martori ai actelor de tortură și a bătăilor peste tot corpul, aplicate la întâmplare unor persoane pașnice. Anume aceste circumstanțe au fost invocate de către victime drept evenimente dureroase sau înspăimântătoare. Unele victime ale torturii, tratamentelor inumane și crude, au declarat că au pierdut cunoștința în timpul în care erau torturați sau târâți de către reprezentanții forțelor de ordine.

Un alt moment ce ridică numeroase semne de întrebare față de autorități și permite anumite interpretări, este prezența unor automobile speciale, pregătite probabil pentru transportarea persoanelor, care staționau în apropiere de sediul Guvernului. Automobilele aveau duble numere de înmatriculare. În față numere de înmatriculare naționale ale RM, iar în spate numere de înmatriculare eliberate de către administrația separatistă de la Tiraspol. Șoferul nu a reușit să explice situația respectivă jurnaliștilor care au constatat și înregistrat cazul. Autoritățile RM afirmaseră de multe ori că aceste numere de înmatriculare sunt ilegale și urmează a fi interzise pe teritoriul RM și peste hotare. În aceste condiții, este inexplicabil faptul utilizării acestora de către structurile constituționale, în special în astfel de condiții și în astfel de circumstanțe.

Numeroși cetățeni au întâlnit obstacole la punctele vamale, iar altor numeroase persoane străine le-a fost interzis fără motive și ilegal intrarea în RM, inclusiv jurnaliștilor. Deasemenea, potrivit unor reprezentanți ai societății civile din teri-

13 Concomitent de către mai multe persoane

toriu, libera circulație a tinerilor în perioada 6-12 aprilie a fost restricționată, fiind înregistrate numeroase cazuri de împiedicare a tinerilor să circule spre Chișinău.

Jurnaliștii din Moldova au fost și ei agresați în perioada în care aveau loc rețineri ilegale în masă. Cameramanul Oleg Brega a fost agresat în momentul în care înregistra imagini în apropiere de sediul Guvernului, fiindu-i distrusă/sustrasă camera. Alte cazuri de abuz împotriva jurnaliștilor: Rodica Mahu, Jurnal de Chișinău a fost reținută ilegal de către forțele de ordine. Doru Dendiu, jurnalist TVR, - i-a fost retrasă acreditarea, apoi obligat să părăsească teritoriul RM. Petru Terguță, Antena 3, a ieșit din RM sub escorta OSCE, după ce primise avertismente telefonice că va fi arestat. În condițiile în care existau pericole pentru siguranța și securitatea jurnaliștilor lor, Radio România Actualități și Agenția NewsIn și-au retras corespondenții din RM.

Potrivit victimelor, în unele regiuni ale țării ziarele independente nu erau comercializate, fiind dosite de la chioșcuri, apoi întoarse înapoi la Chișinău. Accesul la informații a fost limitat și manipulat de către Compania publică «TeleradioMoldova», fiind îngreunat astfel accesul cetățenilor la informații.¹⁴ Evenimentele nu erau reflectate obiectiv și nu au fost inițiate discuții sau dezbateri publice privind situația reală din țară.¹⁵ Evenimentele au fost interpretate exclusiv din perspectiva poziției partidului aflat la guvernare. Portalurile de știri au fost în mare parte blocate, fiind totodată înregistrate cazuri de nefuncționare a internetului.¹⁶

În arestul poliției au ajuns 19 copii care au participat la manifestațiile de pe 7 aprilie. Rudele, colegii și prietenii au sesizat avocatul pentru drepturile copiilor privind soarta a încă 10 copii.¹⁷ Directorul Centrului pentru Drepturile Omului banuieste ca minorii arestați după protestele din 7 aprilie au fost supuși unor presiuni, deoarece sunt înconștienți, frustrați. Le e teamă de situația în care s-au pomenit.¹⁸

Condițiile de detenție și tratamentul aplicat persoanelor reținute

Numeroasele persoane care au fost maltratate, reținute și deținute de către forțele de ordine în legătură cu evenimentele din 7 aprilie au declarat medicilor CRVT “Memoria” că umilința și înjosirea demnității umane a fost cea mai oribilă experiență trăită de ei în perioada detenției. Fiind limitat accesul societății civile în comisariatele de poliție, la 11 aprilie 2009 am reușit totuși să discutăm cu un grup de persoane, recent transferate din Comisariatele de Poliție în Penitenciarul nr.13 din Chișinău. Marea majoritate a acestora purtau urme ale violențelor și au declarat că sunt fericiți pentru faptul că nu se mai află în custodia poliției. Aceștia au povestit despre procedurile și mijloacele de tortură aplicate de către polițiști.

14 www.azi.md/ro/story/2427

15 www.azi.md/ro/story/2376

16 Reprezentantul OSCE pentru libertatea presei, Miklos Haraszti, la 14 aprilie a adresat un apel autorităților moldave să asigure accesul liber pentru mediile străine și să permită să se relateze nestingherit din Moldova

17 www.azi.md/ro/story/2288

18 www.azi.md/ro/story/2328

Pe lângă faptul că nu există explicații privind necesitatea unor astfel de “campanii” și justificarea acțiunilor și a consecințelor acestora, este evident faptul că reținerea și detenția în masă a unor persoane generează abuzuri și violări ale normelor, principiilor juridice și ale drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

În situația în care au fost reținute sute de persoane, fiind încălcate procedurile, principiile, normele și drepturile fundamentale, este evident faptul că autoritățile nu au fost în stare să facă față nici sub aspectul condițiilor de detenție. Victimele au comunicat despre faptul că s-au aflat în încăperi lipsite de ventilare și lumină normală, câte 20 persoane în 12 m.p. sau 25 persoane în 8 m.p. Unii deținuți au declarat că s-au aflat în garajele Comisariatelor de Poliție, în portbagajele automobilelor, în cușcă metalică cu gratii. În perioada detenției, victimele au fost lipsite de hrană, apă și somn, fiind restricționat accesul la examinarea și serviciile medicale, facilitățile igienice, etc. Poliția a folosit pe larg și sistematic relele tratamente împotriva persoanelor aflate în custodia sa.

Avocatul Lilia Prodan a declarat, la 16 aprilie 2009 la Masa Rotundă “Democrația în pericol: Drepturile Omului în Moldova”, că 3 fete au fost supuse unor proceduri umilitoare, fiind dezbrăcate în fața a 7-8 polițiști-bărbați. Mai mult, în timpul audierii persoanelor deținute în Penitenciarul nr.13, recent transferate de la Comisariatele de Poliție, câteva persoane au presupus că în incinta Comisariatului Poliției sect.Centru, mun.Chișinău au avut loc cazuri de viol și au comunicat acest fapt reprezentanților NPM și societății civile, care i-au vizitat la 11 aprilie 2009.

Imediat, reprezentanții organizațiilor pentru drepturile omului, inclusiv un reprezentant al Asociației Promo-LEX, s-au deplasat la Comisariatul de Poliție al sect. Centru, Chișinău pentru a putea confirma sau infirma aceste presupuneri. În fața Comisariatului respectiv staționa o ambulanță, medicii în momentul în care au părăsit sediul au evitat să vorbească despre motivele prezenței lor la Comisariatul de Poliție și detalii despre asistența acordată. Accesul în Comisariat și la registrul instituției a fost interzis. Peste 4 ore experții independenți au încercat în zadar să determine organele de drept să respecte legea. Dimpotrivă, au sosit persoane în civil, presupuși șefi ai instituției respective, care au intimidat reprezentanții societății civile prin efectuarea înregistrărilor video în loc să prezinte explicații și informațiile solicitate.

Drepturile și garanțiile procedurale

Drepturile procedurale, în calitate de garanție privind neaplicarea torturii, tratamentelor sau pedepselor inumane și degradante, urmează a fi interpretate mult mai larg decât prevederile directe ale legislației privind drepturile victimei, dar și prin prisma obligațiilor organelor responsabile de protecția eventualelor victime. Astfel putem face o delimitare certă între drepturi procedurale directe, garantate victimelor pretinselor aplicări de violență/bănuți în comiterea unor infracțiuni

sau contravenții și respectiv drepturi procedurale indirecte, în contextul obligațiilor organelor de stat în vederea prevenirii aplicării torturii.

Dacă ne referim la drepturile directe putem menționa că, în perioada protestelor din 6-8 aprilie 2009, precum și ulterior, victimelor torturii, pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante le-au fost încălcate următoarele drepturi:

- *Dreptul ca cererea sa să fie înregistrată imediat în modul stabilit, să fie soluționată de organul de urmărire penală, iar după aceasta să fie informată despre rezultatele soluționării.*¹⁹ Această garanție nu a fost respectată de organele de urmărire penală. Diverse persoane au mărturisit că au solicitat înregistrarea plîngerilor privind abuzurile și maltrătarile la care au fost supuse în momentul reținerii, aduceri în secțiile de poliție precum și detenție. Din informațiile de care dispunem, organele de urmărire penală nu au făcut publice datele privind înregistrarea unor astfel de plîngeri decît după ce opiniei publice au fost prezentate multiple cazuri de maltratare din partea colaboratorilor de poliție. Astfel conform informațiilor²⁰ prezentate de Procuratura Generală primele plîngeri privind pretinsa aplicare a violenței în privința protestatarilor au fost înregistrate abia la 12 aprilie 2009.

- *Dreptul să fie apărută de acțiunile interzise de lege în modul prevăzut pentru apărarea persoanelor participante la procesul penal.*²¹ Și această garanție procedurală a fost în masă încălcată de organele de poliție. Conform datelor furnizate de Procuratura Generală,²² la 29 septembrie 2009 au fost înregistrate 102 plîngeri privind pretinsa aplicare a violenței în privința protestatarilor. Conform cercetărilor efectuate de ONG, s-a constatat că din 135 persoane chestionate 64% au pretins că au fost abuzați fizic pe parcursul custodiei.

- *Dreptul să fie asistată, la acțiunile procesuale efectuate cu participarea ei, de un apărător ales.*²³ Această garanție a fost încălcată masiv de către organele de poliție. După protestele din aprilie 2009, s-a constatat că din 172 persoane private de libertate, chestionate, doar circa 60% au avut acces la avocat în termenele prevăzute de legislație.

Alte garanții procedurale:

- *Persoana care a întocmit procesul-verbal de reținere, imediat, dar nu mai târziu de 6 ore, este obligată să dea posibilitate persoanei reținute să anunțe una din rudele apropiate sau o altă persoană, la propunerea reținutului, despre locul unde acesta este deținut sau o anunț singură.*²⁴

19 Art.58 alin.2 Cod Procedură Penală

20 Răspunsul Procuraturii Generale nr.18-30/09-1288 din 29 septembrie 2009.

21 Pct.10 alin.3 art.58 Cod Procedură Penală

22 Răspunsul Procuraturii Generale nr.18-30/09-1288 din 29 septembrie 2009

23 Pct.11 alin.3 art.58 Cod Procedură Penală

24 Alin.1 art.173 Cod Procedură Penală

- Persoanele reținute nu au beneficiat de dreptul de a comunica rudelor despre faptul și locul reținerii. În acele zile, unele posturi independente de televiziune au difuzat apelurile rudelor către autorități, în care mame sau soțiile unor persoane cereau în genunchi informații despre locul și starea acestora.

- *Organele de urmărire penală și instanțele judecătorești în cursul procesului sînt obligate să activeze în așa mod încît nici o persoană să nu fie neîntemeiat bătută, învinuită sau condamnată și ca nici o persoană să nu fie supusă în mod arbitrar sau fără necesitate măsurilor procesuale de constrîngere.*²⁵ Cu regret, dar privarea de libertate a persoanelor este utilizată deseori de organele de poliție drept camuflaj al aplicării unor acțiuni ilegale în privința persoanelor bătute.

Astfel privarea de libertate a protestatarilor s-a datorat în mare parte și superficialității examinării acestor cazuri de către organele de urmărire penală și instanțele de judecată, or acestea din urmă trebuiau să examineze obiectiv și sub toate aspectele cauzele aflate în gestiunea lor.

Ținînd cont de gravitatea și amploarea situației, circumstanțele și mijloacele reținerii persoanelor, instanțele de judecată urmau să examineze foarte atent fiecare caz în parte, pentru a se convinge că nu vor participa la confirmarea ilegalităților săvîrșite de către organele de urmărire penală sau poliție.

Anume judecătorii au putut juca un rol important în reabilitarea victimelor torturii prin aplicarea altor măsuri preventive non-privative de libertate și sesizarea organelor procuraturii pentru fiecare caz.

Regretabil, dar majoritatea cazurilor au fost examinate de către judecătorii de instrucție au petrecut procesele formal, fiind emise încheieri după metoda “copy-paste”, adică fiind schimbate doar numele persoanelor “judecate” iar în rest textul încheierii fiind similar. Probăm formalitatea proceselor prin numărul mare de încheieri emise în timp de cîteva minute.

Astfel, spre exemplu, judecătorul Gh.Morozan a examinat și emis 4 încheieri și a eliberat 4 mandate de arest la 10 aprilie 2009, într-un timp record de numai 51 minute (intervalul orelor 21.10 – 22.01).

- *Judecătorii judecă cauzele penale pe baza legii și în condiții care exclud orice presiune asupra lor.*²⁶ *Judecarea materialelor și cauzelor penale se desfășoară la sediul instanței.*²⁷ Majoritatea cazurilor privind aplicarea măsurilor preventive sau sancțiunilor administrative au fost examinate de instanțele de judecată contrar normelor enunțate mai sus, adică în afara sediilor instanțelor de judecată ci în incinta Comisariatului General de Poliție.

²⁵ Alin.3 art.1 Cod Procedură Penală

²⁶ Alin.1 art.26 Cod Procedură Penală

²⁷ Art.32 Cod Procedură Penală

În acest fel, judecînd după numărul exagerat de mare de încheieri privind aplicarea măsurii preventive arestul și decizii privind aplicarea sancțiunilor administrative sub formă de arest administrativ emise de instanțele de judecată nu putem nega influența organului de urmărire penală/poliție asupra autorității judecătorești.

- *Judecătorul de instrucție examinează demersurile procurorului privind autorizarea efectuării acțiunilor de urmărire penală, măsurilor operative de investigații și de aplicare a măsurilor procesuale de constrîngere care limitează drepturile și libertățile constituționale ale persoanei.*²⁸

Au fost constatate cu certitudine multiple cazuri în care încheierile privind aplicarea măsurii preventive au fost emise de către judecători, care nu sunt judecători de instrucție. În acest fel încălcarea normei legale este evidentă și doar o anchetă internă al CSM ar putea evidenția cuantumul unor astfel de încălcări.

Cazuri expediate la Curtea Europeană pentru Drepturile Omului

După anunțarea “amnistierii” generale de către președintele în exercițiu Voronin, în arestul organelor de drept au rămas numai câteva persoane. Majoritatea acestora fiind acuzate sau bănuite că ar fi organizat dezordini în masă și ar fi uzurpat puterea în stat. În mare parte, aceste cazuri au fost percepute de opinia publică drept dosare politice prin care autoritățile sau reprezentanții organelor de drept s-au răsbunat pe aceste persoane.

Cazul Mătășaru

Anatol Mătășaru este cunoscut opiniei publice drept un aprig luptător împotriva abuzurilor din sistemul de drept din Moldova prin organizarea unor acțiuni de protest originale. A fost arestat de la domiciliu la 8 aprilie 2009. Reținerea, ca și în alte cazuri similare, s-a efectuat cu încălcări grave de procedură, de către persoane în civil, care nu au ezitat să facă uz de forță. Anatol Mătășaru a fost supus tratamentelor inumane și degradante, fiind bătut crunt de către colaboratori ai poliției, probabil în semn de răsbunare pentru acțiunile de protest anterioare, la care a supus criticii organele procuraturii și ale MAI. “Soția sa împreună cu fiul de 4 ani, nu se simțeau în siguranță și în perioada respectivă au solicitat azil oricărui stat care binevoiește să le asigure integritatea personală”.

Cererea fost depusă la CEDO, care în scurt timp a cerut Guvernului să răspundă de ce a fost arestat și maltratată Mătășaru și de ce nu a avut acces la asistenta medicală. «Cel mai mult ne indignează faptul că a fost obligat să dezvaluie parolele la adresele sale de e-mail sau să recunoască că a fost plătit de anumite persoane ca să protesteze», a menționat avocatul Victor Panțârău.

Anatol Mătășaru a fost eliberat din arest la 5 august 2009.

Cazul Gabriel Stati și Aurel Marinescu

Gabriel Stati este fiul unuia dintre cei mai prosperi oameni de afaceri din Moldova. Anterior evenimentelor din aprilie, în presă au existat afirmații precum că președintele țării Vladimir Voronin și persoane din familia și anturajul său «încearcă să pună mâna» pe afacerile familiei Stati.²⁹ Suspecți de finanțarea și organizarea acțiunilor violente de protest, la solicitarea organelor de drept ale RM, Ucraina a decis să-i extradeze pe cetățenii moldoveni Gabriel Stati și Aurel Marinescu. După arestarea celor 2 persoane, Compania ASCOM a anunțat sistarea totală a activităților în Moldova «până la instaurarea unui regim democratic».³⁰

29 www.azi.md/ro/story/1757

30 www.azi.md/ro/story/2377

Avocatul Vitalie Nagacevski: „Reținerea și ulterioara extrădare a lui Gabriel Stati și Aurel Marinescu nu au avut loc în baza legii, ci la nivel de înțelegere politică, ceea ce este inacceptabil într-un stat care se pretinde a fi bazat pe drept». În cererea de extrădare moldovenii au invocat că Stati și Marinescu sunt învinuiți de uzurparea puterii de stat, ceea ce poate fi catalogat drept infracțiune politică. Conform Convenției Europene privind extrădarea și Tratatului bilateral Moldova - Ucraina privind asistența juridică în materie penală, extrădarea pentru comiterea infracțiunilor politice este interzisă. În momentul reținerii Stati și Marinescu au cerut azil politic, dar acesta le-a fost refuzat.

La 18 iunie i-a fost schimbată măsura de reprimare, fiind arestat la domiciliu, iar la 8 iulie a fost eliberat și din arestul la domiciliu.

Cazul Sergiu Mocanu

Sergiu Mocanu, ex-consilier prezidențial și lider al unei formațiuni politice a fost reținut în stradă la 8 aprilie 2009, fiind acuzat de organizarea dezordinilor în masă și de uzurparea puterii în stat. Avocatul Ion Dron a susținut că dosarul este fabricat, dat fiind faptul că acuzarea nu prezenta probe care ar fi demonstrat implicarea lui în organizarea protestelor din 7 aprilie. «Faptul că inițial Mocanu a fost arestat, iar ulterior se aduna probe pentru a-i demonstra vinovăția este o absurditate. Nici într-o țară a lumii nu este permis arestul în lipsa probelor». În perioada 10 - 30 aprilie, procurorii nu au efectuat nici o anchetă și nu au prezentat judecătorului probe care ar demonstra vinovăția lui Mocanu. Cu toate acestea, la ședința de judecată din data de 30 aprilie judecătorul a acceptat demersul procurorului de a prelungi arestul cu încă 30 de zile și a refuzat solicitarea apărării de a schimba măsura de reținere de la arest în izolator în arest la domiciliu. «Am impresia că în R.Moldova cazurile de rezonanță sînt judecate de către judecători speciali. Deși am cerut recuzarea judecătorului, ne-a fost refuzat acest drept», a spus Dron.

Sergiu Mocanu s-a aflat în arest la domiciliu din 11 iunie. La 31 iulie a fost eliberat din arestul la domiciliu.

Cazul Netanyahu

Unicul cetățean străin arestat în legătură cu evenimentele din 7 aprilie a fost Preotul Johnattan Jerusalayem Netanyahu, cetățean al SUA și al României. Acestuia i-a fost intentată o cauză penală pe faptul organizării dezordinii în masă și acțiunilor întreprinse de uzurparea puterii de stat». A fost reținut la 10 aprilie și a declarat: «Am fost bătut la poliție. S-a încercat să fiu făcut țap ispășitor pentru că m-am născut în România. Sunt nevinovat». Netanyahu a fost eliberat din detenție la 11 iulie 2009.

La 30 septembrie 2009, Ministerul Justiției a declarat că noul Guvern urmărește scoaterea de pe rol a 7 cereri depuse la CEDO de către persoanele acuzate de implicare în organizarea protestelor violente din 7 aprilie. În acest sens, Ministrul justiției, Alexandru Tănase, a declarat că, în caz de convenire la o înțelegere cu reclamantii, Guvernul va semna o declarație unilaterală de recunoaștere a tuturor încălcărilor comise în cazul persoanelor care au depus plângeri la CEDO. „Dacă până la instaurarea noului guvern aceste plângeri au fost inadmisibile, noua guvernare le acceptă și recunoaște că în raport cu persoanele date au fost comise o serie de încălcări ale drepturilor garantate de Convenția Europeană”. În același timp, ministrul i-a îndemnat pe petiționari să soluționeze cauzele pe cale amiabilă, discutând cu fiecare în parte, astfel încât cererile să fie scoase de pe rol. „Nu ar fi corect și echitabil ca actualul guvern al RM să fie penalizat pentru acțiuni pe care noi le-am condamnat și sub care noi nu am subscriș”.³¹

Anchetele oficiale ale autorităților

Procuratura Generală a prezentat la 29 septembrie 2009 următoarea informație:

Potrivit informațiilor oficiale, în perioada 12 aprilie – 1 octombrie 2009 au fost înregistrate în organele procuraturii 102 materiale în legătură aplicarea violenței împotriva protestatarilor de către angajații organelor de poliție, în timpul și după evenimentele din 7-8 aprilie 2009.

În 25 cazuri procurorii s-au autosesizat, iar în 77 cercetările au fost inițiate la plângerile cetățenilor. Din totalul de 102 plângeri, 6 au fost adresate de către femei.

În 50% dintre aceste cazuri sunt reclamate abuzuri din partea polițiștilor în momentul reținerii și 50% maltratarea în incinta comisariatelor de poliție.

Către 1 octombrie 2009, organele procuraturii au dispus începerea urmăririi penale în 23 cazuri, 13 fiind pornite în baza art.309/1 CP RM; 8 în baza art.328 al.2 lit.a) CP RM, 1 în baza art.187 al.4 CP RM și 1 în baza art.152 al.2 lit.2) CP RM.

Până la 1 octombrie 2009 nu au fost adoptate hotărâri procesuale finale pe cauzele penale menționate, respectiv nu a fost finisat rechizitoriul și nu au fost deferite justiției nici o cauză penală. Deasemenea, nu au fost adoptate hotărâri de clasare, încetare, suspendare sau suspendare condiționată a urmăririi penale.

În rezultatul controalelor complete, în 60 cazuri întemeiat au fost adoptate hotărâri de a refuza începerea urmăririi penale, iar în restul de 19 cazuri, cercetările continuă.

31 www.azi.md/ro/story/6159

Potrivit Procuraturii Generale, din partea ONG-urilor au fost înregistrate 257 demersuri privind investigarea și tragerea la răspundere a persoanelor care au maltratât/torturat persoane în legătură cu evenimentele din 7 aprilie 2009. Din partea APL nu au fost înregistrate astfel de demersuri.

În cadrul urmăririi penale în procesul nr.2009038033, pornit pe faptul dezordinilor de masă din 06-07.04.2009 sunt examinate și acțiunile colaboratorilor de poliție și factorilor de decizie, prin prisma respectării prevederilor legislației în vigoare.³²

Deoarece existau numeroase cazuri clare de abuz și violare în masă a drepturilor fundamentale, se cereau investigații și cercetări operative, transparente și obiective din partea autorităților privind evenimentele din perioada post-electorală din Chișinău. Autoritățile au tergiversat acest proces, iar declarațiile oficialilor și ale reprezentanților organelor de drept confirmau impresia opiniei publice privind mușamalizarea abuzurilor și tolerarea situației de impunitate. Oficialii nu au recunoscut violarea în masă și evidentă a drepturilor fundamentale și nu au condamnat public astfel de acțiuni ilegale. Dimpotrivă, majoritatea declarațiilor în principiu justificau acțiunile polițiștilor prin necesitatea restabilirii ordinii publice, iar violențele, au fost justificate într-o oarecare măsură, prin starea psiho-emoțională a colaboratorilor organelor de drept (adică răzbunarea pentru atacurile din timpul zilei asupra acestora), afirmându-se de fiecare dată sau chiar au existat reproșuri, în adresa societății civile și a mass-mediei independente, privind victimele din rândurile polițiștilor. Mai mult, au existat declarații precum că victimele și-au pictat rănilor pentru a simula actele de tortură.³³

Fiind prezentate numeroase aspecte ce țin de comportamentul ilegal al organelor de drept, reprezentanții procuraturii și ai MAI au admis și regretat faptul că poliția a intervenit brutal și a provocat leziuni cetățenilor. Procurorii au făcut apel către avocați și victime în vederea sesizării organelor abilitate, garantând măsurile de protecție prevăzute de legislația națională.

La 21 aprilie 2009, prin Decret prezidențial a fost creată Comisia de stat pentru elucidarea cauzelor, condițiilor și consecințelor evenimentelor din 7-8 aprilie 2009. Președinte al Comisiei a fost numit Vladimir Țurcan, unul din liderii Partidului Comuniștilor aflat la guvernare. Comisia respectivă nu a fost una credibilă pentru societatea civilă și opinia publică, deoarece în componența acesteia au fost incluse în mare parte membri și reprezentanți ai unui singur partid, iar Țurcan a fost surprins în momentul în care dădea indicații unor persoane să arboreze drapelul UE și al României asupra clădirilor Parlamentului și Președinției.³⁴ Astfel, Comisia respectivă nu a întrunit din start aspecte, cerințe și criterii de bază și nu a fost în stare să asigure o platformă necesară examinării echidistante, imparțiale,

32 Răspunsul Procuraturii Generale nr.18-30/09-1288 din 9.09.2009

33 <http://www.ziare.com/actual/international/04-18-2009/comunistii-de-la-chisinau-sustin-ca-victimele-abuzurilor-si-au-pictat-ranile-724317>

34 vezi imagini la <http://social.moldova.org/news/suspendarea-activitatii-comisiei-turcanu-202822-rom.html> sau <http://www.euro-palibera.org/video/2372.htm>

obiective și credibile a evenimentelor din 7-8 aprilie 2009, fapt ce a determinat o persoană inclusă în această comisie să ceară excluderea sa din Comisie.³⁵

Deși Comisia respectivă urma să prezinte la 5 mai 2009 un raport, un document în acest sens nu a fost elaborat și publicat nici pînă în prezent. Comisia oficiala care investighează tulburările de pe 7 aprilie și-a întrerupt activitatea. În contextul alegerilor parlamentare anticipate, provocate în semn de protest de opoziția parlamentară prin refuzul votării candidaturii comuniștilor la funcția de președinte al țării, Vladimir Turcanu a anunțat la 20 iulie 2009 despre întreruperea activității Comisiei, explicând că dorește să evite acuzațiile de intimidare a concurenților electorali.

Noua guvernare a promis investigații transparente și obiective privind evenimentele post-electorale din Moldova și a anunțat în octombrie 2009 crearea unui grup de lucru privind instituirea unei noi Comisii de anchetă.

Acțiunile societății civile

Societatea civilă s-a implicat activ în apărarea drepturilor protestatarilor pașnici și a persoanelor reținute de forțele de ordine. În condiții lipsite de transparență și într-o atmosferă de teroare în masă, reprezentanții ONG-urilor au reușit relativ rapid să își consolideze eforturile în vederea stopării abuzurilor autorităților și manipulării opiniei publice. Deja în dimineața zilei de 8 aprilie 2009, 11 organizații au reușit să semneze o declarație comună prin care au condamnat acțiunile violente și de vandalism, care au avut loc la 7 aprilie, declarând că „Puterea cuvântului și a voinței pașnice sunt de neînvins în calea consolidării democrației adevărate. Democrația adevărată are ca scop schimbarea societății, însă nu prin forță sau violență. Violența induce stare de frică, încălcarea drepturilor altor persoane, compromise dezvoltarea liberă a societății”.³⁶ Mesajul respectiv a fost însă interpretat diferit de către presa pro-guvernamentală.³⁷

La 8 aprilie 2009 situația a devenit dramatică, fiind înregistrate numeroase cazuri de maltratare și reținere a protestatarilor pașnici, în timp ce presa cu acoperire națională și pro-guvernamentală continua dezinformarea și manipularea opiniei publice prin selectarea și distorsionarea mesajelor. Societatea civilă și-a intensificat eforturile privind determinarea autorităților să oprească abuzurile în masă. La 9 aprilie organizațiile din domeniul drepturilor omului și-au exprimat îngrijorarea privind modalitățile și condițiile reținerii persoanelor bănuite că ar fi participat activ la acțiunile violente ce au avut loc pe 6 și 7 aprilie 2009.³⁸ Organizațiile semnatare au solicitat respectarea strictă a prevederilor art.3 și 5 CEDO; reținerea persoanelor violente la locul faptei doar cu implicarea colaboratorilor

35 <http://www.interlic.md/2009-04-22/viorel-cibotaru-a-solicitat-excluderea-sa-din-comisia-pentru-elucidarea-evenimentelor-din-7-8-aprilie-9831.html>

36 www.promolex.md/index.php?module=news&cat=0&item=178

37 www.trm.md/index.php?module=stiri_int&news_id=7749

38 www.promolex.md/index.php?module=news&cat=0&item=180

politei în uniforma de serviciu pentru a evita insinuări sau acuzații neîntemeiate; respectarea tuturor garanțiilor și drepturilor procesuale, o atenție sporită fiind atrasă dreptului la apărare; renunțarea la practicile de reținere fără probe suficiente privind implicarea persoanei concrete în acțiunile violente; inspectarea și monitorizarea de către Avocații Parlamentari și membrii Consiliului Național de Prevenire a Torturii a tuturor izolatoarelor de detenție preventivă din subordinea MAI, CCCEC, SIS și Ministerul Justiției, atât în capitală cât și în restul teritoriului țării; monitorizarea situației create de către organismele și instituțiile preocupate și specializate.³⁹

În același timp, numeroși reprezentanți ai sectorului neguvernamental și-au exprimat îngrijorarea față de agravarea situației social-politice în urma scrutinului din 5 aprilie 2009, fiind preocupați de faptul că interpretările inadecvate ale acestor evenimente servesc drept justificare pentru decizii și acțiuni de natura să polarizeze și mai mult societatea.⁴⁰ Ei au cerut o investigație plenară, transparentă, cu participare internațională, a cauzelor care au condus la declanșarea actelor de vandalism. Semnatarii au cerut autorităților să renunțe la mesaje virulente și crearea unui cadru de dialog politic pentru depășirea situației, respectarea legii, publicarea listelor persoanelor arestate și garantarea drepturilor acestora, neadmiterea persecuțiilor politice, asigurarea dreptului la libera circulație, libertatea opiniei și a exprimării, inviolabilitatea individuală și siguranța persoanei, stoparea fenomenului de dezinformare a populației, etc.⁴¹

Organizațiile pentru apărarea drepturilor omului din Moldova, Grupul de criză și numeroși avocați individuali au inițiat procedura de colectare a informațiilor privind numărul real al victimelor evenimentelor din 7 aprilie, tratamentul, situația și consecințele acestora asupra persoanelor reținute, abuzate și aflate în custodia autorităților. Astfel, toată informația a început să fie colectată direct de la victime, avocați, rude și organizații neguvernamentale, avându-se la bază un chestionar compus din 12 întrebări.

La 11 aprilie 2009 reprezentanți ai ONG și membri ai NPM au vizitat Penitenciarul nr.13 din Chișinău, (aflat sub jurisdicția Ministerului Justiției) unde au intervievat primele cca.40 victime ale evenimentelor din 7 aprilie. Totodată, nu au fost respectate prevederile legale de către MAI, fiind interzis accesul acestora în Comisariatele de Poliție în perioada 7 – 13 aprilie 2009.⁴²

La 16 aprilie 2009 organizațiile pentru apărarea drepturilor omului din Moldova au organizat o Masă Rotundă cu tematica “Democrația în pericol. Drepturile Omului în Moldova” la care au participat reprezentanți ai structurilor de stat și ai organelor de drept.⁴³

39 această declarație nu a fost difuzată de către presa pro-guvernamentală

40 www.azi.md/ro/story/2332

41 www.promolex.md/index.php?module=news&cat=0&item=181

42 www.azi.md/ro/story/2325

43 www.promolex.md/index.php?module=news&cat=0&item=182

Rolul jucat de societatea civilă în vederea stopării fenomenului de instaurare a unei stări generale bazate pe forță și teroare, a fost unul foarte important, poate chiar determinant. În scurt timp, comunitatea internațională obține, datorită eforturilor societății civile și presei independente, probe clare despre abuzurile și ilegalitățile autorităților.

În acest context, autoritățile comuniste inițiază proceduri de intimidare a unor organizații active. Ministerul Justiției adresează scrisori din care reiese că organizațiile respective ar fi co-organizatori ai acțiunilor din 7 aprilie 2009 și le solicită „poziția vizavi de evenimentele care au avut loc, precum și să informeze despre acțiunile întreprinse pentru prevenirea și stoparea violenței și asigurarea respectării prevederilor Legii privind întrunirile”.

Deasemenea, Inspectoratul Fiscal în aceeași perioadă a expeditat, în mare parte către aceleași organizații, citații prin care se cere în termeni restrânși prezentarea documentelor ce țin de activitatea financiară pentru perioada 2008 – 2009, veniturile, sursele acestora și cheltuielile aferente.⁴⁴

Criza politică și evenimentele post-electorale au zdruncinat fundamentele statului de drept în RM, creând premise pentru instaurarea unui regim polițienesc, în care valorile și principiile democratice sunt ignorate. Pentru a preveni o astfel de evoluție, societatea civilă propune la 5 mai (ziua în care Comisia de stat pentru elucidarea cauzelor, condițiilor și consecințelor evenimentelor din 7-8 aprilie 2009 trebuia să prezinte un raport) un document, capabil să ducă la conciliere națională.⁴⁵ Foaia de Parcurs urma să fie acceptată de către toți actorii implicați, clasa politică și societatea civilă, în vederea restabilirii statului de drept, legitimității alegerilor și integrării europene a RM. Documentul reprezintă o inițiativă a societății civile, care fiind preocupată de impactul crizei a propus un mecanism de administrare a situației de impas.

Acestea au fost cele mai importante acțiuni ale societății civile în perioada de criză. Organizațiile naționale au fost încurajate de către colegii lor din străinătate, care s-au solidarizat cu eforturile și poziția lor.⁴⁶ În opinia noastră cele mai active organizații au fost IDIS Viitorul, Amnesty International Moldova, CReDO, CRVT “Memoria”, Promo-LEX, IDOM, CNTM, Contact, API, APEL, CIJ, Soros-Moldova, etc.

Un rol important în monitorizarea situației, documentarea cazurilor și sensibilizarea opiniei publice l-a avut Primăria mun. Chișinău. Primarul General Dorin Chirtoacă în continuu se implica și solicita organelor de drept municipale (aflate de fapt și în subordinea sa, conform legislației) informații și explicații referitor la ilegalitățile săvârșite de către forțele de ordine. Periodic, municipalitatea publica liste și poze ale victimelor torturii și relexelor tratamente.⁴⁷

44 www.promolex.md/index.php?module=news&cat=0&item=183

45 www.promolex.md/index.php?module=news&cat=0&item=192

46 www.azi.md/ro/story/2446 www.azi.md/ro/story/2632

47 www.unimedia.md/?mod=news&id=10336

Reacția comunității internaționale

Edwin Berry, consilier pentru Drepturile Omului al ONU în Moldova, a reușit să viziteze la 11 aprilie 2009 penitenciarul nr.13 și să discute cca 40 de tineri arestați: “Nu am mai văzut așa ceva”; “Cu toții aveau urme de bătaie și traume, practic toate persoanele pe care le-a văzut aveau între 18 și 24 de ani”; “Tinerii au declarat că au fost bătuți la sectoarele de poliție sau Comisariatul General de Poliție. Au fost deținuți acolo în celule mici de câte 8 metri pătrați, în care se aflau câte 25 și chiar 28 de persoane. Li se dădea apă foarte puțină, iar produse alimentare practic defel.

De asemenea, majoritatea dintre ei s-au plâns pe imposibilitatea întâlnirilor cu avocații”; “Din ceea ce am văzut și am auzit de la cei cca 40 de tineri, pot considera că e vorba de grave încălcări ale drepturilor omului, și anume e vorba de aplicarea tratamentelor inumane și degradante, precum și de îngrădirea dreptului la consiliere juridică, la proces echitabil, la condiții adecvate de detenție”.⁴⁸

Uniunea Europeană a reacționat imediat la evenimentele dramatice din Moldova. La 7 aprilie 2009 Înalțul Reprezentant al Uniunii Europene pentru Politica Externă și Securitate Comună, Javier Solana, s-a adresat cu o declarație specială cu privire la situația din Moldova.

În diferite țări și orașe au avut loc numeroase acțiuni de protest ale cetățenilor moldoveni (Montreal, Londra, Praga, Geneva, Bruxelles, Washington, Toronto, Roma, Milan, București, etc).

Rețeaua Institutelor și Asociațiilor de Politici Publice (PASOS), ce intrunește 36 membri din 23 de state a criticat autoritățile de la Chisinau pentru pasivitatea de care au dat dovadă în timpul protestelor din 7-8 și 9 aprilie 2009.

Markus Meckel, purtătorul de cuvânt al SPD din Bundestag-ul Germaniei a declarat că “Președintele Vladimir Voronin poartă responsabilitatea principală pentru înrăutățirea situației politice din Moldova.”⁴⁹

La 9 aprilie 2009 Președintele Vladimir Voronin a avut o convorbire telefonică cu omologul său rus, Dmitri Medvedev. Potrivit unui comunicat al Președinției, “în cadrul discuției telefonice a fost efectuat un schimb de opinii privind situația social-politică din Moldova. Medvedev a felicitat autoritățile moldovenești pentru maniera în care au acționat în condițiile protestelor violente din 7 aprilie curent, ce a permis menținerea sub control a stării de lucruri și restabilirea ordinii de drept în capitala țării”.⁵⁰

«Forte politice din R. Moldova trebuie să dea dovada de abținere și să se comporte respectuos față de rezultatele alegerilor parlamentare, care s-au desfășurat în corespundere cu normele democratice, așa cum au marturisit nenumăratele

48 www.azi.md/ro/story/2325

49 www.azi.md/ro/story/2212

50 www.azi.md/ro/story/2183

misiuni internaționale de monitorizare, inclusiv APCE, OSCE», opinie expusă la întrederea de la Moscova, de către viceministrul afacerilor externe al FR, Grigori Karasin, și de către șeful Misiunii OSCE în Moldova, Philippe Remler.

Ulterior, Vladimir Voronin și ambasadorul rus la Chișinău Valeri Kuzmin au efectuat un schimb de opinii privitor la realitățile din Moldova după alegerile parlamentare din 5 aprilie 2009. Voronin apreciind înalt susținerea morală și politică acordată părții moldovenești de către autoritățile Federației Ruse, personal de către șeful statului rus, Dmitri Medvedev.⁵¹

Vladimir Voronin a precizat ca acest sprijin corespunde spiritului relațiilor seculare de prietenie și colaborare și al parteneriatului strategic stabilite între cele două țări și popoare, se arată în comunicatul de la Presedinție. La 30 aprilie 2009 MAE al Rusiei a apreciat evenimentele din Moldova drept o tentativă de lovitură de stat⁵² (anume această poziție a fost promovată din start de către autoritățile comuniste de la Chișinău).

Terry Davis, Secretarul general al CoE a declarat „sunt foarte îngrijorat de posibilele încălcări ale drepturilor omului și de arestările în masă despre care se relatează. Sunt îngrijorat că sunt arestați inclusiv copii și de restricțiile la care este supusă presa», fapt ce a determinat deplasarea imediată a directorului general pentru democrație și afaceri politice al CoE la Chișinău.

De asemenea, Moldova a fost vizitată la 22 aprilie 2009 de Prim-ministrul Cehiei, care deținea președinția UE, la 24 aprilie 2009 de Secretarul General al Consiliului Uniunii Europene, Înaltul Reprezentant al UE pentru Politică Externă și de Securitate Comuna, Javier Solana⁵³ și de către Comisarul Consiliului Europei pentru Drepturile Omului, Thomas Hammarberg.

La 23 aprilie 2009 situația din RM a constituit subiectul unei dezbateri în plenumul Parlamentului European. În discursurile lor, europarlamentarii și-au exprimat îngrijorarea și au condamnat încălcările drepturilor omului, care au avut loc în Moldova începând cu protestele din 6-8 aprilie.⁵⁴

Departamentul de Stat al SUA a emis o declarație cu referire la situația din Moldova: „Deși ordinea a fost restabilită și demonstrațiile ce au urmat au fost pașnice, am primit rapoarte din partea societății civile și observatori internaționali privind modul necorespunzător de tratare a deținuților de către autoritățile moldovene. De asemenea ne neliniștește informația că studenții și jurnaliștii au fost intimidați de către oficiali guvernamentali”.

O delegație a Parlamentului European s-a aflat în perioada 26-29 aprilie într-o vizită de documentare în Moldova și a constatat încălcări grave ale drepturilor omului după alegerile din 5 aprilie: „Actele oribile de violență produse în comi-

51 www.azi.md/ro/story/2580

52 www.azi.md/ro/story/2680

53 www.azi.md/ro/story/2587

54 www.azi.md/ro/story/2557

sariatele de poliție, neacordarea asistenței juridice și medicale persoanelor reținute nu pot fi tolerate»; „Am întâlnit atâția oameni care ne-au povestit, practic cu aceleași cuvinte, aceleași scenarii care s-au produs cu ei în detenție. Am văzut picioare rupte, mâini fracturate, leziuni corporale, vanatai. Am văzut chiar și un copil de 8 ani care a fost arestat. Oamenii au marturisit că au fost impuși să treacă printr-un așa-zis coridor al morții, unde erau bătuti cu bestialitate de mai mulți politisti, lesinau și apoi erau din nou bătuti și impuși să semneze documente»; „Toti trei ne-au spus că nu li s-au prezentat careva probe nici la reținere și nici în penitenciar. În plus, ei au fost forțați să semneze învinuirile aduse. Acest lucru a fost șocant pentru noi»;

Rezoluția Parlamentului European (PE) referitoare la situația din R. Moldova după alegerile din 5 aprilie 2009 a fost adoptată la 7 mai cu votul a 467 de parlamentari europeni din totalul de 512 prezenți.⁵⁵ PE a condamnat cu fermitate campania amplă de hărțuiri, gravele încălcări ale drepturilor omului și toate celelalte acțiuni ilegale ale guvernului moldovean; a îndeamnat autoritățile moldovene să înceteze orice arestări ilegale și să conducă țara în conformitate cu angajamentele și obligațiile internaționale asumate, în ceea ce privește democrația, statul de drept și drepturile omului; s-a declarat profund îngrijorat de arestările ilegale și arbitrară și de numeroasele încălcări ale drepturilor omului ale persoanelor arestate, îndeosebi în ceea ce privește dreptul la viață, dreptul de a nu fi supus abuzului fizic, tratamentele inumane, de tortură sau punitive, dreptul la libertate și la securitate, dreptul la justiție și dreptul la libertatea de adunare, de asociere și la liberă exprimare, precum și de faptul că aceste abuzuri continuă; a insistat ca toți cei ce s-au făcut răspunzători de brutalitate și violențe îndreptate împotriva persoanelor reținute să fie aduși în fața justiției; a solicitat lansarea unei investigații speciale în cazurile persoanelor decedate în timpul evenimentelor, precum și în cazul tuturor acuzațiilor de viol sau rele tratamente în timpul detenției, și a arestărilor operate pe criterii politice; a reafirmat importanța independenței sistemului judiciar și a mass-mediei și a solicitat luarea de măsuri suplimentare pentru a garanta independența editorială a tuturor serviciilor media;

Totodată, au existat și declarații prin care a fost condamnată atitudinea unor structuri sau funcționari europeni. Primarul capitalei Dorin Chirtoacă, unul din liderii opoziției din Moldova a declarat pentru Deutsche Welle: “Haideti să facem cumva „conciliere”... – un miliard de euro credite Republicii Moldova... Lășăm totul așa mai pe tăcute și mergem înainte”. Asta ar fi fost oferta oficialilor europeni înaintată opoziției pentru împăcarea cu comuniștii. Chirtoacă a considerat că “Nu e corect așa! (...) Dar cât costă viața lui Valeriu Boboc și a celorlalți doi? Dar cât costă tortura oamenilor în comisariatele de poliție? Dar cât costă sutele de oameni bătuți? Dreptatea, adevărul nu se negociază!”.

55 www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=MOTION&reference=P6-RC-2009-0262&language=RO

„Există o grabă a organismelor internaționale... Dialog putere-opoziție! Nu există o putere legitimă în Republica Moldova. Prin urmare, trebuie concentrate toate eforturile pentru a elucida faptele care au avut loc: fraudarea alegerilor și încălcările grave ale drepturilor omului. Eu înțeleg că le este dificil și celor din Europa să recunoască faptul că timp de 10 ani documentele și poziția lor au fost ignorate de către Guvernul RM. Și dacă iese la iveală tot ce s-a întâmplat în RM la nivel european – s-ar putea ca și acolo să mai cadă niște capete” a declarat Dorin Chirtoacă.⁵⁶

Cazul Valeriu Boboc

Valeriu Boboc, un tânăr de 23 de ani a decedat la poliție. Poliția susține că tânărul a murit din cauza unei intoxicații cu fum, dar cadavrul său prezenta, potrivit părinților și martorilor, urme grave de tortură, coaste rupte, inclusiv răni adânci la cap și pe frunte. Familia (căsătorit, are un copil de 1,5 ani) nu cunoaște cu exactitate cauzele decesului, dar consideră că tânărul a murit după ce a fost bătut cu cruzime de către poliție. Versiunea oficială a poliției este că tânărul s-ar fi intoxicat cu fum în timpul acțiunii de protest din 7 aprilie. Acestea au fost primele informații despre primul deces.⁵⁷ Valeriu Boboc ar fi decedat la 7 aprilie însă rudele au aflat abia la 10 aprilie despre acest fapt. Autoritățile și organele de drept au negat orice informație privind omorârea victimei. Prin intermediul presei pro-guvernamentale (inclusiv Instituția Publică Radio și TV) autoritățile au încercat să discolpe organele de drept.⁵⁸

Din primele zile, rudele au declarat că vor insista asupra unei expertize medico-legale independente internaționale, manifestând neîncredere în concluziile experților și structurilor statului. Astfel, la sfârșitul lunii mai, Procuratura Generală a solicitat asistența Uniunii Europene în vederea identificării unui expert medico-legal din cadrul UE care ar participa în cadrul Comisiei de efectuare a unei noi expertize, inclusiv cu exhumarea cadavrului decedatului Boboc.

La 4 iunie 2009, avocații familiei Boboc au declarat că a fost audiat un martor care a relatat că în noaptea de 7 spre 8 aprilie, după miezul nopții, aproximativ la orele 01.00, Valeriu Boboc, inclusiv și alți tineri, stăteau pașnic lângă Arcul de Triumf din PMAN. Potrivit mărturiilor, tinerii au fost înconjurați de colaboratorii poliției și paza Guvernului, care erau înarmați, cu măști și cu echipamente speciale. „Polițiștii au început să împuște, strigau la tineri să se culce la pământ. Apoi erau loviți cu picioarele, bastoanele de cauciuc, automate. Băieții erau plini de sânge”. Martorul a fost sunat, căutat și șantajat de către persoane necunoscute. Ca urmare, pentru a-i asigura protecția, avocații au cerut ajutorul CEDO. „Avem o lege cu privire la protecția martorilor, însă martorii trebuie să ceară protecție MAI”.⁵⁹

56 www.unimedia.md/?mod=news&id=10649

57 www.unimedia.md/?mod=news&id=10309

58 www.unimedia.md/?mod=news&id=10317

59 www.unimedia.md/?mod=news&id=11217

La 15 iunie 2009 Valeriu Boboc a fost exhumat și examinat de un medic legist din Londra, iar rezultatele expertizei nu au fost comunicate direct familiei sau avocaților. Avocații au solicitat în repetate rânduri raportul, însă, Procuratura a invocat diverse pretexte, iar la 2 iulie 2009, în cadrul unei conferințe de presă a PCRМ au fost comunicate primele rezultate. „Am aflat concluziile din raport, nu de la procuror, ci din cadrul unei conferințe de presă date de Vladimir Țurcan și Grigore Petrenco. Aceștia au comentat raportul de expertiză de pe poziția PCRМ, fiindcă în spatele lor era simbolică partidului. Se crează impresia că Procuratura luptă cu avocații familiei Boboc, „nefiind interesați în descoperirea acestei infracțiuni și identificarea înfăptuitorilor. De ce regula nu este aplicabilă pentru toți. De ce nouă ni s-a refuzat să aflăm, însă, alții au aflat”, au precizat avocații.⁶⁰ În urma expertizei medico-legale, efectuată de medicul londonez s-a demonstrat că tânărul a murit din cauza loviturilor primite. La scurt timp, Procurorul General a declarat cu organele procuraturii investighează cazul pentru a depista cine se face vinovat. Până în octombrie 2009 nu au fost anunțate rezultatele anchetei, informații privind suspendarea din funcție sau concedierea persoanelor care se află sub urmărire penală.

Încheiere

La 17 decembrie 1979 Adunarea generală a ONU a adoptat Rezoluția nr.34/169, care se referă la Codul de conduită pentru responsabilii cu aplicarea legii, fiind stabilite câteva considerente privind îndeplinirea în mod uman a funcțiilor poliției:

- poliția din sistemul justiției criminale trebuie să fie reprezentativă, plină de solicitudine și răspunzătoare în fața întregii societăți;
- pentru a se putea realiza acest lucru trebuie să existe un sistem de legi bine conceput, care să fixeze standardele etice ale polițiștilor și care să fie acceptate de mase, tocmai datorită caracterului lor uman;
- fiecare polițist face parte din sistemul justiției criminale și scopul activității sale este acela de a preveni și combate infracțiunile, iar conduita sa, modul cum procedează are un impact sau se reflectă în mod serios asupra întregului sistem judiciar;
- acțiunile polițiștilor trebuie să fie expuse examinării publice. Această examinare publică poate fi făcută printr-o comisie de control, un minister, un grup de juriști, un grup de cetățeni sau orice agenție de contro competență în materie;
- aceste standarde nu au valoare decât în cazul în care conținutul și sensul lor, prin educație, instruire și supraveghere, devin parte a crezului profesional al fiecărui polițist.

Prin rezoluția adoptată, Adunarea Generală a ONU a recunoscut că este necesară stabilirea unui cod de conduită pentru polițiști care să aibă un dublu scop: în

60 www.unimedia.md/?mod=news&id=11825

primul rând de a asigura pe cetățeni, în slujba cărora, de fapt, se află polițiștii (și din impozitele și taxele cărora aceștia își ridică salariile), că drepturile lor sunt pe deplin apărate, iar în al doilea rând, să se stabilească cadrul și limitele atribuțiile polițiștilor.

Codul menționează (art.5) faptul că nici un polițist nu poate comite, instiga sau tolera vreun act de tortură sau de tratament ori pedeapsă cu cruzime, inumană sau degradantă și nici nu poate invoca ordine superioară sau împrejurări excepționale, cum ar fi stare de război ori amenințarea unui război, amenințarea securității naționale, instabilitatea politică internă sau orice alte urgențe politice drept justificări ale torturii sau pedepselor cu cruzime, inumane sau degradante.

Munca de polițist se face pe baza competenței profesionale deosebite, prin inteligență, pricepere, inventivitate, iar metodele, folosite cândva sunt căzute total în desuetudine și nu mai pot fi practicate într-un stat de drept. Este necesar să subliniem că nu ne referim la situațiile deosebite în care se află polițistul atunci când este nevoit să riposteze împotriva unui atac înarmat sau a unor violențe îndreptate fie împotriva lui fie împotriva membrilor comunității. În aceste situații există prevederi clare, care permit folosirea unor mijloace specifice poliției, inclusiv a armamentului din dotare, cu condiția însă ca acesta să se facă în mod legal, atunci când este necesar, cu un scop bine definit, în interesul ordinii sociale, al apărării vieții și și bunurilor oamenilor.

În articolul 6 al Codului, se menționează faptul că polițiștii vor asigura apărarea totală a sănătății persoanelor aflate în detenție, în special vor lua măsuri imediate pentru acorxarea de asistență medicală ori de câte ori este nevoie.

Viața cotidiană a polițistului oferă multiple exemple de agest gen, când se solicită asistența medicală care trebuie acordată oamenilor, indiferent că aceștia sunt infractori sau victime. Atunci când vorbim de sănătatea oamenilor, de faptul că viața lor este pusă în pericol, nici odată nu putem face o diferență între o categorie sau alta, deoarece avem în vedere în primul rând ființa umană, omul ca atare, iar poziția lui juridică într-un anumit context nu mai are importanță pentru că în primul rând trebuie să apărăm cel mai de preț bun al său — viața.

În ceea ce privește persoanele din detenție, și aici sunt reglementări precise, arată că una din obligațiile principale ale personalului din poliție este de a ține întotdeauna seama de recomandările personalului medical, indiferent că acesta face sau nu parte din unitatea de poliție.⁶¹

Putem afirma cu certitudine că cel puțin, în perioada post-electorală, instituțiile statului au funcționat defectuos, fiind ignorate sau încălcate numeroase principii de activitate a acestora. Opinia publică, în mare parte pe bună dreptate, continuă să trateze cu neîncredere actele și acțiunile autorităților din perioada post 7

61 Vasile Zavatin, "Respectarea drepturilor omului în activitatea organelor de poliție", Edificarea statului de drept, TI Moldova, Chișinău 2003

aprilie 2009, deoarece acestea au avut caracter tendențios, menit să justifice acțiunile și comportamentul ilegal al forțelor de ordine și să compromită imaginea forțelor politice de opoziție.

Comportamentul unor reprezentanți ai MAI în raport cu administrația publică locală a mun. Chișinău probează într-un final prezența unor elemente ideologice, evident ilegale și imorale, în activitatea organelor de drept, subordonate unor cercuri înguste de partid. Or, un prim plan în sistemul cerințelor profesionale se pun nu cele politico-ideologice ci cele morale în afacerea juristului. Principala destinație a juristului o putem numi nu slujba în folosul ideilor partidului și guvernului ci în folosul legii, dreptului și idealului moral al societății. Această însă nu înseamnă o totală inacțiune sau lipsă de principiu. Este vorba că în sistemul pluripartitismului, apărării libertății și dreptății nu pot fi controlați de un careva partid sau să asocieze regimului ideologic.⁶²

Cea mai serioasă sarcină pentru reabilitarea organelor de drept este subordona-rea exclusivă a lor Legii, iar persoanele vinovate de încălcarea principiilor și normelor de drept precum și de abuzurile comise împotriva a numeroase persoane trebuie identificate și responsabilizate. În cazul în care nu se va reuși acest lucru, situația se poate repeta oricând.

Concluzii

Evenimentele post-electorale din Moldova, situațiile și analiza cuprinsă în această publicație confirmă odată în plus faptul că lupta pentru drepturile omului și valorile democratice este una continuă. Democrația se dovedește trainică numai dacă oamenii au încredere în instituțiile statului, dacă acestea se află în serviciul cetățeanului și îl protejează de abuzuri. Climatul social și prestigiul instituțiilor democratice sunt influențate decisiv de modul în care este realizată siguranța cetățeanului, de felul în care este administrată justiția.

Cazul Republicii Moldova reflectă perfect starea de lucruri în acest sens. Pe de o parte, în special în țări unde societatea este slab informată și implicată în procesul democratic, există riscul real de revenire și re-instaurare a unor regimuri nedemocratice. Pe de altă parte, ne convingem că există totuși un sistem la nivel național și internațional, care fiind pus corect în aplicare, poate opri deraierea unui sistem politic de la principiile și normele constituționale. Preocuparea pentru drepturile și libertățile fundamentale ale omului trece peste limitele teritoriale ale unui stat, motiv pentru care aceste valori sunt ocrotite în mod special de foarte numeroase documente internaționale. Importanța acestor documente este atât de mare încât legislațiile interne ale statelor care respectă drepturile și libertățile omului se aliniază de regulă la normele unanim admise pe plan internațional.

62 Edificarea statului de drept, Transparency International Moldova, Chișinău 2003

Pentru statele post-comuniste, mai ales cele post-sovietice, riscul unor abateri de la normele democratice este sporit din cauza mentalității, nihilismului juridic și al gradului scăzut de implicare a cetățenilor. Necunoașterea legislației de către membrii comunității este o problemă mai veche în Moldova. În opinia noastră problema constă în faptul că RM ca stat de drept, încă nu este edificat în conștiința cetățenilor săi. După evenimentele post-electorale din Moldova, atât societății civile cât și noilor autorități, le revine obligația de a accelera procesul de informare, educare și implicare a membrilor comunității prin elaborarea unui programe de educație democratică a cetățenilor, care trebuie să fie parte componentă a concepției privind ridicarea nivelului culturii juridice. Programul trebuie să prescrie un cadru anume de norme juridice, generale, simple și clare, pe care trebuie să le cunoască orice cetățean. Statul să caute și să găsească mijloace și căi, implicând activ structurile sale, organizațiile obștești și neapărat presa pentru a propaga legislația, drepturile omului și respectul față de acestea. Toate acestea sunt necesare pentru a nu admite în viitor uzurparea puterii, ignorarea normelor juridice sau manipularea opiniei publice.

Credem că acest obiectiv trebuie început cu investigarea tuturor faptelor și a circumstanțelor care au favorizat criza politică și de drept în Moldova în perioada post-electorală din aprilie-august 2009. Atât investigațiile cât și examinarea faptelor, prin prisma normelor și sancțiunilor penale și administrative, trebuie efectuate corect, transparent și legal, pentru a nu admite nici elemente de răzbunare și nici de tolerare a unor persoane vinovate.

Nivelul culturii juridice în Moldova, va fi în continuare determinat nu de starea cadrului legislativ, ci de capacitatea autorităților de a restabili încrederea cetățenilor în structurile Statului, adică va depinde de activitatea organelor de ocrotire a normelor de drept.

După analiza celor 4 capitole, înțelegem că statul de drept se va putea instaura dacă se va reuși valorificarea principiului separației puterilor, impunerea sau educarea respectului față de lege, garantarea drepturilor și libertăților fundamentale. În acest sens, sunt necesare următoarele acțiuni:

- Investigarea obiectivă, transparentă și operativă a situației post-electorale;
- Sancționarea tuturor persoanelor vinovate, respectând totodată toate procedurile legale și drepturile procesuale ale acestora;
 - Elaborarea, în comun cu organizațiile obștești din domeniu, a unui plan de acțiuni privind reabilitarea victimelor evenimentelor post-electorale;
 - Elaborarea unor strategii de educare și implicare a cetățenilor în procesele democratice;
 - Normalizarea situației din domeniul mass-mediei, în special reformarea reală a Companiei Publice „TeleRadioMoldova”;
 - Susținerea, dezvoltarea și consolidarea societății civile din Moldova și colaborarea autorităților cu aceasta;
 - Ratificarea Curtea penală Internațională.

**Libertatea mass-media
Libertatea de exprimare**

CUPRINS

Sumar	75
Introducere	76
Autoreglementarea în mass-media	77
Metodologia	78
Date generale	80
Moldova 1	81
Prime TV	83
NIT	84
Emisiuni: „МАКСИМА, Прямая речь”	85
N4	87
EU TV	88
Emisiuni: „Epicentru” și „Media Express”	89
Pro TV	91
Emisiuni: „În profunzime”	92
TV 7	93
Concluzii	93
Recomandări	94

Sumar

Acest studiu prezintă rezultatele monitorizării și evaluării modului în care instituțiile audiovizualului din Republica Moldova au reflectat protestele din 6 și 7 aprilie 2009. Reportajele și emisiunile difuzate de mass media audiovizuală, la acest subiect au fost analizate prin unghiul imparțialității, corectitudinii, respectării prezumției nevinovăției și a altor criterii. Rezultatele monitorizării relevă că majoritatea posturilor au eșuat la capitolul reflectării obiective și profesioniste a evenimentelor. În baza concluziilor monitorizării au fost făcute recomandări pentru mass-media și pentru Consiliul Coordonator al Audiovizualului, în vederea eliminării curențelor, astfel încât în viitor publicului să-i fie oferită informație veridică și echidistantă asupra situațiilor de conflict.

Introducere

Informarea și comunicarea sunt extrem de importante în reflectarea procesului politic, în crearea opiniei publice și ghidarea societății spre democrație, rolul special al mass-media în acest proces fiind cel de a informa publicul asupra evenimentelor însemnate din societate, astfel încât acesta să poată lua decizii fiind bine informat. Acest rol devine crucial în situațiile de criză și conflict, mass-media figurând printre principalii actori care pot contribui la soluționarea acestora.

Conflictele, prin natura lor, au două sau mai multe fațete. Acestea, deseori, nu au un început clar, doar o cauză aproximativă care le declanșează, iar rădăcinile nu sunt la vedere. Rolul jurnalistului este de a căuta aceste rădăcini și de a prezenta publicului mai mult decât doar o fațetă. Totodată, jurnaliștii trebuie să fie conștiinți de pericolul de a deveni instrumente de propagandă, pentru că, în situații de conflict, oponentii vor încerca să le furnizeze informații confuze cu scopul de a defăima și diaboliza partea adversă¹.

Modul în care mass-media reflectă conflictele depinde de un șir de factori, inclusiv de relația acesteia cu implicații în conflict, dar și de gradul de independență a mass-media față de cei care dețin puterea în societate. Printre principalele riscuri care pot să apară se numără manipularea jurnaliștilor și mass-media de către autorități și accesul limitat la informație, acești factori făcând reflectarea dificilă². Totodată, pornind de la faptul că jurnaliștii și mass-media au propriile păreri și interese, aceștia pot deveni parte în conflict prin adoptarea unei politici editoriale partizane, susținând o parte sau alta și limitând accesul unor părți la mass-media.

De aceea, în situații de conflict este foarte important ca jurnaliștii să nu uite de responsabilitatea care le revine față de societate, cetățenii având dreptul la o informație veridică și echilibrată, neinfluențată de diverși actori. În activitatea lor, jurnaliștii trebuie să se conducă cu strictețe de principiile etice referitoare la veridicitatea și echilibrul informației, imparțialitate, să trateze toate părțile egal, să ofere publicului toată informația necesară pentru ca acesta să-și creeze propria opinie în mod independent.

1 Andrew Puddephatt, "Voices of war: Conflict and role of the media", International Media Support, 2006.

2 Simona Șefănescu, "Riscurile comunicării mediatică în timpul conflictelor", Institutul de Sociologie al Academiei Române. <http://www.racai.ro/RISC1/SimonaStefanescu.pdf>

Autoreglementarea în mass-media

Autoreglementarea și respectarea principiilor și standardelor etice constituie condițiile de bază pe care mass-media trebuie să le îndeplinească pentru a-și putea exercita rolul de câine de pază în societățile în tranziție.³ Mulți experți consideră autoreglementarea drept un instrument important pentru asigurarea independenței mass-media, promovarea standardelor profesionale mai înalte, dezvoltarea profesionalismului și a responsabilității sociale a mass-media. Spre deosebire de democrațiile din statele occidentale, unde autoreglementarea este o practică înrădăcinată, în Republica Moldova aceasta se află la o etapă incipientă de dezvoltare.

Cu rare excepții, în Republica Moldova nu există instituții mass-media care ar fi considerate obiective și imparțiale atunci când reflectă subiecte de conflict, partizanatul fiind o practică obișnuită pentru jurnaliștii moldoveni. Potrivit unui studiu realizat de Centrul Independent de Jurnalism (CIJ), 81.8% din respondenți (profesioniști mass-media) consideră că jurnaliștii moldoveni fac într-o mare măsură partizanat în detrimentul principiilor unui jurnalism liber și profesionist. Studiul mai relevă că 17% din jurnaliști nu cunosc Codul de etică profesională și doar o jumătate din ei (52%) nu acceptă ideea ca un jurnalist poate să fie tendențios.⁴ Un alt studiu al CIJ relevă că unii manageri mass-media confundă Codul de etică cu un alt instrument - Codul muncii, afirmând că recurg la acesta atunci când se află în fața dilemelor etice.⁵

Codul de etică profesională a jurnaliștilor din Republica Moldova, care conține prevederi privind acuratețea, corectitudinea, echilibrul în reflectare și alte principii etice, este destinat tuturor instituțiilor mass-media - scrise și audiovizuale, de stat, publice și private. Printre alte mecanisme de autoreglementare constituie Codul de conduită al radiodifuzorilor, aprobat de Consiliul Coordonator al Audiovizualului (CCA), Regulamentul Comisiei Electorale Centrale privind reflectarea campaniilor electorale, dar și acțiunile de monitorizare a mass-media efectuată de organizații neguvernamentale, precum și analizele unor experți media publicate în mass-media și în reviste specializate.

În condițiile în care mass-media rămâne în continuare în topul instituțiilor în care populația are cea mai mare încredere,⁶ este foarte important ca jurnaliștii să realizeze importanța autoreglementării în mass-media și să acționeze în conformitate cu standardele și principiile etice. De foarte multe ori jurnaliștii sunt primii și ultimii care decid ce surse să intervieveze și ce informație să includă în materiale⁷, de aceea este necesar ca ei să apere standardele reflectării corecte și echilibrate. Este important ca jurnaliștii să conștientizeze că cetățenii au dreptul

3 Bertrand, 2001. *Media Accountability Systems for the Mass Media*

4 Problemele curente ale mass media in Moldova. CIJ, 2003.

5 Necesitățile mass media. CIJ, 2008

6 Barometrul Opiniei Publice. IPP, 2008.

7 Frost, 2000. *Media ethics and self-regulation.*

la informație veridică, fără ca aceasta să fie influențată de autoritățile publice sau de sectorul privat. Doar reflectând cu acuratețe activitățile și opiniile tuturor părților, mass-media poate să contribuie la demolarea stereotipurilor și să ajute publicul să înțeleagă mai bine realitatea și situațiile conflictuale.

Metodologia

Perioada de monitorizare

Mass-media audiovizuală: 6 -10 aprilie 2009

Au fost monitorizate buletinele de știri și emisiunile a 7 posturi de televiziune, în prime time (19.00-23.00), și materialele a 7 ziare cu acoperire națională și regională, fiind analizate materialele ce-au vizat subiectul protestelor și consecințele acestora. Materialele au fost analizate conform următoarelor criterii:

Imparțialitate/obiectivitate:

Profesionalismul jurnalistic reclamă obiectivitate, imparțialitate și autonomie⁸, iar obiectivitatea jurnalistică presupune o distincție clară între opinie și fapte, atât prin alegerea unghiului de abordare, cât și prin detaliile furnizate. Potrivit Codului deontologic, prezentarea, descrierea și nararea trebuie să fie imparțiale, iar jurnalistul trebuie să se abțină de la orice aluzii sau comentarii la adresa celor care fac subiectul știrilor⁹. În știri nu pot fi favorizate anumite partide/grupuri/persoane în detrimentul altora. Prezența elementelor discriminatorii în cadrul reportajelor și știrilor reprezintă un prim criteriu de prezentare a realității prin prisma jurnalistului. Modul în care este încheiat un reportaj/știre, ierarhizarea știrilor, comentariile auxiliare pot face publicul să creadă că modul de desfășurare a unui eveniment este cel prezentat de postul respectiv. Iar filtrarea știrilor și analiza minimă a istoriei și contextului, de asemenea, vorbesc despre apărarea intereselor anumitor actori, dar nu ale publicului larg¹⁰.

Corectitudinea și echilibrul surselor/pluralismul de opinie

Corectitudinea și pluralismul de opinie se află la baza preocupărilor jurnalistice privind responsabilitatea socială, performanța profesională și credibilitatea presei.¹¹ În cazurile în care anumitor puncte de vedere li se oferă mai multă atenție decât altora, acestea devin proeminente și, implicit, afectează percepția de către public a evenimentelor din societate. Pentru a fi corecte și echilibrate, materialele trebuie să prezinte toate părțile vizate, în special când e vorba de subiecte

8 Simona Ștefănescu, Riscurile comunicării mediatice în timpul conflictelor. Institutul de Sociologie al Academiei Române. <http://www.racai.ro/RISC1/SimonaStefanescu.pdf>

9 Codul principiilor de etică profesională al jurnalistului din Republica Moldova

10 Simona Ștefănescu, Riscurile comunicării mediatice în timpul conflictelor. Institutul de Sociologie al Academiei Române. <http://www.racai.ro/RISC1/SimonaStefanescu.pdf>

11 Fico, Ku, and Sofin, 1994. Fairness, balance of newspaper coverage of U.S. in Gulf War.

controversate, și să trateze în mod egal părțile implicate în dispută.¹² De asemenea, mass-media trebuie să asigure accesul publicului la o multitudine de păreri diverse, care ar ajuta auditoriul să-și creeze propria opinie asupra celor întâmplate. Potrivit standardelor jurnalistice, știrile trebuie să fie inspirate din surse verificate riguros. Informația trebuie să fie publicată doar dacă este confirmată din 2 surse independente.

Respectarea prezumției de nevinovăție, Respectarea prezumției nevinovăției este unul din elementele de bază ale jurnalismului obiectiv; jurnaliștii trebuie să acționeze responsabil și să se abțină de la acuzații la adresa diferitor persoane, pornind de la premisa că orice persoană este considerată nevinovată până la demonstrarea vinei acesteia în instanță. Acest element este foarte important și indispensabil pentru informarea veridică și echidistantă a publicului, în vederea creării unor opinii asupra evenimentelor. Ținând cont de riscurile legale pe care le comportă nerespectarea prezumției nevinovăției, jurnaliștii trebuie să acționeze responsabil, alegând cu maximă atenție expresiile.

Limbaajul și imaginile video utilizate, Responsabilitatea socială a jurnalistului presupune în primul rând comunicarea adevărului prin cuvinte și imagini. Comportamentul etic al jurnaliștilor este pus la îndoială de cele mai multe ori atunci când imaginile prezintă aspecte ce nu corespund realității, când acestea sunt trucate, dar și atunci când anumite știri sunt ilustrate cu imagini ce nu au legătură cu textul, cu partea informațională. Jurnalismul responsabil presupune nu doar prezentarea veridică a faptelor, ci și utilizarea unui limbaj corect și decent. Exagerările și limbajul licențios utilizat în mod deliberat, cum ar fi limbajul peiorativ sau etichetarea persoanelor sau organizațiilor, precum și imaginile manipulate astfel încât anumite părți să apară într-o lumină negativă denotă nerespectarea standardelor etice și profesionale. Jurnalistul este obligat să evite în mod necondiționat expresiile insultătoare, să se opună violenței, limbajului urii și confruntării, să respingă orice discriminare față de un subiect sau altul.

Criteria de selectare a mass-media:

- Audiența-impactul (național, regional, local). *Justificare:* Este binecunoscut faptul că între numărul audienței și impactul mass-media asupra opiniei publice există o legătură directă: cu cât mai multă lume este expusă unui anumit mesaj, cu atât mai puternic este impactul acestuia asupra anumitor segmente ale societății.

- Forma de proprietate (publică și privată). *Justificare:* Instituțiile Mass-media publice sunt administrate din bani publici și au obligația de a oferi informații complete, corecte, imparțiale, echilibrate și obiective asupra tuturor evenimentelor pe plan politic, social, economic din RM. Și celor private le revine obligația

¹² Fico, Sofin, and Dragger, 2007. Fairness and defamation in the reporting of local issues.

etică de a prezenta o diverse puncte de vedere și de a reflecta evenimentele importante de pe agenda publică.

- Limba difuzării (română și rusă). *Justificare*: Pe lângă mass-media care difuzează în limba română au fost incluse și posturi cu programe în limba rusă, această limbă fiind utilizată nu doar de etnicii ruși, dar și de bulgari, găgăuzi, ucraineni.

Lista posturilor monitorizate:

Moldova 1(M1) – post public, acoperire națională, difuzează în limbile rusă și română;

Prime TV - post privat, acoperire națională, difuzează în limba română;

NIT – post privat, acoperire cvasi-națională, difuzează în limbile rusă și română;

EU TV - post privat, acoperire cvasi-națională, difuzează în româna;

PRO TV – post privat, acoperire regională, difuzează în limba română;

TV 7 – post privat, acoperire regională difuzează în limbile română și rusă;

N4 - post privat, acoperire regională, difuzează în limba română.

Date generale

Rezultatele monitorizării atestă două abordări diferite: o parte a mass-media a reflectat evenimentele dintr-un singur unghi, cel al conducerii de vârf, iar altă parte a încercat să prezinte informația din diverse puncte de vedere, relatând despre proteste relativ corect și echilibrat. Totodată, unele posturi n-au oglindit protestele pașnice din 6 aprilie, iar altele, din motive neanunțate, nu au difuzat la 7 și 8 aprilie buletine de știri.

În general, majoritatea mijloacelor de informare în masă monitorizate, nu au ținut cont de criteriile reflectării corecte și echidistante, prezentând publicului informații tendențioase și dezechilibrate. De cele mai dese ori, materialele au fost bazate pe o singură sursă, chiar și în cazurile în care contextul era evident necesar. Sursele nu au fost variate, jurnaliștii preferând să se inspire de la conferințele de presă, decât să manifeste inițiativă jurnalistică. Majoritatea posturilor analizate au folosit excesiv imaginile înregistrate la protestele violente, care au fost repetate frecvent, deseori fără comentarii. La unele posturi, în prima zi, aceste imagini au durat 18 minute. Or, abundența imaginilor cu mesaj violent, de la evenimente care deja s-au consumat, învederează o deviere serioasă de la standardele etice și profesionale. Pentru a ilustra consecințele protestelor, unele posturi au utilizat imaginile respective în știri cu alt subiect.

Posturile monitorizate nu au avut suficiente emisiuni, în care să se propună publicului o analiză a evenimentelor și a cauzelor producerii acestora, să ofere informație de context, să discute despre consecințele protestelor etc.

Astfel, se poate afirma că la reflectarea protestelor violente din aprilie 2009 instituțiile mass-media monitorizate nu au aplicat suficient mecanismul autoreglementării, nu au informat corect și echidistant publicul, nu au oferit diverse puncte de vedere.

Moldova 1

Imparțialitatea și obiectivitate. La 6 aprilie, când la Chișinău au început protestele pașnice, postul public de televiziune Moldova1 nu a inclus în buletinele informative nici o știre despre evenimentele din Piața Marii Adunări Naționale (PMAN). Postul a selectat riguros subiectele de pe agenda publică pentru buletinele informative. În total, în perioada de monitorizare, Moldova 1 a difuzat 78 de știri relevante prezentului studiu, care s-au referit, în principal, la ședința specială a guvernului prezidată de președintele Voronin, la reacția organismelor internaționale și a cancelariilor occidentale, care au dezaprobat acțiunile violente de la Chișinău, la numărul de victime/răniți, la reacția societății/locuitorilor care au condamnat violențele și au cerut tragerea la răspundere a liderilor opoziției pentru prejudiciile aduse statului prin deteriorarea și devastarea celor două sedii. De asemenea, postul a difuzat apelul președintelui Voronin, în care liderii politici – Vladimir Filat, Mihai Ghimpu și Serafim Urechean, sunt acuzați direct, fiind utilizat termenul de „lovitură de stat”. Postul a mai informat despre acuzațiile președintelui Voronin la adresa României, care potrivit șefului statului, ar sta în spatele, „lovituri de stat”, despre expulzarea ambasadorului României și introducerea regimului de vize pentru cetățenii români, despre arestul, la Odesa, al omului de afaceri Gabriel Stati, care fusese acuzat de Vladimir Voronin și Iurie Roșca, liderul Partidului Popular Creștin Democrat (PPCD), de organizarea protestelor violente, etc.

Evenimentele/declarațiile diferitelor organizații neguvernamentale cu privire la represiunile, cazurile de încălcare a drepturilor omului și a libertății de exprimare, care au urmat după acțiunile de protest, și pericolul instaurării dictaturii au fost ignorate de Moldova 1, postul public reflectând doar evenimentele/declarațiile care au condamnat violențele și au justificat acțiunile autorităților centrale.

Știrile din buletinele informative de la Moldova 1 au fost ierarhizate astfel, încât să contribuie la menținerea unei imagini pozitive a administrației publice centrale și a președintelui Voronin (figură autoritară, atotștiutoare, care îi cunoaște pe vinovații principali și va lua măsurile necesare împotriva lor) și crearea unor stereotipuri negative cu privire la liderii opoziției (persoane interesate doar de putere, care instigă populația la proteste). O dovadă concludentă a parțialității postului respectiv constituie prezentarea selectivă a informației, omisiunea anumitor detalii de context din știri. Drept exemplu în acest sens poate servi buletinul informativ „Mesager” din 7 aprilie, care a început cu știrea despre devastarea de către mii de protestatari a sediilor Parlamentului și Președinției. Motivele care

au determinat tinerii să iasă în stradă nu au fost expuse nici în această știre, nici în știrile ulterioare. Informația privind cauzele protestelor a fost enunțată indirect în alte știri, atunci când președintele Voronin și alți reprezentanți ai PCRM au încercat să dezmință fraudare alegerilor .

Corectitudinea și echilibrul surselor. Pluralismul de opinie. Majoritatea știrilor de la Moldova 1 au prezentat preponderent punctele de vedere ale administrației publice centrale și ale susținătorilor acesteia. De regulă, jurnaliștii nu au specificat dacă au încercat să afle punctele de vedere ale părților vizate în controversă. Astfel, doar 3 știri, din numărul total de 14 materiale ce conțineau acuzații directe sau indirecte la adresa anumitor persoane, au prezentat părerea tuturor oponentilor. În toate celelalte materiale difuzate ulterior, în care opoziția era acuzată de instigare la violențe și „lovitură de stat” aceasta nu a fost citată direct sau indirect.

Cele 78 de materiale de la Moldova 1 au fost documentate din 110 surse, dintre care 13 au fost jurnaliștii care au relatat de la locul evenimentelor, 23 au reprezentat conducerea de vârf și organele de forță, iar 35 - cetățeni și ONG care au condamnat acțiunile de protest. Nu au fost prezentate părerile participanților la proteste.

Limbaș și imagini video utilizate. La Moldova 1 au fost puse pe post materiale având un conținut limbaj obscen explicit, de exemplu, știrea privind agresarea cameramanului de la Moldova 1 de către unul din protestatari. Agresorul a folosit expresii licențioase, însă acestea nu au fost bruiate, din contra cadrul respectiv a fost repetat de 2 ori consecutiv, pentru a amplifica efectul (9 aprilie, Mesager, 21:00). Secvența respectivă a fost reluată de mai multe ori în buletinele din perioada monitorizată.

De asemenea, au fost înregistrate mai multe cazuri în care imaginile au fost montate astfel încât să prezinte informații denaturate, care să pună într-o lumină defavorabilă anumite persoane. Astfel, la 9 aprilie Moldova 1a difuzat imaginile din timpul protestelor la rubrica „No comment”, cu mențiunea că evenimentele s-au produs la 7 aprilie. Imaginile care au apărut pe ecran, reflectau protestele din 6 și 7 aprilie, telespectatorul avizat a realizat că este vorba de un montaj. În cadru au aparut în câteva rânduri președintele PLDM, Vlad Filat, și reprezentantul Partidului Democrat, Chiril Lucinschi, în timpul protestelor din 6 aprilie, care aveau fețele radioase. În imaginile ulterioare este reprezentat sediul Președinției împroșcat cu ouă, acest caz s-a produs la 7 aprilie. Faptul că filmul a fost montat este confirmat și de vestimentația lui Chiril Lucinschi, care era diferită în prima zi și a doua zi. Imaginile în care sînt arătați în prim-plan lideri au fost urmare de secvențe violente. Mesajul transmis unui telespectator neavizat în acest caz ar fi că Filat și Lucinschi sunt mulțumiți de faptul că sediul Președinției este atacat și, implicit, că ei sînt organizatorii violențelor.

În buletinul de știri din 7 aprilie, Moldova 1 a prezentat multe imagini filmate în timpul ciocnirilor violente dintre protestatari și organele de forță. În acestea apare și liderul PLDM, Vlad Filat, care cheamă protestatarii să meargă din fața Președinției în PMAN – vocea se aude clar pe fundalul fluierăturilor și scandărilor. La 9 aprilie, Moldova 1 a difuzat în reluare aceleași imagini, cu diferența că vocea lui Filat nu mai putea fi auzită, fiind acoperită de fluierături. O primă impresie pe care a lasat-o secvența este că Vlad Filat instigă tinerii la violențe.

În perioada în care s-a realizat monitorizarea Moldova 1 nu a avut nici o emisiune, în cadrul căreia ar fi fost discutate subiecte legate de evenimentele din 7 aprilie și consecințele acestora.

Prime TV

Imparțialitate și obiectivitate. La 6 aprilie, cel de-al doilea post cu acoperire națională, care retransmite o mare parte din programele postului rusesc Pervii kanal, nu a difuzat nicio știre despre protestele din centrul Chișinăului, iar la 7 și 8 aprilie Prime TV nu a prezentat buletine de știri. La 9 aprilie postul și-a reluat activitatea, difuzând câteva știri referitoare la acțiunile ce au urmat după proteste. În total, în perioada de referință, postul a difuzat 6 știri scurte, care s-au axat pe acuzațiile președintelui Voronin la adresa opoziției, reacția comunității internaționale la situația din RM, inclusiv discuția telefonică a președinților Federației Ruse și Republicii Moldova, în care Medvedev l-a felicitat pe Voronin pentru reacția corectă la evenimente, lichidarea consecințelor protestelor, starea persoanelor rănite în timpul violențelor.

Prin selecția știrilor și unghiul de abordare a evenimentelor, Prime TV a prezentat publicului informații preponderent din perspectiva administrației publice centrale, perpetuând imaginea pozitivă a președintelui Voronin și PCR, pe de o parte, și imaginea negativă a opoziției, pe de altă parte.

Echilibrul surselor. Pluralismul de opinie. Prime TV nu a ținut cont de criteriile pluralismului de opinie, prezentând publicului informații preponderent dintr-o singură perspectivă. Astfel, majoritatea materialelor au fost inspirate dintr-o singură sau mai multe surse, care prezentau aceeași poziție asupra evenimentelor din 6 și 7 aprilie, și anume poziția administrației publice centrale.

În perioada de referință, Prime TV nu a difuzat nici o emisiune care ar fi tratat subiecte legate de evenimentele din 6 și 7 aprilie.

NIT

Imparțialitate și obiectivitate. Postul cu acoperire cuasi națională NIT a reflectat pe larg evenimentele din perioada postelectorală atât în știri, cât și în emisiuni. Știrile incluse în buletinele NIT au prezentat evenimentele de pe poziția autorităților centrale, opoziției incriminându-i-se organizarea protestelor. În total, în perioada de referință NIT a pus pe post 47 de știri. Subiectele abordate de postul privat NIT le-au repetat în mare măsură pe cele difuzate de Moldova 1, accentul fiind pus pe acuzațiile de tentativă a loviturii de stat aduse liderilor din opoziție, condamnarea violențelor de către statele străine, precum și de locuitorii din diferite orașe ale țării, reținerea lui Gabriel Stati etc.

Ca și postul public de televiziune, NIT a manifestat discriminarea față de liderii opoziției, reflectând realitatea prin prisma administrației publice centrale, în unele cazuri și a jurnaliștilor. Postul respectiv a prezentat aceleași subiecte ca și Moldova 1, cu diferența că deseori faptele nu au fost separate de opinie, afirmațiile și comentariile jurnalistului lăsând să se întrevadă atitudinea personală față de anumite evenimente. Astfel, știrea nr. 5 din buletinul din 8 aprilie începe cu „Societatea este șocată de acțiunile devastatoare ale opoziției”, afirmația aparținând jurnalistului; în știrea nr.9 și nr.10, care se referă la mitingurile de condamnare a protestanților de la Taraclia și Edineț, informația nu e separată de opinie, prezentatoarea afirmând că *liderii au instigat la actele de vandalism*. Atunci când informează despre starea victimelor, prezentatoarea afirmă, pe un ton acuzator, că la spital sunt internați polițiști „dar și protestatarii care au făcut dezmățul” (8 aprilie, știrea nr.12), prin intonație exprimându-și atitudinea personală față de protestatari.

NIT a prezentat un număr mare de știri (22 din numărul total de 47), în care cei trei lideri ai partidelor care au acces în Parlament apar într-o lumină negativă, fiind prezentați drept „distrugători ai statalității” (7 aprilie, știrea nr. 3), organizatori ai „dezmățului banditesc” (8 aprilie, știrea nr. 7), „infractori” (8 aprilie, știrea nr. 8), instigatori la acțiuni de vandalism (8 aprilie, știrea nr.9), „inițiatorii dezmățului” (8 aprilie, știrea nr. 10); „ticăloși”, „cretini” (8 aprilie, știrea nr. 11) etc.

Corectitudinea și echilibrul surselor. Pluralismul de opinie. Cele 47 de știri difuzate de NIT au citat 75 de surse, dintre care 23 reprezentanți ai APC, 23 - reprezentanți ai societății civile și cetățeni care au condamnat acțiunile, iar în 8 cazuri - jurnaliștii care au reflectat evenimentele de la fața locului. Opoziției i s-a oferit cuvântul o singură dată, în știrea din 7 aprilie, de la conferința de presă susținută de liderii PL, PLDM, AMN împreună cu Marian Lupu, PCR. M.

25 din știrile prezentate de NIT au avut un conținut controversat în care s-au adus acuzații la adresa diferitor actori. Doar în 2 cazuri acestora li s-a oferit posibilitatea de a-și prezenta opinia. Acuzațiile repetate la adresa liderilor de opoziție, făcute de președintele Voronin, liderul PPCD, precum și cele la adresa profeso-

rilor de la Academia de Studii Economice și a omului de afaceri Gabriel Stati (10 aprilie) au fost tirajate fără a fi prezentate părerile acestora.

Limbaș și imagini video utilizate. NIT nu a respectat prezumția nevinovăției în multe știri, informația fiind prezentată ca un fapt împlinit. Astfel, în buletinele de știri jurnaliștii de la acest post de televiziune au enunțat astfel de afirmații ca „sute de tineri ghidați de opoziție” (7 aprilie), „acțiunile sunt rezultatul acțiunilor opoziției” (7 aprilie), „liderii au instigat la acte de vandalism” (7 aprilie) „acei care au pus la cale barbaria au fugit din țară” (9 aprilie) etc.

Drept exemple de manipulare a imaginilor și a sunetului poate servi o știre din buletinul de știri din 7 aprilie, în care pe fundalul imaginii protestatarilor pe ecran apar liderii mai multor partide - Dumitru Diacov, Valeriu Matei, Anatol Petrencu, Mihai Ghimpu, Vitalia Pavlicenco. Imaginea este focusată pentru câteva secunde pe cadre generale, după care fețele acestora sunt scoase în prim-plan, toate acestea fiind însoțite de muzică militantă. De asemenea, în secvențe apare de mai multe ori Vladimir Filat, în rândul protestatarilor violenți, cu megafonul în mână.

Emisiuni: „МАКСИМА, Прямая речь”

În perioada de referință, NIT a difuzat 2 ediții speciale ale emisiunii „Maxima, vorbire directă” (МАКСИМА, Прямая речь). La 9 aprilie, prezentatoarea Ludmila Belcencova i-a avut în studio pe secretarul CEC, Iurie Ciocan, și președintele PPCD, Iurie Roșca, cu care a discutat preponderent aspecte privind corectitudinea alegerilor și procedura de validare a rezultatelor scrutinului, dar și despre proteste. Emisiunea a constatat din 2 interviuri cu cei doi invitați, separate de un subiect video de aproximativ 4 minute, care prezintă imagini de la proteste, însoțite de muzică militantă. Genul întrebărilor și modul în care acestea au fost formulate relevă intenția autoarei de a transmite publicului mesajul că alegerile s-au desfășurat corect și liber. Prezentatoarea a utilizat atent termenii și nu a acuzat direct pe liderii opoziției de organizarea violențelor. Acest lucru s-a înțeles totuși, indirect, din unele afirmații ale moderatoarei, cum ar fi „oamenii au fost scoși în stradă până la anunțarea oficială a rezultatelor”. De și Iurie Ciocan a afirmat că după 7 aprilie la CEC au depus contestații opt concurenți electorali, Ludmila Belcencova, revenind la subiectul vandalismului din PMAN, i-a sugerat invitatului să se refere doar la 3 politicieni. „Să-i lăsăm pe cei opt, să ne oprim la cei care au fost în piață Urechean, Filat și Chirtoacă”, a insistat Belcencova, de și din imaginile difuzate de acest post în cadrul aceleiași emisiuni era evident că în PMAN au fost prezenți mai mulți politicieni. Prin aceasta autoarea emisiunii și-a arătat atitudinea preconcepută față de cei trei politicieni și încercarea de a influența percepția auditoriului.

În a doua parte a emisiunii prezentatoarea a dialogat cu liderul PPCD, dialogul fiind construit astfel, încât să fie blamați liderii ai partidelor de opoziție. Întrebat

dacă „protestele violente au fost planificate”, interviuatul a afirmat că în umbra acestora stau Petru Lucinschi și Gabriel Stati care „conduc cu marionetele lor – partidele lui Chirtoacă, Filat și Urechean”. Moderatoarea a menționat că liderii opoziției au declarat despre neimplicarea lor în organizarea protestelor, însă modul de formulare a întrebărilor, și intonația moderatoarei trădau neîncrederea în afirmațiile acestea.

Și emisiunea din 10 aprilie a fost realizată astfel, încât să transmită telespectatorilor mesajul că „tentativa loviturii de stat” a fost organizată de opoziție, că protestatarii erau drogați și că, în cazul unor noi proteste, poliția va utiliza armele din dotare. Toți invitații au reprezentat guvernarea, aceștia având opinii similare privind situația din țară. Astfel, primul interviuat, ministrul adjunct al Economiei, Iurie Muntean, a afirmat că a fost o tentativă a unei lovituri de stat, cu scopul „de a destabiliza situația economică prin intermediul destabilizării situației politice”. Discuția s-a axat, în mare parte, pe prejudiciile materiale și de imagine pe care le va suporta țara, pe succesele înregistrate de Partidul Comuniștilor în ultimii ani – stabilitatea politică, socială, macroeconomică, stabilitatea sistemului bancar etc. Deși era evident că interviuatul s-a abătut de la subiectul emisiunii, discutând despre performanțele partidului de guvernământ din ultimii patru ani, moderatoarea nu a intervenit .

Al doilea interviu din emisiune a fost cu ministrul Sănătății Larisa Catrinici. Întrebările au fost formulate astfel, încât să fie scoase în prim-plan pericolele participării tinerilor la proteste. Ministrul a afirmat că 7 tineri din cei internați au acționat sub influența alcoolului. La întrebarea prezentatoarei câți dintre ei au fost drogați, ministrul a precizat că testele au arătat că doar unul din cele câteva sute de persoane care au solicitat asistența medicilor era sub influența drogurilor.

Întrebările adresate de prezentatoare celui de-al treilea invitat, adjunctul comandantului regimentului SCUT, Veniamin Costișanu, sugerau răspunsurile, de exemplu „Înteleg că polițiștii nu sunt de acord cu părerea lui Filat, Chirtoacă, care spun că poliția ar fi trebuit să soluționeze astfel”. Jurnalista nu a intervenit în momentele în care erau necesare anumite precizări ,de exemplu, atunci când invitatul a generalizat afirmând că protestanții erau drogați inducând ideea că toși protestatarii erau drogați și băuți. Prezentatoarea nu a încercat să afle de ce poliția nu a preluat controlul și nu a asigurat securitatea Parlamentului în seara zilei de 7 aprilie, după ce majoritatea protestatarilor s-au dispersat.

În concluzie, ambele emisiuni de la NIT nu au oferit publicului păreri asupra protestelor, nu au analizat motivele și acțiunile tuturor părților implicate în conflict și nici nu au oferit suficientă informație de context, care să permită telespectatorilor să-și creeze propriile despre evenimente.

N4:

Imparțialitate și obiectivitate. a 6 aprilie, postul N4 a ignorat protestele, iar în zilele următoare a reflectat pe larg acest subiect. În total, de la 7 până la 9 aprilie inclusiv, postul respectiv a difuzat 27 de materiale. Unghiul de abordare a fost similar celui la care au recurs posturile Moldova 1, NIT și Prime. Pe lângă știrile referitoare la declarațiile și acțiunile autorităților, reacțiile externe și interne de condamnare a violențelor, N4 a difuzat mai multe știri prin care a încercat să arunce vina pe unii lideri ai opoziției, în special pe Chiril Lucinschi pentru conțințele protestelor.

N4 a avut multe materiale controversate, în care faptele nu au fost separate de opinie, iar jurnaliștii au etichetat, au acuzat, și-au exprimat părerea personală. Astfel, la 7 aprilie, buletinul „Obiectiv” a început cu o știre în care jurnalistul a afirmat: „Pentru că au pierdut alegerile parlamentare de duminică, Vladimir Filat, care conduce Partidul Liberal Democrat, Serafim Urechean, șeful Alianței „Moldova noastră”, Chiril Lucinschi, unul din liderii Partidului Democrat, încearcă să organizeze o lovitură de stat”. La 8 aprilie, știrea nr.4 din buletin, a început cu afirmația „Acțiunile politicianilor care n-au vrut să-și recunoască înfrângerea sunt condamnate”, în continuare fiind prezentate informații de la mitinguri din mai multe localități, în cadrul cărora organizarea acțiunilor de violență și vandalism este atribuită liderilor de opoziție. „Proteste organizate de Petru Lucinschi, fiul său, Chiril Lucinschi, Vladimir Filat, Serafim Urechean, Dorin Chirtoacă cu implicarea așa-numitelor organizații nonguvernamentale au făcut peste 200 victime, majoritatea fiind din forțele de ordine”, a constatat jurnalistul de la N4.

De asemenea, întrebările adresate de către jurnaliști în cadrul sondajelor „vox populi” au fost tendențioase și îndreptate spre defăimarea anumitor persoane. Astfel, în buletinul de la 7 aprilie, N 4 a inserat mini interviuri realizate în stradă,: la prima întrebare trecătorii și-au dat cu părerea referitor la protestele violente, după care și-au expus opinia negativă despre Petru Lucinschi: acesta „nu plătea pensii”, a fost „implicat în afacerea cu avioane”, iar în final au răspuns că doresc stabilitate, „comuniștii sunt buni”, „comuniștii au făcut drumuri bune” etc. Postul a manifestat tendențiozitate și în materialul promoțional din finalul buletinului, intitulat „Acuzații. Replici. Declarații șocante”, axat preponderent pe acuzațiile reciproce ale liderilor partidelor de opoziție.

Corectitudinea și echilibrul surselor. Pluralismul de opinie. Cele 27 de știri de la N4 au fost produse în baza a 42 de surse. 15 din ele reprezintă păreri ale oamenilor simpli. Liderii opoziției au fost citați direct în știrea despre conferința de presă comună, dar și indirect în alte știri, aceștia negând implicarea lor în protestele din 6 și 7 aprilie. Din cele 15 materiale controversate, doar 5 au prezentat opiniile părților. N4 este singurul post care a citat surse anonime în materialele ce conțineau acuzații la adresa partidelor de opoziție.

Respectarea prezumției nevinovăției. Un caz de nerespectare a prezumției nevinovăției este afirmația făcută de jurnalistul de la N4 în finalul buletinului din 7 aprilie, potrivit căreia „sute de tineri, ghidați de opoziție, manifestă în centrul capitalei împotriva rezultatelor alegerilor parlamentare”, deși jurnalistul a prezentat probe care ar demonstra că opoziția ghidează tinerii. La N4, într-o știre din buletinul din 9 aprilie, jurnalistul a afirmat că în spatele protestelor din 7 aprilie stau atât lideri de opoziție, cât și unii reprezentanți ai organizațiilor de legionari fasciști de genul „Noua dreaptă” din București, din nou, fără a aduce dovezi că liderii de opoziție ar fi organizatorii acțiunilor.

Limbaajul și imaginile video utilizate. Și la N4 au fost înregistrate cazuri de manipulare a imaginilor. Astfel, la 7 aprilie, buletinul „Obiectiv” a început cu imagini referitoare la asediul Președinției, după care au urmat imagini din PMAN în care Filat anunța că merge la întâlnire cu Urechean și Chirtoacă pentru a discuta planul de acțiuni; cadrul următor înfățișa asediul Parlamentului. După cadru jurnalistul anunța: „Pentru că au pierdut alegerile parlamentare de duminică, Vladimir Filat, care conduce Partidul Liberal Democrat din Moldova, Serafim Urechean, șeful Alianței „Moldova Noastră”, și Chiril Lucinschi, unul din liderii Partidului Democrat, încearcă să organizeze o „lovitură de stat”. În buletinul din 9 aprilie de la N4, la rubrica „No comment”, 11 minute au fost difuzate imagini de la proteste, în final pe fundalul unei muzici militante, apare, zâmbind, Vlad Filat. Cadrele au fost repetate de 2 ori, fiind urmate de imaginea a doi polițiști răniți și devastarea sediilor.

Buletinul de știri N4 din 8 aprilie a început cu afirmația jurnalistului fără a fi atribuită vreunei surse, „Societatea e șocată de acțiunile devastatoare ale opoziției în centrul capitalei. Consecințele sunt cutremurătoare, iar oamenii consideră că reconstrucția principalelor edificii ale țării va costa foarte mult”. Au urmat imagini însoțite de muzică militantă, pe fundalul mulțimii apare Vladimir Filat, cu megafonul în mână, după care jurnalistul a anunțat că „opoziția a adunat în PMAN până la 5 mii de manifestanți. Președintele Vororin a calificat aceste acțiuni drept lovitură de stat și a promis națiunii că va proteja țara de prădători și puciști”. Imaginile însoțite de muzică au durat vreo 5 minute. Au fost intercalate mini interviuri, executate neprofesionist, întrebările adresate fiind tendențioase.

În perioada de referință, N4 nu a produs emisiuni de dezbatere a subiectelor privind protestele din 6 și 7 aprilie.

EU TV

Imparțialitate și obiectivitate. La 6 aprilie, Eu TV a difuzat o știre scurtă despre protestul organizat în cursul zilei de câteva sute de elevi și studenți în fața Primăriei capitalei, împotriva fraudării alegerilor. La 7 aprilie, EU TV nu a prezentat buletine de știri. La 8 aprilie postul a reluat transmisiunea, reflectarea evenimentelor fiind, într-o anumită măsură, diferită de cea înregistrată la Moldova 1, NIT,

Prime și N4. În total, Eu TV a pus pe post 27 de știri relevante prezentului studiu. Pe lângă știrile despre evenimentele propriu-zise și consecințele acestora, inclusiv introducerea regimului de vize pentru România, reacția externă la violențele de la Chișinău, condamnarea acestora de către societatea civilă, pagubele aduse statului, starea în care se află victimele, la EU TV s-a vorbit și despre situația ziariștilor din RM, „vânătoarea” ziariștilor români, arestul lui Gabriel Stati. EU TV a mai informat despre acuzațiile liderului PPCD la adresa opoziției și la adresa Federației Ruse, care, potrivit lui Iurie Roșca, s-ar afla în spatele acțiunilor violente.

Corectitudinea și echilibrul surselor. Pluralismul de opinie. EU TV a oferit publicului mai multe păreri asupra evenimentelor din 6 și 7 aprilie, sursele fiind mai variate decât cele citate la Moldova 1, NIT, N4 și Prime. În total, EU TV și-a bazat cele 27 de știri pe 49 de surse, printre acestea figurând și liderii partidelor politice, altele decât PCRM și PPCD. Nu s-a respectat principiul echilibrului surselor în știrile privind învinuirea opoziției de către președintele Voronin (Monitor, 10 aprilie), acuzațiile de implicare în tentativa loviturii de stat la adresa României (Monitor, 8 aprilie) și acuzațiile similare la adresa omului de afaceri Gabriel Stati (Monitor, 9 și 10 aprilie).

Emisiuni: „Epicentru” și „Media Express”

În perioada de referință, EU TV a prezentat cel mai mare număr de emisiuni la tema protestelor. Spre deosebire de buletinele de știri, care au prezentat informația relativ echidistant, cele 3 emisiuni înregistrate în perioada de referință (8, 9 și 10 aprilie) s-au remarcat prin tendențiozitate și subiectivism vădit, servind publicului informație unilaterală, doar din perspectiva moderatorilor. Deși 2 din aceste emisiuni au apărut sub genericul „talk-show”, care prin definiție presupune participarea mai multor invitați și a publicului la discuții, pentru a oferi păreri diverse asupra anumitor subiecte, în cadrul emisiunii „Epicentru” din 8 aprilie (ora 21.40) jurnaliștii Sergiu Praporșcic și Nicolae Federiuc au dialogat la tema protestelor, exprimându-și părerile proprii la acest subiect. Jurnaliștii apar pe rol de comentatori fiind, în mod evident, de partea unei părți în conflict și învinuind de cele întâmplate opoziția.

Pe parcursul emisiunii au fost prezentate mai multe secvențe, care susțin ideea acreditată de EU TV, și anume că liderii celor trei partide care au acces în Parlament au încercat să dea o lovitură de stat. Nu a fost expusă părerea celor trei lideri despre învnuirile aduse lor de implicare în organizarea protestelor. În repetate rânduri, jurnaliștii au încălcat flagrant prezumția nevinovăției, afirmând că au „certa convingere că cei trei (liderii opoziției, n.n.) ghidați de alți oameni (...) au pus la care aceste acțiuni”, au planificat “să dea o lovitură de stat”, “au inițiat o manifestație de masă care s-a transformat în violențe, în confruntări violente cu politia ca să preia puterea”.

Deseori jurnaliștii au folosit un limbaj peiorativ, referindu-se fie la instituții media – “presa mafiotizată, controlată de Vlad Filat”; fie la liderii politici, care au spus că au “recurs la o golănie, manipulare ticăloasă”, că „s-au ascuns în spatele unor copii, elevi inocenți”, după care încearcă “să se spele pe mâni” și “să pună vina pentru cele întâmplate în cărucia lui Iurie Roșca”. Pentru a amplifica efectele imaginilor video, jurnaliștii și-au exprimat repatat emoțiile personale, utilizând astfel de termeni ca “îngrozit”, “stupefiat”, descriind polițiștii “călcați în picioare”, “striviți cu bestialitate”, în urma “acțiunilor îngrozitoare și extremiste”.

Acuzînd liderii de opoziție, EU TV a acuzat concomitent și Rusia (“identitatea românească a fost lovită de acei care au ocupat țara atâția ani”, “rușii au pus la cale această schemă și anume obiectivul ăsta l-au țintit, să arate că unioniștii sunt niște extremiști”, precum și directorii de liceu, care, potrivit jurnaliștilor, “au organizat și trimis copiii la manifestații”, demonstrând o “atitudine criminală, ilegală”.

Emisiunea a fost divizată în două părți printr-o secvență de aproximativ 40 de minute (!) de la conferința de presa a lui Iurie Roșca despre evenimentele din 7 aprilie. În finalul emisiunii, jurnaliștii au conchis, fără drept de apel, că “cei trei instigatori și organizatori ai acestor acte de vandalism – Filat, Urechean, Chirtoacă vor încerca să se justifice, lumea trebuie să știe că ceea ce vad pe ecran este rezultatul activității lor politice, asta înseamnă democrație liberală în Republica Moldova”.

În emisiunea din 9 aprilie, 21.30, moderatorul Sergiu Praporșcic i-a avut ca invitați pe Victor Ciobanu, președintele organizației de tineret „Noua Generație” a PPCD, și Ghenadie Vaculovschi, președintele Organizației juriștilor creștin-democrați. În cadrul acestei emisiunii au fost repetate aceleași acuzații la adresa liderilor de opoziție care “au instigat”, “au organizat”, “au dus la vandalizare”. Din nou, jurnalistul a ignorat principiile etice și a uitat de prezumția nevinovăției, calificând declarațiile celor trei lideri nu au nimic comun cu acțiunile de protest drept o “încercare ticăloasă de a fugi de responsabilitate, vor să arunce vina pe altcineva”. La un moment dat, ca răspuns la afirmația moderatorului că Filat știa de lovitura de stat, juristul Vaculovschi a afirmat cu “nu există temei juridic să putem demonstra că Filat într-adevăr a intenționat să facă o lovitură de stat”, dar că “tot ce s-a întâmplat ne dă dreptul moral să avem convingerea că dansul și alții ca el nu au exclus o asemenea eventualitate și nu au făcut nimic pentru a o evita”. Totuși, câteva momente mai târziu, Sergiu Praporșcic a afirmat că “acești oameni nici nu au reușit să-și ridice mandatele și deja au dat foc la sedii și le-au vandalizat”, iar Ghenadie Vaculovschi a întrebat “ce obraz va avea Filat să calce în parlament după ce l-a vandalizat, ars”.

La 10 aprilie, ora 21.30, au intrat în emisie cu „Media Express” Vasile Năstase, Sergiu Praporșcic și Igor Burciu pe post de moderatori. Durata emisiunii – 1 oră și jumătate. Emisiunea a început cu rubrica „No comment,” despre evenimentele din 7 aprilie, imaginile fiind însoțite de o muzică sacadată, menită să amplifi-

ce efectele video. În studioul au fost discutate aceleași subiecte – protestele din 2002, care au durat 111 zile și nu au fost violente, și protestele din 7 aprilie 2009 când, potrivit jurnaliștilor, a fost vorba de o tentativă de lovitură de stat pusă la cale de cei trei “capi liberali”, “trei politicieni neîmpliniți”, moderatorii admitând atacuri la persoană în repetate rânduri.

Prin inserțiile emisiunii jurnaliștii au urmărit să demonstreze că în spatele protestelor stau liderii opoziției. Au fost expuse părerile lui Iurie Roșca, Vladimir Voronin, precum și extrase din declarațiile mai multor instituții internaționale cu privire la proteste. Au lipsit opinia celor trei partide cu privire la acuzațiile care li se aduc și părerea protestatarilor, moderatorul Vasile Năstase întrebându-i pe cei doi jurnaliști de unde au venit nemulțumirile celor care au protestat. Merită remarcat faptul că după o secvență video, în care în imagine apar și liderii ai unor partide politice, Sergiu Praporșic a afirmat că din cadre este clar că aceștia incitau lumea nu doar să protesteze, dar și să vandalizeze sediile. La o vizionare repetată a cadrelor respective, însă se vede clar că imaginile nu susțin deducțiile jurnalistului.

În concluzie, emisiunile difuzate de EU TV s-au axat pe discreditarea liderilor opoziției, pe acreditarea ideii că aceștia ar sta în spatele violențelor și devastărilor. Contrar normelor profesionale și principiilor etice, moderatorii, jurnaliștii de la EU TV, au încălcat flagrant principiul prezumției nevinovăției, arogându-și rolul de procuror, fără a prezenta publicului poziția tuturor părților implicate în conflict. În toate cele trei emisiuni, jurnaliștii au încercat să discrediteze, o parte pledând cu favoare pentru – PPCD, care „știe cum să organizeze „proteste pașnice””, în 2002, 2003 protestând pentru valori, interese ale oamenilor etc..

Pro TV:

Imparțialitate și obiectivitate. Majoritatea știrilor realizate de postul cu acoperire regională Pro TV au fost imparțiale, prezentând evenimentele obiectiv, atât din perspectiva autorităților, cât și din cea a liderilor de opoziție și a protestatarilor. În cele 64 de știri relevante analizate, Pro TV a informat despre protestele propriu-zise, știrile conținând și opiniile protestatarilor, a prezentat poziția și acțiunile președintelui Voronin, acuzațiile lansate de șeful statului la adresa liderilor opoziției și reacția acestora. Au fost reflectate decizia guvernului moldovean de a-l expulza pe ambasadorul României și introducerea regimului de vize, reacția Bucureștiului care a respins acuzațiile de implicare în „lovitura de stat”, reacția politicianilor de opoziție față de această decizie a guvernului moldovean. Pro TV a prezentat atitudinea mai multor lideri de partide politice față de proteste, fără a ignora reacțiile externe și interne din diferite localități ale republicii. Postul de televiziune a pus accentul și pe încălcarea drepturilor omului: arestul tinerilor direct în stradă, de persoane în civil, îngrădirea accesului jurnaliștilor străini în RM, abuzurile împotriva jurnaliștilor moldoveni etc.

Corectitudinea și echilibrul surselor. Pluralismul de opinie. Cele 64 de știri difuzate de Pro TV au fost inspirate din 180 de surse. În majoritatea cazurilor postul a prezentat poziția tuturor părților, oferind cuvântul liderilor opoziției – PL, PLDM, AMN, PD, PSD, MAE de 44 ori, în timp ce reprezentanții administrației publice centrale, inclusiv organele de forță, și ai PCRМ au fost citați de 33 de ori. Exemple: postul a anunțat și reacția Bucureștilui la acuzațiile repetate din partea președintelui Voronin (8, 9 aprilie); în știrile privind acuzațiile aduse lui Gabriel Stati de către Iurie Roșca și Vladimir Voronin (8 aprilie) jurnaliștii au menționat că Stati nu a comentat, deocamdată, aceste afirmații, iar la 10 aprilie postul a difuzat un comunicat semnat de Anatol Stati care combate acuzațiile. De asemenea, știrile privind învinuirile aduse de șeful statului liderilor de opoziție au fost echilibrate cu reacția celor vizați (10 aprilie, 7 aprilie), iar atunci când PL și PLDM a acuzat PCRМ că ar sta în spatele protestelor, a fost prezentată și opinia PCRМ (8 aprilie).

Emisiuni: „În profunzime”

Pro TV a fost singurul post care a avut 2 emisiuni chiar în zilele protestelor – la 6 și 7 aprilie. La 6 aprilie, moderatoarea Lorena Bogza i-a avut ca invitați în studio pe – Igor Munteanu, directorul IDIS Viitorul, Petru Bogatu, comentator politic, și Vasile Botnaru, directorul postului de radio „Europa Liberă”, cu care a discutat despre rezultatele preliminare ale alegerilor. Toate întrebările adresate au fost la temă, moderatoarea intervenind cu întrebări de precizare pe parcursul discuțiilor, astfel încât emisiunea a avut un caracter viu, incitant. Invitații au analizat, în principal, rezultatele și factorii care au contribuit la obținerea unor astfel de rezultate, inclusiv responsabilitatea partidelor de opoziție în acest sens.

În inserția a fost prezentată părerea celor trei lideri de orientare liberală despre rezultate alegerilor, precum și părerea liderilor de partide care au rămas în afara Parlamentului. De asemenea, a fost expusă opinia lui Vladimir Voronin asupra rezultatelor și posibilelor fraude. Mesajele sms rulate pe ecran au reflectat opinia publică despre opoziție și partidul de guvernământ. Moderatoarea a intervenit ori de câte ori a venit vorba de acuzații, a fost atentă în exprimare și a recurs la expresii de genul „sunt zvonuri”, „spune cineva” etc.

Emisiunea a abordat și subiectul protestelor pașnice din seara zilei de 6 aprilie, fiind expusă părerea liderilor opoziției și părerea protestatarilor.

A doua zi, la 7 aprilie, Pro TV a difuzat o ediție specială a emisiunii „În Profunzime”, în studio fiind invitați liderii tuturor partidelor care au acces în Parlament, dar au participat doar liderii PLDM, PL și AMN. Partidul Comuniștilor nu a onorat invitația, dar părerea acestuia a fost expusă prin declarațiile lui Vladimir Voronin și Mark Tcaciuc. Ca și în emisiunea precedentă, moderatoarea emisiunii a demonstrat profesionalism, formulând și adresând întrebări la temă, intervenind cu întrebări de precizare ori de câte ori a fost necesar.

Pe parcursul emisiunii s-a intervenit în direct, din fața Parlamentului; când incendiul s-a extins, jurnaliștii au reușit să ia legătura în direct cu serviciul de presă de la Ministerul de Interne. Imaginea Parlamentului în flăcări a persistat mai mult timp pe ecran, chiar dacă subiectul incendiului nu mai era discutat de invitații în studio, lucru care ar fi putut să inducă ideea că persoanele de după cadru - Chirtoacă sau Filat – ar putea avea o legătură cu incendiul.

TV 7

Imparțialitate și obiectivitate. TV 7 a prezentat în total 34 de știri conținând informație detaliată și de context, asupra protestelor și consecințelor acestora. Informația a fost expusă obiectiv, atât din perspectiva autorităților, cât și a liderilor de opoziție. Ca și Pro TV, postul a realizat despre principalele evenimente media și declarații asupra incidentelor de după alegeri, acuzațiile lansate de opoziție la adresa partidului de guvernământ, reacția organismelor internaționale, reacția societății civile, arestarea mai multor persoane, inclusiv a lui Sergiu Mocanu, liderul Mișcării „Acțiunea Populară”, persecutarea jurnaliștilor etc. TV 7 a pus pe post știri, în care oameni simpli și-au exprimat părerile diverse cu privire la proteste, știri privind acuzațiile aduse de PL comuniștilor, pe care PL îi face responsabili de protestele violente, etc.

Corectitudinea și echilibrul surselor. Pluralismul de opinie. TV 7 a avut în total 34 de știri, bazate pe 76 de surse. TV 7, alături de Pro TV, sunt singurele posturi la care au avut acces larg liderii de opoziție, care au fost citați de rând cu reprezentanții administrației publice centrale și PCRM. TV 7 a citat în număr aproximativ egal reprezentanții APC (16), cetățenii simpli (19), liderii de partide - PSD, PLDM, PLD, MAE, AMN, PME (19 ori). TV 7 nu s-a limitat la mediatizarea declarațiilor oficiale sau a acuzațiilor la adresa anumitor actori politici, respectând în mare parte dreptul la replică.

În perioada de referință, TV 7 nu a prezentat emisiuni care ar fi abordat subiecte privind protestele din 6 și 7 aprilie.

Concluzii

În baza rezultatelor monitorizării se poate constata că la reflectarea protestelor violente din 6 și 7 aprilie și a consecințelor acestora:

- majoritatea posturilor tv monitorizate au încălcat principiile etice și deontologice de reflectare a conflictelor;
- posturile cu acoperire națională și cuasi națională Moldova 1, Prime TV și NIT și postul cu acoperire regională (N 4) au tratat incorect părțile implicate în conflict, pledînd în favoarea administrației publice centrale și a Partidului Comuniștilor, pe de o parte, și excelînd în stereotipizarea negativă a liderilor celor trei

partide de opoziție – Partidul Liberal, Partidul Liberal Democrat și Alianța „Moldova Noastră”, pe de altă parte;

- Posturile Moldova 1, NIT, N4 și Prime TV au prezentat selectiv știrile, au informat neobiectiv despre evenimente, n-au respectat principiul echilibrului surselor, au manipulat textul și imaginile, oferind astfel publicului informație unilaterală, tendențioasă din perspectiva autorităților publice centrale;
- postul public de televiziune Moldova 1, administrat din bani publici, nu a servit interesul public și nu o oferit informație complexă și nepărtinitoare care ar fi ajutat telespectatorii să-și creeze o opinie asupra evenimentelor de la Chișinău și din alte localități ale republicii;
- în ziua acțiunilor violente Prime TV și Eu TV nu au difuzat buletine de știri și prin aceasta au privat publicul de informații, limitându-i accesul la informație pluralistă;
- posturile cu acoperire regională Pro TV și TV 7 au oferit cuvântul tuturor părților implicate în conflict, majoritatea materialelor fiind produse în concordanță cu criteriile generale ale reflectării obiective și echidistante.

Recomandări

Ținând cont de faptul că presa, în special televiziunea, formează în mare măsură percepția publicului despre conflicte, pentru a nu incita societatea la ură și dezbinare, jurnaliștii trebuie să reflecte profesionist aceste subiecte, și anume:

- să informeze veridic despre protestele violente și consecințele acestora;
- să descrie problemele care au provocat tensiunile;
- să reflecte obiectiv toate părțile implicate în conflict;
- să prezinte o retrospectivă a conflictului, cu utilizarea surselor de alternativă;
- să prezinte toate inițiativele de reglementare a conflictului.

Pornind de la premisa că Compania Teleradio-Moldova este un serviciu public de televiziune și radio, care trebuie să fie independent editorial, Consiliul de Observatori ar trebui să monitorizeze riguros emisiunile Companiei și să ia măsuri pentru a asigura ca în activitatea sa Teleradio-Moldova:

- să informeze corect, imparțial și echidistant publicul;
- să țină cont de convingerile politice ale diferitelor categorii ale populației, asigurând echilibrul și pluralismul social-politic, dar și libertatea de exprimare;
- să reflecte veridic și echidistant evenimentele fără a denatura realitatea prin montaj și comentarii, respectând principiul de informare din mai multe surse.

Consiliul Coordonator al Audiovizualului, care are menirea de a coordona activitatea audiovizuală, ar trebui să se autosesizeze și să ia măsuri pentru a asigura dreptul locuitorilor RM la informare completă, obiectivă și veridică, dreptul la libera exprimare a opiniilor și dreptul la libera comunicare a informațiilor prin intermediul mijloacelor de televiziune și radio.

**Funcționarea instituțiilor democratice:
Parlament, Executiv, Judiciar**

CUPRINS

1. Organul legislativ	97
a) Alegerea deputaților	98
b) Durata mandatului parlamentar	98
c) Atribuțiile Parlamentului	100
d) Incompatibilități – garanții ale protecției mandatului de deputat	103
e) Legiferarea – funcția de bază a Parlamentului	105
f) Controlul parlamentar sub aspectul incompatibilității	106
2. Președinția	107
a) Modalitatea alegerii Președintelui	107
b) Durata mandatului Președintelui Republicii Moldova	109
c) Atribuțiile Președintelui Republicii Moldova	111
d) Incompatibilitățile cu funcția de Președinte al Republicii Moldova	111
e) Unele aspecte relevante ale funcției de Președinte al Republicii Moldova	112
3. Guvernul Republicii Moldova	113
a) Întreprinderea Guvernului	113
b) Durata mandatului Guvernului	114
c) Atribuțiile Guvernului Republicii Moldova	114
d) Interimatul funcției de Prim-ministru	115
e) Incompatibilitățile	115
4. Puterea judecătorească în Republica Moldova	116
a) Înființarea instanțelor extraordinare în Republica Moldova	117
b) Locul judecării cauzelor	117
c) Dreptul la apărare	117
d) Obligatorietatea deciziilor judecătorești	118
5. Curtea Constituțională a Republicii Moldova	118
a) Statutul Curții Constituționale	118
b) Rolul hotărârilor Curții Constituționale	119
c) Termenul de examinare a sesizării	119
d) Consiliul științific-consultativ	119

În doctrina constituțională contemporană prin instituțiile care asigură democrația în stat se are în vedere următoarele: Parlament – organ reprezentativ suprem și autoritate legislativă, Executiv (ca ramură a puterii) reprezentat de șeful statului și Guvern; puterea judecătorească și, în fine, Curtea Constituțională, ca unic organ de jurisdicție constituțională, adică garant al supremației Constituției și, în consecință, garant al respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățeanului – fundament al statului de drept și democratic.

Această abordare a subiectului este *stricto sensu*, deoarece în societatea organizată în stat sunt și alte instituții democratice, care contribuie și veghează la respectarea drepturilor și libertăților fundamentale cetățenești. Spre exemplu, instituția avocatului poporului, mass-media, precum și un șir de ONG-uri.

Însă avînd în vedere situația concretă din Republica Moldova după alegerile parlamentare din 5 aprilie 2009 și stabilirea alegerilor anticipate, pentru 29 iulie 2009, studiul de față urmărește scopul de a demonstra ce pot face și ce trebuie să facă instituțiile democratice statale pentru a nu afecta procesul democratic, precum și de a prevedea consecințele nefaste în caz de deviere de la prescripțiile constituționale.

În acest scop vom analiza funcționarea instituțiilor în ordinea descrisă anterior, divizînd studiul în subcapitole.

1. Organul legislativ

Democrația directă presupune o „adunare a poporului care îndeplinește ea însăși actele vieții statale, votînd legile, elaborînd acte administrative și acordînd dreptatea”¹. Și dacă aceasta era practicabil în cetățile antice grecești, apoi în statele cu teritorii întinse și populație numeroasă „democrația directă” a devenit irealizabilă.

Ca urmare a acestui fapt, apare necesitatea reprezentării, dînd, astfel, naștere instituției democratice reprezentative, materializată astăzi în instituția Parlamentului. De altfel, democrația reprezentativă presupune „că poporul, singurul titular al suveranității, să aleagă în mod periodic și limitat în timp un anumit număr de persoane care să exercite suveranitatea în numele său”².

De remarcat faptul că aceste idei își găsesc oglindire în alin. (1) art. 2 din Constituția Republicii Moldova, potrivit căruia „Suveranitatea națională aparține poporului Republicii Moldova, care o exercită în mod direct și prin organele sale reprezentative, în formele stabilite de Constituție”³.

1 Joseph Barthelemy, Paul Duez, „Traite de droit constitutionnel” Ed. Librairie Dalloz, Paris.

2 Gh. Iancu, „Drept constituțional și instituții politice”, Ed. Lumina LEX, București, 2007, p. 464.

3 Constituția Republicii Moldova (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 1, august, 1994).

Vom observa că tot Constituția determină acest organ reprezentativ, și anume prin alin. (1) art. 60, potrivit căruia „Parlamentul este organul suprem al poporului Republicii Moldova și unica autoritate legislativă a statului”. Așadar, Parlamentul, ca organ reprezentativ, este „o instituție politică și juridică formată din una sau mai multe corpuri, adunări sau „camere”, fiecare alcătuită dintr-un număr de membri (deputați, senatori), dispunând... de putere de decizie”⁴.

În acest context, Parlamentul Republicii Moldova tinde să se încadreze plenar în doctrina dreptului constituțional comparat, potrivit căreia „... instituția Parlamentului și-a câștigat un loc bine definit în gândirea, în practica și în conștiința popoarelor, devenind una din verigile esențiale ale înfăptuirii democrației, ale statorniciei unor rînduiri democratice, în măsură să garanteze drepturile și libertățile cetățenilor”⁵.

Parlamentul, așa cum am stabilit anterior, este compus dintr-un număr de membri. Deputați, senatori, într-un cuvînt, parlamentari, adică ei sunt persoanele cărorora poporul – unicul deținător al suveranității – le încredințează mandatul pentru a-i reprezenta. Anume parlamentarii sunt delegații poporului, care la rîndul lor „... nu pot delega, în nici un caz, prerogativele lor unor funcționari ai statului”⁶.

a) Alegerea deputaților

Această legătură organică dintre popor și parlamentari este garantată constituțional prin două articole, și anume: Alin. (1) art. 38 statuează expres că „Voința poporului constituie baza puterii de stat. Această voință se exprimă prin alegeri libere, care au loc în mod periodic prin sufragiu universal, egal, direct, secret și liber exprimat.” Alin. (1) art. 61, potrivit căruia „Parlamentul este ales prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat”. Această prevedere este redată în alin. (3) art. 1, din Regulamentul Parlamentului⁷ și alin. (1) art. 73, din Codul electoral al Republicii Moldova.

Așadar, singura cale de a dobîndi mandatul de deputat și de a intra în exercițiul funcției reprezentative sunt alegerile, modalitate ce se încadrează în dreptul electoral. Modul de organizare și desfășurare a alegerilor este stabilit în Codul electoral al Republicii Moldova.

b) Durata mandatului parlamentar

În conformitate cu prevederile alin. (1) art. 63 din Constituție, Parlamentul este ales pentru un mandat de 4 ani, care poate fi prelungit, prin lege organică, în caz

4 Ioan Muraru, Simona Tănăsescu, „Drept constituțional și instituții politice”, Ed. Lumina LEX, București, 2001, p. 350.

5 După Constanța Călinoiu, Victor Duculescu, Georgeta Duculescu, „Drept constituțional comparat”, Tratat, Ed. Lumina LEX, București, 2007, vol. I, p. 79.

6 Constanța Călinoiu, Victor Duculescu, „Drept parlamentar”, Ed. Lumina LEX, București, 2006, p. 8.

7 Regulamentul Parlamentului, adoptat prin Legea nr. 797-XI din 02.04.96 (M. O. nr. 81-82 din 19.12.96 art. 765).

de război sau de catastrofă. Prevederi similare găsim în alin. (3) art. 1 din Regulamentul Parlamentului și respectiv alin. (1) art. 73, din Codul electoral, precum și în alin. (5) art. 2 din Legea despre statutul deputatului în Parlament⁸.

Din această normă rezultă clar că la modul general mandatul deputaților este de 4 ani și începe la data alegerilor, deoarece în această zi poporul, prin votul său, și-a desemnat reprezentanții. În același timp, așa cum, pe bună dreptate, menționează prof. V. Popa, trebuie să distingem două faze de începere a mandatului parlamentar: de facto și de jure.⁹

De facto, într-adevăr, durata mandatului de deputat începe din data alegerilor, deoarece are ca efect „aplicarea imunității parlamentare și a responsabilității pentru opiniile exprimate, precum și a unor drepturi materiale din cele cuvenite parlamentarilor. Ea implică și obligația de a da curs convocării”¹⁰ Parlamentului de către Președintele Republicii Moldova (alin. (2) art. 63 din Constituție).

Aceste argumente au stat la baza alin. (4) art. 2 al Legii despre statutul deputatului în Parlament, potrivit căruia „Deputații intră în exercițiul mandatului din momentul alegerii cu condiția validării lui ulterioare”.

De jure, conform prevederilor alin. (1) art. 69 din Constituție, deputații intră în exercițiul mandatului sub condiția validării. Obligativitatea validării este stipulată expres în art. 62 din Constituție, potrivit căruia Curtea Constituțională, la propunerea Comisiei Electorale Centrale, hotărăște validarea mandatului de deputat sau nevalidarea lui în cazul încălcării legislației electorale. Această prevedere nu afectează caracterul reprezentativ al mandatului. Deși mandatul parlamentar este expresia votului corpului electoral, el „nu poate dobîndi o confirmare juridică decît din momentul validării, întrucît parlamentarul chiar ales în condiții concrete, fără nici un fel de fraudă, poate să fie afectat de anumite incompatibilități, care să nu-i permită să exercite mandatul”.¹¹

Totodată, alin. (2) al acestui articol conține prevederea, potrivit căreia calitatea de deputat încetează la data întrunirii legale a Parlamentului nou ales, deoarece anume la această ședință se validează oficial mandatul deputatului, ales în noul Parlament.

Iar potrivit alin. (2) art. 63 din Constituție, Parlamentul se întrunește la convocarea Președintelui Republicii Moldova, în cel mult 30 de zile de la alegeri. Prevedere completată prin alin. (3), potrivit căruia mandatul Parlamentului se prelungește pînă la întrunirea legală a noii componențe.

Această prevedere este pe deplin justificată grație principiului continuității exercitării puterii de stat de către Parlament, ca organ reprezentativ suprem al popoului. În Constituție principiul “continuității exercitării puterii” nu este stipulat ex-

8 Codul Electoral (Monitorul Oficial).

9 Legea despre statutul deputatului în Parlament, nr. 39-XIII din 07.04.94, (republicată în M.O. nr. 57 din 18 mai 2000)

10 Victor Popa, „Drept parlamentar”, Chișinău, 1999, p. 88.

11 Mihai Constantinescu, Ioan Muraru, „Drept parlamentar”, Ed. „GRAMAR”, București, 1994, p. 75.

pres, el este dedus pe cale doctrinară din analiza normelor ce determină funcțiile Parlamentului. Așa, spre exemplu, art.66 din Constituție stabilește atribuțiile de exclusivă competență și de bază ale Parlamentului, printre care exercită controlul parlamentar asupra puterii executive; declară mobilizarea generală sau parțială; declară starea de urgență, de asediu sau de război; inițiază cercetarea și audierea oricărei chestiuni ce se referă la interesele societății.

Or aceste situații pot apărea în orice moment, ele necesitând o examinare urgentă, prin convocarea sesiunilor extraordinare în conformitate cu prevederile art.67, alin. (2) din Constituție.

Ce-i drept, pentru a evita posibilele abuzuri ale parlamentarilor, Constituția stabilește în mod expres și limitativ că în această perioadă, adică de la data alegerii noului Parlament și pînă la întrunirea lui legală, Parlamentul precedent nu poate modifica Constituția și nu poate adopta, modifica sau abroga legi organice.

c) **Atribuțiile Parlamentului**

Din momentul constituirii legale, Parlamentul intră în exercițiul deplin al funcțiilor și atribuțiilor stabilite în textul Constituției, urmînd o ordine de formare a instituțiilor statale.

În condițiile concrete din Republica Moldova, cînd s-au numit alegeri anticipate în legătură cu dizolvarea Parlamentului în conformitate cu alin. (5) art. 78 din Constituție, adică nealegerea Președintelui Republicii Moldova după data de 29 iulie 2009 (ziua alegerilor) Președintele interimar urmează a emite un decret, prin care să convoace, în conformitate cu prevederile alin. (2) art. 63, ședința de constituire a Parlamentului nou ales.

În conformitate cu prevederile art. 3 din Regulament, Parlamentul se consideră legal constituit din data ședinței de constituire. Această ședință trebuie să fie prezidată de cel mai în vîrstă deputat, ulterior, după alegeri, de Președintele sau de unul dintre vicepreședinții Parlamentului.

Președintele ședinței de constituire a Parlamentului nou ales oferă cuvîntul Președintelui Curții Constituționale, care prezintă raportul privind rezultatele alegerii Parlamentului și validarea mandatelor deputaților aleși. Din acest moment Parlamentul nou ales este constituit și urmează să întreprindă următorii pași.

În primul rînd, în conformitate cu prevederile alin. (1) art. 4 din Regulament, în vederea formării organelor de lucru și a organizării activității Parlamentului, deputații constituie fracțiuni parlamentare în baza listelor concurenților electorali.

Fiecare grup parlamentar care a acces în Parlament convoacă ședința grupului, la care soluționează următoarele chestiuni:

- decide formarea fracțiunii parlamentare cu indicarea componenței numerice nominale;

- alege președintele și secretarul fracțiunii.

Toate aceste acțiuni, inclusiv hotărârile respective, sunt consemnate într-un proces verbal.

După constituirea fracțiunilor parlamentare, președintele fiecărei fracțiuni trebuie să prezinte Parlamentului componența numerică și nominală a fracțiunii parlamentare. Această prezentare se face oral, iar procesul verbal corespunzător se remite președintelui ședinței. Tot la această ședință, în conformitate cu alin. (12) art. 4 din Regulament, prin declarație trebuie să fie anunțată majoritatea parlamentară, care poate fi constituită dintr-o fracțiune sau o coaliție a fracțiunilor. Și acest moment se consemnează, Parlamentul doar va lua act de faptul împlinit.

După aceasta Parlamentul va alege pentru început organele directorii ale Parlamentului, adică Președintele și vicepreședinții de Parlament.

Pentru aceasta, la propunerea fracțiunilor parlamentare, se constituie comisia pentru alegerea Președintelui Parlamentului, aprobată prin votul majorității deputaților aleși.

În conformitate cu prevederile alin. (2) art. 64 din Constituție, Președintele Parlamentului se alege prin vot secret, cu o majoritate a voturilor deputaților aleși, pe durata mandatului. Din textul constituțional nu rezultă obligativitatea alegerii Președintelui Parlamentului pe bază de alternativă, lăsînd acest lucru la discreția legiuitorului.

Această situație este prevăzută în art. 9 (7) din Regulament, care admite și situația alegerii pe bază de alternativă, dar nu o impune. După ce a fost ales Președintele Parlamentului, președintele comisiei de constituire a Parlamentului nou-ales își încheie misiunea transmițînd funcția Președintelui Parlamentului.

În continuare Parlamentul trebuie să procedeze conform art. 10 (8) din Regulament, la alegerea vicepreședinților Parlamentului, care sunt propuși de Președintele Parlamentului, în prealabil fiind consultate fracțiunile parlamentare.

Următorul pas pe care trebuie să-l facă Parlamentul este formarea Biroului permanent – organ de lucru al acestuia. Din Biroul permanent fac parte din oficiu Președintele Parlamentului și vicepreședinții. Iar componența numerică nominală a Biroului permanent se va stabili prin hotărîrea Parlamentului, la propunerea fracțiunilor parlamentare.

După ce va fi format Biroul permanent, acesta trebuie să stabilească numărul comisiilor permanente, denumirea, componența numerică și nominală a fiecărei comisii. Propunerea Biroului permanent urmează să fie adoptată prin hotărîrea Parlamentului.

Cu adoptarea acestei hotărîri Parlamentul, ca ramură autonomă a puterilor în stat, va încheia procesul de formare a organelor sale de lucru.

Din acest moment Parlamentul, conform prevederilor constituționale, trebuie să procedeze la crearea a două instituții ale puterii executive, și anume, alegerea Președintelui Republicii și învestirea noului Guvern, prevederi stipulate în art. 78 și art. 98 din Constituție, precum și în art. 124-128 din Regulament.

În acest context trebuie să menționăm că nici Constituția și nici Regulamentul nu determină strict consecutivitatea formării acestor două instituții ale puterii executive (esența lor va fi examinată în subcapitolele următoare, aici examinăm doar procedura constituirii lor).

Unica problemă care apare este aceea că, în conformitate cu prevederile alin. (1) art. 98 din Constituție și, respectiv, alin. (1), art. 127 din Regulament, Președintele Republicii Moldova, după consultarea fracțiunilor parlamentare, urmează să desemneze, prin decret, candidatura la funcția de Prim-ministru. S-ar impune, în așa condiții, mai întâi alegerea Președintelui Republicii și apoi învestirea Guvernului.

Însă atât teoretic, cât și practic procedura alegerii însăși poate dura, pe de o parte, iar, pe de altă parte, poate interveni interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova, ca rezultat al vacanței acesteia.

În aceste condiții posibile, în prim plan se impun prevederile alin. (1) art. 96 din Constituție, potrivit căruia Guvernul asigură realizarea politicii interne și externe a statului și exercită conducerea generală a administrației publice. Totodată, alin. (2) art. 96 stipulează că în exercițiul atribuțiilor Guvernul se conduce de programul său de activitate, acceptat de Parlament.

Așadar, în momentul în care Parlamentul nou ales s-a constituit și și-a format structura suntem în prezența unei confuzii de drept și de fapt.

Pe de o parte, poporul, unicul deținător al suveranității, și-a constituit o nouă reprezentanță națională, care urmează să-și realizeze propriul program de guvernare prin învestirea noului Guvern, iar, pe de altă parte, la conducere se află Guvernul investit de legislatura precedentă, cu un program contrar noii politici rezultate din alegeri.

Practica unor țări (Norvegia, Suedia, România etc) cunoaște cazuri de formare a “guvernului de unitate națională” atunci când în guvern este reprezentată și majoritatea și opoziția, asumându-și un program de guvernare ce include prevederile programelor de guvernământ a tuturor partidelor ce au acces în Parlament.

Sunt cunoscute și cazuri, dar mai puțin frecvente de “guvern de minoritate”, adică echipa guvernamentală este formată de către opoziție.

În ambele cazuri guvernele trebuie să întrunească o majoritate parlamentară, adică cel puțin de 50%+1 voturi din numărul deputaților aleși, vot cu care Guvernul poate fi și demis. Iată din ce considerente “guvernul de minoritate” este mai vulnerabil și nu asigură stabilitate guvernamentală.

Vom argumenta teza noastră și prin prevederile alin. (1) art. 103 din Constituție. Guvernul își exercită mandatul pînă la data validării alegerilor pentru un nou Parlament. Totodată, art. 126 alin. (1) din Regulament stipulează că după formarea integrală a structurilor Parlamentului, acesta audiază raportul Primului ministru și acceptă declinarea atribuțiilor de către Guvern.

Totodată, potrivit alin.(2) art. 103 din Constituție, (din ziua validării noului Parlament (alin.(1) art 103 și alin.(1) art. 126 din Regulament) și alin.(2) art. 106 din Regulament), Guvernul pe această perioadă, pînă la depunerea jurământului de către membrii noului Guvern, îndeplinește numai funcțiile de administrare a treburilor publice, adică nu adoptă hotărîri și ordonanțe.

Aceste circumstanțe ne permit a considera oportună mai întîi investirea noului Guvern, asigurându-se astfel guvernarea deplină, și apoi alegerea Președintelui Republicii Moldova.

d) Incompatibilități – garanții ale protecției mandatului de deputat

La examinarea acestui subiect, trebuie să pornim de la art. 6 din Constituție, potrivit căruia în Republica Moldova puterea legislativă, executivă și judecătorească sunt separate și colaborează în exercitarea prerogativelor ce le revin potrivit prevederilor Constituției.

Argumentarea științifică a acestui principiu aparține marelui iluminist francez Montesquieu, fiind expusă în celebra lucrare „Despre spiritul legilor”, în care, printre altele, el menționa „Totul ar fi pierdut, dacă același om sau același corp de conducători sau de nobili sau al poporului ar exercita toate aceste trei puteri, pe cea de a face legi, pe cea de a aduce la îndeplinire hotărîrile obștești și pe cea de a judeca infracțiunile sau litigiile dintre particulari”¹².

Pentru ca acest lucru să nu se întîmple, este necesar ca puterea să fie înfrîntă de putere, adică puterile statului trebuie să fie separate. Dezvoltînd această idee, alin. (1) art. 68 din Constituție stipulează că, în exercițiul mandatului, deputații sunt în serviciul poporului.

Totodată, art. 71 din Constituție statuează că deputatul nu poate fi persecutat sau tras la răspundere juridică pentru voturile sau pentru opiniile exprimate în exercitarea mandatului.

Pentru realizarea mandatului reprezentativ, deputatul are nevoie de anumite garanții. Printre aceste garanții se numără și incompatibilitățile, condiție prevăzută în alin. (1) art. 70 din Constituție, conform căruia calitatea de deputat este incompatibilă cu exercitarea oricărei alte funcții retribuite, cu excepția activității didactice și științifice.

¹² Constanța Călinoiu, Victor Duculescu, op. cit., p. 77.

Incompatibilitățile în exercitarea funcțiilor publice în general sunt necesare, deoarece „... simultaneitatea funcțiilor este un obstacol în difuzarea responsabilităților”¹³.

Incompatibilitatea impusă parlamentarului protejează independența lui, îl protejează contra influenței pe care Guvernul sau interesele private le pot exercita asupra lui. În această ordine de idei prof. V. Popa subliniază: „Dacă am admite că deputatul ar ocupa concomitent și unele funcții în domeniul public sau privat, ar interveni unele consecințe negative, cum ar fi:

- lipsa de la unele ședințe ale Parlamentului;
- timp insuficient pentru examinarea profundă a proiectelor de legi;
- activitate insuficientă în comisiile permanente;
- dependența materială de funcția cumulată;
- posibile tentative ale patronului sau altor persoane de a-i stabili comportamentul în anumite cazuri;
- posibilele sarcini de a soluționa prin excepție sau prin influența mandatului unele probleme de interes particular sau corporativ¹⁴”.

Anume în scopul de a-i asigura deputatului, ca de altfel, oricărui funcționar public, independența în realizarea competențelor atribuite și de a-i proteja de posibilele influențe s-a instituit incompatibilitatea, care poartă un „... caracter imperativ, fiind de ordine publică și, deci, obligatorie pentru toate autoritățile publice, inclusiv Parlamentul”¹⁵.

Funcțiile retribuite incompatibile cu funcția de deputat sunt stabilite în art. 3 al Legii despre statutul deputatului în Parlament. Potrivit acestor reglementări, mandatul de deputat este incompatibil cu funcția de: a) Președinte al Republicii Moldova; b) membru al Guvernului (Prim-ministru, prim-vice-prim-ministru, vice-prim-miniștri, miniștri și alți membri stabiliți prin lege organică – art. 97 din Constituție); c) avocat parlamentar și d) exercitarea oricărei alte funcții remunerate, inclusiv a funcției acordate de un stat străin sau de o organizație internațională.

Dacă deputatul se află în unul din cazurile enunțate, el trebuie, în termen de 30 de zile de la data validării mandatului, să-și dea demisia din funcția incompatibilă cu mandatul de deputat. Însă dacă deputatul nu a demisionat după expirarea a 30 de zile, el este suspendat de drept din funcția incompatibilă (art. 5 al Legii despre statutul deputatului în Parlament).

Expresia „... suspendat de drept din funcția incompatibilă” înseamnă că deputatului nu se mai cere acordul lui pentru soluționarea problemei incompatibilității, ci prin hotărâre a Parlamentului se declară că el, din data respectivă este suspendat din funcția fie de Președinte al Republicii Moldova, membru Guvernului, Primar General etc.

13 Montesquieu „Despre spiritul legilor”, vol. I, Ed. științifică, București, 1964, p. 143.

14 Andre Hauriou, Jean Gicquel, „Droit constitutionnelle et institutions politiques”, Editions Montchrestien, Paris, 1980, p. 1054-1055.

15 V. Popa, op. cit., p. 97.

Totodată trebuie de menționat că termenul de 30 zile nu poate fi prelungit nici sub o condiție, dat fiind faptul că nici Constituția și nici Legea Statutului deputatului nu prevăd așa ceva. Ori și ce abatere de la acest termen este o încălcare a legislației.

În cazul suspendării de drept a deputatului din funcția incompatibilă toate acțiunile lui ulterioare, precum și actele emise în funcția incompatibilă (exemplele menționate) sunt ilegale și nu au putere juridică.

Pentru a evita asemenea cazuri, considerăm oportun intervenția Curții Constituționale, care potrivit art.134, alin. (3) din Constituție "... asigură realizarea principiului separării puterii în stat în putere legislativă, putere executiv și putere judecătorească...".

"Intervenția" poate surveni ori în baza sesizării depuse de subiecții prevăzuți de legislație, ori, ar trebui recunoscut dreptul din oficiu pentru Curtea Constituțională în asemenea cazuri.

Sintetizând cele menționate la acest subiect, putem afirma că *incompatibilitatea mandatului de parlamentar cu orice altă funcție retribuită este o trăsătură a mandatului parlamentar, în temeiul căreia parlamentarul este protejat de eventualele presiuni sau abuzuri îndreptate împotriva sa și care concomitent îi asigură lui independența și libertatea în exercitarea mandatului reprezentativ garantat prin Constituție și legi.*

e) Legiferarea – funcția de bază a Parlamentului

În cadrul competențelor sale, Parlamentul exercită un șir de funcții, printre care cea mai importantă este funcția de legiferare. Legiferarea, conform doctrinei, este o formă specializată a competenței generale a Parlamentului, în virtutea căreia „dezbaterile problemelor politice generale ale națiunii se finalizează prin adoptarea unei norme de drept, ca expresie a voinței generale în reglementarea unor raporturi sociale”¹⁶.

Iată de ce activitatea legislativă este o trăsătură definitorie în activitatea Parlamentului, determinată de faptul că legea (în sensul larg al cuvântului, incluzând și Constituția) este în fruntea ierarhiei izvoarelor de drept. Tocmai din aceste considerente, Constituția, prin art. 66, stabilind atribuțiile de bază ale Parlamentului, pornește de la adoptarea legilor, hotărârilor și moțiunilor.

Întrucât funcția de legiferare rezultă direct din textul Constituției, ea nu poate să fie exercitată decât în limitele și în condițiile stabilite de aceasta. Analizând textul Constituției Republicii Moldova, identificăm două condiții de exercitare a funcției legislative de către Parlament:

- condiție normală, obișnuită;
- condiție restrânsă, determinată de anumite circumstanțe.

¹⁶ Mihai Constantinescu, Ioan Muraru, op. cit., p. 92.

Prima condiție (situație) este atunci cînd Parlamentul legal constituit își realizează competențele determinate de Constituție și de alte legi în intervalul legislaturii respective de patru ani.

Condiția (situația) a doua intervine în două cazuri:

- prelungirea mandatului Parlamentului;
- dizolvarea Parlamentului.

Cît privește primul caz, Constituția, prin alin. (3) art. 63, stabilește că, dacă mandatul Parlamentului se prelungeste pînă la întrunirea legală a noii componente, apoi în perioada de la data alegerii și pînă la constituire, Parlamentul de legislatura precedentă nu poate modifica Constituția și nu poate adopta, modifica sau abroga legi organice. Totodată, în alin.4 se stipulează că proiectele de legi sau propunerile legislative înscrise pe ordinea de zi a Parlamentului precedent își continuă procedura în noul Parlament.

Cazul al doilea se materializează prin: a) dizolvarea Parlamentului în condițiile alin. (5) art. 78 din Constituție – nealegerea Președintelui Republicii Moldova de către Parlament; b) dizolvarea Parlamentului în condițiile art. 85 alin. (1) și (2), adică imposibilitatea formării Guvernului sau al blocării procedurii de adoptare a legilor.

În ambele cazuri Constituția nu stabilește competențele Parlamentului dizolvat. De aceea recurgem la principiul analogiei legii, considerînd că și în aceste cazuri, potrivit alin.(3) art. 63 din Constituție, Parlamentul în perioada de la dizolvare pînă la întrunirea legală a noii componente nu poate modifica Constituția și nu poate adopta, modifica sau abroga legi organice.

f) **Controlul parlamentar sub aspectul incompatibilității**

Legea despre statutul deputatului în Parlament stipulează suplimentar anumite obligații ale deputaților ce ține de sfera materială și venitori.

Așa, conform art. 6, în decurs de 30 de zile de la validarea mandatului, deputatul este obligat să declare Biroului permanent orice activitate extraparlamentară pe care va continua să o desfășoare. Iar dacă în timpul exercitării mandatului survin schimbări în activitate, deputatul trebuie să le aducă la cunoștința Biroului permanent în cel mult 10 zile de la data apariției lor.

Mai mult ca atît, la începutul fiecărei legislaturi, Comisia juridică pentru numiri și imunități examinează declarațiile deputaților sub aspectul incompatibilității activității. La sesizarea aceleiași Comisii, deputatul care se află în unul din cazurile de incompatibilitate este obligat să facă așa ca incompatibilitatea să înceteze.

În același timp, deputatul este obligat să depună declarația cu privire la venituri și proprietate. După depunerea declarațiilor, Comisia juridică pentru numiri și imunități, împreună cu organele fiscale, la începutul fiecărei legislaturi organizează

controlul și, în termen de cel mult două luni de la data depunerii declarațiilor, întocmește un raport, care va fi aprobat de către Parlament cu votul majorității deputaților prezenți.

Aceste prevederi se aplică și în cazul declarațiilor depuse cu trei luni înainte de expirarea mandatului.

2. Președinția

Istoric s-a înrădăcinat practica, potrivit căreia toate colectivitățile statale au un șef de stat. Problema care se pune este relația dintre Parlament și instituția șefului statului, indiferent dacă acesta este monarh sau președinte de republică, ținând seama de faptul că ambele instituții se bazează pe elemente de legitimitate.

Acest raport dintre Parlament și șeful statului depinde de tipul regimului politic. Pentru Republica Moldova este caracteristic regimul politic de tip parlamentar, stipulat în art. 1, alin. (2) și, respectiv, alin. (1) art. 78 din Constituție.

Cu toate că în regimurile politice parlamentare, Președintele Republicii este o figură mai mult decorativă, are totuși funcții importante, cum ar fi funcția de reprezentare, de garant și de mediere. Totodată, Președintele Republicii Moldova acționează cu succes prin conferirea mandatului viitorului premier, dar „... numai după ce va avea girul forurilor politice și se va confrunta cu acestea”¹⁷.

a) Modalitatea alegerii Președintelui

În conformitate cu alin. (1) art. 78 din Constituție, Președintele Republicii Moldova este ales de Parlament prin vot secret, pe bază de alternativă. Însăși procedura este reglementată prin Legea cu privire la procedura de alegere a Președintelui Republicii Moldova¹⁸, potrivit art. 2 din care data alegerii pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova se stabilește prin hotărâre a Parlamentului cu cel mult 45 de zile înainte de ziua expirării mandatului Președintelui în exercițiu.

Pornind de la faptul că actualul Președinte a depus jurământul la 7 aprilie 2005, data la care a început exercițiul funcției, Parlamentul precedent trebuia să stabilească alegerea Președintelui pentru 20 februarie 2009. Însă acest lucru nu s-a întâmplat, fapt ce a atras după sine alegeri anticipate.

Revenim la procedura alegerii. Concomitent cu stabilirea datei alegerilor, Parlamentul, la propunerea fracțiunilor parlamentare, instituie o comisie specială de desfășurare a alegerilor pentru funcția de Președinte, care dispune de un șir de drepturi organizatorice și de control, stabilit în art. 4 al legii.

¹⁷ Ibidem, p. 134-135.

¹⁸ Philippe Ardaut, „Institutions politiques et droit constitutionnel”, 7-e édition, L.G.D.J., Paris, 1995, p. 221.

Propunerea candidaților pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova poate fi depusă începînd cu ziua fixării alegerilor și se încheie cu 5 zile înainte de alegeri.

Dreptul de a depune candidatura la funcția de Președinte îl au: 1) însăși persoana care își înainteașă propria candidatură, susținută de cel puțin 15 deputați, și 2) un grup de cel puțin 15 deputați.

Alegerile pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova se desfășoară în ședință publică specială a Parlamentului la data stabilită. La această ședință, Președintele comisiei speciale sau unul din membrii ei prezintă Parlamentului candidații înregistrați. După aceasta, fiecărui candidat i se acordă dreptul de a se adresa Parlamentului cu o scurtă alocuțiune și de a răspunde la întrebări.

Următoarea etapă este însăși procedura de votare stabilită în art. 8 al legii.

Dat fiind faptul că la funcția de Președinte al Republicii Moldova pot candida două și mai multe persoane, art. 78 alin. (3), (4) și (5) și, respectiv art. 9 și art. 10 al legii impun norme speciale privind alegerea.

Potrivit acestor reglementări, este ales Președinte candidatul care a obținut votul a trei cincimi din numărul deputaților aleși. În caz dacă nici un candidat nu a întrunit numărul necesar de voturi, se organizează al doilea tur de scrutin între primii doi candidați stabiliți în ordinea numărului descrescător de voturi obținute în primul tur. În aceste condiții intervine turul doi. Și dacă nici în acest tur nici un candidat nu va întruni numărul necesar de voturi, se organizează alegeri repetate.

În cazul în care și după alegerile repetate Președintele Republicii Moldova nu va fi ales, Președintele în exercițiu dizolvă Parlamentul și stabilește data alegerilor în noul Parlament.

Atunci cînd alegerile au avut loc, comisia specială totalizează rezultatele votării și prezintă informația respectivă Parlamentului. În baza acestei informații, Parlamentul adoptă o hotărîre, prin care confirmă că Președintele Republicii Moldova este ales.

Dat fiind faptul că, în conformitate cu alin. (1) art. 79 din Constituție, rezultatul alegerilor pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova trebuie validat de Curtea Constituțională, hotărîrea Parlamentului și actele Comisiei speciale se prezintă imediat Curții.

Curtea Constituțională, în baza art. 135 alin. (1), lit. e) din Constituție și în conformitate cu art. 4 alin. (1) lit. e) din Legea cu privire la Curtea Constituțională¹⁹ și art. 4 alin. (1) lit. e), art. 62 lit. d) din Codul jurisdicției Constituționale și, respectiv, art. 12 din Legea cu privire la procedura de alegere a Președintelui Re-

¹⁹ Legea cu privire la alegerea Președintelui Republicii Moldova nr. 1274-XIV din 22.09.2000 (M. O. nr. 139-140, din 02.11.2000, art. 996).

publicii Moldova, în termen de trei zile de la primirea documentelor, va examina în ședință publică constituționalitatea alegerii Președintelui Republicii Moldova și va emite o hotărâre cu privire la validarea rezultatelor alegerilor, care se dă publicității imediat.

În cazul în care, însă, Curtea Constituțională nu validează rezultatele alegerilor, se va organiza, în termen de trei zile de la data pronunțării hotărârii, alegeri noi în conformitate cu procedura deja descrisă.

Potrivit prevederilor art. 124 din Regulament, instalarea în funcție a Președintelui Republicii Moldova nou ales se face în cadrul ședinței solemne a Parlamentului, convocată cel târziu după 45 de zile de la alegeri. Ședința este condusă de către Președintele Parlamentului în prezența candidatului, a cărei alegere a fost validată de Curtea Constituțională.

În cadrul acestei ședințe Președintele Parlamentului oferă cuvântul Președintelui Curții Constituționale, care dă citire hotărârii Curții cu privire la confirmarea rezultatelor alegerilor Președintelui Republicii Moldova și validarea mandatului, declarându-l Președinte ales.

După aceasta, candidatul declarat ales Președinte al Republicii Moldova, în conformitate cu alin (2) art. 79 din Constituție, depune următorul jurământ: „Jur să-mi dăruiesc toată puterea și priceperea propășirii Republicii Moldova, să respect Constituția și legile țării, să apăr democrația, drepturile și libertățile fundamentale ale omului, suveranitatea, independența și integritatea teritorială a Moldovei”. Din această dată începe exercitarea mandatului Președintelui nou ales.

b) Durata mandatului Președintelui Republicii Moldova

Mandatul Președintelui Republicii Moldova, în conformitate cu prevederile art. 80 alin. (1) din Constituție, este de patru ani și se exercită de la data depunerii jurământului până la depunerea jurământului de către Președintele nou-ales (alin. (2)).

În același timp Constituția prevede și o excepție, care ține de prelungirea mandatului, adică depășirea celor patru ani. Așa, alin. (3) stabilește că mandatul Președintelui Republicii Moldova poate fi prelungit, prin lege organică, în caz de război sau de catastrofă.

Așadar, prelungirea mandatului Președintelui nu se produce de la sine, ci numai în baza unei legi organice special adoptate de Parlament și doar fiind motivată fie de război, sau fie de catastrofă.

De menționat, spre bucuria noastră, că Republica Moldova nu a utilizat aceste prevederi și, deci, nu există temeuri pentru a prelungi mandatul Președintelui Republicii Moldova.

Constituția, în alin. (4) art. 80 conține încă o normă limitativă ce ține de durata mandatului, și anume, nici o persoană nu poate îndeplini funcția de Președinte al Republicii Moldova decât pentru cel mult două mandate consecutive. Sub incidența acestei prevederi a căzut dl V. Voronin, care a îndeplinit două mandate consecutive respectiv, în anii 2001-2005 și în anii 2005-2009, aprilie, 7.

Acum revenim la norma generală ce ține de durata mandatului de 4 ani. La 07 aprilie 2005 dl V. Voronin, depunând jurământul, a intrat în exercițiul celui de-al doilea mandat de Președinte al Republicii Moldova pe durata de 4 ani (alin. (1) art. 80 din Constituție), care a expirat la 07 aprilie 2009, dat fiind că nu a fost adoptată o lege organică de prelungire a mandatului.

În acest caz, conform alin. (1) art. 90 din Constituție, intervine vacanța funcției de Președinte al Republicii Moldova în legătură cu expirarea mandatului. Iar dacă funcția de Președinte devine vacantă, potrivit art. 91 din Constituție, intervine interimatul funcției, care se asigură, în ordine, de Președintele Parlamentului sau de Primul-ministru.

Pentru a legitima această stare, de fapt, Curtea Constituțională, la sesizarea Parlamentului, în conformitate cu art. 135 alin. (1) lit. f) din Constituție, urmează, printr-un aviz, să constate circumstanțele care justifică interimatul funcției. Și întrucât potrivit art. 63 alin. (3) din Constituție, mandatul Parlamentului se prelungește pînă la întrunirea legală a noii componente, interimatul urma să-l asigure Președintele Parlamentului – dl M. Lupu.

Însă, contrar prevederilor legale, funcția de Președinte al Republicii Moldova cu mandatul expirat a exercitat-o dl V. Voronin, ceea ce echivalează cu uzurparea puterii de stat.

Anterior am expus prevederile principiului separării puterilor în stat, principiu stipulat și în art.6 din Constituție. La fel am arătat că și incompatibilitățile au o menire de a asigura realizarea acestui principiu.

Or dacă mâinile aceleiași persoane, ca exemplul dl V. Voronin se află concomitent și în funcția de Președinte al Republicii Moldova, care o deține ilegal și pe cea de președinte al Parlamentului nu este alt ceva decât uzurpare a puterii și impunerea spre executare a actelor emise fără suport legitim.

Apoi, după constituirea legală a Parlamentului nou ales prin scrutinul din 5 aprilie 2009 și alegerea dl V. Voronin în funcția de Președinte al Parlamentului, exercitarea interimatului de Președinte al Republicii Moldova îi revenea dumnealui. Dar nici de data aceasta nu s-au respectat normele constituționale, fiind în prezența nelegitimității Președintelui Republicii Moldova.

După scrutinul din 29 iulie 2009 și constituirea legală a noului Parlament și formarea organelor de lucru, inclusiv alegerea Președintelui Parlamentului, pe ordinea de zi din nou va fi pusă problema interimatului funcției de Președinte al Republicii Moldova.

c) **Atribuțiile Președintelui Republicii Moldova**

În linii generale, atribuțiile șefului de stat depind de tipul regimului politic, de tradițiile istorice și sunt strict determinate de Constituție.

În cazul Republicii Moldova, la fel, atribuțiile Președintelui republicii sunt strict determinate de Constituție, sunt plene în exercițiu, indiferent cine le exercită – Președintele legitim desemnat prin sufragiu sau prin interimat. Constituția nu stabilește nici o limitare în funcție de materie sau de timp.

Problema care apare în Republica Moldova este desemnarea Primului-ministru. Așa cum am arătat, în regimurile politice parlamentare șeful statului îi revine funcția de a confirma mandatul viitorului premier. În general, șeful de stat nu poate interveni în procesul de desemnare a candidaturii la funcția de premier, el ia numai act „de opțiunile exprimate de electorat și desemnează în fruntea Guvernului pe liderul partidului majoritar”²⁰. Iar în țările în care multipartidismul împiedică, de regulă, realizarea unei majorități în sprijinul unui singur partid (variantă posibilă și în Republica Moldova), șeful de stat joacă un rol important în desemnarea Guvernului, care trebuie să includă reprezentanții mai multor partide.

Anume aceste idei stau la baza art. 98 din Constituție și art. 127 din Regulament. În conformitate cu aceste prevederi, după alegerile anticipate din 29 iulie 2009 și constituirea legală a Parlamentului nou ales, Președintele în exercițiu sau cel interimar, în funcție de situația creată după alegeri, va fi obligat să consulte majoritatea parlamentară, care are dreptul să înainteze candidatura la funcția de premier.

După ce majoritatea parlamentară va nominaliza candidatura, Președintele Republicii Moldova va emite decretul, prin care va desemna această persoană în funcția de Prim-ministru. Cu emiterea acestui decret, încetează funcția Președintelui republicii în procesul de investire a Guvernului, funcție care, așa cum vom vedea în continuare, constituțional revine Parlamentului Republicii Moldova.

d) **Incompatibilitățile cu funcția de Președinte al Republicii Moldova**

În subcapitolul 1, secțiunea „d”, am descris noțiunea de „incompatibilitate” parlamentară și am arătat menirea ei, trăsături caracteristice și noțiunii de „incompatibilitate” în raport cu funcția de Președinte al Republicii Moldova.

În acest sens, Constituția, prin art. 81 alin. (1), stabilește expres: calitatea de Președinte al Republicii Moldova este incompatibilă cu exercitarea oricărei alte funcții retribuite.

De remarcat că nici Constituția, nici o altă lege nu determină procedura de soluționare a situației de incompatibilitate. Suntem nevoiți din nou să recurgem la

²⁰ Legea cu privire la Curtea Constituțională, nr. 317-XIII din 13.12.1994 (M. O. nr. 8 din 07.02.95, art. 86).

principiul analogiei legii. Astfel Regulamentul Parlamentului, prevede un termen de 30 de zile pentru alegerea în favoarea unei sau altei funcții.

Într-adevăr, din data validării mandatului de deputat, după scrutinul din 5 aprilie 2009 dl V. Voronin a intrat în situația de incompatibilitate, dar, cu regret, nu a depășit-o, el rămânând concomitent și Președinte al țării și deputat, iar ulterior și Președinte al Parlamentului. Mai mult ca atât, nici Parlamentul nu și-a onorat obligațiile, adică nu a aplicat prevederile alin. (2) art. 5 din Legea despre statutul deputatului în Parlament potrivit căroră, în cazul în care deputatul se află în cazurile de incompatibilitate (art. 3 lit. a)) și nu a depus în termenul de 30 de zile de la data validării mandatului cererea de demisie din funcția incompatibilă cu mandatul de deputat, după expirarea acestui termen este suspendat de drept din funcția incompatibilă. Adică Parlamentul, printr-o hotărâre, urma să-l suspende de drept pe dl V. Voronin din funcția de Președinte al Republicii Moldova, dar nu a făcut-o, acceptînd, în așa fel, în mod tacit, uzurparea puterii de stat de o singură persoană.

Procesual Comisia permanentă juridică, pentru numiri și imunități urma să întocmească un raport, în care să constate incompatibilitatea d-lui V. Voronin cu funcția de Președinte al Republicii Moldova și să-l prezinte în ședința în plen al Parlamentului. După audiere Parlamentul prin hotărâre urma să-l suspende din funcția de Președinte al Republicii Moldova. Apoi urma constatarea vacanței funcției și se numea interimatul.

Însă nici Comisia și nici Parlamentul în ansamblu nu au întreprins nimic pentru a respecta prevederile constituționale.

Considerăm că din nou Curtea Constituțională nu și-a realizat funcția de garant al supremației Constituției, conform art.134 alin. (3) din Constituție. Încă un argument în favoarea recunoașterii dreptului de a exercita funcțiile din oficiu, nu numai la sesizarea subiecților determinați în lege.

e) Unele aspecte relevante ale funcției de Președinte al Republicii Moldova

În cadrul acestui subiect vom elucida momentele ce țin de imunitatea Președintelui și de punerea lui sub acuzare. Imunitatea prezidențială, de altfel, ca și cea parlamentară, este o garanție în exercitarea independentă și liberă a funcției prezidențiale. Iată de ce Constituția, prin art. 81 alin. (2), stabilește că Președintele Republicii Moldova se bucură de imunitate și el nu poate fi tras la răspundere juridică pentru opiniile exprimate în exercitarea mandatului.

Totodată, în calitate de garanție că Președintele Republicii își va onora jurământul depus și nu va săvârși infracțiuni, Constituția prevede și situația de punere sub acuzare a Președintelui. Așa, potrivit alin. (3) art. 83 din Constituție, Parlamentul poate hotărî punerea sub acuzare a Președintelui Republicii Moldova cu votul a

cel puțin a două treimi din numărul deputaților aleși, în cazul în care săvârșește o infracțiune. Judecarea cauzei ține de competența exclusivă a Curții Supreme de Justiție.

Președintele Republicii Moldova este demis de drept la data rămînerii definitive a sentinței de condamnare.

3. Guvernul Republicii Moldova

Instituția Guvernului ocupă un loc foarte important în toate constituțiile lumii, fiindcă el este titularul puterii executive. Acest lucru este stipulat și în Constituția Republicii Moldova în art. 96, potrivit căruia Guvernul asigură realizarea politicii interne și externe a statului și exercită conducerea generală a administrației publice. În exercitarea atribuțiilor, Guvernul se conduce de programul său de activitate, acceptat de Parlament.

Pe aceste prevederi constituționale se bazează relația dintre Parlament și Guvern, care îmbracă o gamă largă de modalități, prin care Guvernul este „chemat să justifice îndeplinirea programului său de guvernare”²¹, lucru asigurat prin funcția de control al Parlamentului. În rândurile următoare vom descrie toate etapele.

a) Întreprinderea Guvernului

În subcapitolul anterior am expus procedura de desemnare a candidatului pentru funcția de Prim-ministru.

Candidatul desemnat prin decret prezidențial pentru această funcție în conformitate cu art. 98 alin. (2) din Constituție și, respectiv, art. 127 alin. (2) din Regulament va cere, în termen de 15 zile de la desemnare, votul de încredere al Parlamentului asupra programului de activitate și a întregii liste a Guvernului.

La data stabilită se convoacă ședința Parlamentului. Primul-ministru desemnat va da citire programului de activitate și listei nominale a Guvernului. Aceste documente se dezbate public în ședință.

După încheierea dezbaterilor, Președintele Parlamentului supune votului de încredere Programul și, separat, lista Guvernului, în conformitate cu alin. (1) și (2) art. 128 din Regulamentul Parlamentului.

Parlamentul acordă încredere Guvernului cu votul majorității deputaților aleși, adică cel puțin 52 de voturi „pro”.

După aceasta intervine din nou Președintele Republicii Moldova, care, potrivit alin. (4) art. 98 din Constituție, în baza votului de încredere acordat de Parlament, numește prin decret Guvernul.

21 Codul jurisdicției constituționale, nr. 502-XIII din 16.06.95 (M.O. nr. 53-54 din 28.09.95, art. 597).

b) Durata mandatului Guvernului

Pentru început vom sublinia că textul Constituției nu stabilește în mod special durata mandatului Guvernului, ca în cazul Parlamentului și Președintelui republicii. Din contextul prevederilor legale se prezumă că Guvernul se învestește pe durata mandatului Parlamentului. Însă practica rareori confirmă această prezumție, Guvernele fiind tentate să demisioneze pe durata unei legislaturi a Parlamentului.

Constituția se referă doar la momentul începutului exercițiului mandatului și la momentul încetării lui.

Conform alin. (5) art. 98 din Constituție, Guvernul își exercită atribuțiile din ziua depunerii jurământului de către membrii lui în fața Președintelui Republicii Moldova. Iar alin. (1) art. 103 din Constituție stipulează că Guvernul își exercită mandatul pînă la data validării alegerilor pentru un nou Parlament.

Totodată, trebuie să facem distincție între mandatul Guvernului ca instituție și mandatul membrului de Guvern. Astfel, art. 100 din Constituție prevede că funcția de membru al Guvernului încetează în caz de demisie, de revocare, de incompatibilitate sau de deces.

În același timp Constituția mai stabilește două cazuri de încetare a mandatului Guvernului, și anume: a) exprimarea votului de neîncredere de către Parlament și b) demisia Primului-ministru.

În conformitate cu art. 106 din Constituție, Parlamentul, la propunerea a cel puțin o pătrime din deputați, își poate exprima neîncrederea în Guvern, cu votul majorității deputaților. Această inițiativă se examinează după trei zile de la data prezentării în Parlament.

Odată exprimat, votul de neîncredere atrage după sine demisia întregului Guvern.

Al doilea caz este stipulat în alin. (3) art. 101 din Constituție, potrivit căruia în cazul demisiei Primului-ministru, demisionează întregul Guvern.

c) Atribuțiile Guvernului Republicii Moldova

Pe lângă atribuțiile prevăzute direct în textul Constituției, Guvernului îi revin un șir de competențe stabilite expres în Legea Guvernului,²² atribuții pe care le exercită nelimitat.

Pentru studiul nostru prezintă interes excepțiile sau limitările stabilite în activitatea Guvernului în anumite situații concrete legate de exercitarea mandatului.

Conform alin. (2) art. 103 din Constituție, Guvernul, în cazul exprimării votului de neîncredere de către Parlament, al demisiei Prim-ministrului sau în cazul validării

22 Constanța Călinoiu, Victor Duculescu, op. cit., p. 189.

alegerilor pentru un nou Parlament, „îndeplinește numai funcțiile de administrare a treburilor publice, pînă la depunerea jurămîntului de către membrii noului Guvern”.

Prevederi similare conține Regulamentul Parlamentului. Potrivit art. 126 din Regulament, după constituirea legală a Parlamentului și formarea propriilor organe de lucru, Parlamentul audiază raportul Primului-ministru și acceptă declinarea de către Guvern a împuternicirilor. În acest caz Guvernul va îndeplini numai funcțiile de administrare a treburilor publice, pînă la acordarea încrederii noii liste a Guvernului.

Într-un cuvînt, în acest timp Guvernul nu poate și nu are dreptul să adopte hotărîri, să emită ordonanțe, să dea inițiative legislative etc.

d) Interimatul funcției de Prim-ministru

În regimurile politice semi prezidențiale și parlamentare, Guvernul este condus de un Prim-ministru eficient și cu largi împuterniciri și care coordonează activitatea membrilor acestuia, respectînd atribuțiile ce le revin. Așadar, capul Guvernului este Primul-ministru.

Constituția atribuie un rol deosebit funcției de Prim-ministru, care determină în fond soarta întregului Guvern.

Din aceste considerente alin (2) art. 101 din Constituție stipulează expres că în cazul imposibilității Prim-ministrului de a-și exercita atribuțiile sau în cazul decesului acestuia, Președintele Republicii Moldova va desemna un alt membru al Guvernului ca Prim-ministru interimar pînă la formarea noului Guvern. Interimatul pe perioada imposibilității exercitării atribuțiilor încetează, dacă Prim-ministrul își reia activitatea în Guvern.

e) Incompatibilitățile

Acest subiect l-am abordat anterior, de aceea ne vom limita la expunerea art.99 din Constituție, care statuează că funcția de membru al Guvernului este incompatibilă cu exercitarea oricărei alte funcții retribuite, cu toate consecințele enunțate deja.

Cîteva aspecte legate de activitatea Guvernului Republicii Moldova

Conform art. 106/1 din Constituție, Guvernul își poate angaja răspunderea în fața Parlamentului asupra unui program, unei declarații de politică generală sau unui proiect de lege.

Dacă în termen de trei zile de la prezentarea acestor acte este depusă o moțiune de cenzură, adoptată cu votul majorității deputaților, atunci Guvernul este demis. Iar dacă moțiunea de cenzură nu a fost adoptată și, deci, Guvernul nu este

demis, atunci proiectul de lege se consideră adoptat, iar programul sau declarația de politică generală devine obligatorie pentru Guvern.

Al doilea moment, asupra căruia ne vom opri, se referă la încetarea funcției de membru al Guvernului. Potrivit art. 100 din Constituție, funcția de membru al Guvernului încetează în caz de demisie, de revocare, de incompatibilitate sau de deces.

În aceste cazuri intervine vacanța funcției. Iar potrivit alin. (6) art. 98 din Constituție, în caz de vacanță a funcției sau de remaniere guvernamentală, Președintele Republicii Moldova revocă și numește, la propunerea Prim-ministrului, pe unii membri ai Guvernului.

4. Puterea judecătorească în Republica Moldova

Ideea statului de drept este indisolubil legată de justiție, chemată să promoveze legalitatea în activitatea organelor de stat, să apere ferm drepturile și libertățile cetățenilor. În acest context profesorul I. Deleanu subliniază că „printr-un original circuit feed-back, dreptul odată creat se impune statului – el însuși subiect de drept – asemenea altor subiecte.

Pentru a avea forța de a se impune, câteva minime condiții sunt inalienabile: postularea prin normele dreptului a unor valori morale și politice autentice și persuasive pentru societatea civilă globală și pentru individ; instaurarea unei ambianțe democratice; consolidarea principiului responsabilității statului; instituționalizarea unor mijloace de control eficiente asupra activității lui; instituirea unei ordini juridice coerente și stabile; promovarea strictă a principiului legalității și a constituționalității; transformarea omului în reper axiologic cardinal”²³.

Aționînd ca un factor de echilibru între puterea legislativă și puterea executivă, puterea judecătorească este chemată să „repare orice eventuale disfuncționalități în sistemul separației puterilor, să permită, prin mijloacele sale specifice, repararea unor nedreptăți, eliminarea oricăror abuzuri nedorite de putere, garantînd totodată supremația legii și contribuind la făurirea unei imagini cu adevărat convingătoare cu privire la valorile democrației”²⁴.

Vom încheia acest subcapitol cu adevărul, potrivit căruia justiția s-a impus ca o idee și realitate, în care oamenii cred că îi poate apăra atunci cînd drepturile lor legitime sunt încălcate, ca similarul dreptății mereu triumfătoare. Dictonul preferat în legătură cu justiția este „Fiat justitia perat mundus” (justiția să-și urmeze cursul ei, chiar dacă lumea ar fi să piară). Semnificația acestui dicton este aceea că precum „veșnica dreptate a dumnezeirii e neclintită în fermitatea ei, dezvăluindu-se în orice condiții, chiar ale prăbușirii întregii lumi, tot așa judecătorul care se ocupă de un anume caz, trebuie să-l ducă la bun sfîrșit și să-l rezolve după

²³ Ibidem, p.196

²⁴ Legea cu privire la Guvern nr.64-XII din 31.05.1990

cum îl îndeamnă știința și conștiința, chiar dacă între timp ar veni sfârșitul lumii cu toate grozăviile sale”²⁵.

a) **Înființarea instanțelor extraordinare în Republica Moldova**

Potrivit art. 114 din Constituție, justiția se desfășoară în numele legii numai de instanțele judecătorești. În dezvoltarea acestui principiu, Constituția, prin art. 115, stabilește în mod limitativ și imperativ, că justiția se desfășoară prin Curtea Supremă de Justiție, prin curțile de apel și prin judecătorii. Doar pentru anumite categorii de cauze pot funcționa, potrivit legii, judecătorii specializate, cum ar fi judecătoria economică și tribunalul militar. Iar organizarea și competența acestor instanțe sunt reglementate prin lege organică.²⁶

Totodată, alin. (3) art. 115 din Constituție stipulează că înființarea de instanțe extraordinare este interzisă.

Conform art.41 din Codul de procedură penală judecarea cauzelor penale în instanța de fond ține de competența exclusivă a judecătorilor de instrucție. Sunt cele de a dispune măsurile de constrângere și arestarea. Însă în cazurile reținerii tinerilor în perioada 7-8 aprilie 2009 în acest proces au fost implicați și alți judecători, fără a fi fost emis vre-un act normativ a unui organ competent, Parlamentul în cazul dat, de a implica altă categorie de judecători. În acest caz actele emise de ei nu au putere juridică și urmează a fi contestate.

b) **Locul judecării cauzelor**

Potrivit reglementărilor legale²⁷, toate cauzele aflate în administrarea judecătoriilor se judecă numai în incinta instanței de judecată, unde sunt asigurate toate condițiile necesare efectuării actului de justiție.

Însă contrar acestor prevederi instanțele de judecată examinau cauzele în izolatoarele de detenție fie în birourile ofițerilor de urmărire penală, fie în alte birouri în afara sediilor instanțelor de judecată. Ne miră faptul, tăcerii Consiliului Superior al Magistraturii chemat printre altele să aplice măsuri disciplinare față de judecători, conform atribuțiilor garantate de art.123 alin. (1) din Constituție.

c) **Dreptul la apărare**

În conformitate cu art. 26 din Constituția Republicii Moldova, dreptul la apărare este garantat fiecărui cetățean, cetățean străin sau apatrid. În același timp, fieca-

25 Ion Deleanu "Drept constituțional și instituții politice", Tratat, Ed. Europa Nova, București 1996, vol.1, p.113

26 Constanța Călinoiu, Victor Duculescu, Georgeta Duculescu, opera cititorului, p.99

27 Ioan Moraru "Drept constituțional și instituții politice", Ed. ACTAMI, București, 1992, p.147

re om are dreptul să reacționeze independent, prin mijloace legitime, la încălcarea drepturilor și libertăților sale.

Mai mult ca atât, părțile, pe întreg parcursul procesului, au dreptul să fie asistate de un avocat ales sau numit din oficiu, care își exercită împuternicirile în conformitate cu Legea avocaturii.²⁸

Constituția interzice amestecul în activitatea persoanelor care exercită apărarea, asigurându-le protecția, inclusiv prin pedepsirea făptașilor.

Ne vom opri doar la validarea mandatului de deputat. Am arătat deja că în conformitate cu prevederile art.135 alin. (1) lit.a) din Constituție, Curtea Constituțională confirmă rezultatele alegerii Parlamentului. Competența detaliată în art.62 din Constituție, potrivit căruia Curtea Constituțională, la propunerea Comisiei Electorale Centrale, hotărăște validarea mandatului de deputat sau nevalidarea lui în cazul încălcării legislației electorale.

După cum cunoaștem rezultatele alegerilor din 5 aprilie 2009 au fost contestate la Curtea Supremă de Justiție. În acest caz, Curtea Constituțională urma să aștepte rezultatele examinării de către Curtea Supremă de Justiție a contestațiilor depuse, și mai apoi să se pronunțe. Mai mult ca atât, chiar avînd decizia instanței superioare, Curtea Constituțională urma de sinestătător să examineze contestația și în ultimă instanță să decidă, validează sau invalidează alegerile. Respectînd astfel și termenul rezonabil de examinare, precum și legalitatea alegerilor.

d) Obligatorietatea deciziilor judecătorești

Art. 120 din Constituție prevede în mod imperativ că este obligatorie respectarea sentințelor și a altor hotărîri definitive ale instanțelor judecătorești, precum și colaborarea solicitată de acestea în timpul procesului, al executării sentințelor și a altor hotărîri judecătorești definitive.

5. Curtea Constituțională a Republicii Moldova

În subcapitolele precedente am examinat deja anumite competențe ale Curții Constituționale privind Parlamentul și Președintele Republicii Moldova. Aici ne vom opri la alte aspecte.

a) Statutul Curții Constituționale

Potrivit art. 134 din Constituție, Curtea Constituțională este unica autoritate de jurisdicție constituțională în Republica Moldova. În activitatea sa ea este independentă de orice altă autoritate publică și se supune numai Constituției.

²⁸ Legea privind organizarea judecătorească nr.514-XII din 06.07.1995 (M.O. nr.58 din 19.10.1995)

În această unică ipostază, Curtea Constituțională garantează și trebuie să garanteze supremația Constituției (art. 7 din Constituție), asigură realizarea principiului separării puterii de stat în putere legislativă, putere executivă și putere judecătorească (art. 6 din Constituție) și garantează responsabilitatea statului față de cetățean și a cetățeanului față de stat.

b) Rolul hotărârilor Curții Constituționale

În conformitate cu prevederile art. 140 din Constituție, legile și alte acte normative sau unele părți ale acestora devin nule (s. n.) din momentul adoptării hotărârii corespunzătoare a Curții Constituționale.

Hotărârile Curții Constituționale sunt definitive din momentul pronunțării și nu pot fi atacate. În acest context, potrivit art. 28 din Legea cu privire la Curtea Constituțională, actele ei sunt acte oficiale și executorii pe întreg teritoriul țării, pentru toate autoritățile publice și pentru toate persoanele juridice și fizice.

Iar în conformitate cu art. 28 alin. (2) din lege, neexecutarea, executarea necorespunzătoare, împiedicarea executării actelor Curții atrag după sine răspunderea prevăzută de legislația în vigoare.

Totodată, prin art. 72 al Codului jurisdicției constituționale Curții i se permite să-și revizuiască hotărârile și avizele.

c) Termenul de examinare a sesizării

Potrivit prevederilor art. 32 din Legea cu privire la Curtea Constituțională, Curtea trebuie să soluționeze sesizarea în termen de 6 luni de la data primirii materialelor. Acesta este un termen general, care, în funcție de obiectul sesizării, după cum am văzut anterior, poate fi redus la trei zile.

Suplimentar, prin art. 34-37 ale Codului jurisdicției constituționale, se stabilește termenul de procedură.

d) Consiliul științific-consultativ

Potrivit art. 36 din Lege, pe lângă Curtea Constituțională se formează prin hotărâre Consiliul științific-consultativ, în care, în afară de judecătorii ai Curții Constituționale, sunt incluși savanți și specialiști practicieni în domeniul dreptului.

În activitatea sa Consiliul științific-consultativ se conduce de un Regulament, aprobat de Curtea Constituțională.

Promo - LEX

Freedom of Peaceful Assembly

Chişinău 2009

CONTENTS

- 1. A brief overview of the laws referring to the freedom of assembly in Moldova, their relation to the provisions of the Elections Code 123**
- 2. Developments of the right to assembly after the April 5, 2009 election: case studies 131**
- 3. Conclusions and recommendations 145**

1. A brief overview of the legal provisions on freedom of assembly in Moldova, and their relation to the provisions of the Elections Code

In this section we will make a brief overview of the new Law on assemblies

The Law on assemblies no. 26 of February 22, 2008, which entered into force on April 22, 2008, provides a clear definition of the term «assembly», which signifies the temporary and voluntary presence of a group of people gathered together in order to express ideas or attitudes. The law divides assemblies into four categories:

- 1) assemblies of a small number of people,
- 2) spontaneous assemblies,
- 3) simultaneous assemblies, and
- 4) general assemblies.

This classification allows more precise regulation of the phenomenon compared with the general definition.

An assembly of a small number of people is an assembly attended by less than 50 people. A spontaneous assembly is an assembly, the initiation and conduct of which comes as a direct and timely response to events in society, and which may not be postponed, given the timeliness of events from the standpoint of its participants. Simultaneous assemblies are situations when organizers conduct several meetings in the same place and time. Typically, simultaneous meetings express different ideas, while counter-demonstrations approach the same issues from different perspectives. Simultaneous meetings should not be mistaken with counter-demonstrations, which are a reaction to meetings that are taking place or will take place.

Table 1. The old and new Laws on assemblies - a comparative outline

Basic ideas	The abrogated Law on assemblies	The Law on assemblies currently in effect	The Law on assemblies: observations, risk factors
1. Definition of the notion of assembly, principles of assembly	<p>The definition is based on the forms of assemblies, ignores simultaneous and spontaneous events.</p> <p>Does not contain provisions on religious, commercial, sports, cultural and political assemblies.</p>	<p>A temporary, intended gathering: contains provisions about simultaneous and spontaneous assemblies.</p> <p>Includes political assemblies, but does not contain provisions on religious, sports, cultural or commercial assemblies.</p> <p>Establishes principles of legality, non-discrimination, proportionality and presumption in favor of the freedom of assembly.</p>	<p>The new law is generic and more precise with reference to all forms of assemblies.</p> <p>Includes political assemblies.</p> <p>Defined principles allow for a correct interpretation of the provisions of the law.</p>
2. Notifications/ Authorizations	<p>Assemblies are authorized by the City Hall 15 days prior to their conduct.</p> <p>Authorizations are granted in special conditions.</p>	<p>No authorization is required to conduct assemblies. The City Hall must be notified 5 days prior to the conduct of the assembly; small and spontaneous assemblies do not need for prior notification.</p> <p>Favors a plurality of assemblies.</p>	<p>The spirit of the Law is liberal and optional.</p> <p>Facilitates the organization of assemblies; allows an outline of multiple events, including counter-demonstrations.</p>
3. Organizers and participants	<p>Only full-fledged citizens are admitted.</p> <p>Participation of children is prohibited.</p>	<p>Anyone, including underage persons and persons with a limited legal capacity.</p>	<p>Eliminates all restrictions with regard to the organization and conduct of assemblies and the participation of vulnerable groups.</p>
4. Conditions for organizing an assembly	<p>A special commission decided on the conduct of the assembly, imposing certain conditions for the reserve of non-authorization.</p> <p>Conditions set with regard to the form, duration, location, way and timing of conducting assemblies – the police recommended special locations.</p>	<p>A special commission examines the submitted notifications.</p> <p>Meetings with organizers of simultaneous assemblies.</p> <p>Presents recommendations, organizers decide on them.</p>	<p>Censorship is eliminated.</p> <p>Provision on the involvement of the authorities with regard to the organization and conditions of conducting assemblies.</p> <p>The risk consists in the insufficient capacity of the local authorities and the police to enforce the law. Inappropriate involvement of the authorities is ruled out.</p>
5. Prohibition, limitation or suspension of assembly	<p>The authorization requirement often led to prohibition of assemblies, and taking such decisions to court did not ensure a respect of the right to assembly if the judgment was pronounced too late.</p> <p>Arguments invoked to the prohibition, limitation of suspension of assemblies: defamation of the nation, violation of public order or of the constitutional regime.</p> <p>In the cases of forced break-up of assemblies, the decisions to suspend assemblies were taken by the police, with the participation of the local authorities.</p>	<p>Authorities may ban or limit an assembly only based on a court decision, which constitutes substantial guarantee.</p> <p>Suspending an ongoing assembly is regarded as an extreme measure, which may be used only after all other restriction measures have been applied.</p> <p>The local authorities and the police take decisions to break-up an assembly.</p>	<p>Contains substantial collaterals and offers a limited number of legal means to suspend an assembly.</p> <p>The risk consists in the insufficient capacity of the local authorities and the police to enforce the law. Inappropriate involvement by the authorities is ruled out.</p> <p>Another risk may occur from the tensions between the central and local government.</p>
6. Responsibilities of organizers and participants	<p>Organizers are in charge of maintaining public order and for payment for provided services.</p> <p>They bear some responsibility for the actions of the participants and the caused damage.</p>	<p>Organizers and participants are responsible for their own actions and must cooperate with the police.</p> <p>The authorities must provide the required services.</p> <p>Most of the administrative and criminal sanctions remained unchanged.</p>	<p>Partially limits the responsibility of the organizers, provides for possible obligations for the police and local authorities.</p> <p>The risk consists in the insufficient capacity of the local authorities and the police to enforce the law. Inappropriate involvement of the authorities is ruled out.</p>

Meetings with a small number of participants and spontaneous meetings are not subject to administrative procedure for obtaining the authority's consent. No prior request or notification need be submitted to the local public authority for their conduct. Authorities are entitled to challenge the conditions for spontaneous meetings if the organizers and participants have misused this right. At the moment of preparation of the present study, there have been no recorded cases when the authorities have challenged the conditions for conducting spontaneous meetings or other assemblies.

The Law on assemblies only regulates meetings taking place outside buildings or other areas closed to public access. The stairs leading to a building or the entrance terrace may be considered parts of the building (in the architectural plan), but it is however inadmissible to ban assemblies from being conducted there. If a meeting is conducted on the steps of a building it will not be regarded as being held inside the building, and thus will not be considered a violation, unless the assembly interferes with the functioning of the institution inside.

The current Law contains no restrictions on the distance from the building at which the meeting may be held. At the same time, one must note that the right to conduct meetings in the immediate vicinity or on the steps of a building is not an absolute right; the organizers have the obligation to ensure that entrances to the building are not blocked, that the activities of people working inside and the conduct of business in the building is not obstructed, and must exercise their right to assembly in good faith. Only in special cases, the City Hall or a court may declare certain public places, which are normally open for all persons, temporarily closed to the public. Such a decision may be issued at the request of the authority concerned and only in cases of official activities or repair works. The decision must be made public, be lawful, and the limitations applicable to the conduct of assemblies be strictly necessary and proportionate.

Assemblies may be conducted in a certain place or by the movement of participants. 'Movement' means moving participants from one address to another. For the purpose of this law, the movement of participants on a particular segment in the same area (e.g. movement of a group of people within the square of the Great National Assembly) shall not be considered movement. Unlike the old repealed law, the new Law provides that assemblies may be organized by minors of 14 years, if accompanied by a person of full legal capacity. That minors are entitled to attend and participate freely in any peaceful assembly is not an issue at all. The Law also provides that the organizer may disseminate information on the planned assembly: the location, date, time and purpose of the assembly as well as any other relevant information, to encourage the public to attend by distributing leaflets, flyers, making public announcements, information campaigns, or using other legal means.

The notification procedure introduced by the new Law enshrines the principle of presumption in favor of the assembly and provides for informing the public authority of the organizers' intention to conduct a public meeting. The notification is carried out by registering a written statement with the local public authority (town hall), which is obliged to give it a number, date and time of registration. The five-day period from registration to the conduct of the assembly was considered to be a reasonable time to allow the authorities to take the necessary measures to ensure the safety of participants at the assembly and to provide services required in such cases. This requirement does not apply to spontaneous meetings, -to which, considering their timeliness, one cannot apply the five-day term- and to small meetings. As mentioned above, notification is not mandatory for small meetings because the police possess the capacity to ensure order and safety of participants without involving additional forces.

The demand in court to limit the right of assembly must be supported by strong evidence that should demonstrate that the purpose and form of a planned assembly is against the law. The grounds for prohibiting assemblies are outlined in Article 8 of the law. The local public authority and the police must comply with the legal provisions when disputing the assembly conditions and conduct.

The law provides that assemblies may only be conducted peacefully and without arms. During the meetings, prohibited items shall be excluded, and organizers shall seek to conduct meetings peacefully. Participants in assemblies are required to maintain public order, and that requirement is a criterion of good faith of the organizers.

The legal provisions on the suspension or break-up of assemblies are quite clear. If an assembly is interrupted, the primary role is played by a representative of the local authority who is obliged to attend the assembly. If during an assembly public order is violated, or there are calls to war of aggression, or incitements to national, racial, ethnic or religious hatred or discrimination, or if mass disorder is instigated, and if other measures to calm the crowd have failed, the representative of the local authorities will ask the organizers to suspend the assembly.

If this demand is not fulfilled, the authority will insist on the break-up or the dispersion of participants. If they disobey, the authorities may ask the police to forcibly disperse the crowd. For their part, the police will first warn the participants on the use of special means for a forced dispersal of the meeting, giving them reasonable time to comply with the request and leave the place of the meeting peacefully. If participants do not respond, the request shall be repeated. Only after these warnings are the police entitled to apply special means to disperse the participants. If this happens, the police will prepare a minutes report in which they will record the actions taken to break-up the assembly.

We note in this context that if the local government representative, for any reason, fails to take the measures required by law to stop the illegal actions of some

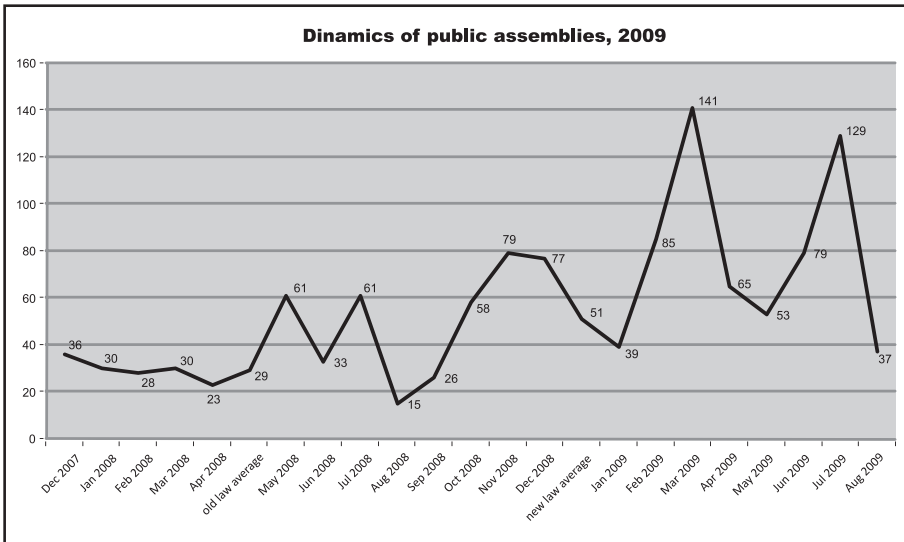
participants of the assembly, the police may intervene on their own. This obligation of the police is prescribed by the Law on the police.

After the Law on assemblies entered force, shortcomings in its implementation occurred. The main problem is the interaction between the police and local public authorities, which by law must work together to ensure the peaceful conduct of assemblies. There is a strong need in this sense to develop and promote cooperation between law enforcement bodies and the local public authorities.

With regard to police and local government intervention in the conduct of rallies, we must note that there have been cases where police officers applied the provisions of the Contravention Code wrongfully and thus limited the right of individuals to freedom of assembly and expression of opinion. The police often proved unable to settle conflicts, calm the situation and respond appropriately to aggressive and inappropriate behavior on the part of demonstrators.

The assemblies conducted in the context of the April 5 parliamentary elections were a necessary aspect of the electoral campaigning. In accordance with the Elections Code, meetings and rallies are defined as a way of conducting election campaigns. Statistics show that in the first half of 2009 there were on average 82 rallies per month. Thus, in February 2009 there were 85 rallies, in March – 141 rallies, in April – 65, in May – 53, and in June - 79 rallies, all of them as part of campaigns for parliamentary elections.

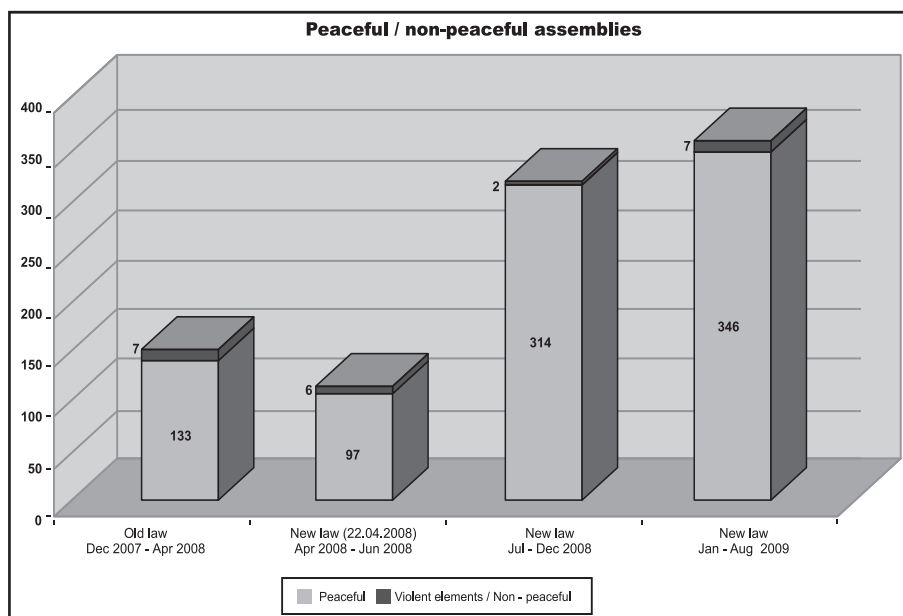
Chart 1. Statistical data on public meetings in 2009¹

¹ The right to public assemblies in the electoral context in 2009, <http://credo.md/arhiva/documente/IntruniriPublice%202009%20v4%20ro.pdf>

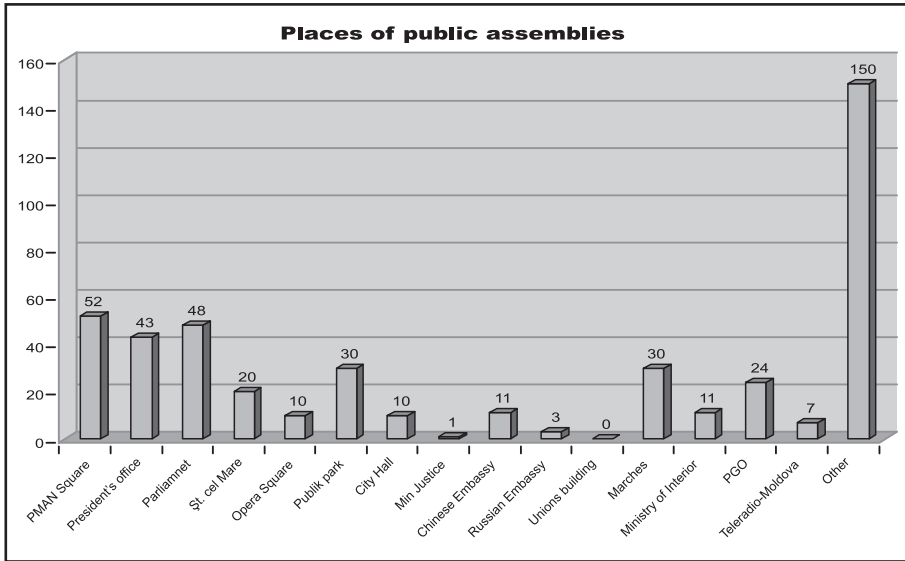
Most of the electoral meetings held in 2009 were peaceful. However, in many localities there have been instances when meetings were hampered, in particular by counter-demonstrators, the police or local public authorities. In some localities, police officers opened administrative cases against representatives of opposition parties, all of which were later dismissed by the courts.

Chart 2. Statistical data on peaceful and violent public meetings in 2009²

The share of assemblies with elements of violence is decreasing; the absolute number is very small.

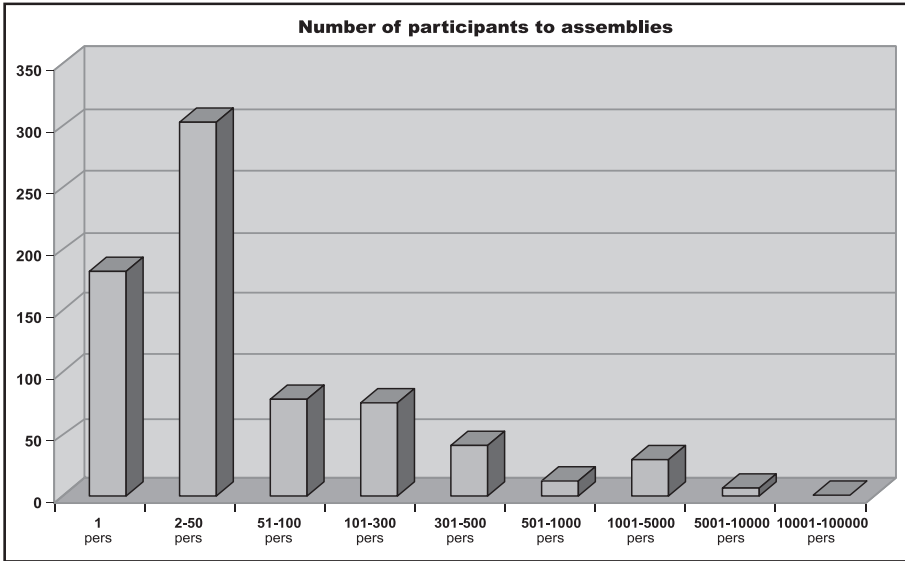
² The right to public assemblies in the electoral context in 2009, <http://credo.md/arhiva/documente/IntruniriPublice%202009%20v4%20ro.pdf>

Chart 3. Places where public meetings were conducted in 2009³

The preferred locations are the square of the Great National Assembly, the Parliament, the office of the Presidential administration, the public park, and the office of the Prosecutor general.

³ The right to public assemblies in the electoral context in 2009, <http://credo.md/arhiva/documente/IntruniriPublice%202009%20v4%20ro.pdf>

Chart 4. Number of participants at public meetings in 2009

The most common assemblies were small ones with less than 50 participants, then come individual rallies, followed by meetings with an attendance of up to 300 people.

2. Developments concerning the right to assembly after the April 5, 2009 parliamentary election: case studies

In this section we will discuss some of the most important meetings held in this period, which largely reflect the general situation on public assemblies in Moldova after the April 5 election.

2.1. Public Meetings on April 6, 2009

On this day there were demonstrations:

- In front of the Chisinau City Hall,
- Near the Arc de Triomphe (In the square of the Great National Assembly),
- At the office of the Presidential administration,
- In the square of the Great National Assembly,
- At the Parliament building, and
- At the office of the Central Electoral Commission (CEC).

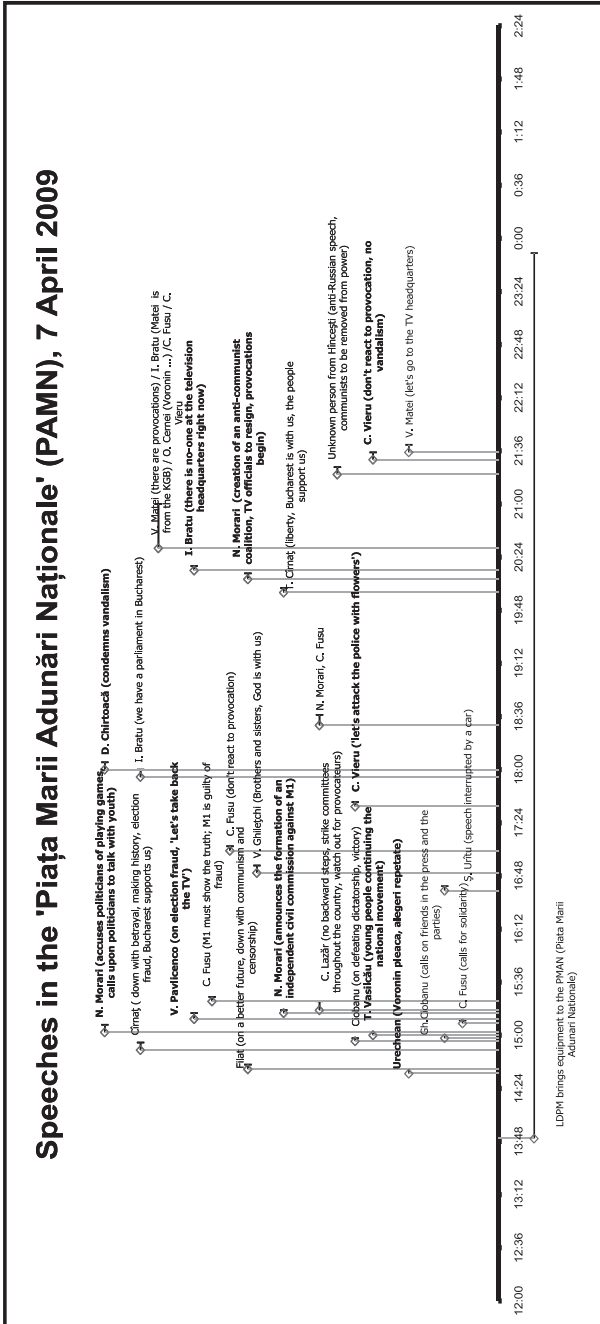
After the results of the April 5 parliamentary elections were made public, several groups of people launched accusations that the elections had been rigged. At 12:00, the Chisinau City Hall registered the first preliminary notification from an 'anti-communist initiative group», signed by V. Ungureanu and I. Mischevca, announcing the organization of a rally in the period between 12:30 and 18:30 in the area between the Chisinau City Hall building, the Arc de Triomphe, the monument of Stefan cel Mare, and the buildings of the Parliament and Presidential administration. Organizers expected about 150 people to join the rally.

a1) Public meetings in the afternoon of April 6, 2009

On the same day, at 12:50 the initiative group «I am Anti-Communist» submitted a prior notification, signed by Ghenadie Brega, announcing to the local authorities that several hundred people would gather near the Stefan cel Mare monument between 18:00-19:00 (on the same day) to protest against the alleged fraud of the April 5 election.

At 13:15 a group of 30–40 people led by V. Ungureanu and I. Mischevca gathered at the Chisinau City Hall to begin a march of protest against election fraud. The group stopped at the Arc de Triomphe and held several speeches. The rally lasted until 14:20, after which participants left.

Chart 5. The events of April 6

a2) Public meetings on the afternoon of April 6, 2009

Some 2,500-3,000 people gathered at the Stefan cel Mare monument at 18:00. Most were informed about the event through short messages sent via cell phones or website ads and announcements. The meeting was peaceful. The organizer announced the purpose of the action, noting that a meeting may not be aggressive, and called on people to observe public order and refrain from littering. At that time there were only about 20 police personnel in the area to ensure public order, although organizers also identified several people in plain clothes at the event whom they suspected of collaborating with law enforcement bodies.

Shortly after the start of the rally, organizers asked the police to intervene to calm some people behaving inappropriately in the crowd, but the request was ignored. At 18:15, because of the congestion, the organizers proposed that they go to the office of the Presidential administration, announcing that the President's mandate was to expire on April 07, 2009.

The crowd moved towards the Presidential palace. Since the police did not intervene to direct the flow of people, this move caused traffic jams on the main street. The President's palace was guarded by a cordon of 8-10 police officers, with a distance of 5 meters between them.

The organizers of the meeting, as well as some leaders of opposition parties, addressed the crowd. The opposition leaders mentioned that they were going to gather to hold an opposition rally in the square of the Great National Assembly on April 7 at 10:00 hours. At 18:50, the organizers suggested the participants continue the meeting in the square of the Great National Assembly. At 19:00, there were between 5,000 and 6,000 people in the square.

It should be mentioned that the organizers were not prepared to manage the crowd, as they did not have sound amplification equipment other than a few loudspeakers, and there were no coordinators to facilitate the meetings among the organizers. Later, the organizers admitted they were unprepared and did not expect so many people to show up to the rally.

At 19:40 the organizers adjourned the rally, and this message was repeated several times. Nevertheless, a large number of people remained in the square. Later the group split: some people went to the Central Electoral Commission headquarters, and others left for the Presidential building.

At 22:00 hours, a group of 50 people displaying aggressive behavior blocked the intersection of the streets Banulescu Bodoni and Stefan cel Mare, creating difficulties for traffic for one hour. Not far away was a contingent of 50 police personnel that did not intervene in any way; thus the police failed to respond and did not detain any of those aggressive individuals.

The second group of people that went to the Central Electoral Commission headquarters also displayed rather aggressive behavior, and at approximately midnight several members of that non-homogeneous group wrecked a small shop.

On the morning of April 7, the Prosecutor General's Office issued a press release, assessing as illegal and inadmissible the actions of organizers and participants at the rally on April 6 held under the title «Day of Mourning», and referring to the meeting held on April 6 between 16:00 and 23:20 in the Great National Assembly square by Ghenadie Brega, with the active participation of several political leaders (V. Filat, A. Tanase, V. Ungureanu, V. Pavlicenco, O. Cernei, V. Nagacevschi etc.), which was attended by several hundred people.

The Prosecution announced that the Law on assemblies had been violated, that rallies must be peaceful, and that organizers had to conduct the rallies in the form, location and time indicated in the prior declaration, while participants were required to comply with the law and respect public order. The prosecution also noted that there were a number of violations of the law, namely: blocking the main streets, attempts to damage means of public transport, involvement of minors, inebriated participants and disrespect of other citizens. The Prosecution announced the start of criminal proceedings under Art 285 of the Criminal Code on mass disorders.

At 09:00 on April 7, the organizers of the rally of April 6 held a press conference insisting that the rally was peaceful and lasted from 18:00 to 20:00 hours when they asked the crowd to leave the square, and said that after adjourning the rally they dissociate themselves from the subsequent events; they insisted that the rally on April 6 was organized by civil society, and not by political parties.

2.2. Public meetings of April 7, 2009

Summary of events:

- In the square (from 09:10 until late evening and the morning of April 8), attended by members of political parties and various groups (5–6 thousand people);
- In the area between the Parliament and Presidential buildings (10:00 until late evening and the morning of April 8), sporadic groups, (7–10 thousand people);
- The flow of people from and to the square and area between the President's office and Parliament, political parties and calls from various groups (2,000 people);

a1) *the Square of the Great National Assembly*

On April 7, starting at 09:10, a crowd began to gather in the square of the Great National Assembly. At 09:30 there were around 3,500 people in the square. No sound amplification equipment was installed for the beginning of this rally.

Several large groups of people left simultaneously but apparently undirected, from the square to the area between the President's office and Parliament, thus diminishing significantly the number of protesters in the square. Between 11:00 and 14:50, there were no more than 1,500 people in the square. Later, the number of people gathered there rose to 2,000, due to numerous calls made by opposition party leaders addressed to the protesters in front of the President's office and Parliament, to return to the square.

During the day, especially after special sound equipment was installed, dozens of people spoke to the crowd. Below is a scheme outlining the main speeches, which were often spontaneous.

Sound amplification equipment was brought at 1330. From 15:00 to 18:00, the rally in the square was attended by about 5,000 people, including 1,000 people who had protested earlier at the buildings of the President's office and Parliament. Between 18:30 and 19:30, there were approximately 7,000 people in the square. After 20:00 the number of participants at the rally went down, so that at 22:00 there were no more than one thousand people there. After midnight, participants began to be dispersed by the police, and some were detained.

Chart no. 6. Events in the square, April 7, 2009

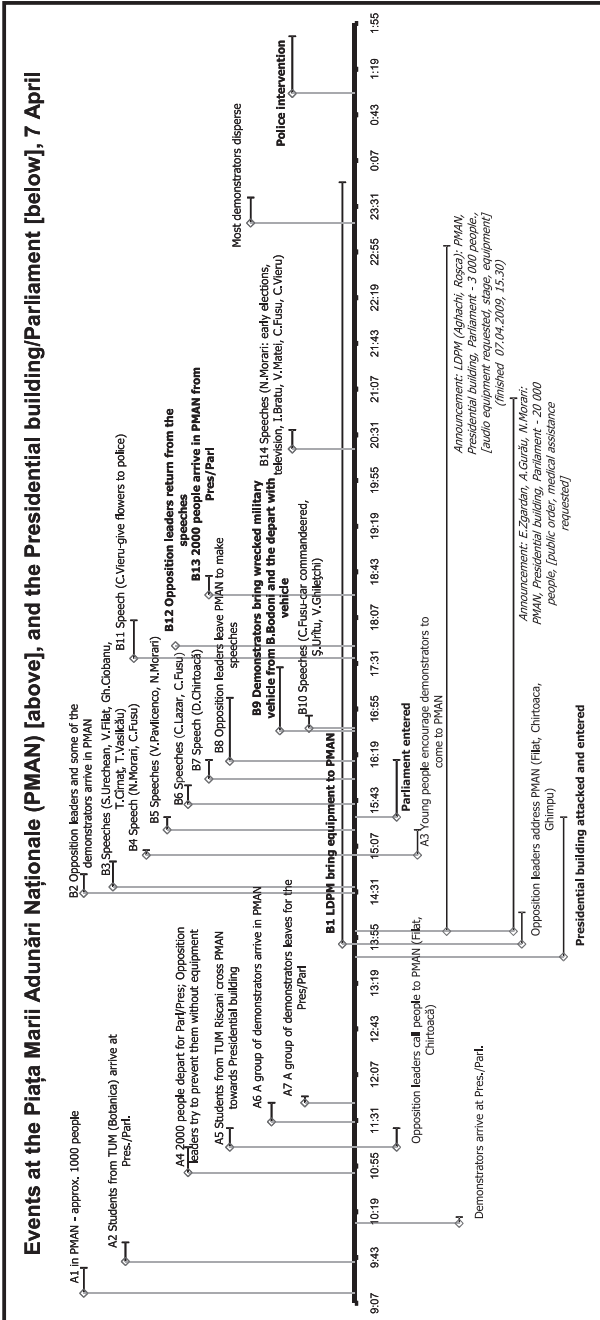
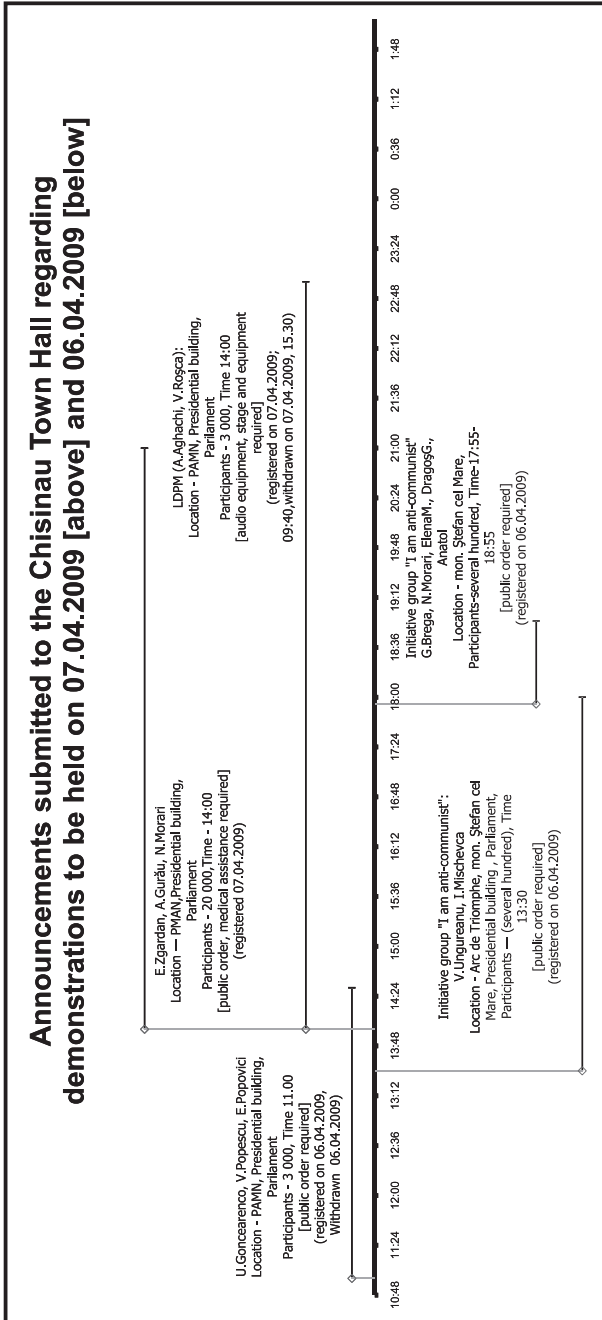

Chart 7. Public speeches in the square, April 7, 2009⁴

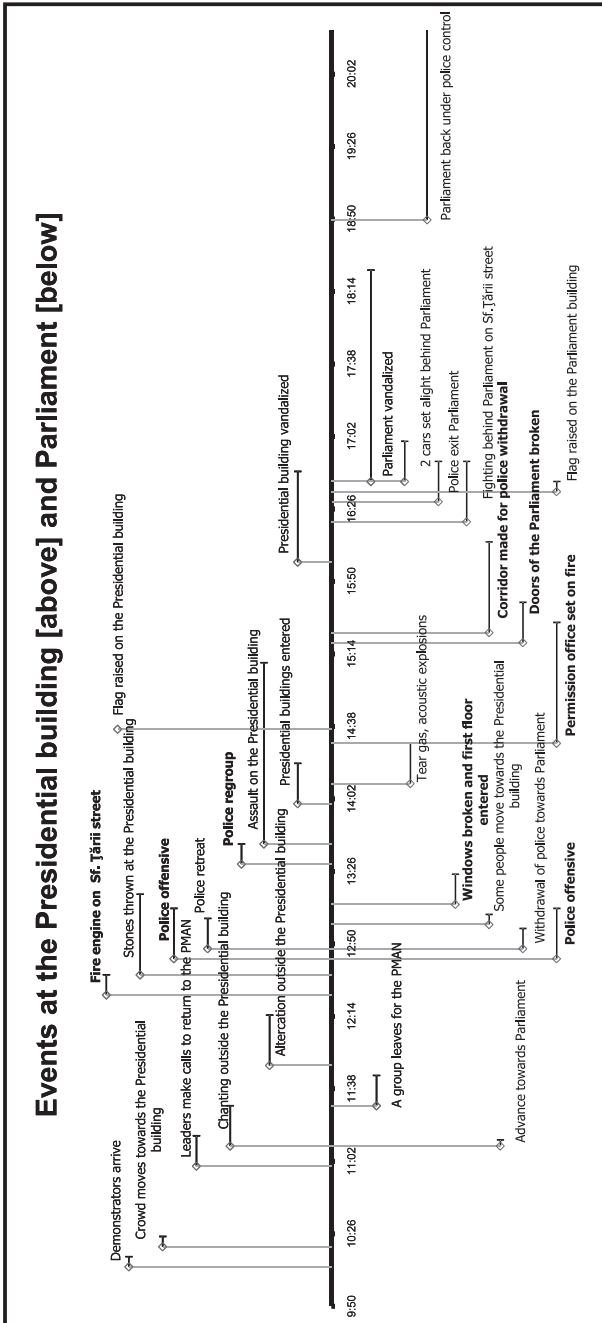

4 Reproducing events of April 6-7, 2009, <http://credo.md/arhiva/documente/7%20aprilie%20v7ro.pdf>

a2) *Events in the area between the Parliament buildings and President's office*

At 09:30, hundreds of people, undirected, gathered in front of the buildings to chant slogans and protest. The crowd came from the square and from other directions. Up until 1140 this was a largely peaceful rally, without serious excesses. The few people who disturbed public order were not called to order by the police present on the spot, nor did any local authority representative intervene to call them to order. Therefore, a gradual escalation of violence occurred from an initially small segment of demonstrators.

Chart 8. Events in the area between the Presidential office and Parliament, April 7, 2009

Meanwhile, many political party leaders called on the protesters to return to the square and continue the rally there. In response to this call, approximately 1,000 people returned.

At 12:20 hours, about 20 people became even more aggressive and began verbal attacks and throwing various objects, including plastic bottles, at the police cordon. In the same moments, the ground floor windows of the office of the President's administration were broken by rocks thrown at them from the crowd. The top leadership of the Ministry of Interior: Minister Gheorghe Papuc, Vice-Minister Valentin Zubic and heads of the General Police Commissariat, present at the site and seen on the steps of one of the buildings, did not try to take control of the situation, or to neutralize those aggressive individuals, or to discuss with protesters and rally organizers ways to solve the emerging conflict. Given the behavior of the leadership, it became clear that the contingent of about 220 officers from the special police regiments "Scut" and "Fulger" that were forming cordons around the presidential and parliament buildings, were instructed only to maintain these cordons.

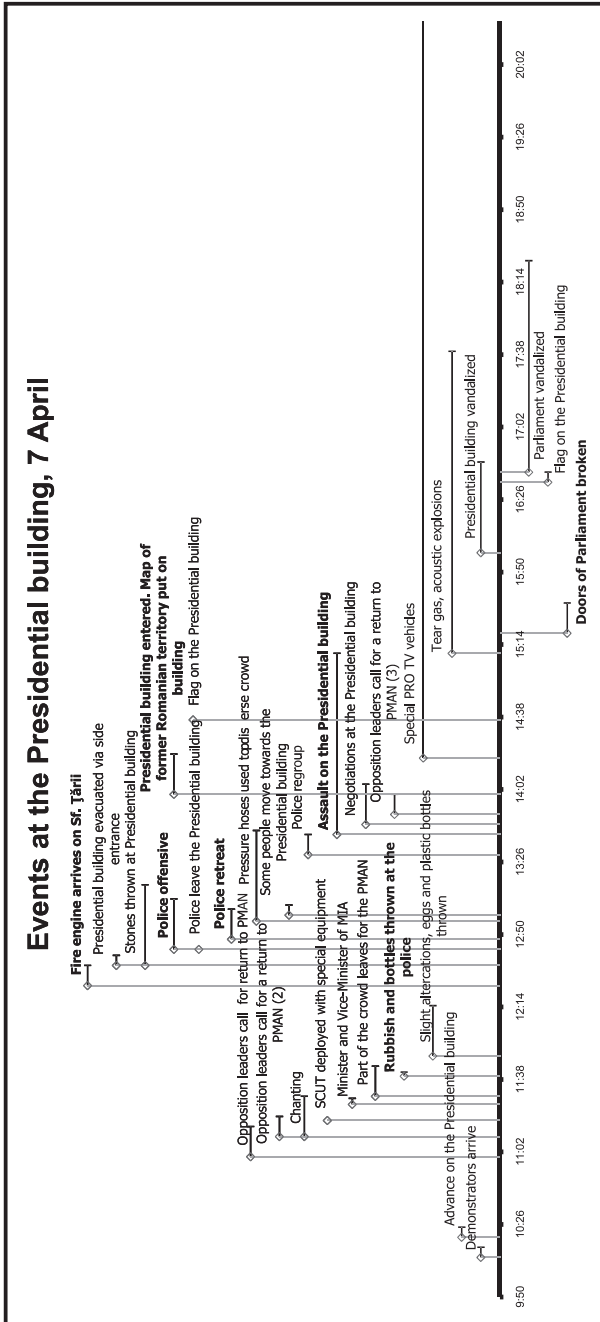
In the same short period of time, a fire engine was brought against the increasingly aggressive protesters, but however was unprepared to jet water to calm the crowd. Soon, the cabin was destroyed by the stones thrown at it by the aggressive crowd. Again, the police located near the vehicle did not intervene in any way. The police did not resist the stone throwers, which only encouraged the aggressive crowd to continue.

It is possible that the fire engine was brought in to the middle of the crowd intentionally, to distract attention at the moment when the staff and officials of the Presidential administration left the building. This version is also supported by the fact that after an offensive move, police officers from "Scut" and "Fulger" regiments cleared a portion of the main street between streets Maria Cibotari and Sfatul Tarii, thus dividing the crowd into two.

It should be noted that some reported seeing stones thrown back at the crowd from the President's office, but the crowd's attention was focused on the police belt separating the crowd into two large groups. And although the previous offensive showed that the police were more numerous than the aggressive individuals in the crowd, for unknown reasons the police withdrew to the back of the two buildings, leaving insignificant forces (50 people) to confront the demonstrators. The withdrawal of the police to the sides and back of the buildings led to an escalation of violence, several dozens of people continuing to throw rocks at the police cordon. Encouraged by the withdrawal of the police, the violent individuals unleashed more violence, feeling that they had won a tactical victory over the security forces. They began to storm the stairs and entrances to the two buildings.

Between 13:00 and 14:00, about 250 protesters destroyed the windows of the first floor of the Presidential administration building. Although a water jet was used from inside the Presidential building to discourage attempts to enter, the intensity of water only further agitated the demonstrators. Equally inexplicable is the fact that many protesters had access to the building - as it became clear later, they managed to devastate completely the first two floors of the building. Another suspicious fact was how two protesters managed to hoist the EU flag, and later the flag of Romania, on the roof of the building. After vandalizing the Presidential building, at 14:30 aggressive elements headed to the Parliament.

Chart 9. Events at the Presidential office, April 7, 2009

Although leaders of the opposition addressed the crowd with repeated calls to return to the square and to stop violent actions, the devastation of the buildings continued.

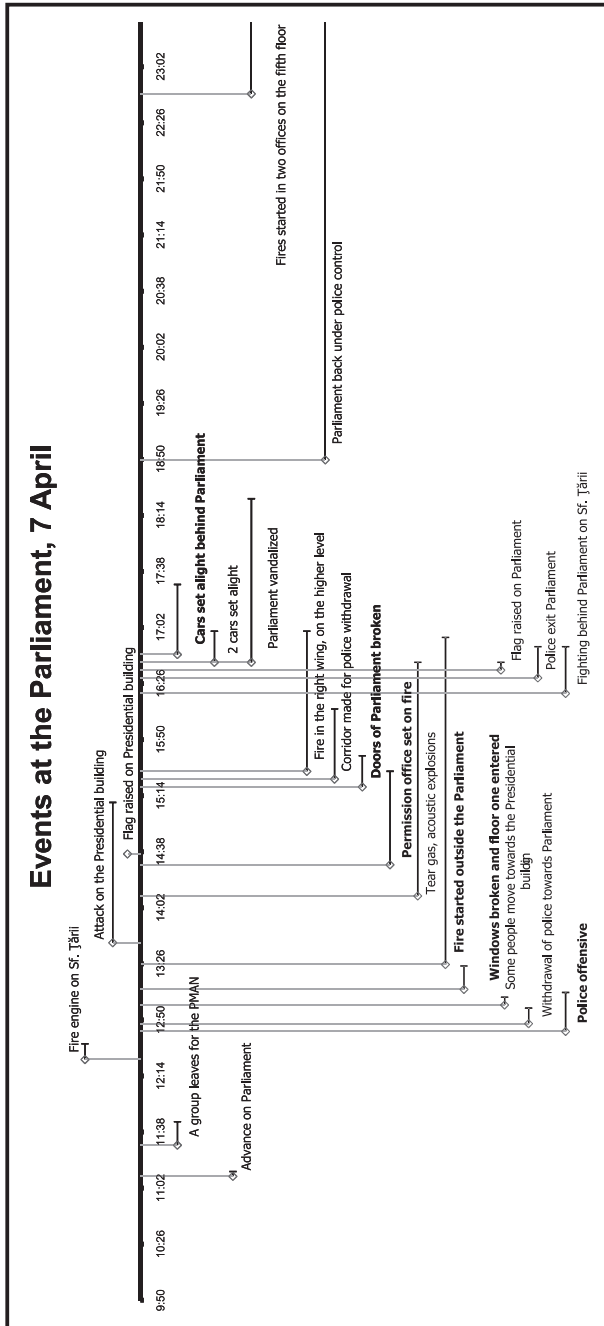
Just like at the Presidential office building, the police cordon was not arranged in front of the building of Parliament, but deployed behind and within it, and certain elements were allowed to unleash their aggression to a maximum. At 13:30 these elements started breaking windows on the first floor of Parliament, at first sporadically and tentatively, to see how the police would react, and then, confident of impunity, began breaking all the windows on the ground and upper floors. Many youths entered inside the windowless offices and began throwing out goods and equipment which was later incinerated. The bureau of permits as well as a room in the basement of the building were set on fire.

Later, the Parliament front door was destroyed and several protesters burst into the building. At the same time, the police concentrated behind the Parliament were subjected to a massive stone attack. The protesters also destroyed and set on fire two trucks parked nearby.

The police occasionally used tear gas and acoustic explosions, but these measures apparently did not greatly affect the aggressive protesters.

Surprisingly, this time once again several young people managed to climb onto the roof of Parliament where they hoisted the flag of Romania. Subsequently, it was found that the first four floors were devastated by the groups of demonstrators. From 16:30 until 19:00 demonstrators into Parliament threw furniture, office equipment and papers out of the building. Around 20.00 hours the Parliament building was under full control of the police. Small groups of people remained in front of the Parliament until around midnight when some of them were detained by security forces.

Chart 10. Events at the Parliament, April 7, 2009

2.3. The rally on June 15, 2009

On June 15, 2009, a picketing of the public television channel «Moldova 1» was held, first by a single person, who was joined by two minor children. Minors were forbidden to approach the television building, so they protested from a distance of 50 meters. After half an hour, two policemen in civilian clothes approached them asking them to present their IDs. Soon after that, as ordered by the Deputy Commissioner General of Police Iacob Gumenita, minors were detained and taken to the General Police Commissariat, and on the way they were seized and banned from using their mobile phones to talk to each other. At the police station, children were placed in different offices, where they were held until 18:00, when their parents came for them. Minors reported that, for nearly six hours, they were interrogated and intimidated. They also said they were forced to disclose passwords to their email accounts so that guards could look at their correspondence, as they were suspected of having participated in mass protests on April 7, 2009.

The minors were brought to the police station at 11.00, and their parents were told about it only on at 16.00. The next day, the parents of minors were summoned to the Commissariat, where they were presented protocols on their failure to fulfill parental obligations. In their argument, the police suggested that the minors were detained because they were on the territory adjacent to Teleradio Moldova where they held a demonstration, and that they were not allowed, as minors, to participate in rallies and protests. Although the court stopped the administrative prosecution of the parents of the minors, the prosecution did not investigate the case of the interruption of the assembly. The minors referred this to the Prosecution, but the Prosecution refused to examine the case, stating that there was no illegally suspended assembly.

At the completion of the current study no final decision has been issued on this case.

3. Conclusions and recommendations

The analysis of these three case studies in conjunction with the diagnosis offered in the first chapter of this study lead us to believe that before the April 7 events, most assemblies, rallies or meetings, were held peacefully, without excesses or elements of aggression, and the law enforcement had sufficient capacity to not allow the situation to degenerate. There were cases of unjustified interruption of rallies, but in the events of April 6 and 7 the police preferred to give protesters too much freedom, which led to mass disorders, and turned a peaceful rally into one which could not be controlled.

The events of April 6 and 7 escalated into violence primarily because nobody took charge of the protesters and, secondly, because of the absence of commu-

nication between the protesters and the police. We must note here that there were 3 rallies held on the 6th, and 2 on the 7th of April.

If two of the meetings of April 6 were planned, the third assembly was spontaneous and unplanned. The meetings that were planned and largely coordinated by their organizers, namely those at 12:00 and 18:00 hours, did not give rise to any violence or irregularities. With regard to the rally that continued after 20.00 hours, when the rally organizers adjourned their protest, it may be classified as a spontaneous meeting, which was not organized or coordinated. We noted that the rally was chaotic and uncoordinated, and therefore police could have easily outnumbered and stopped aggressive protesters, and prevented them from violence.

With regards to the rallies on April 7, we note that there were numerous rallies throughout Moldova on that day, but the largest and most important were those in Chisinau, which is why we chose to examine them here. Here again, we found that two simultaneous rallies took place on that day: the first rally, called by the opposition parties in the square of the Great National Assembly, and the second, spontaneous and uncoordinated, occurring in the area between the Parliament and the Presidential administration buildings. While the meeting organized by opposition parties in the Square was a peaceful assembly, we cannot say this about the meetings at the Parliament and Presidential buildings.

Bringing the fire engine in front of the President's office, and the quick withdrawal of the police behind the buildings, caused an adverse reaction among aggressive individuals who were able to take over the control of the crowd and the rally, both physically and psychologically.

We believe that severe aggression could have been avoided by the following:

- a)** Communication between the government and opposition and the protesters (via sound enhancement equipment and other means);
- b)** Constructive communication and negotiation between the security forces, and firm and prudent professional actions to rule out provocations;
- c)** Discrete isolation and containment of provocateurs, and the use of specialized equipment to ease the situation and a controlled dispersal of violent groups.

Regrettably, however, these measures were not used, and the few attempts to calm crowds were obstructed. Law enforcement (more than 400 people) intervened only once during the rally on April 7, and, as we noted, it was a successful intervention. Statements by Moldovan leaders who confessed that they decided to allow protesters to vandalize the buildings to avoid casualties among the protesters are, at most, strange and unreliable.

In establishing a legal qualification of the events of April 7, 2009, we note that under Art 8 pt c) of the Law on assemblies, starting at 12:20, the rally at the

Parliament and President's office became partly illegal (as it violated Art 16 (3) of the Law), as public order was clearly violated by mass disturbances. The police responded and dispersed the protesters gathered in front of the President's office. The rally there got even worse after 13:30 hours, following the violent acts of approximately 200 people, coupled with the passivity of the security forces who clearly outnumbered the aggressors.

Contrary to Arts 21 and 22 of the Law on assemblies, the local government representatives were absent from the location of the rally. The police failed to fulfill their functional obligations and did not use appropriate measures to ensure public order and neutralize violent individuals, and instead showed passivity, ill-planned and wrongful maneuvers that only incited the aggressive crowd. Art 22 of the Law stipulates that if "after the request of the local authority, participants to an assembly do not leave the meeting, the police shall warn them about the possibility of applying special means to forcibly disperse the assembly, shall give a reasonable amount of time for people to comply with the warning, and then repeat the warning."

Although present on the spot, the leadership of the Ministry of Interior and the General Police Commissariat failed to honor their obligations in accordance with the Law on the police and Law on meetings. On the contrary, statements by the minister of Interior show that he let things get out of control on purpose.

One should also note that the local authorities also failed in their role as they did not have the institutional and technical capacities to establish a contact with the protesters as required by Arts 21 and 22 of the Law. Even if the mayor of Chisinau tried to persuade the crowd to protest peacefully using a megaphone, his use of this machine was not enough to make him heard by at least half of the protesters.

As for the Prosecution that had to investigate these cases, we note with regret that its one-sided and biased actions were directed only at identifying participants at the mass disorders. The prosecutors did not seek solutions or answers for the actions of the police who managed and conducted the defense of the buildings destroyed to see how they fulfilled their obligations under the Law on assemblies and the Law of the police.

Recommendations

For the local authorities:

- Better cooperation of the local authorities and the police to analyze notifications, facilitate notification procedures and the organization of rallies;
- A streamlined functioning of the commission on assemblies; training of those in the local government in charge of managing challenges to help organizers in holding complex assemblies;
- Advise the organizers of meetings on how to conduct a rally, and on their responsibilities;
- Publish on the website the prior notifications of assemblies in order to facilitate the realization of the right of assembly.

For the law enforcement bodies:

- Raise public confidence in the capacity of the police to resolve conflicts and to neutralize aggressive persons;
- Develop skills and tactics to deal with inappropriate behavior and aggressive demonstrators at rallies;
- Create specialized groups of police personnel to supervise the conduct of rallies in proper legal conditions;
- Better cooperation between the police and the local government to better control the right of assembly and facilitate the organization of assemblies.

For the prosecution:

- A clear investigation by the Prosecutor General of the violations of the right of assembly and the passivity of the police;
- Identifying and punishing the aggressive groups and individuals that committed acts of violence and vandalized public property;
- Sanctioning the law enforcement that failed to fulfill their obligations to ensure public order during the rallies on April 7, 2009.

**The right to security of person and the right
not to be subjected to torture or inhuman or
degrading treatment**

CONTENTS

Foreword	151
1. Certain provisions regarding the detention of person	153
2. Torture and Ill-treatment	155
3. Security of person and the right not to be tortured in the period 7 April - 1 July 2009	156
Cases sent to the European Court for Human Rights	167
- Matasaru case	167
- Cases of Gabriel Stati and Aurel Marinescu	167
- Sergiu Mocanu case	168
- Netanyahu case	168
- The Valeriu Boboc case	176
Afterword	178
Conclusions	180

Foreword

The control over all branches of power for eight years by a single political group (the Communist Party), and this group's installation of vertical power constitutes a new stage in the history of Moldova, and determined its development in two aspects – theoretical and a practical. From a theoretical standpoint, Moldova managed to maintain course of reforms and a dialogue with its foreign partners.

In practice, however, the situation continued to remain disastrous. Real changes were registered only in the implementation of reforms to align laws international standards, accepting and promoting in that sense amendments to the legislation and the judiciary system. In years, in our opinion, problems in the area of law enforcement have reappeared (relapsed). The interference of political actors in the functioning of law enforcement bodies has become increasingly visible and clear, as has corruption, gradually undermining the credibility of the whole system of justice, and virtually ensuring a quick relapse to the old practices and tradition of ignoring legal principles and norms.

According to constitutional norms, persons enjoy the right to behave in a way they choose, and have their own opinions, and, at the same time, have the right to personal security as well as safety of domicile and property. They must be able to exert, in certain limits, their right to free speech, as well as the right to choose their leaders and decide on issues of public interest.

The Constitution of the country proclaims Moldova as a democratic state based on the rule of law, where human dignity, human rights and liberties, free development of the human personality, justice and political pluralism are supreme values, guaranteed by law. At the same time, the supreme law guarantees basic rights and freedoms to all individuals under its jurisdiction. Individual liberty and security of person are declared inviolable rights. The Constitution also provides, directly and expressly, that searching, detaining and arresting a person are allowed only in the cases and following the procedures provided by law, and that persons detained must be informed immediately of the motives for their detention or arrest.

Moreover, constitutional norms guarantee to each person the right to life and physical and mental integrity, ensuring at the same time that the use of torture and of cruel, inhuman or degrading punishment or treatment is prohibited. The Moldovan Constitution contains a highly important specification that constitutional provisions regarding citizens' rights and liberties must be interpreted and applied in the spirit of the Universal Declaration of Human Rights, and of the covenants and other treaties to which Moldova is a party. Guaranteeing the observance of basic human rights is another constitutional provision, according to which each person may appeal to justice to defend his or her legitimate rights, liberties and interests, and no law may prevent free access to justice.

Prohibition of torture and inhuman and degrading treatment, committed to in the Constitution, is another important element of ensuring that such behavior, directly and categorically denied to representatives of the State, will not be found in the functioning of that state. There is no justification for torture in a democratic and civilized society, in there is rule of law. Fr this standpoint, the right not to be subject to torture, inhumanand degrading treatments and punishments, is an absolute right with may not be violated in any case, regardless of situation and circumstances, and may not be the object of legislative reservations. We would add that the only other internationally recognized absolute right is the prohibition of slavery.

The term “torture” signifies an act by which severe physical or psychological suffering or pain is intentionally inflicted on a person. Personal liberty is a fundamental condition that must be enjoyed by everyone, and deprivation of freedom has a direct negative impact on other individual rights and freedoms. Any deprivation of liberty places the person in a vulnerable position and exposes him/her to various risks (torture, cruel punishment, inhuman or degrading treatment), which may have severe, -term, physical and psychological consequences. This is why the general responsibility of the State and the particular responsibility of its agent are extremely in the area. Judges, prosecutors and law enforcement officials are obliged not to neglect or challenge laws – so that guaranteeing liberty is not deprived of its essence. Any detention must be exceptional, objectively justified, and must not exceed a strict necessary limit.

Moldova was constantly monitored by specialized international institutions and structures, which found multiple problems related to the rights of persons detained or held in custody. Detention conditions, torture, and corruption among law enforcement workers remain the main problems affecting the positive development of reforms of the system. Various reports on the subject note numerous cases, situations and instances of the use of torture and ill-treatment, of inhuman and degrading detention conditions, limited access to health care services, etc.

Moldova is a part to the International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR), the UN Convention Against Torture (CAT) and the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (ECHR), which prohibit torture and ill-treatment. Moldova ratified the Optional Protocol to the Convention against Torture (OPCAT) and established a national preventive mechanism that is mandated to inspect detention facilities.

The situation regarding the security of person and the right not to be tortured - prior to the 5 April 2009 elections.

1. Certain provisions regarding the detention of person

Liberty of person is defined as the absence of any external physical or psychological constraints. The state, its mechanisms and bodies, is obliged to ensure to any person his or her right to liberty and personal security. At the same time, it must quickly intervene in cases when a citizen's basic rights have been violated, and pass laws to guarantee the liberty of person.

The de-sovietization of the national legal system is a long, strenuous process, and, in some aspects, it is still . The Code of Criminal Procedure (passed in 1961) provided the right of the criminal prosecution body to detain a person suspected of a crime if:

- The person was caught committing or immediately after having committed a crime;
- Eye witnesses of the victim/plaintiff name the person that committed the crime;
- Evidence of the crime is found on the body or clothes of the suspect, on him/her or in his/her home;
- The person tried to escape, and not have a permanent domicile or his identity could not be established.

The act of detention was to be communicated to the prosecutor within 24 hours, and the prosecution had 48 hours to approve the arrest or free the person. For the duration of detention, the suspect did not have the right to a lawyer. Art.6 prohibited the use of torture or inhuman or degrading treatments.

Since 1992, persons suspected of crime have the right to legal defense the very moment of detention, and law enforcement are obliged to provide him/her the defense by all legal means, as well as to protect his/her personal and property rights. According to the same amendments, "...the person that conducts the criminal prosecution, the investigator and the court of justice are obliged to take all measures provided by law to conduct a multi-aspectual, complete and objective examination of the circumstances of the case, to reveal both the circumstances that inculpate the suspect or the defendant and those that exonerate him as well as circumstances that attenuate or aggravate the suspect's responsibility. The person that conducts the criminal prosecution, the investigator and the court of justice do not have the right to charge the suspect or the defendant with seeking proof or evidence. It is also prohibited to make the suspect or defendant testify by using violence, threats or other illegal measures".

After the adoption, on 29 July 1994, of the Constitution, the detention period was reduced to 24 hours. Thus, the investigator, within 6 hours from the moment of detention, had to inform the prosecutor of the fact, and the latter had 24 hours to issue a mandate of arrest or to order the liberation of the detained person. Later, in Law no. 1579 of 27 August 1998, the mandate of arrest was to be issued by a judge. This amendment came in support of the suspect, whose fate was to

be decided by a court of justice, and not the body representing accusation.

In 2001, Art 25 para.3 of the Constitution was amended to read that a person may be detained for 72 hours. Therefore the detention should be measured from the moment of deprivation of freedom to that of liberation or application of preventive arrest.

In 2003, new penal legislation was enforced (Penal Code, Code of Penal Procedure, Code of Execution and other), which to a great extent aimed at finalizing a long period of implementation of legal reforms. The new legislation and the continuous reforms were aimed at contributing to full-fledged observance of the rights and liberties of persons on the entire territory of the country.

The penal procedure legislation qualifies detention as procedural measure of constraint of a person by depriving him/her of freedom for a short period of time, not more than 72 hours, in places and conditions provided by law.

Thus, in accordance with Art.165 para.1 of the Code of Penal Procedure, the following may be subject to detention:

- 1) A person suspected of committing a crime for which the law provides punishment of over one year;
- 2) A defendant that violated the conditions for liberation of parole if the crime is punished with prison sentence;
- 3) A convict in whose case decision were taken to conditionally suspend carrying out the punishment or whose request for early parole was rejected.

A person may be detained based on:

- An order of competent bodies in the case of the emergence of likely motives to suspect that a person committed a crime;
- An order of the criminal prosecution body;
- A court decision to detain a convict before a resolution of the issue regarding the annulment of the condemnation with a suspension on parole of execution of the sentence or, annulment of the parole ahead of time, or, by case, decision to detain a person for committing a crime for audience.

Bodies of criminal prosecution have the right to detain a person only if there is a legitimate reasonable suspicion that he/she committed a crime for which the law provides a prison sentence of over one year, and only in the cases when/if:

- The person was caught in the act;
- A eyewitness, including the victim, directly points to the person as having committed the crime;
- Evident traces of the crime are found on the body or clothes of the person, or in his/her domicile or vehicle;
- If the person attempted to elope, does not have a permanent domicile or his identity could not be established;
- If there are reasonable grounds to believe that the person will escape from the prosecution, will impede an investigation, or will commit other crimes.

The current legislation also establishes a set of guarantees to a person under criminal procedures to ensure that his rights are not violated. The respective guarantees refer to the right to defense, the right to know the reasons for detention, the right to inform relatives of the fact of detention, the right not to say anything against oneself, the right not to be subject to torture or ill-treatment, etc.

The rights of a person in custody of Moldovan law enforcement bodies have often been violated, as is proven by the numerous ECHR judgments condemning violation of Arts 3 and 5 of the European Convention. In the period 2006–2008 Moldova was condemned in 25 cases violations of these articles.

2. Torture and Ill-treatment

Both the old and new legislation prohibit the use of torture and inhuman and degrading treatments, but these provisions were often not respected in practice. Suspects and convicts continued to be subjected to ill-treatment by law enforcement agents.

For instance, during their visits to Moldova, the delegation of the European Committee for Prevention of Torture (hereinafter ‘the Committee’) collected complaints of physical mistreatment by the police from persons deprived of their liberty. Rapporteurs identified various methods of ill treatment: applying electric shock using a taser gun, inserting needles under nails, binding fingers with wire, plunging detainees’ heads under water, ‘water boarding’, making detainees wear a gas mask, and others, all reported to have occurred in police commissariats. The Committee also found other forms of ill-treatment against detainees, such as: blows dealt with the use of a stick when detainees complained or as a measure for discipline; cuffing a detainee for several hours to the bars of a cell door; keeping detainees in dark, humid, and poorly insulated places; insufficient food and medical assistance; failure to provide hygienic conditions and a toilet; absence of toilets in some cells; prohibiting/restricting outdoor exercise, the provision of beds without proper mattresses, etc. In many cases, the reported physical ill-treatments were so serious that they could count as instances of torture.¹

The frequent use of torture is further demonstrated in the 2007 report of Amnesty International. Rapporteurs highlighted a number of cases where suspects’, victims’ and detainees’ rights were violated, and the police ignored national law and procedural provisions.

Although Moldova has been condemned in many cases for violation of rights under Arts 3 and 5 by the ECHR, the law enforcement bodies largely failed to start criminal proceedings against police officers who used torture. Such cases have not been reported publicly. Instead, the Government continued to deny that the police committed any crimes, thus encouraging the phenomenon. Other factors

¹ <http://www.ziare.com/actual/international/12-04-2008/raport-politistii-din-republica-moldova-ii-tortureaza-pe-arestati-518972>

that influence the situation, as identified by experts, are:

- An inadequate level of professional qualification, low skills in using search and evidence-gathering techniques, and the absence of modern equipment;
- Limited funding for improving prisons and custody conditions;
- The covering up of cases of torture or other ill-treatment by the administration of detention facilities;
- Difficulties in medical reporting, due to detainee's mental condition;
- Superficial analysis of the reports and findings of civil society representatives working in this field.

3. Security of person and the right not to be tortured in the period 7 April - 1 July 2009

Security of person during the peaceful rally

*“ ... Democracy is a process, and not an eruption;
strengthening democracy requires tenacity and
the ability to work on ourselves as a
national community.”
Bill Clinton*

Preconditions

The regress of democracy in Moldova in recent years has highlighted the high degree vulnerability of citizens, especially when in police custody, but also during their participation in various activities and public demonstrations. In recent years, during protests the police often behaved in such a way as to violate protesters' rights. The Moldovan law on assemblies was amended recently to meet new conditions and standards. However, even when the police were notified in advance about the various planned protest actions, they did not take the measures necessary to ensure free and peaceful protests. In some cases certain groups organized aggressive counter-manifestations against protests, which ended in altercations or challenges between the groups, yet law enforcement workers did not intervene. Therefore, the inappropriate behavior of the police increased the insecurity and vulnerability of citizens, allegedly to discourage citizens from expressing themselves freely and exercising their democratic rights. However, although there is a legal framework that provides necessary guarantees for protecting personal security, the involvement of law enforcement agents in illegal actions clearly demonstrates the absence of a mechanism for the implementation of this legal framework, and the critical need for real reforms in the field to ensure greater security of citizens and the functioning of the rule of law through respect and enforcement of the law, particularly by bodies designated to do so.

Ruling that the state has a positive obligation to provide protection for groups that exercise their right to peaceful assembly, the European Court of Human Rights pointed out in the case Plattform "Ärzte für das Leben" v. Austria that "during a rally collisions or infringements may occur on behalf of elements hostile to the ideas or claims that were to be promoted. However, participants should be able to continue the rally without fear that they will be subject to physical violence by their opponents. Such a fear could be liable to prevent associations or other groups from freely expressing their ideas and opinions on important issues of the society. In a democracy the right to counter-demonstrate cannot reach the point of paralyzing the exercise of the right to demonstrate. Furthermore, we add in anticipation that demonstrators should not fear physical violence from those who are obliged to protect and defend their rights. In a democracy such a thing is ruled out, unacceptable and condemnable".

Development of events

On April 5, 2009 parliamentary elections were held in Moldova. The campaign and elections were conducted in an extremely tense atmosphere, in a context in which, in recent years, the authorities, represented in the legislative and executive by a single political party (Party of Communists), ignored many social problems. A big part of the citizens expected that the election will produce political change by democratic and nonviolent means. Numerous irregularities reported by national and international observers clearly compromised the election process, and the results of the poll disappointed a large proportion of citizens who thought that the elections had been rigged and had not met democratic conditions and standards.²

In protest, a group of young people started a peaceful protest action to express their attitudes and disagreement with these results. Thus, the evening of April 6, 2009, thousands of people protested peacefully in the center of the capital city, demanding the election officials not to validate the election results. On April 7 the protests continued peacefully on the square of the Great National Assembly, while in the area between the buildings of parliament and that of the presidential administration another group of people provoked violence which resulted in injuries of several persons (including the police), and arson, devastation and looting of the two state buildings.

On April 7 the police largely displayed strange, inappropriate and irresponsible behavior for such cases.³ Having been dispatched behind the parliament building, by the indifference and incompetence of their leaders, the police gave the impression of allowing (or sometimes encouraging) acts of aggression. There

2 According to April 2009 election observation reports they were assessed as unfair and partially free" (Coalition-2009) or "Partially fair and free" (OSCE/ODIHR)

3 Council of Europe Commissioner for Human Rights Thomas Hammarberg demanded clarification of the responsibility of the police and their superiors for the "failure" to show professionalism and lack of respect for basic standards in the cases of ill-treatment of arrested protesters <http://www.azi.md/ro/story/2667>

were enough security forces to resist a violent group of 200-300 people⁴; they were well equipped and could have stopped violent actions, vandalism and the looting of state institutions. This impression is reinforced by the fact that law enforcement agents did not even intervene against groups of people who had already entered the premises of the parliament or presidential administration. In fact, quite to the contrary, in video images publicized later, Vladimir Turcan, one of the leaders of the ruling party (and later chairman of a Parliamentary committee tasked with elucidating the events of April 7) was caught ordering the flag of the EU and Romania to be hoisted on the besieged buildings.

All these events took place during the day, and the images shocked national and international public opinion. Several hours later, after dark, law enforcement agents brutally intervened against peaceful protesters in the Great National Assembly square, where hundreds of people were hit, abused and arrested. There were already signs that law enforcement agents had used torture, but government officials and representatives of various organizations and institutions at different levels denied such conduct from the start without analyzing the situation or checking their facts. Subsequently, Ministry of the Interior officials and other senior public officials justified the intervention by “the need to restore public order”, and argued that the violence was caused by the “mental condition” of police officers.

Security of persons during the protests

At the rally, peaceful protesters were at risk in terms of personal security from the very beginning. State bodies did not ensure conditions for conducting a peaceful protest although they knew that tens of thousands of people would attend it. Authorities did not take the necessary legal measures to prevent such actions. The protesters were not provided with acoustic means for disseminating information – moreover, the installation of such means was hampered.

Senior officials from the force bodies (the Prosecutor General Office and the Ministry of Interior) sat and watched quietly as a violent group of protesters attacked the police and the state buildings, while at the same time posing a threat to the people nearby. Moreover, underage children were observed among those participating in the violent attacks and among the people who entered the devastated premises of the parliament and presidential administration.

Obviously, there are various statements that justify or condemn the conduct of the authorities. However, there are still many questions concerning the conduct of authorities and force bodies, which will have to be answered by a commission investigating the sequence, causes and consequences of these post-election events.

⁴ See statements of former high-ranking police officers, e.g. Gamurari: <http://www.timpul.md/article/2009/04/16/1663>

Once the facts are established, the authorities are obliged to apply sanctions against all those responsible for the situation after April 6, 2009, regardless of their function or position, past or present.

Mass detention of persons, use of force, intimidation and persecution of citizens

So, after the inadequate behavior of the authorities, and the passivity of the law enforcement bodies on April 7, the same day, late at night, under the pretext of restoring public order, law enforcement bodies began mass arbitrary detentions of people, using excessive force against them. Shocking pictures were posted on the internet and broadcast by independent television channels. We may say for sure that the society was unprepared and did not expect such a “campaign” from the law enforcement bodies.

The public was somewhat mollified by the tolerant behavior displayed by the force bodies during the day, just because they failed to use force when the protesters provoked violence. This created an impression that the authorities preferred to avoid intervention so as to protect peaceful protesters and to avoid victims. The price of this “gesture” was minimal – slight damage to the public image of the law enforcement bodies, and some material damage, which seemed in some way acceptable.

In reality, however, things were different. Cameras caught images of armed and well-equipped law enforcement collaborators using physical force against non-violent people. The arrests continued the next day, when young people were selectively attacked by many groups in plain clothes in broad daylight, in the center of the city, under the eyes of calm and indifferent uniformed police officers. One may suppose that the perpetrators were also from the police, but the authorities did not publicize any details about this on that day or later. According to the victims, force was used and ill-treatment applied both at the time of their detention and transportation, and during their stay in police custody. Moreover, the authorities immediately launched a wide campaign to intimidate students. Force bodies visited student dormitories and abused many people, arrested several youths and scared the residents of the dorms.⁵ The government also exerted pressure on students and parents via the management of educational institutions, threatening that criminal law would be applied if they participated in protests. There were reports that students, including small children, were forced to sign statements *that they wouldn't attend the protests*.⁶ All of these actions created a state of alert, fear and uncertainty among parents, teachers, students and pupils. Many young people absconded in fear of being arrested or mistreated.⁷

5 www.azi.md/ro/story/2379

6 www.azi.md/ro/story/2174

7 www.azi.md/ro/story/3028

Some representatives of the local authorities also said they had been forced to sign statements condemning the protests in Chisinau, under threats of dismissal if they refused.⁸

Some sources spoke about possible victims as early as on the night of April 7 to 8, but the authorities denied potential victims and refused to admit the use of force, torture and persecution of peaceful protesters. Later, however, such cases occurred, and the best known is that of Valeriu Boboc, whose relatives insisted and demonstrated -by ordering exhumation and having an international expert conduct a forensic examination- that Valeriu's death did not occur after poisoning with an unknown substance (as the authorities originally claimed) but resulted from received blows.⁹

Several other cases of deaths, allegedly similar to the case of Boboc, were not examined for various reasons. The media reported three other cases of deaths in suspicious circumstances: those of Eugen Tapu, Ion Tabuleac and Maxim Caniscev.

The Tapu family claims there are marks of violence on Eugen's body. The Prosecutor General Office [PGO] announced that "on April 15th, the corpse of Eugen Tapu, strangled on a shoe lace, was found on the technical floor of an apartment building on Albisoara St." and "his death occurred approximately 2-3 weeks ago". The corpse of Ion Tabuleac was thrown into the courtyard of the Chisinau Emergency Hospital on the night of April 7 following the events in the center of the city. He had broken ribs, deep lesions on the temples and a broken leg. Witnesses said the 22-year-old's lifeless body was thrown from a white *Niva* belonging to the Ministry of Interior. Maxim Caniscev, 20, was found dead in lake Ghidighici in a suburb of Chisinau on April 19. Relatives said that forensic doctors had established that Maxim had died on April 8. He was found with "a damaged spinal column, with visible subcutaneous bleeding."

According to the information collected by civil society, 666 persons have become victims of the post-election events in Moldova (604 male, 62 female). Thirty-eight percent of them were detained on April 7, 2009, another 39% on April 8. Approximately 100 persons were underage. Only 5% were detained in the proximity of the parliament and presidential buildings (28% were detained in the central square, 17% at home, 11% at school, 3% near the Chisinau mayor's office, and 36% in other places: in streets, bus stations, etc.).¹⁰

Arrests continued after the hearings conducted on 11-12 April 2009 (17%), as did the persecution of peaceful protesters, even after repressive measures such as arrests were officially stopped¹¹ (as announced by the PGO following President Voronin's announced decision to grant "amnesty" to the participants in protests).

8 www.azi.md/ro/story/2216

9 See case study

10 Statistic study by CREDO and IDOM

11 www.azi.md/ro/story/2464

Individuals were identified from video images. Thus, Promo-Lex has a case in which the person was identified by the number plates on his personal car. Sometime in May the person was invited by phone to the police under another pretext, but when he arrived at the office of the police officer, he was ill-treated in the presence of other people, and accused of destabilizing the social and political situation in the country. He was also pressured to testify against other people in police custody. Since there was no evidence or reason for his detention, he was allowed to leave, but as he drove back he was soon stopped by a traffic police patrol that accused him of disobedience and resistance to police, and issued a protocol on the case. He was thus sanctioned indirectly to 3-day administrative arrest – a method used to sanction inconvenient people.

The “Memoria” rehabilitation center for victims of torture (RCTV) provided further medical assistance to 76 persons who were physically and mentally abused by the law enforcement bodies during apprehension and detention. Nine of them were aged between 15 and 18, 44 between 19 and 25, and 23 were over 25 years of age. Sixty victims examined and assisted by the CRTV experienced cranial-cerebral traumas, confirmed by a neurologist, and 3 others had a fractured arm, post-traumatic pleural effusion and fractured ribs and nose. Another 3 people had punctured tympani after being subjected to a physical torture method called “the phone”.

Most victims were detained in the street by police officers or people in plain clothes. Upon apprehension, groups of 2 to 6 policemen or people in civilian clothes simultaneously hit the victims. Also, inside the detention centers, the so-called “corridor of death”¹² was practiced, which consisted of strikes with fists, feet, sticks, clubs and even gun handles to the head, ribs, neck, temples, while the persons were handcuffed and could not defend themselves. There are reported statements in which some young people say they hit their heads against a car or a wall.

Psychological torture was also used by representatives of the law enforcement. Thus, threats of imprisonment, rape, physical disability and death (against victims or their relatives) have become means of collecting data, of forcing detainees to denounce other participants, or to confess “guilt”. Other forms of psychological torture reported by victims are: restrictions of communication with the outside world, lack of access to information, misinformation, cross-examinations¹³, limiting the means to fulfil vital needs, prohibiting or limiting contacts with family and friends, humiliation, verbal sexual harassment, forced undressing, forced signing of testimonies, sleep deprivation, etc.

Most victims said they were not provided food and water for 2-3 days and did not have any medical assistance, although they were in pain or had health prob-

12 Several persons apply simultaneously blows all over the body while the victim is escorted through the lobby of the police commissariat or from the police car to the entrance of the commissariat or penitentiary.

13 Conducted by several people at the same time

lems. Furthermore, some victims said they were abused again when asking for a lawyer, food or medical care.

Answering questions by the RCTV “Memoria” doctors following the “Harvard” trauma assessment method, victims reported beatings and blows all over the body, torture in detention, severe physical injuries, pro-communist and anti-democratic political and ideological “indoctrination”, sexual abuse and sexual humiliation, confiscation and destruction of personal property, abduction, forced isolation from others, orders to denounce a family member or friend, thus exposing them to the risk of death or severe trauma. Also, many victims said they had witnessed acts of torture and beatings used randomly against peaceful people. Namely these circumstances were mentioned by the victims as painful or frightening events. Some victims of torture, inhuman and cruel treatment, said they had lost consciousness while being tortured or dragged by representatives of the law enforcement.

Another aspect raising numerous questions about the authorities, and permitting speculation, was the presence of special cars, probably prepared for the transportation of persons, which were dispatched near the Government building. Some cars had two different number plates. In front they had Moldovan plates, and in the back – plates issued by the separatist administration in Tiraspol. The driver could not offer a plausible explanation to journalists that reported on the case. The Moldovan authorities have often suggested that Transnistrian number plates are illegal and should be banned in Moldova and abroad. Given this fact, it is hard to understand why the constitutional structures use them, especially in such a situation and circumstances. Many people encountered obstacles at customs points when trying to cross the Moldovan border on those days, and many foreigners, including journalists, were illegally denied entry into Moldova without reasons being given. Also, according to representatives of civil society in the region, the free movement of young people between 6 and 12 April was restricted, and numerous cases were reported in which young people were prevented from traveling to Chisinau.

Moldovan journalists were also assaulted during the illegal mass detentions. Camera operator Oleg Brega was assaulted when recording images near the Government building, and his camera was destroyed and seized. Other cases of abuses against journalists include: Rodica Mahu, editor of the newspaper “Jurnal de Chisinau”, who was illegally detained by the security forces; Doru Dendiu, a journalist from the Romanian television channel TVR, who had his accreditation withdrawn and was forced to leave Moldova; Petru Terguta from Antena 3, who left Moldova under the escort of the OSCE after being warned on the phone that he would be arrested. Given the imminent threat to the safety and security of their journalists, Radio Romania News and News In agency recalled their correspondents from Moldova.

According to the victims, in some regions of the country, independent newspapers were not sold - they were removed from press kiosks and then sent back to Chisinau. The public broadcaster “Teleradio Moldova” limited and manipulated information, thus restricting citizens’ access to it.¹⁴ Events were not reported objectively and there were no public discussions or debates on the actual situation in the country.¹⁵ The events were interpreted solely from the standpoint of the ruling party. News portals were largely blocked, and there were reported cases of the Internet being down.¹⁶

Nineteen children who participated in the demonstrations on April 7 ended up in police custody. Their relatives, colleagues and friends referred to the Ombudsman for children’s rights on the fate of another 10 children.¹⁷ The head of the Center for Human Rights believes that minors arrested after the April 7 protests were put under pressure because they now seem tense and frustrated. They fear the situation they’ve come into.¹⁸

Detention conditions and the treatment of detainees

The many people who were abused, detained and held by the law enforcement bodies in connection with the events of April 7 told doctors from the RCTV “Memoria” that the humiliation and degradation of human dignity was the most horrible experience for them during detention. Although the access of civil society groups to police premises was limited, on April 11 we managed to talk with a group of people, recently transferred from the premises to Prison No. 13 in Chisinau. The vast majority of them showed marks of violence and said they were happy they were no longer in police custody. They told us about the procedures and means of torture used by the police. In addition to the fact that there is no explanation for the need for such “campaigns”, and no justification of such actions and their consequences, it is clear that mass detention and imprisonment of persons generates abuses and violations of various rules, legal principles and basic human rights and freedoms.

When there were hundreds of people detained in violation of certain procedures, principles, rules and fundamental human rights, it is also clear that the authorities were unable to meet any standards for detention conditions. Victims said they were held in rooms without proper ventilation and lighting, with 20 people being held in a room of 12sqm or even 25 people in a room of 8sqm. Some detainees said they were held in the garages of police commissariats, in car trunks or in barred metal cages. During detention, victims were deprived of food, water and sleep. Access to medical care and assistance, and to hygiene facilities, was

14 www.azi.md/ro/story/2427

15 www.azi.md/ro/story/2376

16 The OSCE Representative for media freedom, Miklos Haraszti, made an appeal to the authorities on 14 April to allow foreign media to report freely from Moldova

17 www.azi.md/ro/story/2288

18 www.azi.md/ro/story/2328

restricted. Police, widely and systematically, ill-treated persons in their custody.

Defense attorney Lilia Prodan said on April 16, 2009 -at the round table “Democracy at risk: Human Rights in Moldova- that 3 girls were subjected to humiliation, being forced to undress in front of 7 or 8 policemen. Moreover, during hearings (with representatives of the NPM and civil society, on April 11) several people detained in prison no. 13 -to where they had recently been transferred from police commissariats- shared their suspicion that on the premises of the police commissariat of the ‘Centru’ district of Chisinau, there had been cases of rape . Shortly afterwards, representatives of human rights organizations, including a representative of the Promo-Lex Association, went to the named police station to confirm or refute these allegations. An ambulance was parked outside the commissariat, but doctors avoided talking about the reasons for their presence there and the details of the assistance they were providing. Access to the commissariat and to its logbook was prohibited. For the next 4 hours, independent experts tried to convince law enforcement agents to respect the law, to no avail. On the contrary, soon persons in civilian clothes, allegedly the heads of that institution, arrived, and intimidated the civil society representatives by filming the talks instead of providing the information requested.

Rights and procedural guarantees

Procedural rights as collateral guarantees against torture, inhuman and degrading treatment, or punishment, are to be interpreted more widely than the direct legislative provisions of victim rights, but also in terms of the responsible bodies’ obligations to protect potential victims. Thus we can make a clear distinction between direct procedural rights guaranteed to alleged victims of violence/ persons suspected of crimes or misdemeanors, and indirect procedural rights in the context of the obligations of the state authorities to prevent the use of torture.

When referring to direct rights, we note that during the protests of 6-8 April 2009, and later, victims of torture or inhuman and degrading treatment or punishment have had the following rights violated :

- *The right to have the request registered immediately in a prescribed way, have it addressed by the criminal prosecution body, and to be informed on the results of the settlement thereafter.*¹⁹ This guarantee was breached by the criminal investigation. Various people said that they had submitted for registration complaints of abuse and maltreatment to which they were subjected whilst being apprehended, whilst in transit to police premises, and whilst in detention. From the information we have, the criminal investigation bodies publicized data on the registration of such complaints only after many cases of police ill-treatment has been presented to the public. Thus, according to information²⁰ presented by the

¹⁹ Art58 para2 of the Code of Criminal Procedure

²⁰ Response of the Prosecutor General Office no.18-30/09-1288 of 29 September 2009

PGO, the first complaints of alleged violence against protesters were recorded only on April 12, 2009.

- *The right to be defended against actions prohibited by law in the way provided for the protection of persons participating in criminal proceedings.*²¹ This guarantee was also widely infringed by the police. According to the PGO²², as of September 29, 2009, there were 102 complaints of alleged violence against protesters registered. According to research conducted by the NGOs, 64% of the 135 people polled claimed they had been physically abused in custody.

- *The right to be assisted by a chosen defense attorney in procedural actions conducted with his/her participation.*²³ This guarantee was also massively violated by the police. After the protests in April 2009, of the 172 persons deprived of liberty who were surveyed, only about 60% had access to a lawyer within the time provided by law.

Other procedural guarantees:

- *The person that prepared the detention protocol shall immediately, not later than within 6 hours, allow the detained person to notify a close relative or another person, as demanded by the detainee, about the place of detention, or shall inform the relatives or other persons himself/herself.*²⁴ Those detained were not granted the right to notify relatives about the fact and place of detention. At the time, some independent TV channels broadcast relatives' appeals to the authorities, in which the mothers and wives of some of those detained asked on their knees about the status and whereabouts of their dear ones.

- *Criminal prosecution bodies and courts during the course of procedures are obliged to act in a way that no person be suspected without grounds, accused or convicted, and no person be arbitrarily or unnecessarily subjected to procedural measures of constraint.*²⁵ Unfortunately, the deprivation of liberty of individuals is often used by the police as a disguise for the application of illegal actions on suspects. Thus, the imprisonment of protesters was due in large part to the superficial examination of cases by the criminal investigation and courts, even though the latter were obliged to examine all cases in their competence objectively and from all angles. Given the severity and extent of the situation as well as the circumstances and means of apprehending persons, the courts should have carefully considered each case, in part to make sure that they did not compound irregularities committed by the criminal investigation or the police. Namely, the judges could have played an important role in the rehabilitation of torture victims by deciding on the application of preventive measures that would not re-

21 Art58 para10 pt10 of the Code of Criminal Procedure

22 Response of the Prosecutor General Office no.18-30/09-1288 of 29 September 2009

23 Art58 para3 pt11 of the Code of Criminal Procedure

24 Art173 para1 of the Code of Criminal Procedure

25 Art1 para3 of the Code of Criminal Procedure

quire deprivation of liberty, and by referring each case to the prosecution. Unfortunately, the magistrates who examined most of these cases, held perfunctory trials and the rulings were issued using a “copy-paste” method, where only the names of people “judged” were changed, and the texts of rulings remained the same. Another evidence of the mere formality of rulings is that many such decisions were issued within several minutes. Thus, for example, judge Gh.Morozan examined and ruled on 4 cases and issued 4 arrest warrants on April 10, 2009 in a record time of only 51 minutes (between 21.10 and 22.01).

- *Judges must rule on criminal cases as provided by law and under conditions that exclude any pressure on them.*²⁶ *The trial of materials and criminal cases is held at the court.*²⁷ Most of the cases of the use of preventive measures or administrative penalties were examined by the courts contrary to the rules set out above - that is, not on the courts’ premises, but rather at the General Police Commissariat. In this way, judging by the extremely high number of rulings on the measure of preventive arrest and decisions to use administrative detention issued by the courts, we cannot deny the influence of the criminal prosecution/police on the judicial authorities.

- *Examining magistrates shall examine prosecution requests for authorization of criminal prosecution, investigative and operational measures, and the use of procedural measures of constraint that limit constitutional rights and freedoms of individuals.*²⁸ There have been many established cases where the rulings on the use of the preventive measures were issued by judges who were not the examining magistrates. Therefore the violation of the legal norm is obvious - only an internal inquiry of the SCM would reveal the degree of such violations.

26 Art26 para1 of the Code of Criminal Procedure

27 Art32 of the Code of Criminal Procedure

28 Art300 para1 of the Code of Criminal Procedure

Cases sent to the European Court for Human Rights

After acting President Voronin announced the “amnesty” of protesters, only a few people remained in the custody of the law enforcement. Most of these persons were accused or suspected of the organization of mass riots and attempted usurpation of state power. Most of these cases were perceived by the public as political cases by which the government or the law enforcement bodies were retaliating against these people.

Matasaru case

Anatol Matasaru is publically known as a fierce fighter against the abuses in the Moldovan legal system, who has staged peculiar protest actions. He was arrested at home on April 8, 2009. His apprehension, as in other similar cases, was conducted with serious procedural violations by persons in plain clothes who did not hesitate to use force. Anatol Matasaru was subjected to inhuman and degrading treatment, and was severely beaten by the police, perhaps as a sign of revenge for his previous protests, which criticized the prosecution and the Ministry of Interior. “His wife with their 4-year-old son did not feel safe during that period and sought asylum in any state which was ready to ensure their personal integrity.”

The application was lodged with the ECHR, and soon the Court asked the Government to explain why Matasaru was arrested and mistreated, and why he did not have access to medical care. “We are mostly appalled by the fact that he was obliged to give them passwords to his e-mail addresses or to admit that some people paid him to protest,” his defense attorney Victor Pantaru said. Anatol Matasaru was released from arrest on August 5, 2009.

Cases of Gabriel Stati and Aurel Marinescu

Gabriel Stati is the son of one of the most prosperous businessmen in Moldova. Prior to the April events, there had been allegations in the media that president Vladimir Voronin and his entourage and family were “trying to seize control” of the Stati family businesses.²⁹ As these two men were suspected of financing and organizing violent protests, Ukraine decided to extradite Moldovan citizens Gabriel Stati and Aurel Marinescu to the Moldovan law enforcement bodies. After their arrest, the ASCOM Company announced total suspension of activities in Moldova “until a democratic regime is established”.³⁰

According to defense attorney Vitalie Nagacevschi, “the arrest and subsequent extradition of Gabriel Stati and Aurel Marinescu was not an act of law, but rather a political deal, which is unacceptable in a state that claims to be based on

29 www.azi.md/ro/story/1757

30 www.azi.md/ro/story/2377

the rule of law". In their extradition request, the Moldovan authorities claimed that Stati and Marinescu were accused of usurping state power, which can be categorized as a political offense. In accordance with the European Convention provisions on extradition and the bilateral Moldovan-Ukrainian treaty on legal assistance in criminal matters, extradition for committed political crimes is prohibited. Upon their apprehension, Stati and Marinescu asked for political asylum, but were refused.

On June 18 the measure of constraint was changed to home arrest, and on July 8 Stati was released from house arrest.

Sergiu Mocanu case

Sergiu Mocanu, former presidential adviser and leader of a political party, was arrested on the street in 8 April 2009 under charges of organizing mass disorders in an attempted usurpation of state power. His defense attorney Ion Dron claimed that this was a fabricated case, as the prosecution did not present any evidence to demonstrate his involvement in organizing April 7 protests. "The fact that Mocanu was first arrested and only after did they gather evidence to prove guilt is absurd. No country in the world allows arrests in the absence of evidence".

Between April 10 and 30, the prosecutors did not conduct any investigations and did not provide any evidence which prove Mocanu's guilt in court. Despite this, at the court hearing on April 30 the judge accepted the prosecutor's request to extend the arrest for another 30 days, and denied the request of defense to change the measure of constraint from preventive detention to house arrest. "I think that in Moldova, cases of resonance are examined by special judges. Although I asked to challenge the judge, we were denied that right," said Dron. Sergiu Mocanu was transferred to house arrest on June 11. On July 31 he was released from house arrest.

Netanyahu case

The only foreigner arrested in connection with the events of April 7 was the priest Jonathan Jerusalayem Netanyahu, a citizen of the United States and Romania. A criminal case was opened against him on the organization of mass riots and attempted usurpation of state power. He was detained on April 10. He said: "I have been beaten by the police. They tried to make me a scapegoat because I was born in Romania. I am innocent." Netanyahu was released from prison on July 11, 2009.

On September 30, 2009, the Justice Ministry announced that the new Government was seeking to remove the seven pending applications to the ECHR by persons accused of involvement in organizing the violent protests of April 7. In this

regard, Justice Minister Alexandru Tanase said that, if a settlement was reached, the Government would sign a unilateral declaration recognizing all the violations committed against the people who complained to the ECHR. "If before the installation of the new government such complaints were inadmissible, the new government is ready to accept and admit that these individuals were subjected to a series of violations of their rights guaranteed by the European Convention." At the same time, the minister urged the petitioners to settle these cases amicably, by talking on each case, so that the cases would be withdrawn. "It would be unfair for the current Government of Moldova to be penalized for actions that we have condemned as well, and to which we have not subscribed."³¹

Official investigations of the authorities

On September 29, 2009, the Prosecutor General's Office presented the following information:

According to official information, from April 12 to October 1, 2009, the prosecution recorded 102 cases related to the use of violence by the police against protesters during and after the events of 7-8 April 2009.

In 25 cases, prosecutors opened their own investigations; 77 investigations were opened following citizens' complaints. Of the 102 complaints, 6 were submitted by women.

50% of these cases refer to claims of abuses by the police at the time of detention; the other 50% claim ill-treatment inside police premises.

By October 1, 2009, criminal prosecution actions were launched in 23 cases. Of these, 13 were launched under Art309/1 of the Moldovan Criminal Code, 8 cases on the provisions of Art328 para.2 of the Criminal Code, one on Art187, and one under Art152 para.2 let.2 of the Code.

By October 1, no final decisions had been taken on the mentioned criminal cases, no indictment had been finished, and no criminal cases were sent to court. Also, no decisions had been adopted to classify, terminate, suspend or conditionally suspend the criminal prosecution on any of these cases.

After a complete verification of materials, in 60 cases decisions were taken to decline the start of criminal prosecution; investigations continue in the remaining 19 cases.

According to the PGO, NGOs submitted 257 applications for launching criminal prosecution procedures and for the penalization of persons who abused/tortured people in connection with the events of April 7. The local authorities did not submit such applications.

31 www.azi.md/ro/story/6159

In the case No.2009038033, on the facts of mass riots on April 6 and 7, 2009, the criminal prosecution procedures also examines the actions of the police and policy makers to establish their compliance with the current legislation.³²

Since there were numerous clear cases of abuse and mass violation of basic rights, the authorities had to conduct quick, transparent and objective investigations and inquiries of the post-election events in Moldova. The authorities, however, delayed the process, and statements by officials and representatives of the law enforcement confirmed the public' impression of an intent to cover up the abuses and allow impunity. State officials did not admit mass flagrant violations of fundamental rights, and did not publicly condemn these illegal acts. On the contrary, most of the statements largely justified the police actions by appealing to the need to restore public order; while the violence was often justified to some extent by some reference to the psycho-emotional state of the law enforcement (that is, their desire to retaliate for attacks against police during the day), and the civil society and independent media were frequently reminded of the casualties among the police. Moreover, there were statements that victims had painted wounds and bruises on their bodies to simulate torture.³³

After numerous accounts of illegal behavior on the part of law enforcement agents were made public, the prosecution and representatives of the Mol admitted and regretted the brutal interventions of the police and the damages caused to citizens. Prosecutors called lawyers and victims to refer their cases to the competent bodies under protection guarantees provided by law. On April 21, 2009, by presidential decree a State Commission for the elucidation of causes, conditions and consequences of the events of 7-8 April 2009 was established. Vladimir Turcan, one of the leaders of the governing Communist Party, was appointed chairman of the Commission. The Commission had no credibility in the eyes of the public or civil society, because its members largely represented a single party, and because Turcan was actually caught on video providing guidance to people to raise the flags of EU and Romania on the buildings of parliament and the presidential administration.³⁴ The Commission did not meet basic requirements and criteria and was unable to provide a platform for a balanced, impartial, objective and credible examination of events of 7-8 April 2009, which made one of the members of the Commission ask to be excluded from it.³⁵

Although that Commission had to present a report of its work on May 5, 2009, it not prepare or publicize any document to that effect so far. In fact, it ceased its activities. In the context of early parliamentary elections that came as a result of a protest the parliamentary opposition who re-

32 The response of the Prosecutor General Office no.18-30/09-1288 of 9.09.2009

33 <http://www.ziare.com/actual/international/04-18-2009/comunistii-de-la-chisinau-sustin-ca-victimele-abuzurilor-si-au-pictaratile-724317>

34 See images on <http://social.moldova.org/news/suspendarea-activitatii-comisiei-turcanu-202822-rom.html> or <http://www.eu-ropalibera.org/video/2372.htm>

35 <http://www.interlic.md/2009-04-22/viorel-cibotaru-a-solicitat-excluderea-sa-din-comisia-pentru-elucidarea-evenimentelor-din-78-aprilie-9831.html>

fused to elect a Communist candidate as president, Vladimir Turcanu announced on July 20 that the Commission was to cease its activities, arguing that he wanted to avoid allegations of intimidation of electoral candidates. The new government has promised a transparent and objective investigation of the post-election events in Moldova, and announced in October 2009 the creation of a working group on establishing a new investigation Commission for that purpose.

Civil society actions

The civil society became actively involved in defending the rights of peaceful protestors and those detained by the law enforcement. In conditions in which transparency was lacking, and in an atmosphere of mass terror, NGO representatives were able relatively quickly to enhance their efforts to halt the authorities' abuses and the manipulation of public opinion. Already on the morning of April 8, 11 organizations managed to sign a joint statement condemning the violent actions of vandalism, which took place on April 7, and stating that "the power of speech and peaceful will is invincible on the path of building a genuine democracy. The true democracy is aimed at changing society, but not by force or violence. Violence leads to fear, violation of others' rights, and undermines the free development of a society."³⁶ However, this message was interpreted differently by the pro-government media.³⁷

On April 8, 2009 the situation became dramatic, when numerous cases of mistreatment and detention of peaceful protestors were recorded, while the pro-government media with national coverage continued to misinform and manipulate public opinion by selecting and distorting messages. Civil society stepped up its efforts to make the authorities stop the mass abuses. On April 9 human rights organizations expressed their concern regarding the terms and conditions of the detention of people suspected of having actively participated in the violent actions that took place on 6 and 7 April 2009.³⁸ The signatory organizations asked for: strict observance of the provisions of Articles 3 and 5 of the European Convention; the detention of violent individuals only by police officers in uniforms to avoid unfounded insinuations and allegations; the respect of all procedural safeguards and rights, with special attention drawn to the right to defense; the cessation of the practice of detention without sufficient evidence of a person's involvement in violent actions; inspections and monitoring of all preventive detention facilities subordinated to the MoI, CCECC, SIS and the Ministry Justice, both in the capital and the rest of the country, by Ombudsmen and members of the National Council for the Prevention of Torture; and the monitoring of the situation by specialized agencies and institutions.³⁹

36 www.promolex.md/index.php?module=news&cat=0&item=178

37 www.trm.md/index.php?module=stiri_int&news_id=7749

38 www.promolex.md/index.php?module=news&cat=0&item=180

39 This statement has not been publicized by the pro-government media

At the same time, many representatives of the non-profit sector expressed concerns regarding the worsening social and political situation following the elections of April 5, 2009, and feared that the exaggerated and twisted interpretations of these events may serve as a justification for decisions and actions that would further polarize the society.⁴⁰ They demanded a comprehensive, transparent investigation -with international participation- of the causes that led to the outbreak of vandalism, . The signatories demanded that authorities abandon virulent language, create a framework for political dialogue to overcome the situation, ensure the observance of laws, publish lists of those arrested and ensure their rights, rule out political persecution, ensure the right to free movement, freedom of opinion and expression, individual inviolability and security of person, and stop the misinformation of the population, etc.⁴¹

Human rights organizations in Moldova, the Crisis Group and many individual lawyers began collecting information on the actual number of victims of the events of April 7, their treatment, conditions, and the respective consequences for the persons detained, abused, and held in the custody of the authorities. The information was collected directly from victims, their defendants, relatives and NGOs, on the basis of a questionnaire comprised of 12 questions. On April 11, 2009, representatives of NGOs and members of the NPA visited prison no. 13 in Chisinau, (under the jurisdiction of the Ministry of Justice) where they interviewed the first 40 victims of the April 7 events. However, the Mol failed to observe the law, denying access to police premises between 7 and 13 April 2009.⁴²

On April 16, 2009 human rights organizations in Moldova organized a roundtable with the theme “Democracy at Risk: Human Rights in Moldova “attended by representatives of state structures and the law enforcement bodies.⁴³

The role played by civil society in preventing a full-fledged installation of a general state of force and terror was a very important, even decisive one. In a brief period of time, through the efforts of civil society and independent media, the international community was able to obtain clear evidence of the abuses and illegalities committed by the authorities. In this context, the communist authorities initiated proceedings to intimidate some of the active organizations. The Ministry of Justice sent letters which implied that these organizations were the co-organizers of the events of April 7, 2009, and in which it asked for their “position regarding the events that took place”, and demanded to be “informed about the actions taken to prevent and stop violence and ensure compliance with Law on assemblies.” In the same period, the Tax Inspectorate sent -largely to the same organizations- subpoenas demanding them to promptly present financial activity reports for the period

40 www.azi.md/ro/story/2332

41 www.promolex.md/index.php?module=news&cat=0&item=181

42 www.azi.md/ro/story/2325

43 www.promolex.md/index.php?module=news&cat=0&item=182

2008 - 2009, to include the organizations' revenues, expenses, and sources of funding.⁴⁴

The political crisis and post-election events shook the foundations of the rule of law in Moldova, creating prerequisites for establishing a police system in which democratic principles and values are ignored. To prevent such a development, the civil society proposed on May 5 (the day the State Commission for elucidating the causes, conditions and consequences of the events of 7-8 April 2009 was set to submit its report) a roadmap document for national reconciliation.⁴⁵ The Roadmap was to be accepted by all the stakeholders, political parties and civil society to restore the rule of law, legitimacy of elections and European integration of Moldova. The document is an initiative of civil society, which was concerned with the impact of the crisis and proposed a mechanism for managing the stalemate situation. These were the most important actions of the civil society during the crisis. National organizations were encouraged in their work by their colleagues abroad, who expressed solidarity with their efforts and position.⁴⁶ In our opinion the most active organizations were IDIS Viitorul, Amnesty International Moldova, CReDO, CRVT "Memoria", Promo-LEX, IDOM, CNTM, Contact, API, APEL, ICJ, Soros-Moldova, etc.

The Chisinau City Hall played an important role in monitoring the situation, documenting cases and raising public awareness of the crisis. General Mayor Dorin Chirtoaca got actively involved and demanded from the municipal law enforcement (which by law were actually subordinate to him) information and explanations on the illegalities committed by the security forces. The City Hall published regularly updated lists and photos of victims of torture and ill treatment.⁴⁷

Reactions of the international community

Edwin Berry, Human Rights Adviser to the UN in Moldova, was able to visit prison no. 13 on April 11, 2009 to talk with about 40 young people arrested: "I have never seen anything like this"; "They all had traces of beatings and traumas, virtually all the people we saw were between 18 and 24"; "The young people said they had been beaten in police units or at the General Police Commissariat. They were detained there in small cells of 8sqm, in which 25, sometimes even 28, persons were held. They were given very little water and almost no food. Most of them complained about the impossibility of talking to a lawyer"; "From what I saw and heard from about 40 young people, I may conclude that there are severe human rights violations, namely the use of inhuman and degrading treatment, restriction of the right to legal counsel, to due process, and appropriate conditions of detention".⁴⁸

44 www.promolex.md/index.php?module=news&cat=0&item=183

45 www.promolex.md/index.php?module=news&cat=0&item=192

46 www.azi.md/ro/story/2446 www.azi.md/ro/story/2632

47 www.unimedia.md/?mod=news&id=10336

48 www.azi.md/ro/story/2325

The European Union responded immediately to the dramatic events in Moldova. On April 7, 2009, the EU High Representative for Common Foreign and Security Policy, Javier Solana, issued a special declaration on the situation in Moldova.

Numerous protests of Moldovan citizens were held in different countries and cities (Montreal, London, Prague, Geneva, Brussels, Washington, Toronto, Rome, Milan, Bucharest, etc.).

The Network of Institutes and Associations of Public Policies (PASOS), which comprises 36 members in 23 countries, criticized the Moldovan authorities for the passive attitude shown during the riots of 7, 8 and 9 April 2009. Markus Meckel, the spokesman of the SPD in Germany's Bundestag, declared that "President Vladimir Voronin bears primary responsibility for the worsening political situation in Moldova."⁴⁹

On April 9, 2009, President Vladimir Voronin had a phone conversation with his Russian counterpart, Dmitry Medvedev. According to a communiqué of the presidential administration, "during the telephone conversation, the sides exchanged views on the sociopolitical situation in Moldova. Medvedev congratulated the Moldovan authorities for their response to the violent protests on April 7, which allowed them to maintain control of the state of affairs and to restore the rule of law in the capital city."⁵⁰

"The Moldovan political forces must show abstention and respect the results of parliamentary elections that were conducted in accordance with democratic standards, as confirmed by numerous international monitoring missions, including PACE, and the OSCE" was the opinion voiced by the Deputy Minister of Foreign Affairs of the Russian Federation, Grigori Karasin, at a meeting in Moscow with the head of the OSCE Mission to Moldova, Philippe Remler.

Later, Vladimir Voronin and Russian Ambassador to Moldova Valery Kuzmin had an exchange of views regarding the situation in Moldova after the April 5 parliamentary elections. Voronin highly appreciated the moral and political support provided by the Russian Federation, and by the Russian head of state, Dmitry Medvedev, to Moldova.⁵¹ Vladimir Voronin - so the press release of the presidential administration reads - noted that this support is in full accordance with the spirit of centuries-old relations of friendship and cooperation, and the strategic partnership established between the two countries and peoples. On April 30, 2009, the Russian Foreign Ministry assessed the events in Moldova as an attempted coup⁵² (this standpoint was promoted from the beginning by the Communist government in Chisinau).

49 www.azi.md/ro/story/2212

50 www.azi.md/ro/story/2183

51 www.azi.md/ro/story/2580

52 www.azi.md/ro/story/2680

Terry Davis, Secretary General of the Council of Europe, said: “I am very concerned about possible human rights violations and mass arrests that are reported. I am concerned that there are children among those arrested, and that there are restrictions imposed on the media.” This determined the immediate deployment of the CoE Director General for Democracy and Political Affairs to Moldova. On April 22, 2009, the Prime Minister of the Czech Republic, which at that time held the EU presidency, visited Moldova; on April 24, 2009, the Secretary General of the EU Council, the EU High Representative for Common Foreign and Security Policy, Javier Solana⁵³, and the Council of Europe Commissioner for Human Rights, Thomas Hammarberg, also came to Chisinau. On April 23, 2009, the situation in Moldova was the subject of a debate at the European Parliament plenary session. In their speeches, the MEPs expressed their concerns and condemned the human rights violations that had taken place in Moldova since the protests of 6-8 April.⁵⁴

The U.S. State Department also issued a statement on the situation in Moldova: “Although public order was restored and demonstrations that followed were peaceful, we received reports from the civil society and international observers on the inappropriate treatment of detainees by the Moldovan authorities. We are also concerned about the reports that students and journalists were intimidated by government officials.”

A European Parliament delegation visited Moldova on 26-29 April and found serious violations of human rights after the April 5 elections: “the horrible acts of violence produced in police commissariats, the refusal to grant legal and medical assistance to persons detained cannot be tolerated”, “I met so many people who told us, in virtually the same words, the same scenarios that happened to them in detention. I’ve seen broken legs, broken arms, lesions and bruises. I saw even an 8-year-old child who was arrested. People testified that they were forced to go through a so-called “corridor of death”, where they were brutally beaten by several policemen, sometimes passed out, and then were beaten again and forced to sign documents”, “All three persons told us that they were not presented any evidence at the detention of in prison. Moreover, they were forced to sign to the charges brought against them. This was shocking for us”.

The Resolution of the European Parliament (EP) on the situation in Moldova after the elections of April 5, 2009, was adopted on May 7 by a vote of 467 out of a total of 512 MEPs present.⁵⁵ The EP strongly condemned the broad harassment campaign, the serious human rights violations, and all the other illegal actions of the Moldovan government. It urged the Moldovan authorities to stop any illegal arrests and to rule the country in accordance with their international commitments and obligations in the field of democracy, rule of law and human rights. It

53 www.azi.md/ro/story/2587

54 www.azi.md/ro/story/2557

55 www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=MOTION&reference=P6-RC-2009-0262&language=RO

expressed its deep concern about the illegal and arbitrary arrests and numerous violations of human rights of those arrested, especially regarding the right to life, the right not to be subjected to physical abuse, inhuman treatment, torture or punishment, the right to liberty and security, the right to justice, and the right to freedom of assembly, association and expression. Furthermore, it expressed concern over the fact that these abuses were continuing. The resolution insists that all those responsible for brutality and violent acts against detained persons be brought to justice, and calls for a special investigation into the deaths during the events, into the allegations of rape and ill-treatment during detention, and into the arrests on political criteria. It reaffirms the importance of the independence of the judiciary and media, and calls for further measures to ensure the editorial independence of all media organizations.

However, there were opinions and statements condemning the attitudes of certain EU officials and institutions. Chisinau Mayor Dorin Chirtoaca, a leader of the Moldovan opposition, told Deutsche Welle: “Let’s reach “conciliation” somehow – give a billion Euros in credits to Moldova, leave it quietly where it is now and move on.” That was allegedly the European offer to the opposition to reconcile with the communists. Chirtoaca thought that “This is unfair! [...] How much does the life of Valeriu Boboc and the other two cost? How much does torture of people in police premises cost? How much do hundreds of beaten people cost? Justice and truth cannot be negotiated!” “There is a rush among the international organizations: there must be dialogue between the power and the opposition! But there is no legitimate power in Moldova. Therefore, efforts should focus on investigating what happened: the election fraud and the serious violations of human rights. I understand that the Europeans find it difficult to admit that for 10 years their positions and papers were ignored by the Moldovan Government. And if everything that happened in Moldova in terms of relations with Europe is revealed, some of their heads may also fall,” Dorin Chirtoaca said⁵⁶

The Valeriu Boboc case

Valeriu Boboc, a young man of 23 years, died in police custody. The police claim that the young man died because of smoke poisoning, but according to his parents and witnesses, his body showed serious signs of torture, broken ribs, and deep wounds on his head and forehead. The family (he was married and had a child of 18 months) does not know the exact cause of his death, but believes that the young man died after being severely beaten by the police. The official version is that he had been intoxicated with smoke during the protest rally on April 7.

56 www.unimedia.md/?mod=news&id=10649

These were the first data about this first death.⁵⁷ Valeriu Boboc died on April 7, but relatives learned about it only on April 10. The authorities and law enforcement officials denied any information connected to the death of the victim. Using the pro-government media (including public radio and TV), the authorities tried to exculpate the law enforcement bodies.⁵⁸

From the first day, Valeriu's relatives said they would insist on an independent international forensic examination, showing no confidence in the conclusions of state experts and structures. Thus, in late May, the PGO requested the assistance of the European Union to identify a forensic expert from the EU to participate in conducting a new investigation, including the exhuming of the corpse of Boboc. On June 4, the Boboc family lawyers said they had heard a witness who reported that on the night of 7 to 8 April, after midnight, at about 1.00a.m. Valeriu Boboc and other young people were standing peacefully near the Arch of Triumph on the Square of the Great National Assembly. According to the testimony, the young people were surrounded by police and government security who were armed, wore masks and special equipment. "The police began to shoot, shouting at the young people to lie down. Then they were kicked, and hit with rubber sticks, and gun handles. The boys were covered in blood." The witness was later called, sought and blackmailed by unknown individuals. To protect him the lawyers sought help from the European Court. "We have a law on witness protection, but witnesses must seek protection from the Mol".⁵⁹

On June 15, 2009, the corpse of Valeriu Boboc was exhumed and examined by a forensic doctor from London, but the results of his expertise were not communicated directly to the family or its lawyers. In fact, the lawyers repeatedly asked for the report, and the prosecutors used various pretexts not to provide it. Finally, on July 2, 2009, the first results were publicized during a news conference held by the PCRM. "I learned about the report findings not from the prosecutors but from a news conference held by Vladimir Turcan and Grigori Petrenco. They commented on the expert report from a PCRM standpoint, and behind them was the symbol of the party. We have the impression that the prosecutors are fighting against the lawyers of the Boboc family, as they don't seem interested in elucidating the crime or identifying the criminals. Why is the rule not applied equally – why were we refused when we asked for the report, while others got it?" the lawyers inquire.⁶⁰ The forensic expertise by the British expert proved that the young man died from receiving blows. Shortly after that, the Prosecutor General declared that the prosecution was investigating the case to identify those responsible. As of October 2009, there were no results from the investigation, nor announcements of suspension from office or dismissal of people investigated on suspicion of committing the crime.

57 www.unimedia.md/?mod=news&id=10309

58 WWW.UNIMEDIA.MD/?MOD=NEWS&ID=10317

59 www.unimedia.md/?mod=news&id=11217

60 www.unimedia.md/?mod=news&id=11825

Afterword

On December 17, 1979, the UN General Assembly adopted Resolution no.34/169 on the Code of Conduct of law enforcement bodies that sets out several provisions on the humane performance of police functions:

- The police, as part of the criminal justice system must be representative, full of solicitude and accountable to the whole society;
- In order to achieve this, there must be a well designed system of laws which establish the ethical standards of police and which are accepted by the population, precisely because of their humane provisions;
- Every police officer is part of the criminal justice system, and his aim in office is to prevent and combat crime - therefore his conduct and the way he operates may impact or seriously affect the entire judicial system;
- Police actions must be subject to public examination. This examination may be conducted by an inspection committee, a ministry, a group of lawyers, a group of citizens or any other competent agency;
- These standards have no value unless, by education, training and supervision, their content and meaning become part of the professional beliefs of every police officer.

By adopting this resolution, the UNGA recognized the need to establish a code of conduct for police officers, with a dual purpose: firstly, to convince citizens that the police is in their service (as they are – just as they are paid from taxpayers' money), and that their rights are fully protected, and, secondly, to establish a framework and limits for police powers.

The Code states in Article 5 that no police officer can commit, instigate or tolerate an act of torture or cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, and may not invoke superior orders or exceptional circumstances such as war or threat of war, threats to national security, internal political instability or any other political emergencies, as justification for torture or cruel, inhuman or degrading treatment or punishment.

The work of the police is based on outstanding professional competence, intelligence, skill, and ingenuity; and methods used in the past have all fallen into disuse and cannot be applied in a state of law. One should note that we do not refer to special situations in which the police officer may find himself when forced to fight against an armed attack or violence directed either against him or against members of the community. There are clear provisions for such situations that allow the police to use specific means, including their weapons or equipment, provided, however, that it's done legally, when necessary, with a clearly defined purpose, and in the interest of social order and of the defense of life and property and people. Article 6 of the Code stipulates that police officers shall ensure full protection of the health of people in their custody, and shall provide immediate medical assistance when needed.

The daily life of police officers provides many examples of this kind when care is sought to be given to people, whether they are offenders or victims. When it comes to human health, to a life in danger, we cannot make a difference between the two categories, we primarily consider the human being, the man as such. In certain contexts his legal position is not important, because we seek to defend a man's most precious asset – his life. With regard to persons in detention, where specific rules apply, the Code notes that one of the main duties of the police personnel is to always take into account the recommendations of medical personnel, whether or not they are part of the police unit.⁶¹

We can say with certainty that at least in the post-election period, state institutions functioned badly, as they ignored or violated many principles of their activity. The public rightly continues to view with suspicion the actions of the authorities in the aftermath of April 7, 2009, because these actions were biased and intended to justify the illegal actions and behavior of police officers, and to undermine the image of the political opposition. The behavior of some Mol representatives in relation to the local administration in Chisinau serves as a final proof of an illegal and immoral ideological component in the work of the law enforcement bodies, which are subordinated to narrow party interests. Professional competence rather than political and ideological proximity with power should serve as a basis for working in the legal system. The main purpose of a lawyer is not to serve the party and government, but to serve the legislation, the law, and the moral ideal of the society. This does not mean total inaction or lack of principles. What it means is that, in a multi-party system, the defenders of freedom and justice may not be controlled by a party or join some ideological regime.⁶²

The most serious task for the rehabilitation of law enforcement is their exclusive subordination to the law; those guilty of breaching legal principles and rules of law, and of abuses committed against many people must be identified and sanctioned. If not this is done, the situation may repeat at any time.

61 Vasile Zavatin, *Respect for Human Rights in the Work of the Police* (in Romanian), Consolidation of the Rule of Law, TI Moldova, Chisinau 2003

62 Consolidation of the Rule of Law, Transparency International Moldova, Chisinau 2003

Conclusions

Moldova's post-election events, situation and the analysis contained in this publication confirms once again that the fight for human rights and democratic values is a continuous one. Democracy proves lasting only if people have confidence in state institutions, if these institutions serve their citizens and protect them from abuses. The social climate and the prestige of democratic institutions are heavily influenced by the degree to which the safety of citizens is ensured and the way justice is administered. The case of the Republic of Moldova is a perfect reflection of the state of affairs in this respect. On the one hand, particularly in countries where the society is poorly informed and not involved in the democratic processes, there is a real risk of return and re-installation of non-democratic regimes. On the other hand, we are reassured that there is an established national and international system, which, if used correctly, may put a stop to divergences from the political system from its constitutional principles and norms. The preoccupation for human rights and fundamental freedoms goes beyond state borders, which is why these values are protected by many international documents. The importance of these documents is so great that the national laws of countries that respect human rights and freedoms are usually aligned with universally accepted international norms in this field.

For post-communist, especially the post-Soviet, states, the risk of deviating from democratic norms is increased because of inherited mentalities, legal apathy and a low level of citizen participation. Ignorance of the law by the community members is an old problem in Moldova. In our opinion, the problem is that Moldova is not enshrined as a rule-of-law state in the mind of its citizens. After post-election events in Moldova, both the civil society and the new government must streamline the process of informing, educating and involving citizens in the community by developing democratic education programs for citizens as part of a concept of developing the legal culture of the society. The program must prescribe a specific framework of general, simple and clear legal rules that every citizen needs to know. The state should also seek and find means and ways to promote its laws, human rights, and the obligation to observe them by actively involving its structures, public organizations and the media. All these measures are needed to prevent future attempts at usurping power, ignorance of the laws or manipulation of the public opinion. We believe that this should begin with the investigation of all the facts and circumstances that led to the political and legal crisis in Moldova in the post-election period between April and August 2009. Both the investigations and the examination of the facts in terms of administrative rules and criminal penalties should be conducted in a fair, transparent and legal way, so as not to admit cases of either retaliation against or tolerance of responsible persons.

The level of legal culture in Moldova will continue to be determined not by state legislative framework, but by the ability of the authorities to restore public confidence in state structures: in other words, it will depend on the activity of the bodies of law enforcement.

After analyzing the presented 4 chapters, we realize that the rule of law may be installed if the principle of separation of powers is fully implemented, if the respect for the law is imposed by education, if fundamental rights and freedoms are guaranteed. To reach the above, the following actions are needed:

- An objective, transparent and prompt investigation of the post-election situation;
- The sanctioning of all those responsible, while respecting all the due legal proceedings and their procedural rights;
- Developing, jointly with civil society organizations in the field, an action plan for rehabilitation of the victims of the post-election events;
- Developing strategies to educate and involve citizens in democratic processes;
- Normalization of the situation in the field of media, in particular real reform of the public broadcasting company “Teleradio Moldova”;
- Support, development and strengthening of the civil society in Moldova and the promotion of cooperation between civil society and the authorities;
- Ratification of the Rome Statute of the International Criminal Court.

Promo - LEX

Media freedom, Freedom of Expression

Chişinău 2009

CONTENTS

Summary	185
Introduction	186
Self-regulation in the media	186
Methodology	188
General data	190
Moldova 1	191
Prime TV	193
NIT	193
Programs “Maxima: Direct Speech”	195
N4	197
EU TV	199
Programs: “Epicentru” and “Media Express”	199
ProTV	202
Programs: “In profunzime”	202
TV7	203
Conclusions	204
Recommendations	205

Summary

This study presents the results of monitoring and evaluating the way broadcasting institutions in Moldova covered the protests of April 6 and 7, 2009. Reports and programs in the broadcasting media on this topic were analyzed in terms of impartiality, fairness, respect for the presumption of innocence, and other criteria. Monitoring results show that most stations failed to cover events in an objective and professional manner. Based on the findings of the monitoring efforts, we formulate here recommendations for the media and the Broadcasting Coordination Council to eliminate the identified shortcomings so that in the future the public be provided truthful and unbiased information on conflict situations.

Introduction

Information and communication are extremely important in covering the political processes, forming public opinion and guiding society towards democracy, and the media has a special role in this process to inform the public about important events, so that they may make informed decisions. This role is critical in crisis or conflict situations, and the media is among the players that can contribute to solving such situations.

Conflicts, by their nature, have two or more facets. They often do not have a clear beginning, only an approximate cause that serves as a trigger, and do not have visible roots. The role of the journalist is to seek those roots and to show to the public more than just one facet of the conflict. At the same time, journalists should be aware of the danger of becoming propaganda tools, because in conflict situations, the sides will try to provide confusing information in order to defame and demonize their opponent.¹

How the media cover conflicts depends on a number of factors, including their relation with certain implications of the conflict, but also the degree of independence of the media from those who hold the power. Among the main risks that may occur are the manipulation of journalists and the media by the authorities, and limited access to information, which make proper coverage difficult². At the same time, since journalists and the media may have their own opinions and interests, they may become parties to the conflict by adopting a biased editorial policy, supporting one side or another and limiting the access of the other side to the media.

Therefore, in conflict situations it is very important that journalists should not forget their responsibilities towards society, as the citizens have the right to truthful and balanced information, unaltered by the different actors. In their work, journalists must be strictly guided by ethical principles of truthfulness and balance of the information, impartiality, and should treat all parties equally and provide the public with all the information necessary to form their own independent opinion.

Self-regulation in the media

Self-regulation and ethical principles and standards are basic conditions that the media must satisfy to be able to perform their role of a watchdog in transition societies.³ Many experts believe self-regulation to be an important tool for ensuring media independence, promoting the highest professional standards, developing professionalism and social responsibility of the media. Unlike the democracies of

1 Andrew Puddephatt, "Voices of war: Conflict and role of the media", International Media Support, 2006.

2 Simona Stefanescu, "Risks of media communication in times of conflict", Sociology Institute of the Romanian Academy <http://www.racai.ro/RISC1/SimonaStefanescu.pdf>

3 Bertrand, 2001. *Media Accountability Systems for the Mass Media*

Western Europe, where self-regulation is a traditional practice, in Moldova it is at an early stage of development.

With rare exceptions, in Moldova there are no media outlets that may be considered objective and impartial when covering conflict issues, and partisanship is a common practice among Moldovan journalists. According to a study by the Center for Independent Journalism (CIJ), 81.8% of respondents (media professionals) believe that Moldovan journalists are to a large extent partisan at the expense of the principles of free and professional journalism. The survey reveals that 17% of journalists are unfamiliar with the Code of professional ethics, and just half of them (52%) do not accept the idea that a journalist can be biased.⁴ Another study of the CIJ shows that some media managers confuse the Code of ethics with another instrument - the Labor Code, stating that they resort to the latter when faced with ethical dilemmas.⁵

The Code of professional ethics of journalists in Moldova, which contains provisions regarding accuracy, reliability, balanced coverage and other ethical principles, is directed at all media outlets - written and audiovisual media, state, public or private. Among other mechanisms of self-regulation is the Code of Conduct for broadcasters - approved by the Broadcasting Coordinating Council (BCC)- the Central Electoral Commission's Rules to coverage of election campaigns, and also the monitoring of the media carried out by NGOs, and media expert analyses published in the press or specialized magazines.

While the media remains at the top of institutions trusted by the public,⁶ it is very important for journalists to realize the importance of self-regulation in the media and act in accordance with ethical standards and principles. Often journalists are the first and last to decide what sources to interview and what information to include in a material⁷, so they need to defend the standards of fair and balanced coverage. It is important for journalists to recognize that citizens are entitled to accurate information without it being influenced by public authorities or the private sector. Only by accurately covering the activities and views of all parties can the media help rule out stereotypes and help the public understand better the reality and conflict situations.

4 Current issues of the media in Moldova. CIJ, 2003.

5 Mass Media Needs. CIJ, 2008

6 Barometer of Public Opinion. IPP, 2008.

7 Frost, 2000. Media ethics and self-regulation.

Methodology

Monitoring period

Broadcast media: April 6-10, 2009

The monitoring included prime time (19.00-23.00) news reports and television broadcasts at seven TV posts, and the materials of seven newspapers of national and regional coverage; the analysis considered materials that concerned the subject of the protests and their consequences. The materials were analyzed according to the following criteria:

Impartiality/objectivity

Journalist professionalism requires objectivity, impartiality and independence⁸, and journalistic objectivity requires a clear distinction between opinion and fact, both in choosing the angle of approach and in the details provided. According to the Code of Ethics, the presentation, description and narrative must be impartial and journalists must refrain from any hint or comment on those that make up the subject of the news report.⁹ News reports must not favor certain parties/groups/individuals over others. The presence of discriminatory elements in the reports and news is a primary indicator that reality is being presented from the standpoint of the journalist. The way a report is concluded, the ranking of news, auxiliary comments may make the public believe that the pattern of an event is the one presented by the respective station. The filtering of news and a minimum of background and contextual information are other signs that the interests of certain actors are being defended, but not those of the general public¹⁰.

Fairness and balance of sources/plurality of opinions

Fairness and pluralism of opinions underlie journalistic concerns regarding social responsibility, professional performance and credibility of the press.¹¹ In cases where certain views are given more attention than others, they become prominent and thus affect the public perception of events. To be fair and balanced, material must present all parties concerned, especially when it comes to controversial subjects, and treat equally all the parties to the dispute.¹² The media should also provide access to a multitude of different opinions that would help the public to create their own opinion on what has happened. According to standards of journalism, news reports must be inspired by rigorously checked

8 Simona Stefanescu, "Risks of media communication in times of conflict", Sociology Institute of the Romanian Academy <http://www.racai.ro/RISC1/SimonaStefanescu.pdf>

9 Code of principles of professional ethics of journalists of the Republic of Moldova

10 Simona Stefanescu, "Risks of media communication in times of conflict", Sociology Institute of the Romanian Academy <http://www.racai.ro/RISC1/SimonaStefanescu.pdf>

11 Fico, Ku, and Sofin, 1994. Fairness, balance of newspaper coverage of U.S. in Gulf War.

12 Fico, Sofin, and Dragger, 2007. Fairness and defamation in the reporting of local issues.

sources. Information may be published only if it is confirmed from two independent sources.

Respecting the presumption of innocence. Respect for the presumption of innocence is one of the cornerstones of objective journalism, and journalists should act responsibly and refrain from accusations against people, starting from the premise that everyone is presumed innocent until proven guilty in court. This element is very important and essential for an accurate and unbiased informing of the public to allow them to form their own views on events. Given the legal risks comported by the failure to observe presumption of innocence, journalists should act responsibly and must choose their language carefully.

Language and videos used. The journalist's social responsibility lies primarily in communicating the truth in words and pictures. The ethical conduct of journalists is questioned mostly if the used images present aspects that do not correspond to reality, if they are fabricated, or when the news report is illustrated with images that are not related to it, to the information presented. Responsible journalism requires not only an accurate presentation of facts, but also use of fair and decent language. Deliberate exaggerations or licentious language, such as derogatory language or the labeling of people or organizations, as well as the use of manipulated images to make some parties appear in a negative light, are infringements of ethical and professional standards. A journalist is required to unconditionally avoid insulting expressions, to oppose violence, hate speech, and confrontation, and to reject any discrimination against one issue or another.

Criteria for selecting the media monitored

- Audience-impact (national, regional, local). *Justification:* it is well known that there is a direct relationship between audience numbers and the media impact on the public opinion: the more people are exposed to a particular message, the stronger is its impact on certain segments of the society.
- Ownership (public and private). *Justification:* public media institutions are funded by public money and are required to provide comprehensive, accurate, impartial, balanced and objective information on all political, social, and economic events in Moldova. Private media also have the duty to present different points of view and reflect major events on an agenda of public interest.
- Language of broadcast (Romanian and Russian). *Justification:* in addition to media broadcasting in Romanian language, the monitoring included programs in Russian, the language used not only by ethnic Russians, but also Bulgarians, Gagauz, and Ukrainians.

List of monitored media programs:

Moldova 1 (M1) - public office, national coverage, broadcasting in Russian and Romanian;

Prime TV - private station, national coverage, broadcasting in Romanian;

NIT - posted private, quasi-national coverage, broadcasting in Russian and Romanian;

EU TV - private station, quasi-national coverage, broadcasting in English;

PROTV - private station, regional coverage, broadcasting in Romanian;

TV7 - posted private, regional coverage broadcasting in Romanian and Russian;

N4 - private station, regional coverage, broadcasting in Romanian.

General data

The monitoring results have identified two different approaches: part of the media reflected the events from a single angle - that of the country's leadership, while other outlets tried to present information from various standpoints, reporting on the protests in a relatively fair and balanced way. At the same time, some stations did not reflect the peaceful protests of April 6, while others, for unannounced reasons, did not show news broadcasts on 7 and April 8.

In general, most of the monitored mass media outlets did not follow the criteria of fair and balanced coverage, providing tendentious and unbalanced information to the public. Most often, the materials were based on a single source, even when extra contextual information was clearly needed. The sources did not vary, and journalists chose to attend press conferences instead of showing journalistic initiative. Most of the analyzed stations used to excess recorded images of violent protests, which were repeated frequently, often without comment. At some stations, on the first day, these pictures lasted as much as 18 minutes. The abundance of violent images from events that have already passed clearly points to a serious deviation from ethical and professional standards. To illustrate the consequences of the protests, some stations used such images in news on other subjects.

The monitored stations did not have enough programs to propose to the public an analysis of the events and their causes, and to provide background information and to discuss the consequences of the protests.

Thus one can say that, in covering the violent protests in April 2009, the monitored media did not make sufficient use of self-regulation mechanisms and failed to inform the public in an accurate and balanced way on the events, and to provide multiple viewpoints on these events.

Moldova 1

Impartiality and objectivity. On April 6, when peaceful protests began in Chisinau, The Moldova 1 public television station did not include in its news bulletins any reports on the events in the Great National Assembly Square (Square). The station thoroughly selected the items on the public agenda for its newscasts. Overall, in the monitored period, Moldova 1 broadcast 78 news reports relevant to this study, which reported primarily on: the special meeting of the Cabinet, chaired by President Voronin; the reactions of international organizations and Western chancelleries who disapproved of the violent actions in Chisinau; the number of casualties/wounded; and the reactions of the society and people who condemned the violence and called for opposition leaders to be brought to justice for the damage and devastation of the two state buildings. Also, the station broadcast an address of President Voronin, in which political opposition leaders - Vladimir Filat, Mihai Ghimpu and Serafim Urechean, were accused directly, and which used the term “coup”. The station also reported on: President Voronin’s allegations against Romania -who, according to Voronin, would be behind the “coup” attempt; on the expulsion of the Romanian Ambassador and the introduction of the visa regime for Romanian citizens; and on the arrest, in Odessa, of entrepreneur Gabriel Stati, who was accused by Vladimir Voronin and Lurie Rosca, leader of the Christian Democratic Popular Party (PPCD), of organizing violent protests, etc.

The events/statements of various NGOs on repressive measures, and the infringements of human rights and free speech which followed the protests, and the danger of establishing a dictatorship, were ignored by Moldova 1, and the public broadcaster only showed events and declarations condemning the violence and justifying the actions of the central authorities.

Reports in the Moldova 1 newscasts were sequenced so as to contribute to maintaining a positive image of the central government and of President Voronin (as an authoritative, omniscient figure who knows the key culprits and will take appropriate action against them) and creating negative stereotypes about the opposition leaders (as people interested only in attaining power, who incite others to protest). A clear proof of the bias of the station is the selective presentation of information, and the omission of certain background details in their news. An example in this respect is the “Mesager” news program on April 7, which began with a report about the devastation of the Parliament and President’s administration buildings by thousands of protesters. The reasons that took the young people to the streets were not presented in that story, nor in the subsequent ones. The information on the causes of the protests was stated indirectly in other news stories, when President Voronin and other representatives of the Communist Party tried to refute election fraud.

Fairness and balance of sources. Plurality of opinions. Most of the Moldova 1 news reports mainly presented the views of the central government and its supporters. Usually, the journalists did not specify whether they tried to seek the views of other parties referred to in the controversies. Thus only three news stories -of the 14 stories containing direct or indirect allegations against certain people- presented the viewpoints of all the sides in the conflict. In all other materials broadcast later, in which the opposition was accused of calling to violence and attempting a “coup”, opposition members were never cited, neither directly nor indirectly.

The 78 reports prepared by Moldova 1 were documented from 110 sources, of which 13 were journalists who reported from the place of events, 23 were representatives of the political leadership of the country and of the law enforcement, and 35 - citizens and NGOs that condemned the protests. The views of the protesters were not presented.

Language and videos used. Moldova 1 broadcast materials containing obscene and explicit language, for example, the story of a cameraman from Moldova 1 being beaten and attacked by one of the protesters. The abuser used licentious expressions, but they were not jammed - on the contrary, the video footage was shown twice to amplify the effect (April 9, Mesager 21:00). That sequence was repeated several times in newscasts in the monitored period.

Also there were several cases in which images were assembled so as to present misleading information, to put certain individuals in an unfavorable light. For instance, on April 9 Moldova 1 broadcast images from the time of the protests in the “No comment” segment of the program, noting only that the events occurred on April 7. But the images that were shown on the screen covered the protests of April 6 and 7, and an informed viewer could tell that it was a montage. The leader of PLDM, Vlad Filat, and representative of the Democratic Party, Chiril Lucinschi, who attended the riots of April 6, appeared several times on screen with radiant faces. In subsequent images the building of the President’s administration covered in eggs is shown, an event that occurred on April 7. That the images were assembled is also proven by Chiril Lucinschi’s outfit, which was different on the two days. Images that showed the politicians were followed by sequences of violence. The message to an otherwise uninformed viewer is that Filat and Lucinschi were pleased that the Presidential building was being attacked, with the implication that they were the organizers of the violence.

In its news bulletin of April 7, Moldova 1 presented more footage of the violent clashes between protesters and the law enforcement bodies. PLDM leader Vlad Filat features in the footage, calling the protesters to go from the Presidential building to the square - the voice is heard clearly against background whistles and cheers. On April 9, Moldova 1 broadcast a replay of the same image, except that the voice of Filat could not be heard, being covered by whistles. The impres-

sion given by the latter scene is that Vlad Filat is inciting the youth to violence.

During the monitoring period, Moldova 1 did not organize any program to discuss topics related to the events of April 7 or their consequences.

Prime TV

Impartiality and objectivity. On April 6, the second TV station with national coverage, which rebroadcasts most of the programs of the Russian channel Pervyi Kanal, did not broadcast any news reports about the protests in central Chisinau, and on April 7 and 8 Prime TV did not have news bulletins at all. On April 9, the station resumed work, broadcasting reports on the actions that followed the protests. In total, in the reference period, the TV station broadcast six short news items, which focused on: allegations against the opposition by President Voronin; the international community's reaction to the situation in Moldova (including a phone conversation between the Russian and Moldovan Presidents in which Medvedev congratulated Voronin for the authorities' appropriate response to the events); the liquidation of consequences of the protests; and the condition of those injured during the violence.

By selecting the stance of approach to news and events, Prime TV presented the information mainly from the point of view of the central government, perpetuating the positive image of President Voronin and the Communist Party, on the one hand, and the negative image of the opposition, on the other.

The balance of sources. Plurality of opinions. Prime TV failed to consider the criteria of pluralism of opinion, providing the public with information mainly from a single perspective. Thus, most were based on one or more sources, which had the same position on the events of and April 6 and 7- namely, that of the central government.

During the reporting period, Prime TV did not broadcast any programs to discuss issues related to the events of April 6 and 7.

NIT

Impartiality and objectivity. A TV station with quasi-national coverage, NIT widely covered the events in the post-election period, both in their news programs and in discussion programs. The news included in the NIT newscasts presented the events from the standpoint of the central authorities, while accusing the opposition of staging the protests. In total, in the reference period, NIT aired 47 news stories on the subject. The topics addressed by the private station NIT largely covered the ones running on Moldova 1, and focused on: allegations that opposition leaders attempted a coup; condemnation of violence by foreign states

and by the people in different regions of the country; the detention of Gabriel Stati, etc.

Just as the public broadcaster, NIT heavily discriminated against the opposition leaders, reflecting events from the standpoint of the central government, and in some cases that of journalists. The station presented the same topics as Moldova 1, except that often the facts were not separated from opinions, and the statements and remarks of the journalist showed his personal attitude towards certain events. Thus, the news story no.5 in the newscast on April 8 began with the comment: "Society is shocked by the devastating actions of the opposition", the statement belonging to the journalist; and in stories no.9 and 10 on the public protests in Taraclia and Edinet condemning the protesters in Chisinau, the information was not separated from opinion, and the news anchor said that "*leaders called for acts of vandalism*". When reporting on the condition of victims, the anchor said, in an accusatory tone, that the hospital admitted police officers, "but also protesters who caused the disaster" (April 8, story no.12), using the voice intonation to express her personal attitude towards the protesters.

NIT had a large number of news stories (22 of total 47), in which the three leaders of parties who acceded to Parliament appeared in a negative light, and were presented as "destroyers of statehood" (April 7, story no.3), organizers of the "criminal riot" (April 8, story no.7), "criminals" (April 8, story no. 8), instigators of vandalism (April 8, story no.9), "initiators of the debauchery" (April 8, story no.10),"scumbags", "morons" (April 8, story no.11), etc.

Fairness and balance of sources. Plurality of opinions. The mentioned 47 news stories broadcast by NIT cited 75 sources, of which 23 were representatives of the central government, 23 representatives of civil society and citizens that condemned the actions, and 8 journalists who reported on the events on the ground. Opposition was given the floor once, in a news story on April 7, when the leaders of PL, PLDM, AMN, held a joint news conference with Marian Lupu of the PCRM.

Twenty-five stories broadcast by NIT were of a controversial nature and contained accusations against various players. Only in two such cases were the accused parties given the opportunity to present their view. The charges against several opposition leaders, made by President Voronin, the leader of the PPCD, as well as accusations brought against the faculty of the Academy of Economic Studies and entrepreneur Gabriel Stati (April 10), were run without the views of those accused being presented.

Language and videos used. NIT did not comply with the presumption of innocence in a number of news items, and the information was presented as a *fait accompli*. Thus, in news reports, journalists of that TV station put out allegations

that “hundreds of young people guided by the opposition” (April 7), “actions are the result of actions of the opposition” (April 7), “leaders incited acts of vandalism” (April 7), “those who brought about the barbarity have fled the country” (April 9), etc.

As an example of the manipulation of images and sound we may take a news story of April 7, in which, against a background image of protesters, leaders of several parties appear on the screen - Dumitru Diacov, Valeriu Matei, Anatol Petrencu, Mihai Ghimpu, and Vitalia Pavlicenco. The image for several seconds shows a general picture, after which their faces are brought to the foreground, and the picture is accompanied by militant music. Also, the sequence shows several times Vladimir Filat among the violent protesters, holding a megaphone in his hand.

Programs “Maxima: Direct Speech”

During the reporting period, NIT ran two special editions of a program “Maxima: direct speech” (МАКСИМА: Прямая речь). On April 9, presenter Ludmila Belcencova was in the studio with the Secretary of the CEC, Iurie Ciocan, and PPCD chairman Iurie Rosca, to discuss mainly the fairness of elections and the procedure of their validation, but also the protests. The program included interviews with the two guests, and a separate video story of about 4 minutes which shows images from protests accompanied by militant music. The kind of questions and the way they were formulated reveals the journalist’s intention to send a message to the public that the elections were conducted in a fair and free manner. The presenter used terms carefully, and did not directly accuse opposition leaders of organizing the violent protests. This message was understood, however, indirectly, from some statements by the presenter, such as: “people were taken out into the street before the official announcement of results.” Although Iurie Ciocan said that after April 7 as many as eight electoral contestants filed contestations to the CEC on the conduct of elections, Ludmila Belcencova returned to the vandalism in the square, suggesting to her guest to cover only three politicians. “Let’s leave those eight, to focus on those who were in the square, Urechean, Filat and Chirtoaca”, Belcencova insisted, despite the fact that footage broadcast earlier during the program showed clearly that there were many more politicians in the square. By saying that, the presenter showed her biased attitude against the three politicians, and her attempts to influence the way they were perceived by the public.

In the second part of the program, the presenter discussed with the PPCD leader, and the dialogue was constructed so as to censure the leaders of the opposition parties. Asked whether “the violent protests were planned”, the guest said that behind them were [former president] Petru Lucinschi and Gabriel Stati who “control their puppets – the parties of Chirtoaca, Filat and Urechean”. The presenter noted that the opposition leaders had denied their implication in organizing the

protests, but the wording of questions and the intonation of her voice showed her personal disbelief in this.

The program aired on April 10 was also made in such a way as to send the message to the viewers that the “attempted coup” was organized by the opposition, that protesters were drugged and that if there are new protests, the police will use their weapons. All guests represented the government, and had similar views on the situation in the country. Thus, the first interviewed guest was Deputy Minister of Economics, Lurie Muntean, who said that what had happened was a coup attempt aimed at “destabilizing the economic situation through political destabilization”. The discussion focused largely on the material damage and the prejudices to its image that the country will have to bear, and on the successes of the Communist Party in the previous year - political stability, social and macroeconomic stability of the banking system, etc. Although it was obvious that the interviewee deviated in his speech from the announced subject of the program, and talked about the performance of the ruling party in last four years, the presenter did not intervene.

The second broadcast interview was with Minister of Health, Larisa Catrinici. The questions were formulated so as to outline the dangers for youth in participating in protests. The Minister said that seven of the hospitalized young people acted under the influence of alcohol. Answering a question by the presenter on how many youths were drugged, the minister said that tests showed that only one of those several hundred who had requested medical assistance was under the influence of drugs.

The questions the presenter addressed to her third invited guest, deputy commander of the SCUT regiment, Veniamin Costisanu, suggested the answers, for instance: “I understand that the police disagree with the opinions of Filat and Chirtoaca, who say the police must have acted differently”. The journalist did not intervene in the cases when certain clarifications were needed, for example, when the guest made a generalized statement implying that the protesters were on drugs, thus suggesting the idea that all the participants in protests were intoxicated by drugs or alcohol. The presenter did not try to learn why the police did not take control and secure the Parliament building on the evening of April 7, when most of the protesters had dispersed.

In conclusion, both programs on NIT failed to offer to the public more views on the protests, did not analyze the reasons and actions of all parties to the conflict, or provide sufficient background information to allow the viewers to create their own idea of the events.

N4

Impartiality and objectivity. On April 6, the channel N4 ignored the protests, but broadly covered the subject over the following days. From April 7 through to 9 inclusively, the channel aired a total of 27 reports on the subject. The approach in covering the events was similar to that of the channels Moldova 1, NIT and Prime. Apart from the news reports covering the statements and actions by the authorities, the external and internal reactions that condemned the violence, N4 broadcast a number of other news stories which tried to place responsibility for the consequences of the protests on certain opposition leaders, and especially on Chiril Lucinschi.

Channel N4 had a number of controversial reports in which facts weren't separated from opinions, while the reporters used epithets, accusations and personal opinions. An example is the news program "Obiectiv" of April 7, which started with a report in which the journalist stated the following: "Because they lost Sunday's parliamentary elections, Vladimir Filat, who leads the Liberal Democratic Part, Serafim Urechean, the head of the Our Moldova Alliance, and Chiril Lucinschi, one of the leaders of the Democratic Party, are now trying to organize a coup". On April 8, the fourth story in the same program had the following lead: "The actions of the politicians who didn't want to recognize their defeat are condemned"; the introductory part was followed by reports from rallies held in various locations, which ascribed the organization of the acts of violence and vandalism to the opposition leaders. "The protests organized by Petru Lucinschi, his son, Chiril Lucinschi, Vladimir Filat, Serafim Urechean and Dorin Chirtoaca, with the involvement of the so-called nongovernmental organizations, left over 200 victims, mostly law enforcement representatives", concluded the N4 reporter.

Additionally, the questions asked by reporters in "man-on-the-street" interviews were biased and aimed at discrediting certain persons. For example, in its newscast on April 7, N4 inserted impromptu interviews conducted on the street; the first question asked passers-by for their thoughts on the violent protests, and the answers were critical of Petru Lucinschi – he "didn't pay pensions", was "involved in the affair with the planes", – and in conclusion the respondents said they wanted stability – "the communists are good", "the communists built good roads", etc. The channel also displayed bias in a promotion video at the end of the newscast, entitled "Accusations, Retorts, Shocking Statements", in which politicians, mostly the leaders of opposition parties, were shown trading accusations.

Fairness and balance of sources. Pluralism of opinions. The 27 news reports on N4 were produced using 42 sources. 15 of them represented opinions from interviewees on the street. The opposition leaders were quoted directly in a report from a joint press conference, as well as indirectly in other reports, where they denied any involvement in the protests on April 6 and 7. Only 5 out of 15 controversial reports contained the opinions of all the parties involved. N4 was the

only channel that quoted anonymous sources in reports containing accusations against the opposition parties.

Respect for the presumption of innocence. A case of disrespect for the presumption of innocence was the affirmation made by the N4 journalist at the end of the news program on April 7 that “Hundreds of youths, guided by the opposition, demonstrated in the central part of the capital city to protest the results of the parliamentary elections”, even though the journalist did not present evidence to demonstrate that the youths were guided by the opposition. In another N4 news program on April 9, the reporter alleged that opposition leaders were behind the April 7 protests, as well as representatives of certain fascist organizations like the New Right from Romania -once again, without bringing evidence that the opposition leaders were the organizers.

Language and video images used. Cases of image manipulation were registered on N4 as well. On April 7, the evening news program “Obiectiv” started with footage depicting assault scenes from the President’s residence, followed by video from the Great National Assembly Square in which Filat announced he was going to meet with Urechean and Chirtoaca and discuss an action plan; the next sequence depicted the siege of the Parliament building. In the background, the reporter’s voice was commenting: “Because they lost Sunday’s parliamentary elections, Vladimir Filat, who leads the Liberal Democratic Party, Serafim Urechean, the head of the Our Moldova Alliance, and Chiril Lucinschi, one of the leaders of the Democratic Party, are now trying to organize a coup”. In N4’s news bulletin on April 9, an 11-minute piece of video footage was aired during the “No Comment” segment of the program, depicting the protests; at the end of the material, the image of a smiling Vlad Filat appears, accompanied by a militant soundtrack. The images were run twice, followed by images of two injured policemen and of the damaged official buildings.

The N4’s newscast on April 8 started with the presenter’s statement, which was not attributed to any source, that “the society is shocked by the devastating activities of the opposition in central Chisinau. The consequences are earthshaking, and people believe that the reconstruction of the country’s main governmental buildings will cost very much”. It was followed by video footage, and a militant soundtrack, in which Vladimir Filat appears in the crowds holding a bullhorn; then the journalist announced that “the opposition has gathered up to 5,000 demonstrators in the Great National Assembly Square. President Voronin described these events as a coup attempt and promised the nation he will protect the country from predators and putschists”. The video accompanied by music lasted for approximately 5 minutes. The material was interlaced with short, unprofessionally done interviews, with often biased questions.

In the reporting period, N4 didn’t produce any talk shows to debate subjects concerning the protests of April 6 and 7.

EU TV

Impartiality and objectivity. On April 6, EU TV gave a brief news report about a rally held that day by several hundreds of students outside the Chisinau city hall to protest the rigging of elections. On April 7, EU TV didn't air news bulletins. On April 8, EU TV resumed broadcasts, covering the events from a somewhat different perspective than Moldova 1, NIT, Prime and N4. EU TV aired a total of 27 news reports pertaining to the present study. Besides the news reports on current events and their consequences, including the introduction of visa requirements for Romania, the external reaction to the violence in Chisinau, the condemnation of the violence by civil society, damages caused to the government, the condition of the victims, EU TV also addressed issues like the state of journalists in Moldova, the "hunt" of Romanian reporters, the arrest of Gabriel Stati. EU TV also publicized the accusations made by the leader of the Christian Democratic People's Party against the opposition and the Russian Federation for allegedly orchestrating the violence.

Fairness and balance of sources. Pluralism of opinions. EU TV offered its audience a diversity of opinions on the events of April 6 and 7, while the sources were more varied than on Moldova 1, NIT, N4 and Prime. EU TV based its 27 news reports on a total of 49 sources, including leaders of political parties, other than the Communists Party and the Christian Democratic People's Party. The rule regarding the balancing of sources wasn't observed in the news stories about the accusation of the opposition by President Voronin (newscast Monitor, April 10), in the accusation against Romania of involvement in the coup attempt (Monitor, April 8), and in similar accusations against businessman Gabriel Stati (Monitor, April 9 and 10).

Programs: "Epicentru" and "Media Express"

In the reporting period, EU TV offered the greatest number of programs on the subject of the protests. Unlike the news bulletins, which presented the information in a relatively equidistant manner, the three programs aired in this period (April 8, 9 and 10) were signally biased and subjective, serving the audience one-sided information, exclusively from the presenters' perspective. Although two of these programs were nominally talk-shows -which implies the participation of guests and audience in the discussions, in order to offer a diversity of opinions on certain matters- in the program "Epicentru" of April 8 (9:40PM), the presenters Sergiu Praporscic and Nicolae Federiuc discussed the protests, expressing their personal opinions on this subject. The journalists took for themselves the role of commentators, visibly favoring one side involved in the conflict and blaming the opposition for what happened.

During the program a series of video materials were presented to support the idea, accredited by EU TV, that the leaders of the three parties which won seats

in Parliament attempted a coup. The opinions of the three leaders on the charges brought against them concerning their involvement in organizing the protests were not expressed. The presenters repeatedly and blatantly disrespected the presumption of innocence, saying they “have the firm conviction that the three [opposition leaders], guided by other people, [...] plotted those events”, and planned “to stage a coup”, “initiated a mass demonstration that degenerated into violence, violent clashes with the police, in order to take over power”.

Often the presenters used pejorative language when speaking about either media institutions -described as “the *mafiotized* (corrupt) press controlled by Vlad Filat”- or political leaders, who, according to the presenters, “resorted to roguery and vile manipulation”, “hid behind the backs of children, innocent pupils”, and then tried “to get away with it” by “placing responsibility for what happened on Lurie Rosca”. To amplify the impact of the video footage used, the journalists repeatedly expressed their personal feelings, using terms like “horrified”, “shocked”, describing policemen being “cut to ribbons”, “crushed with bestiality”, as a result of “horrifying and extremist actions”.

Accusing the opposition leaders, EU TV accused Russia at the same time, (“the Romanian identity has been attacked by those who have occupied the country for so many years”, “the Russians planned this scheme and this is exactly what they aimed for, to demonstrate that unionists are extremists”), as well as the principals of high schools, who, according to the presenters, “organized and sent the children to the demonstrations”, thus displaying “a criminal, illegal attitude”.

The program was separated into two parts by a video item, which lasted for approximately 40 minutes (!), from a press conference held by Lurie Rosca on the April 7 events. At the end of the program, the presenters concluded, without any right of reply, that “the three instigators and organizers of those acts of vandalism – Filat, Urechean, Chirtoaca – will try to justify themselves, but people must know that what they see on television is the result of their political activity. This is what liberal democracy means in Moldova”.

In the program of April 9 (9:30PM), Sergiu Praporsci's guests were Victor Ciobanu, the president of the Christian Democrat youth wing „Noua Generatie” /“New Generation”/, and Ghenadie Vaculovschi, the chairman of Christian Democrat Lawyers' Organization. The same accusations against opposition leaders -who “instigated”, “organized”, “brought to vandalism”- were voiced in this program as well. Again, the presenter neglected the principles of ethics and forgot about the presumption of innocence, saying that the effort of the three leaders to disavow involvement in the protests was a “lame attempt to absolve themselves from responsibility as they want to make someone else bear the blame”. At a certain point, in reply to the presenter's allegation that Filat knew about the coup attempt, the lawyer Vaculovschi said that “there is no legal ground to demonstrate that Filat actually had the intention to stage a coup”, but “everything

that happened gives us the moral right to be sure that he, and others like him, didn't rule out such a possibility and did nothing to avoid it". But moments later, Sergiu Praporscic stated that "these people didn't even get to assume their seats but have already set fire to those buildings and vandalized them", and Ghenadie Vaculovschi asked rhetorically "what right will Filat have to step into the Parliament building after he vandalized it, set it on fire?"

On April 10, 9:30 PM, the program "Media Express" had Vasile Nastase, Sergiu Praporscic and Igor Burciu as presenters. The duration of the program – one and a half hour. The program began with a "no comment" segment about the April 7 events, with a staccato soundtrack in the background, meant to amplify the impact of the video. Back in the studio, similar subjects were discussed – the 2002 protests, which lasted 111 days and weren't violent, and the protests of April 7, 2009, when, according to the presenters, a coup was attempted by the "three liberal heads", "the three unaccomplished politicians"; the presenters indulged repeatedly in personal attacks.

Through the inserts used during the program the presenters intended to demonstrate that the opposition leaders were behind the protests. The opinions of Iurie Rosca and Vladimir Voronin were presented, as well as excerpts from the statements of a number of international organizations concerning the protests. The opinions of the three parties on the brought allegations as well as the opinion of the protesters remained unheard, as moderator Vasile Nastase asked his two fellow presenters what reasons the demonstrators had to protest. It deserves to be mentioned that after watching a video recording in which the leaders of certain political parties are seen among others, Sergiu Praporscic claimed that that footage clearly demonstrated that they were instigating people not just to protests, but also to vandalize the buildings. When replaying the video, however, one can clearly see that the images do not support the presenter's words.

In conclusion, the programs broadcast on EU TV centered on discrediting the opposition leaders, on propagating the idea that they were behind the violence and the destructions. Contravening professional standards and ethical principles, the presenters and journalists at EU TV flagrantly disregarded the presumption of innocence, by adopting the role of prosecutors, without presenting the audience the position of all the parties involved in the conflict. In all three programs, the presenters attempted to damage reputations, with some of them preaching zealously for the Christian Democratic Party, which "knows how to organize peaceful protests". [In 2002 and 2003, the CDP staged protests for the sake of values, public interest, etc].

ProTV

Impartiality and objectivity. Most news reports produced by ProTV, a channel with regional coverage, were impartial and presented the events in an objective manner, both from the perspective of the authorities and the opposition leaders as well as the protesters. In the 64 relevant news reports studied, ProTV informed its audience about current events, with protesters' opinions included, presented the position and the actions of President Voronin, the allegations made by the head of state against the opposition leaders, and the reactions by the latter. They reported on the decision of the Moldovan Government to expel the Romanian ambassador and introduce visas; the reaction of Bucharest which denied any involvement in the alleged coup; the reaction of the opposition politicians to the decisions of the Moldovan Government. ProTV presented the attitude of various leaders of political parties toward the protests, without neglecting the external reactions as well as internal reactions in different locations of the country. The channel also highlighted the subject of human rights violations: arrests of youths directly on the street by persons dressed in plain clothes, denial of access into the country to foreign journalists, abuses against Moldovan journalists, etc.

Fairness and balance of sources. Pluralism of opinions. The 64 news reports broadcast by ProTV were based on 180 sources. In most of the cases, the channel presented the views of all the parties involved: leaders of opposition parties – the Liberal Party (PL), the Liberal Democratic Party (PLDM), Our Moldova Alliance (AMN), the Democratic Party (PD), the Social Democratic Party (PSD), and the European Action Movement (MAE) – in 44 cases; and governmental authorities, including law enforcement officials and representatives of the Party of Communists, in 33 cases. Other examples include: in the case of the accusations made by President Voronin against Romania (April 8 and 9), the channel aired the reaction of Bucharest as well; in the reports where Gabriel Stati was accused by Iurie Rosca and Vladimir Voronin (April 8), the reporters mentioned Stati's unavailability to comment, and on April 10 the channel published a statement signed by Anatol Stati which denied the allegations. At the same time, the news reports about the accusations brought by the head of state against the opposition leaders were balanced with the reactions of those involved (April 7 and 10), and when the Liberal Party and the Liberal Democratic Party accused the Party of Communists (PCRM) of orchestrating the protests, the PCRM was asked for a reply (April 8).

Programs: "In profunzime"

ProTV was the only channel to broadcast two programs on both days of the protests, on April 6 and 7. On April 6, hostess Lorena Bogza had three guests: Igor Munteanu, the director of IDIS Viitorul, Petru Bogatu, political commentator, and Vasile Botnaru, the director of the radio station "Europa Libera" / "Free Europe", who discussed the preliminary results of the elections. All the asked questions

were relevant to the topic, with brief interventions by the host during the talks, so that the show proceeded in a lively, thought-provoking manner. The guests analyzed, in particular, the results and the factors which contributed to such an outcome, including the responsibility of the opposition parties in this regard.

Video inserts were used during the show to present the views of the three leaders of liberal orientation on the results of the elections, as well as the opinion of the leaders of parties which didn't enter Parliament. In addition, Vladimir Voronin's opinion was heard on the results and possible frauds. Text messages running at the bottom of the screen displayed the audience's views about the opposition and the ruling party. The host intervened each time an accusation appeared, paid attention to her choice of words and resorted to phrases like "there are reports that", "some say", etc.

The program also addressed the subject of the peaceful protests held on April 6 in the evening, with opinions from opposition leaders and protesters presented.

The next day, on April 7, ProTV broadcast a special issue of the talk show "In Profunzime", where all the leaders of the parties which won seats in Parliament were invited to join in, but only the leaders of PLDM, PL and AMN participated. The Party of Communists declined the invitation, but its opinion was expressed through statements by Vladimir Voronin and Mark Tcaciuc. Like in the previous program, the presenter manifested professionalism, formulating and asking relevant questions, and intervening with clarification questions whenever it was necessary.

The program included live reports from outside the Parliament building; when the fire was put out, the reporters managed to get in touch again with the press service of the Ministry of Internal Affairs. The image of the burning Parliament building persisted for several minutes on the screen, even if the fire wasn't the topic at hand in the studio anymore, which could have induced the idea that the people speaking in the background, Chirtoaca or Filat, could be somehow connected to the fire.

TV7

Impartiality and objectivity. TV7 offered a total of 34 news reports containing detailed and contextual information on the protests and their effects. The information was expressed objectively, both from the viewpoint of the authorities and the opposition leaders. Like ProTV, this channel reported on the main media events, statements about the post-election disturbances, accusations brought by the opposition against the ruling party, the reaction of international organizations, the reaction of the civil society, arrests, including of Sergiu Mocanu, the leader of the People's Action Movement, persecution of journalists, etc. TV7 also aired news stories in which ordinary people expressed various opinions about

the protests, reports about the Liberal Party blaming the Communists for the violent protests, etc.

Fairness and balance of sources. Pluralism of opinions. TV7 had a total of 34 news reports based on 76 sources. TV7 is, together with ProTV, the only channel which gave broad access to opposition leaders, who were quoted alongside representatives of the governmental authorities and the Communists Party. TV7 quoted almost equally the representatives of the government (16 times), ordinary citizens (19 times), leaders of opposition parties – PSD, PLDM, PLD, MAE, AMN, PME (19 times). TV7 didn't limit itself to reproducing official statements or allegations against certain political actors, for the most part respecting the right of reply.

In the reporting period, TV7 didn't broadcast programs addressing the protests of April 6 and 7.

Conclusions

Based on the results of the monitoring, we may conclude that in covering the violent protests of April 6 and 7 and their consequences:

- most of the monitored TV channels violated ethical and professional standards pertinent to the reporting of conflicts;
- the channels with nationwide and quasi-nationwide coverage, Moldova 1, Prime TV and NIT, and the channel with regional coverage, N4, treated unfairly the parties involved in the conflicts, favoring the government and the Party of Communists and, at the same time, excelled at propagating negative stereotypes of the leaders of the three opposition parties, the Liberal Party, the Liberal Democratic Party, and the Our Moldova Party;
- the channels Moldova 1, NIT, N4 and Prime TV presented selectively news reports, provided subjective information on current events, disrespected the principle of the balance of sources, and manipulated texts and images, thus offering the audience one-sided, biased information from the perspective of the government authorities;
- the public television station Moldova 1, administered on public money, didn't serve the public interest and failed to offer complex and impartial information which could help the viewers understand the events occurring in Chisinau and other parts of the country;
- on the days when violence erupted, Prime TV and Eu TV failed to broadcast news bulletins and thus deprived the audience of information, limiting their access to pluralist information;
- the channels with regional coverage ProTV and TV7 offered all the parties involved in the conflict the opportunity to speak, as most materials met the general criteria for objective and equidistant media coverage.

Recommendations

Considering that the press, especially the television, is a key shaper of the public perception of conflicts, in order to avoid instigation of hatred and social segregation, journalists must professionally report on such matters, and this includes:

- offering truthful information on the violent protests and their consequences;
- describing the problems that generated the tensions;
- treating objectively all the parties involved in the conflict;
- offering a second look at the conflict, with alternative sources included;
- presenting all the initiatives to settle the conflict.

Recalling that the Teleradio-Moldova Company is a national broadcaster which must be editorially independent, its Supervisory Board should rigorously monitor the programs of the Company and take measures to ensure that Teleradio-Moldova:

- informs the public correctly, impartially and equidistantly;
- takes into account the political views of different categories of the population, ensuring sociopolitical balance and pluralism as well as freedom of expression;
- provides a truthful and equidistant representation of events, without distorting the reality through montage and comments, and respects the principle of multiple-source information.

The Broadcasting Coordination Council, the authority regulating audiovisual activity, should react and take measures to ensure the right of Moldovan citizens to complete, objective and truthful information, the right to free expression of opinions, and the right to free conveyance of information through radio and television.

**The functioning of democratic institutions:
parliament, executive, judiciary**

CONTENTS

1. The Parliament	209
a) Election of Members	210
b) The term of office of Members	210
c) Parliament's Powers	212
d) Incompatibilities - safeguards to protect MP mandates	215
e) Lawmaking - the main function of Parliament	217
f) Parliamentary oversight in terms of incompatibility	218
2. The President	219
a) The procedure of electing the President	219
b) The term of office of the President of Moldova	221
c) The powers of the President of the Republic of Moldova	222
d) Incompatibilities with the office of the President of Republic of Moldova	223
e) Relevant aspects of the office of President of the Republic of Moldova	224
3. The Government	225
a) Vesting the Government	225
b) The term of office of the Government	225
c) Powers of the Government of Moldova	226
d) The interim office of the Prime Minister	227
e) Incompatibilities	227
4. The Judiciary	228
a) Setting up special courts in the Republic of Moldova	229
b) Place of case trials	229
c) The right to defense	229
d) Compulsiveness of court decisions	230
5. The Constitutional Court	230
a) Status of the Constitutional Court	230
b) Role of Constitutional Court rulings	231
c) Terms of examination of referrals	231
d) The Scientific-Advisory Council	231

In the contemporary constitutional doctrine, it is considered that the following institutions ensure democracy in a state: the Parliament - the supreme representative body and legislative authority, the Executive (as a branch of power) represented by the Head of State and Government, the judiciary and, finally, the Constitutional Court, as the sole body of constitutional jurisdiction, which guarantees the supremacy of the Constitution and thus is a guarantor of the respect of citizens' fundamental rights and freedoms - the cornerstone of the rule of law and democracy.

This is a *stricto sensu* approach, because in a society organized in a state there are other democratic institutions that contribute to and ensure the observance of citizens' rights and fundamental freedoms: for example, the institution of the Ombudsman, the media, NGOs, etc.

But considering the situation in Moldova after the parliamentary elections of April 5, 2009, and the scheduling of early elections for July 29, 2009, this study aims at showing what the democratic state institutions can and should do so as not to affect the democratic process, and at predicting the negative consequences if constitutional provisions are deviated from.

To this end we will examine the functioning of institutions in the order described above, dividing the study into several sub-chapters.

1. The Parliament

Direct democracy presupposes an “assembly of all the people that itself carries out acts of state life, voting laws, drafting administrative acts and dispensing justice”¹. This was practicable in ancient Greek cities, but, later, in states with large territories and populations, “direct democracy” became unfeasible.

Consequently, the need for representation appears, thus giving birth to representative democratic institutions, reflected today in the institution of Parliament. In fact, representative democracy requires that “the people, the only holder of sovereignty, choose on a regular basis and for a limited period of time a number of people to exercise sovereignty in its name”².

Note that these ideas are reflected in Art 2 para.1 of the Constitution of the Republic of Moldova, according to which “National sovereignty belongs to the people of Moldova, which exercises it directly and through its representative bodies in the forms established by the Constitution”³.

We also note that the Constitution determines the representative body, namely in paragraph 1 of Art 60, according to which “Parliament is the supreme body of

1 Joseph Barthélemy and Paul Duez, «Traite de droit constitutionnel» Ed Librairie Dalloz, Paris

2 Gheorghe Iancu, “Constitutional Law and Political Institutions”, Ed Lumina Lex, Bucharest, 2007, p. 464

3 Constitution of Moldova (Official Monitor of the Republic of Moldova no. 1, August 1994)

the people of Moldova and the sole legislative authority of the state". Therefore, Parliament, as a representative body, is "a political and legal institution consisting of one or more bodies, assemblies or "rooms", each consisting of a number of members (deputies, senators), enjoying ... power of decision"⁴.

In this context, the Moldovan Parliament tends to fall fully in the doctrine of comparative constitutional law, according to which "... the institution of Parliament has earned a well-defined place in the thought, practice and conscience of people, becoming one of the essential links for the realization of democracy, the stability of democratic statutes, capable of guaranteeing citizens' rights and freedoms"⁵.

Parliament, as outlined above, is composed of a number of members. Deputies, senators -in a word, parliamentarians- are those whom the people - the sole holder of sovereignty - have mandated to represent them. Members of Parliament are delegates of the people, who in turn "...cannot, under any circumstances, delegate their powers to state officials"⁶.

a) Election of Members

This organic connection between people and parliamentarians is constitutionally guaranteed by two articles. Art 38 para.1 expressly stipulates that "the will of the people is the basis of state power. This will is expressed in free elections, which take place regularly through universal, equal, direct, secret and freely expressed vote." Art 61 para.1 reads that "Parliament is elected by universal, equal, direct, secret and freely expressed vote." This provision is reproduced in Art 1 para.3 of the Parliamentary Rules of Procedure⁷ and in Art 73 para.1 of the Elections Code of Moldova.

Thus the only way to gain the office of a Member of Parliament and join in the exercise of representative functions is through elections, which are regulated by electoral law. The organization and conduct of elections is established in the Elections Code of Moldova.

b) The term of office of Members

In accordance with Art 63 para.1 of the Constitution, Parliament is elected for a term of 4 years, which may be prolonged by organic law in the case of war or catastrophe. Similar provisions are found in Art 1 para.3 of the Rules of Procedure of Parliament, in Art 73 para. 1 of the Elections Code, and in Art 2 para.5 of the

4 Ioan Muraru, Simina Tanasescu, "Constitutional Law and Political Institutions", Ed Lumina Lex, Bucharest, 2001, p. 350

5 After Constanta Calinoiu, Victor Duculescu, Georgeta Duculescu, "Comparative Constitutional Law", Ed. Lumina LEX, Bucharest, 2007, vol. I, p. 79

6 Constanta Calinoiu, Victor Duculescu, "Parliamentary Law", Ed. Lumina LEX, Bucharest, 2006, p. 8

7 The Rules of Procedure of Parliament, adopted by Law no. 797-XI of 2 April 1996 (MORM no. 81-82 of 19 December 1996, Art 765)

Law on the Status of Members of Parliament⁸.

From this norm it is clear that in general, the mandate of deputies is 4 years and begins on the day of election, because on this day the people, by their vote, designate their representatives. At the same time, as Professor Victor Popa rightly mentions, one must distinguish two phases of the start of a parliamentary term: the de facto and de jure stages.⁹

De facto: A deputy's term of office starts on the day of election, because this is when “the application of parliamentary immunity and responsibility for opinions expressed, as well as the due substantive rights of parliamentarians” enter into effect. “It involves the obligation to give effect to the convocation”¹⁰ of Parliament by the President of Moldova (Art 63 para.2 of the Constitution).

These arguments were the basis for Art 2 para.4 of the Law on the Status of Members of Parliament, according to which “members shall exercise their mandate from the moment of their election, provided its further validation”.

De jure: under the provisions of Art 69 para.1 of the Constitution, members shall take office on condition of its validation. The requirement of validation is expressly mentioned in Art 62 of the Constitution, according to which the Constitutional Court, at the proposal of the Central Electoral Commission, decides on the validation of parliamentarians' mandates, or their invalidation in the case of a breach of electoral law. This provision shall not affect the representativeness of the mandate. Although the parliamentary mandate is an expression of the constituency vote, it “cannot acquire a legal confirmation except upon validation, because even if elected in concrete conditions, without fraud, a parliamentarian may be subject to certain incompatibilities, which do not allow him to exercise his mandate.”¹¹

At the same time, para.2 of the same article contains the provision that the status of a member ceases on the date of a legal meeting of the newly elected Parliament, because at that meeting the mandates of deputies, elected to the new Parliament, are officially validated.

According to Art 63 para.2 of the Constitution, Parliament shall be convened by the Moldovan President within 30 days of the election. This provision is complemented by paragraph 3, according to which the Parliament's mandate is extended until the Parliament convenes in the new composition.

This provision is fully justified by the principle of the continuity of the exercise of state power by Parliament as the supreme representative body of the people. The Constitution does not expressly stipulate the principle of “continuity of the exercise of power”, but it is deduced from analysis of the doctrinal rules that

8 Elections Code (Official Monitor)

9 Law on the Status of Members of Parliament no. 39-XIII of 07 April 1994, (republished in MORM no. 57 on 18 May 2000)

10 Victor Popa “Parliamentary Law”, Chisinau, 1999, p. 88

11 Mihai Constantinescu, Ioan Muraru, “Parliamentary Law”, Edit. „GRAMAR”, Bucharest, 1994, p. 75

determine the functions of Parliament. So, for example, Art 66 of the Constitution establishes the exclusive competences and basic powers of Parliament, which exercises parliamentary control over the executive power, declares general or partial mobilization, declares states of emergency, siege or war, and initiates investigations and hearings on matters of interest to the society.

These cases may occur at any time, and they require urgent attention by convening special sessions in accordance with Article 67 para.2 of the Constitution.

In fact, to avoid possible abuses on the part of MPs, the Constitution expressly and exhaustively establishes that during this period -that is, from the date of election of the new Parliament until its first legal meeting- Parliament may not amend the Constitution or adopt, amend or repeal organic laws.

c) Parliament's Powers

From the moment of its legal establishment, Parliament shall take full exercise of its functions and powers as established in the text of the Constitution, following an order of forming of state institutions.

In the specific conditions in Moldova, when early elections were called in connection with the dissolution of Parliament in accordance with Art 78 para.5 of the Constitution -that is, failure to elect a President, after July 29, 2009 (election day)- the acting president shall decree, in accordance with Art 63 para.2, the convocation of a constitutive meeting of the newly elected Parliament.

In accordance with Art 3 of the Rules of Procedure, Parliament is considered legally constituted from the date of its constitutive meeting. This meeting shall be chaired by the oldest member, and, after the elections, by the Chairperson or one of the Vice Chairs of Parliament.

The chairperson of the constitutive meeting shall pass the floor to the Chair of the Constitutional Court, who shall present a report on the Parliament election results and the validation of the mandates of the elected MPs. From that moment on, the newly elected Parliament is constituted and shall take the following steps:

First, in accordance with Art 4 para.1 of the Rules of Procedure, to form the bodies of work and to organize the work of Parliament, members form parliamentary factions based on the list of electoral competitors.

Each parliamentary group that acceded to Parliament convenes a group meeting to address the following issues:

- Deciding on the formation of the parliamentary faction with the indication of its numeric nominal composition;
- Electing the Head and Secretary of the faction.

All these actions, including the respective decisions, are recorded in the minutes of the meeting.

After the establishment of parliamentary factions, the heads of the factions must submit to Parliament the numerical and nominal composition of their factions. This presentation is made orally, and the respective minutes are presented to the chairman of the meeting. At the same sitting, in accordance with Art 4 para.12 of the Rules of Procedure, a parliamentary majority, formed by a faction or a coalition of factions, must be announced by declaration. This fact shall also be consigned, and Parliament shall take note of it.

Parliament shall then elect its governing bodies, namely the Chairpersons and Vice-Chairs of Parliament.

For that purpose, a commission for the election of the Chairperson of Parliament is formed, as proposed by parliamentary factions and approved by a majority of elected deputies.

In accordance with Art 64 para.2 of the Constitution, the Chairperson of Parliament is elected by secret vote with a majority of votes of elected members during their office. The text of the Constitution does not imply a requirement to elect the Chairperson of Parliament on a competitive basis, and this aspect is left to the discretion of the legislators.

This is provided in Art 9 (7) of the Rules of Procedure, which admits an alternative-based election, but does not require it. After electing the Chairperson of Parliament, the chair of the constitutive meeting of the newly elected Parliament ends his mission transmitting this function to the elected Speaker.

Thereafter, according to Art 10 (8) of the Rules of Procedure, Parliament shall proceed with electing the Vice Chairs of Parliament, which are proposed by the Speaker after consulting parliamentary factions.

The next step that needs to be taken is to establish the Standing Bureau of the Parliament - its working body. The Speaker and Vice chairs are *ex officio* members of the Standing Bureau. The number of members of the Bureau shall be established by parliamentary decree, at the proposal of parliamentary factions.

After the Standing Bureau is formed, it shall decide on the number of Standing Commissions, and the name, numeric and nominal composition of each of the commissions. The proposal of the Standing Bureau shall be adopted by parliamentary decree.

After passing this decision, the Parliament will have completed the forming of its working bodies as a separate branch of power.

From that moment, under the Constitution, Parliament shall proceed to the creation of two institutions of executive power, namely the election of the President of the country and investing a new Government – provisions stipulated in Art 78

and Art 98 of the Constitution and in Arts 124-128 of the Rules of Procedure.

In this context, one should note that neither the Constitution nor the Rules prescribe a sequence of forming these two institutions of the executive power (their essence will be examined in the following sub-chapters; hereinafter we will examine the procedure of their creation).

The only issue that arises is that, in accordance with Art 98 para.1 of the Constitution and, respectively, Art 127 para.1 of the Rules of Procedure, the President of Moldova, after consultation with parliamentary factions, shall nominate by decree a candidate for the office of Prime Minister. In such circumstances, the prescribed way to proceed is to elect the President of the country first, and then swear in the Government.

But both theoretically and practically, the election procedure itself may last, on the one hand, and, on the other hand, as a result of the office of President being vacated, an interim exercise of the office may occur.

In these possible circumstances, the provisions of Art 96 para.1 of the Constitution that the Government must ensure the implementation of the state and foreign policy, and just exercise the general governance of the public administration, come to the foreground. At the same time, Art 96 para.2 stipulates that the Government is guided in its exercise of functions by programs or activities approved by Parliament.

Therefore, once a newly elected Parliament has been constituted and has formed its structure, we are faced with a *de jure* and *de facto* confusion.

On the one hand, the people, the only holder of sovereignty, has constituted its new national representation, which is set to implement its program of government by swearing in a new Government; on the other hand, a Government sworn in by a previous legislature is still managing policies, guided by the program contrary to the new policies resulting from elections.

There are known cases in the practice of some countries (Norway, Sweden, Romania, etc.) when “governments of national unity” were formed when the government represents both the majority and the opposition, assuming a governance program that includes provisions for the governance programs of all the parties that acceded to Parliament.

There are known, but less common cases of “minority governments”, when the cabinet is formed by the opposition.

In both cases governments must meet a parliamentary majority, that is, to be voted for by at least 50% +1 votes of the number of elected MPs; the same vote required for a government to be dismissed. Here are the reasons why the “minority government” is more vulnerable and does not provide for a stable government.

We will support our thesis by the provisions of Art 103 para.1 of the Constitution: The Government shall exercise office until the validation of elections for a new Parliament. However, Art 126 para.1 of the Rules of Procedure provides that after all the structures of Parliament are formed, Parliament shall hear a report of the Prime Minister and accept resignation of the Cabinet.

Likewise, under Art 103 para.2 of the Constitution, from the day of validation of the new Parliament (Article 103 para.1, Art 106 para.2, and Art 126 para.1 of the Rules of Procedure), before a new Government is sworn in, the old Cabinet shall only fulfill functions of managing public affairs, and shall not adopt resolutions and ordinances.

These circumstances enable us to consider it appropriate to first inaugurate a new Government, thus fully ensuring governance, and then to elect the President of the Republic of Moldova.

d) Incompatibilities - safeguards to protect MP mandates

In considering this matter, we should start with Art 6 of the Constitution, which provides that in Moldova the legislative, executive and judiciary powers are separated and cooperate in the exercise of their prerogatives under the Constitution. The scientific rationale for this principle belongs to the great French Enlightenment thinker Montesquieu, presented in his famous work “The Spirit of the Laws”, in which, among other things, he noted that “Everything would be lost if the same man or same body of rulers or nobles or the people should exercise all three powers, that of making laws, that of fulfilling public decisions and that of judging offenses or disputes between individuals”¹².

To avoid this, it is necessary that power be defeated by power, and that state powers be separate. Developing this idea, Art 68 para.1 of the Constitution stipulates that while in office, MPs are in the service of the people.

However, Art 71 of the Constitution stipulates that a deputy cannot be persecuted or held judicially accountable for his votes or opinions expressed exercising office.

To achieve representative office, the deputy needs certain guarantees. These include incompatibilities, a condition referred to in Art 70 para.1 of the Constitution, under which the status of MP is incompatible with any other paid position, with the exception of teaching or scientific research.

Incompatibilities in the exercise of public functions are generally necessary because “... simultaneous functions prevent the distribution of responsibilities”¹³.

The imposed incompatibility protects the deputy’s independence, it protects

¹² Constanta Calinoiu, Victor Duculescu, op. cit., p. 77

¹³ Montesquieu “The Spirit of Laws”, vol. I, Edit. Stiintifica Bucharest, 1964, p. 143

against the influence that the Government or private interests may have on him/her. Professor Victor Popa points out, in this connection: «If we accept that the deputy could simultaneously hold some functions in public or private spheres, some negative consequences could occur, such as:

- absence from some sessions of Parliament;
- insufficient time for thorough examination of bills;
- insufficient activity in the standing committees;
- material dependence on the aggregate function;
- potential attempts of the employer or other persons to influence the deputy's behavior in certain cases;
- possible tasks to resolve by exception or by abuse of office, issues of particular or corporate interest.¹⁴”

It was to ensure to the deputy, and to any public official, independence in carrying out his conferred powers, and to protect from possible influence, that incompatibility, which bears a “mandatory, public character and [is] therefore binding for all public authorities, including Parliament”, was imposed.¹⁵

Remunerated positions incompatible with the office of MP are set out in Art 3 of the Law on the Status of Members of Parliament. Under these rules, the mandate of deputy is incompatible with the function of: a) President of the Republic of Moldova, b) member of Government (Prime Minister, First Deputy Prime Minister, Deputy Prime Ministers, Ministers and other members as established by organic law - Art 97 of the Constitution), c) Ombudsman, and d) with the exercise of any other paid functions, including functions given by a foreign state or an international organization.

If an MP finds himself in one of the cases mentioned, he shall, within 30 days of validation of office, resign from the office incompatible with the office of deputy. But if the MP has not resigned after 30 days, he is suspended from those duties on grounds of incompatibility (Article 5 of the Law on the Status of Members of Parliament).

The term “... suspended from his duties on grounds of incompatible function” means that the MP is no longer asked for his consent to address the problem of incompatibility, and that Parliament decrees in a decision that he, as of a given date, is suspended from the office of President of the Republic of Moldova, member of Government, Mayor, etc.

It should also be mentioned that the period of 30 days may not be extended under any circumstances, because neither the Constitution nor the Law on the Status of MPs provides for this. Any deviation from this period constitutes a violation of law.

14 Andre Hauriou, Jean Gicquel „Droit constitutionnel et institutions politiques”, Montchrestien Printing House, Paris, 1980, p. 1054-1055

15 V. Popa, *op. cit.*, p. 97

In the case of the suspension of an MP from his incompatible function, his ulterior actions and inconsistent acts in that function (as listed in examples above) are ruled illegal and have no legal power.

To avoid such cases, we find appropriate the intervention of the Constitutional Court, which, under Art 134, para.3 of the Constitution, "...ensures the enforcement of the principle of the separation of state powers into legislative power, executive power and judicial power..."

An "intervention" may occur upon a referral of subjects stipulated by law, and the *ex officio* competence of the Constitutional Court in such cases should be recognized.

To summarize all the above on this issue, we would note that *the incompatibility of a parliamentary mandate with any other paid function is a feature of the parliamentary mandate, under which the MP is protected from pressures or abuse directed against him and which concurrently ensures the independence and freedom in exercising his representative office guaranteed by the Constitution and laws.*

e) Lawmaking - the main function of Parliament

Parliament exercises a number of functions within its powers, of which the most important is the function of lawmaking. Lawmaking, in accordance with doctrine, is a specialized form of the general competence of Parliament, under which "the general debate of national policy issues concludes with adopting norms of law as an expression of the general will in the regulation of social relations"¹⁶.

That is why the legislative work is a defining feature in the work of Parliament, determined by the fact that the law (in the broad sense of the word, including the Constitution) is in the top hierarchy of sources of law. It is precisely for these reasons that the Constitution, in Art 66, when establishing the basic functions of Parliament, starts with the adoption of laws, rulings and motions.

Whereas the lawmaking function comes out directly from the text of the Constitution, it may be exercised only within the limits and conditions established. After analyzing the text of the Constitution of the Republic of Moldova, we identified two conditions for the exercise of the legislative function by the Parliament:

- A normal, usual condition;
- A restricted condition, determined by certain circumstances.

The first condition (situation) occurs when the legally established Parliament applies its powers as defined by the Constitution and other laws within the term of four years of the respective legislature.

¹⁶ Mihai Constantinescu, Ioan Muraru, op. cit., p. 92

The second condition (situation) occurs in two cases:

- Upon the extension of the mandate of Parliament;
- Upon the dissolution of Parliament.

In the first case, the Constitution, in Art 63 para.3, establishes that the Parliament's mandate is extended until the newly elected legislature convenes in constitutive meeting, and in the period between the election and constitution of the new legislature, the Parliament of the previous legislature may not amend the Constitution or adopt, amend or repeal organic laws. Also, paragraph 4 stipulates that bills or legislative proposals put on the agenda of the preceding Parliament shall be carried in the new Parliament.

The second case is applicable when a) Parliament is dissolved under Art 78 para.5 of the Constitution (non-election of a President by Parliament), or b) Parliament is dissolved under Art 85 paras.1 and 2 upon the impossibility of forming a Government or the blocking of the procedures for passing laws.

The Constitution does not specify in either of the cases the powers of the dissolved Parliament. That is why we resort to the principle of analogy of laws, considering that in these cases, according to Art 63 para.3 of the Constitution, Parliament, from its dissolution to the constitution of the new legislature, may not amend the Constitution or adopt, amend or repeal organic laws.

f) Parliamentary oversight in terms of incompatibility

The Law on the Status of Members of Parliament further stipulates certain obligations of Members that fall under the scope of the material sphere and of revenues.

Thus, according to Art 6, within 30 days from the validation of mandate, the MP is obliged to declare to the Standing Bureau any extra-parliamentary activity that he intends to continue to carry out. And if changes in the activities occur while in office, the MP must notify the Standing Bureau no later than within 10 days from the date of their occurrence.

Moreover, at the beginning of each Parliamentary term, the Committee for legal issues, appointments and immunities shall examine the statements of Members regarding incompatible activities. Upon referral of the Committee, any deputy found in incompatibility is obliged to act so that the incompatibility ceases.

Meanwhile, MPs are required to submit statements of income and property. After submitting the statements, at the beginning of each term, the Committee for legal issues, appointments and immunities, together with fiscal authorities, verify the statements and, within two months from the date of the submission of the statements, prepares a report to be approved by Parliament with the vote of a majority of MPs present.

These provisions also apply to statements submitted three months before the mandate expires.

2. The President

The practice that all local state collectivities have a head of state is rooted in history. The question in discussion is the relationship between Parliament and the institution of the head of state, whether it is a monarch or president of the republic, considering that both institutions are based on elements of legitimacy.

The relationship between Parliament and the head of state depends on the nature of the political regime in question. The Republic of Moldova is characterized by a parliamentary-type political regime, as stipulated in Art 1 para.2 and, respectively, Art 78 para.1 of the Constitution.

Although in parliamentary political regimes the President of the Republic is a rather honorary decorative figure, he still holds important functions such as the function of representation, guarantee and mediation. At the same time, the Moldovan President acts successfully by proposing the Prime Minister, though "...only after having obtained endorsement of political groups and facing them"¹⁷.

a) The procedure of electing the President

In accordance with Art 78 para.1 of the Constitution, the President of Moldova is elected by Parliament by secret ballot on an alternative basis. The procedure is regulated by the Law on the Procedure of Electing the President of the Republic of Moldova¹⁸, according to Art 2 of which, the date for presidential elections is established by Parliamentary decision not later than 45 days before the mandate of the acting President expires. Given that the current President was sworn in on April 7, 2005, the date on which he began his term in office, the previous Parliament had to organize a presidential election on February 20, 2009. But this did not happen: which, in effect, led to early elections.

Coming back to the election procedure, along with setting the election date, Parliament, at the proposal of parliamentary factions, establishes a special Commission to conduct elections for President, which has a number of organizational and supervisory duties established in Art 4 of the law.

Proposals of candidates for President may be submitted starting on the day on which the date for elections is set, and up to 5 days before the election.

The right to submit a presidential candidate is enjoyed by 1) The proposed candi-

¹⁷ Ibidem, p. 134-135

¹⁸ Philippe Ardaut, „Institutions politiques et droit constitutionnel”, 7th edition, LGDJ, Paris, 1995, p. 221

date themselves, if they have the support of at least 15 deputies, and 2) any group of at least 15 deputies.

Presidential elections take place in a special public sitting of Parliament scheduled on the set day. At this sitting, the head of the special Commission or one of its members presents to Parliament the registered candidates. After that, each candidate is given the right to address Parliament with a short speech and answer questions from MPs.

The next step is the voting procedure laid down in Art 8 of the law.

Since two or more persons may run for the office of President of Republic of Moldova, Art 78 paras.3, 4 and 5 and Art 9 and Art 10 of the law provide special rules for conducting the election.

Under these rules, the candidate who obtains the votes of three fifths of the elected MPs is elected President. If no candidate gathers the necessary number of votes, a runoff vote shall be held between the top two candidates in the order of descending number of votes cast in the first round.

The second round is held in these conditions. And if in this round no candidate obtains the necessary number of votes, repeated elections are organized.

If after repeated elections, a President is not elected, the acting President shall dissolve Parliament and set elections for a new Parliament.

If elections are successful, the special Commission shall total the results of the voting and present that information to Parliament. Based on this information, Parliament shall adopt a decision confirming that the President is elected.

In accordance with Art 79 para.1 of the Constitution, the election for the President of the Republic of Moldova must be validated by the Constitutional Court, thus the Parliament's decision and the special Commission's report are submitted immediately to the Court.

Under Art 135 para.1.e of the Constitution and in accordance with Art 4 para.1.e of the Law on the Constitutional Court¹⁹, Art 4 para.1.e and Art 62.d of the Code of Constitutional Jurisdiction, and Art 12 of the Law on the Procedure of Electing the President of the Republic of Moldova, the Constitutional Court, within three days from receipt of these documents, shall consider in open court the constitutionality of electing the President of Moldova, and issue a decision on the validation of election results, which it shall publicize immediately.

If, however, the Constitutional Court does not validate the election results, within three days from the date of the ruling new elections are held following the procedure described above.

¹⁹ Law on the Election of the President of the Republic of Moldova no. 1274-XIV of 22 September 2000 (Official Monitor of the Republic of Moldova no. 139-140 of 02 November 2000, Art 996)

According to Art 124 of the Rules of Procedure, the installation in office of the newly elected President of the Republic of Moldova is carried out in a formal sitting of Parliament, called no later than in 45 days after the election. The sitting is chaired by the Speaker of Parliament in the presence of the candidate, whose election was validated by the Constitutional Court.

In this session, the Speaker gives the floor to the Chairman of the Constitutional Court, who reads the Court decision on the confirmation of results of the election of the President, and on the validation of the mandate, thus declaring the President elected.

After that, the candidate elected as President of the Republic of Moldova, in accordance with Art 79 para.2 of the Constitution, pronounces the following oath: «I solemnly pledge to dedicate all my strength and skill to the advancement of the Republic of Moldova, to uphold the Constitution and laws of the country, to defend democracy, human rights and fundamental freedoms, sovereignty, independence and the territorial integrity of Moldova». From this date the newly elected President begins the exercise of their office.

b) The term of office of the President of Moldova.

In accordance with Art 80 para.1 of the Constitution, the mandate of the President of Moldova is for four years, and shall be exercised from the moment of taking the oath to the oath-taking of the next elected President (para.2).

The Constitution contains an exceptional provision on the extension of the mandate, after the four-year term has expired: Art 80 para.3 states that the mandate of the President of the Republic of Moldova may be prolonged by organic law, in case of war or catastrophe.

Therefore, the extension of the office of the President does not occur by itself, but only by special organic law adopted by Parliament, and is motivated only by war or natural disaster.

We would like to note that Moldova did not use these provisions, and thus there were no grounds to extend the mandate of the President of the Republic of Moldova.

The Constitution, in Art 80 para.4, contains another restrictive rule on the term of office, and namely that no person may hold the office of President for more than two consecutive terms. Vladimir Voronin, who held the office for two consecutive terms during the years 2001–2005, and 2005–April 7 2009, falls under this provision.

Now to return to the general rule that refers to the 4-year office term: On April 7, 2005, upon taking the oath, Vladimir Voronin entered upon his second term as President for another four years (Art 80 para.1 of the Constitution). This expired

on April 7, 2009, as no organic law was adopted to extend the mandate.

In this case, under Art 90 para.1 of the Constitution, the vacation of the office of the President of the Republic of Moldova occurs on the expiration of their mandate. And if the office of President becomes vacant, according to Art 91 of the Constitution, the interim function occurs, which shall be occupied, in order, by the Chairman of Parliament or the Prime Minister.

To enact this state of fact, the Constitutional Court, upon notification by Parliament, in accordance with Art 135 para.1.f of the Constitution, shall establish by notice the circumstances which justify the interim function. And since, according to Art 63 para.3 of the Constitution, the Parliament's mandate is extended until the legal convention of a new legislature, the interim function had to be held by Chairman of Parliament Marian Lupu.

However, contrary to the law, Vladimir Voronin continued to hold the office of President after the expiry of mandate, which amounts to usurpation of state power.

We previously stated the requirements of the principle of separation of state powers, a rule stipulated in Article 6 of the Constitution. We also pointed out that the instrument of incompatibility is designed to ensure this separation.

If the same person, as is the example of Vladimir Voronin, holds both the office of President of the Republic of Moldova, which is held illegally, and that of Chairman of Parliament, this amounts to usurpation of power, and imposing for execution acts issued without legitimate support.

Later, after the legal establishment of the new Parliament elected in the April 5, 2009 vote, and the election of Vladimir Voronin as Chairman of Parliament, the exercise of the interim function of President of the Republic of Moldova was to be held by him. But this time again, the constitutional standards were not met, and we are now faced with the illegitimacy of the President of Moldova.

After the legal establishment of the new Parliament to be elected on July 29, 2009, and the creation of its working bodies, including the election of a Chairman of Parliament, the interim function of the President will be back on the agenda.

c) The powers of the President of the Republic of Moldova

In general, the functions of the head of state depend on the type of political system, historical traditions, and are strictly determined by the Constitution.

In Moldova, the powers of the President are strictly determined by the Constitution, are plenary in office, regardless of who carries them – a legitimate President appointed by vote or by holding the interim function. The Constitution does not establish any limitation on the basis of material of time.

The issue that occurs in Moldova is the designation of the Prime Minister. As we noted above, in parliamentary regimes the head of state has the function of confirming the mandate of the future prime minister. In general, the head of state may not interfere in the process of nominating the candidate for prime minister, he only takes note of “choices expressed by voters and appoints as head of government the majority party leader”²⁰. In countries where the multiparty system usually prevents the achievement of a majority by one party (which is also possible in Moldova), the head of state plays an important role in appointing the government, which must include representatives of several parties.

It is these ideas that are the basis of Art 98 of the Constitution and Art 127 of the Parliament’s Rules of Procedure. Under these provisions, after the early elections of July 29, 2009, and the legal establishment of the newly elected Parliament, the acting or interim President, depending on the context created after the elections, will be obliged to consult the constituted parliamentary majority, which has right to put forth a candidate for the office of Prime Minister.

After the parliamentary majority nominates the candidate, the Moldovan President shall issue a decree to designate this person as prime minister. After issuing this decree, the function of the President of the Republic in investing the Government ends, because, as we shall see below, this is a constitutional function of the Moldovan Parliament.

d) Incompatibilities with the office of the President of Republic of Moldova

In sub-chapter 1, section d, We described the concept of parliamentary “incompatibility” and showed its role, which is also inherent to the “incompatibility” in relation to the office of President of Republic of Moldova.

In this respect, the Constitution, in Art 81.1, provides specifically that the function of President of Republic of Moldova is incompatible with any other paid function.

Note that the Constitution or other laws do not establish the procedure of resolving the situation of incompatibility. We must resort again to the principle of analogy of law. Thus the Rules of Procedure of the Parliament provide a period of 30 days for choosing in favor of one or another function.

Indeed, since the date of validation of the mandate of MP after the April 5, 2009 election, Vladimir Voronin entered a state of incompatibility, which, unfortunately, he did not resolve, as he now remains the country’s President, MP, and, subse-

²⁰ Law on the Constitutional Court no. 317-XIII of 13 December 1994 (Official Monitor of the Republic of Moldova no. 8 of 07 February 1995, Art 86)

quently, Chairman of Parliament. Moreover, Parliament failed to honor its obligations as well by not applying Art 5 para.2 of the Law on the Status of Members of Parliament, according to which, if a deputy is in a situation of incompatibility (Art 3.a), and does not submit within 30 days after the validation of mandate a resignation from the function incompatible with the office of deputy, then after this period they are suspended from their incompatible duties. That is, Parliament, by decree, should have suspended Vladimir Voronin from the office of President of the Republic of Moldova, but did not do so, thus tacitly accepting the usurpation of state power by one person.

Procedurally, the Standing Committee for legal issues, appointments and immunities should have prepared a report that reveals the incompatibility of Vladimir Voronin in the office of President of Republic of Moldova, and to present it in a plenary sitting of Parliament. After hearing the report, Parliament should have taken a decision to suspend him from the office of President. Then it would have declared the vacation of the office and called an interim.

But neither the Committee nor Parliament as a whole did anything to comply with the constitutional provisions.

We believe that, again, the Constitutional Court did not fulfill its position as guarantor of the supremacy of Constitution, under Article 134.3 of the Constitution. This is another argument for the recognition of the right to perform duties *ex officio*, not only upon referral of subjects determined by law.

e) Relevant aspects of the office of President of the Republic of Moldova

In this section we will elucidate certain aspects related to the immunity of the President and his prosecution. Presidential immunity is, again a guarantee for the independent and free exercise of the presidential function. That is why the Constitution, in Art 81.2, states that the Moldovan President enjoys immunity and he may not be held accountable for any personal opinions expressed while exercising office.

At the same time, as a guarantee that the President of the Republic will honor their oath and will not commit crimes, the Constitution provides for a procedure of impeachment of the President. Thus, according to Art 83 para.3 of the Constitution, with the vote of at least two-thirds of its members, Parliament may decide to indict the President of the Republic of Moldova if he commits a crime. The judicial proceedings on such a case are in the exclusive competence of the Supreme Court of Justice.

The President of the Republic of Moldova is dismissed from office upon pronouncement of a final sentence of condemnation in the case.

3. The Government

The institution of the Government occupies an important place in the constitutions of the world, because it holds executive power. This is stipulated in the Constitution of the Republic of Moldova, in Art 96, which provides that the Government ensures the implementation of domestic and foreign policies, and carries out the general management of public administration. In exercising its powers, the Government is guided by the program of activities approved by Parliament.

Constitutional provisions also govern the relationship between Parliament and Government, which takes a variety of ways by which the Cabinet is “required to justify the fulfillment of its governance program”²¹, as ensured through the Parliament’s function of control. We will describe below all of these stages.

a) Vesting the Government

In the previous sub-chapter we described the procedure for nominating the Prime Ministerial candidate.

The candidate nominated for this office by presidential decree in accordance with Art 98 para.2 of the Constitution and Art 127 para.2 of the Rules of Procedure, shall demand, within 15 days of designation, a vote of confidence in Parliament on the program of activities and the proposed composition of the Cabinet.

A Parliament sitting shall convene on the set date. The Prime Minister-designate shall read the Program of activities and the nominal list of Government members. These documents shall be publicly debated in plenary session.

After the debates, the Chairman of Parliament shall propose the Program and, separately, the list of Government members, for a vote of confidence in accordance with Art 128 paras.1 and 2 of the Parliament’s Rules of Procedure.

Parliament grants confidence to the Government by a favorable vote of a majority of elected members – that, is by at least 52 votes.

Then the President of Moldova intervenes again, and, in accordance with Art 98 para.4 of the Constitution, upon the vote of confidence in Parliament, signs the formal decree to appoint the Government.

b) The term of office of the Government

First, we should emphasize that the text of the Constitution does not provide for a specific duration of the Government term, as is the case with the Parliament and President of the country. It is presumed from the context of the laws that the

²¹ The Code of Constitutional Jurisdiction, no. 502-XIII of 16 June 1995 (Official Monitor of the Republic of Moldova no. 53-54 of 28 September 1995, Art 597)

Government is appointed for the duration of the mandate of Parliament. But in practice this assumption is rarely confirmed, as governments tend to resign during the term of Parliament.

The Constitution refers only to the time of start or termination of the mandate.

According to Art 98 para.5 of the Constitution, the Government shall exercise the powers from the day when its members take oath before the President of the Republic of Moldova. Art 103 para.1 of the Constitution provides that the government exercises its mandate until the date when elections for a new Parliament are declared valid.

One should also distinguish between the Government mandate as an institution and the term of office of a Cabinet member. Thus, Art 100 of the Constitution provides that the office of a member of Government shall cease in the case of resignation, dismissal, incompatibility, or death.

At the same time, the Constitution provides for two cases of termination of Government mandate, namely: a) a vote of no confidence by Parliament, and b) the resignation of the Prime Minister.

In accordance with Art 106 of the Constitution, Parliament, at the proposal of at least a quarter of its members and with a majority vote, may express no confidence in the Government. This initiative is examined after three days of presentation in Parliament.

Once expressed, the no-confidence vote entails the resignation of the entire government.

The second case is described in Art 101 para.3 of the Constitution, which states that if the Prime Minister resigns, the entire Cabinet resigns.

c) Powers of the Government of Moldova

In addition to the duties provided directly in the text of the Constitution, the Government has a range of powers laid down expressly in the Law on Government²² that are performed without limit.

For the purpose of this study, of interest are the exceptions and limitations set out in the Government's activity in certain specific circumstances related to the exercise of office.

According to Art 103 para.2 of the Constitution, in the case of an expression of no-confidence by Parliament, the resignation of the Prime Minister, or validation of elections for a new Parliament, the Government "fulfills the function of managing public affairs, until members of a new Government take oath".

22 Constanta Calinoiu, Victor Duculescu, op. cit., p. 189

The Parliament's Rules of Procedure contain similar provisions. According to Art 126 of the Rules, after the legal establishment of Parliament and creation of its working bodies, Parliament hears a report of the Prime Minister and accepts the Government's declination of powers. In this case the Government shall fulfill the function of managing public affairs until a new composition of the Government is given a vote of confidence in Parliament.

In short, in this period, the Government cannot and is not entitled to take decisions, issue ordinances, put forth legislative initiatives, etc.

d) The interim office of the Prime Minister

In semi-presidential and parliamentary political regimes, the Government is headed by an effective Prime Minister with broad powers, who coordinates the activities of Government members while respecting their attributions. So, the Prime Minister is head of Government.

The Constitution assigns a special role to the office of Prime Minister, which essentially determines the fate of the entire government.

For these reasons, paragraph 2 of Art 101 of the Constitution expressly stipulates that if the Prime Minister is unable to perform his duties, or in the case of his death, the Moldovan President shall designate another member of the Government as interim Prime Minister until the establishment of the new Government. The interim function during the period of inability to exercise powers ceases if the Prime Minister resumes his activity within the Government.

e) Incompatibilities

We addressed this issue earlier, so we will limit ourselves to presenting the provisions of Art 99 of the Constitution, which states that the function of a member of Government is incompatible with any other paid function, with all the aforementioned consequences.

Some aspects of the work of the Government of Moldova

According to Art 106.1 of the Constitution, the Government may assume responsibility for a program, general policy statement or bill before the Parliament.

If within three days of the submission of these documents, a motion of censure is lodged and passed by a majority vote, then the Government shall be dismissed. If the motion of censure was not adopted and, therefore, Government is not dismissed, then the bill is considered passed, and the program or general policy statement becomes binding on the Government.

The second aspect we would like to tackle refers to the termination of office of a member of Government. According to Art 100 of the Constitution, the function

of members of the Government shall cease in the cases of resignation, dismissal, incompatibility, or death. In these cases the function is declared vacant. According to Art 98 para.6 of the Constitution, in the case of vacation of office or government reshuffle, the President of Moldova shall dismiss and appoint, at the proposal of the Prime Minister, separate members of the Government.

4. The Judiciary

The idea of rule of law is inextricably linked to justice, which is called on to promote legality in the activity of state bodies and to firmly defend the rights and freedoms of citizens. In this context, Professor Ioan Deleanu stresses that “by an original feedback circuit, once created, the right should be imposed on the state - itself a subject of law - like on other subjects. In order for the law to have the power to be applied, there should be some minimum inalienable conditions in place: the postulation, through legal norms, of moral and political values that are authentic and persuasive for global civil society and for individuals; establishing a democratic ambiance; strengthening the principle of the responsibility of the state; institutionalizing the means of effective control over the state, establishing a consistent and stable legal order, strict promotion of the principle of legality and constitutionality, and the transformation of men in an cardinal axiological landmark.”²³.

Acting as a balancing factor between legislative and executive powers, the judiciary is called to “repair any possible malfunctions in the system of separation of powers, to allow, by specific means, compensation for injustice, to eliminate any unwanted abuse of power, while guaranteeing the supremacy of law and contributing to building a truly compelling image of the values of democracy”²⁴.

We conclude this sub-chapter with the truth that justice emerged as an idea and a reality which people believe can defend them when their legitimate rights are violated, and that truth will always prevail.

Vom încheia acest subcapitol cu adevărul, potrivit căruia justiția s-a impus ca o idee și realitate, în care oamenii cred că îi poate apăra atunci când drepturile lor legitime sunt încălcate, ca similarul dreptății mereu triumfătoare.

A favorite quote about justice is “Fiat justitia pereat mundus” (May justice prevail, even if the world were to perish). The meaning of this saying is that “as the eternal justice under God is unwavering in its determination, revealing itself in all circumstances, even upon the collapse of the world, the judge in charge of a case must take it to an end guided by his knowledge and conscience, even if by that time the end of the world will come with all its horrors”²⁵.

23 Ibidem, p. 196

24 Law on Government nr.64-XII on 31.05.1990

25 Ion Deleanu “Constitutional Law and Political Institutions, the Treaty, Printing House Europa Nova, Bucharest 1996, vol.1, p.113

a) Setting up special courts in the Republic of Moldova

According to Art 114 of the Constitution, justice is administered in the name of the law only by courts. In developing this principle, the Constitution, in Art 115, sets out in an exhaustive and imperative way that justice shall be rendered by the Supreme Court, the Courts of Appeal, and regular courts. By law, specialized courts, such as the economic courts of military tribunals, may operate only for certain categories of cases. The organization and jurisdiction of these courts are regulated by organic law.²⁶

At the same time, Art 115 para.3 of the Constitution stipulates that the creation of extraordinary courts is prohibited.

According to Art 41 of the Code of Criminal Procedure, prosecuting criminal cases in court is the exclusive competence of territorial courts. They have the competence to decide on measures of coercion and detention. But in the cases of detention of young people on April 7-8, 2009 other judges were also involved in the process, although such involvement of other categories of judges was not regulated by any normative act of a competent body, in this case the Parliament. In this case, their acts and rulings have no legal power and shall be challenged.

b) Place of case trials

According to legal regulations,²⁷ all cases administered by courts shall be tried only on court premises, where they all the conditions required for administering justice are provided

Yet, contrary to these provisions, courts examined cases in preventive detention facilities, in offices of criminal prosecutors or other offices outside the courts premises. We are surprised by the silence of the Superior Council of Magistrates, which, *inter alia*, has the role of applying disciplinary measures against judges, under their powers guaranteed by Art 123 para.1 of the Constitution.

c) The right to defense

In accordance with Art 26 of the Constitution of the Republic of Moldova, the right to defense is guaranteed to every citizen, foreign citizen or stateless person. At the same time, each person is entitled to act independently, by legitimate means, upon violation of his rights and freedoms.

Moreover, throughout the process, the parties have the right to be assisted by an elected or appointed defense attorney who exercises powers under the Law on Defense Attorneys.²⁸

26 Constanța Călinoiu, Victor Duculescu, Georgeta Duculescu, op. cit., p.99

27 Ioan Moraru "Constitutional Law and Political Institutions", Printing House ACTAMI, Bucharest, 1992, p.147

28 The Law on Judicial Organization no.514-XII of 06.07.1995 (OM 58 of 19.10.1995)

The Constitution prohibits interference in the work of persons pursuing defense, ensuring their protection, including by punishing perpetrators.

We will stop here at the aspect of validation of the mandate of members of Parliament. We already noted that in accordance with Art135 para.1.a of the Constitution, the Constitutional Court confirms the election of Parliament. Art 62 outlines the detailed competence of the Constitutional Court that, at the referral of the Central Electoral Commission, decides on the validation of invalidation in case of election fraud of deputies' mandates.

As we know, the April 5, 2009 election results were contested in the Supreme Court of Justice. In this case, the Constitutional Court was to await the results of the review of the submitted contestations by the Supreme Court, and then to issue its decision. Moreover, even having the decision of the higher court, the Constitutional Court was to examine on its own the contestation and to ultimately issue a decision validating or invalidating the election. And in doing so, it was to respect the reasonable terms of examination and the legality of elections.

d) Compulsiveness of court decisions

Article 120 of the Constitution states imperatively that sentences and other final judgments of courts, as well as the cooperation requested by court during trial, execution of sentences and other final court decisions, must be fully observed.

5. The Constitutional Court

The previous sub-chapters touched upon certain powers of the Constitutional Court with regard to the Parliament and President of the Republic of Moldova. Here we discuss other issues below.

a) Status of the Constitutional Court

According to Art 134 of the Constitution, the Constitutional Court is the only authority of constitutional jurisdiction in Moldova. In its work it is independent from any other public authority, and is subordinate only to the Constitution.

In this capacity, the Constitutional Court must ensure and guarantee the supremacy of the Constitution (Article 7), ensure the observance of the principle of separation of powers between the legislative, executive and judiciary branches (Article 6), and guarantee the state responsibility to the citizen and that of the citizen to the state.

b) Role of Constitutional Court rulings

In accordance with Art 140 of the Constitution, laws and other regulations or parts thereof become void (s. n.) upon adoption of a pertinent decision by the Constitutional Court.

Constitutional Court decisions are final from the moment of delivery and may not be appealed. In this context, according to Art 28 of the Law on the Constitutional Court, its rulings are official and enforceable documents throughout the country, for all public authorities and all legal and natural persons.

In accordance with Art 28 para.2 of the Law, the non-execution, inadequate execution or the prevention of execution of Court decisions entails liability as provided by law.

However, according to Art 72 of the Code of Constitutional Jurisdiction, the Court is allowed to revise its own decisions and notices.

c) Terms of examination of referrals

According to Art 32 of the Law on the Constitutional Court, the Court must resolve a referred matter within 6 months of receipt of materials. This is a general term, which, depending on the subject of referral, as we have seen, can be reduced to three days.

Additionally, Arts 34–37 of the Code of Constitutional Jurisdiction, establish the terms of procedure.

d) The Scientific-Advisory Council

According to Art 36 of the Law on the Constitutional Court, the Scientific Advisory Council is formed by decision of the Court, which includes, alongside CC justices, scientists and expert practitioners of law.

The work of the Scientific-Advisory Council is governed by rules of procedure approved by the Constitutional Court.

